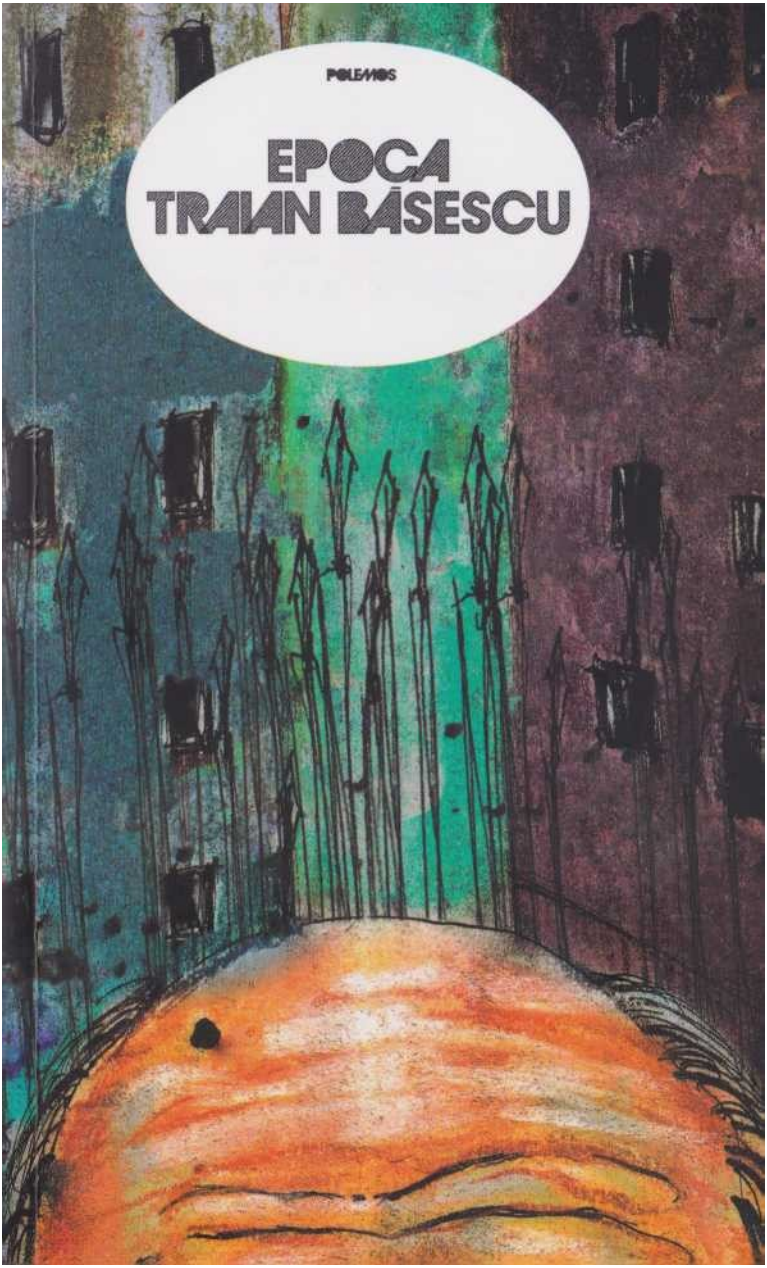

'mm

Volum coordonat de Florin Poenaru / Costi Rogozanu

Colecţia:
POLEMOS
Coordonatori:
ALEX CISTELECAN VERONICA LAZAR
© TACT, 2014, pentru versiunea în limba română
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
I'ikh u Traian liâsrscu: România în 2004-2014 / Florin Pocnaru, Coati Rogozanu (coord.) —
Cluj Napoca: Tact, 1014
ISBN 1)78-606-8437-45-3
I IWll*IM, l'lorill (»«Mini.)
II KoKnaaiiu, Coati (coord.)

•• iu llla»aru.T
FLORIN POENARU COSTI ROGOZANU
(coordonatori)
EPOCA
TRAIAN BĂSESCU
România în 2004-2014
ct

Greu de ucis în decembrie 2014 preşedintele Traian Băsescu îşi va încheia cei 10 ani de mandat. Este momentul bilanţului. în această carte punem o întrebare simplă: ce a însemnat deceniul Traian Băsescu? Nu vrem să facem o radiografie a unui singur personaj; ci o analiză a unei epoci care a adus în faţă o serie de obsesii publice noi; de structuri instituţionale noi, care a modificat legislaţia şi peisajul politic. Unele schimbări îl au pe Traian Băsescu în centru, altele privesc elitele influenţate direct de proiectul prezidenţial. Este o investigaţie despre transformările prin care a trecut România în ultima decadă. Faptul că finalul epocii Băsescu coincide cu aniversarea a 25 de ani de tranziţie face acest moment şi mai semnificativ.

Iniţial, Traian Băsescu a fost preşedintele României în una dintre cele mai prospere perioade postcomuniste, urmată apoi de un dezastru economic şi social. Cele două

mandate ale sale sunt separate de criza declanşată în 2009. Cu toate acestea, tema cu care şi-a început primul mandat – reformarea în sens neoliberal a statului – a rămas o constantă pentru preşedintele Băsescu. Austeritatea ca răspuns la criză a fost totodată pusă la lucru pentru a continua demantelarea statului. Statul, nu capitalul, săracii şi asistaţii, nu băncile au devenit ţapii ispăşitori pentru criză şi principalele ei victime. Anticorupţia a livrat austeritate suplimentară pentru spaţiul ex-comunist sub oblăduirea atentă a FMI, a Băncii Centrale Europene şi a UE, după ce, anterior, anticomunismul fusese, la rându-i, bun la toate: să lupte cu trecutul tulbure, dar şi să privatizeze cam tot ce mai rămăsese de stat, căci statul este comunist.

Domenii fundamentale au suferit schimbări esenţiale în timpul celor două mandate. Băncile au fost trecute sub protecţie, însă România rămâne un caz special, datorită relaţiei sale cu mediul bancar. Sănătatea şi educaţia au fost tot mai clar prezentate ca viitoare „pieţe" promiţătoare, fiind astfel decuplate de latura socială a statului, din ce în ce mai firavă şi mai delegitimată ca principiu. Traian Băsescu a stat în funcţie suficient de mult timp încât să vadă cum au evoluat aplicarea negocierilor cu Uniunea Europeană: un capitol deosebit de sensibil este cel al energiei, capitol care agită deja spaţiul public o dată prin umflarea unor bule de energie verde, a doua oară prin căutarea unei independenţe energetice totale cu ajutorul extrem de controversatei exploatări a gazelor de şist.

într-o lume care promovează fără încetare indistincţia şi neimportanţa ideologiilor, Traian Băsescu pare să fie adevăratul creator al noilor poli politici; rămâne de văzut cât de ideologizaţi sau nu. însă simplele bătălii politice au fost aruncate în perioada de criză economică în evidente măsuri de protecţie a elitei şi de exploatare suplimentare a mâinii de lucru. Politicienii social-democraţi au început în aceste condiţii să aibă visul lui Blair, iar Traian Băsescu şi partidele sau intelectualii arondaţi să aibă un vis din ce în ce mai împins spre

dreapta, susţinut de puterea populară europeană.

Traian Băsescu este văzut de fani (de fapt, mulţi s-au dezis în ultima perioadă, declarându-se „foşti fani”), în unele situaţii, drept liderul de sub vremi, forţat de împrejurări să ia decizii nepopulare. De inamici e văzut ca un creator al unui sistem de urmărire şi pedeapsă prin influenţarea justiţiei şi serviciilor. Şi amici, şi duşmani îi aprobă politicile în bună măsură, singurul lucru care îi mai diferenţiază cât de cât fiind bugetarii cu salariile tăiate şi apoi reîntregite. De noul cod al muncii au uitat ambele tabere, în beneficiul investitorilor. „Bâsismul” este în multe situaţii numele extrem de reducţionist dat unei anume situaţii şi unei anume politici est-europene la care, cu un exces de oportunism incredibil, liderii români au aderat.

„Epoca Băsescu” n-a fost reprezentată doar de persoana Traian Băsescu, doar de instituţia prezidenţială. A fost doar una dintre nenumăratele variaţiuni ale transformărilor europene, în care social-democraţia a devenit irelevantă, în care austeritatea a devenit sinonimă cu „plata crizei”, în care marele capital a fost susţinut din bani publici. Sub regimul urgenţei au fost create noi structuri, noi categorii de „gulere albe”, prin care cei mulţi au plătit oalele sparte de cei puţini. Faptul că putem recunoaşte o epocă Băsescu înseamnă că a avut o coerenţă internă şi efecte sistemice. Scopul acestei cărţi este de a surprinde câteva dintre acestea, fie că este vorba de relaţia cu clasa politică, cu Republica Moldova, sau de transformările suferite de domenii precum sănătate, educaţie, media sau servicii sociale. Coerenţa internă, cu toate contradicţiile şi discontinuităţile sale, a fost dată şi de caracterul ideologic aparte al regimului Traian Băsescu, precum şi de evoluţiile sale în timpul celor două mandate.

Ideea acestui volum a pornit de la o curiozitate contrafac- tuală: cum ar fi arătat România astăzi dacă în decembrie 2004 Adrian Năstase, şi nu Traian Băsescu, ar fi câştigat alegerile prezidenţiale? Nu putem ştii răspunsul la această întrebare. Dar putem spune câte ceva despre cum arată România astăzi, la finalul celor două mandate ale lui

Traian Băsescu, şi despre transformările prin care a trecut în acest răstimp. Am invitat autori şi prieteni ai platformei CriticAtac să ofere o astfel de analiză, oameni care s-au remarcat în ultimul deceniu prin critici consistente tocmai la adresa unui discurs hegemonie reprezentat, printre alţii, şi de Traian Băsescu. Trebuie să spunem că această muncă de critică politică, socială, economică nu a fost deloc comodă, fiind prinşi în spaţiul public între popu- lisme conservatoare şi fantezii ale pieţei libere care depăşesc şi aşteptările celor mai radicali libertarieni.

Acesta este un bilanţ ce are rolul de a deschide o dezbatere despre trecutul nostru recent şi despre unde ne aflăm în prezent. Nu este o carte despre Traian Băsescu, ci despre societatea românească în care preşedintele ţării a fost un personaj important, dar care, la rându-i, s-a supus unor determinări şi procese structurale mai ample. Totodată, deşi toţi autorii textelor din acest volum au exprimat în diferite rânduri critici acerbe la adresa lui Traian Băsescu şi a politicilor sale, inclusiv pe vremea când acest lucru era extrem de nepopular, nu ca astăzi, volumul de faţă nu caută o ultimă răfuială cu viitorul fost preşedinte. Nu este o probă de antibăsism, asemeni pseudocriticii la adresa lui Traian Băsescu practicată de anumite centre mediatice şi intelectuale, care, de fapt, a funcţionat ca o perfuzie pe durata mandatelor sale. Acesta este un volum de critică socială şi ideologică ce se adresează unui public larg, interesat de societatea în care trăieşte. Este o invitaţie la dialog şi la reflecţie nu doar asupra a ceea ce a fost regimul Băsescu, ci şi despre unde vrem să mergem ca societate de acum încolo. Epoca Băsescu a fost şi epoca unor mari polarizări şi fracturi sociale, de cele mai multe ori impuse de sus în jos. E poate timpul să ne imaginăm cu adevărat o alternativă.

Deşi în această carte sunt abordate o serie de teme importante, în mod inevitabil lipsesc altele poate la fel de importante. De exemplu, relaţia preşedintelui cu Serviciile de Informaţii, precum şi rolul acestora în timpul mandatului său, nu este atinsă decât tangenţial. Deja

această relaţie nu mai este specifică doar epocii Băsescu, ci se anunţă ca o viitoare temă pentru succesorul său, aşa cum se întrevede încă din campania electorală din toamna lui 2014. Ea va rămâne de analizat în viitor.

Traian Băsescu a câştigat două mandate, a supravieţuit la două referendumuri de suspendare, a trecut printr-o criză a ostaticilor şi printr-una financiară globală, a trebuit să înfrunte o opoziţie parlamentară de peste 70%, a intrat în război ai mai toată scena politică, s-a despărţit de fostul său Iui iul şi i văzut c um Adrian Nfăstase, Sorin OvidiuVântu, Dan \ *"••"Ir , u şi alţi opone nţi s-au dus la puşcărie. La final de

I «i »|un mai vm i a niciodată. Din acest punct de vedere, fost greu de ucis politic.

Un *die hard* al tranziţiei, cu origini în perioada terminală a comunismului românesc. Traian Băsescu este un personaj *sui generis* şi idiosincratic, dar totodată şi numele turnurii pe care a luat-o postcomunismul românesc în ultimul deceniu. O perioadă istorică ce se apropie acum de final, al cărei sens şi înţeles abia se conturează. Sperăm că această carte va ajuta la acest proces de înţelegere.

*

Coordonatorii doresc să le mulţumească în primul rând autorilor din acest volum. De asemenea, mulţumiri speciale i se cuvin lui Andrei State, pentru efortul său în conceperea şi realizarea acestui proiect. Generozitatea Editurii Tact de a publica volumul este primită cu recunoştinţă.

Florin Poenaru Costi Rogozanu

2004

20 decembrie – Traian Băsescu preia în mod oficial funcţia de Preşedinte al României, după ce anterior l-a învins pe Adrian Năstase în turul al doilea al alegerilor prezidenţiale din 2004, cu un scor de 51,23%.

29 *decembrie* – Numirea guvernului Călin Popescu-Tariceanu.

2005

*14-1*5 *februarie* – Vizită oficială în Rusia.

9 *martie* – Vizita oficială în SUA.

28 martie – Se declanşează criza ostaticilor români răpiţi în Irak. Criza se va soluţiona prin eliberarea lor în data de 22 mai 2005. Preşedintele Băsescu a fost şeful celulei de criză care s-a ocupat de această problemă.

6 decembrie – Condoleezza Rice semnează la Bucureşti „acordul de acces", primul de acest fel semnat cu o ţară est-europeană, prin care se stabileşte cadrul de amplasare a unor baze militare americane pe teritoriul României. Traian Băsescu neagă vehement în conferinţa de presă comună cu Rice că România ar fi găzduit închisori secrete CIA.

5 *aprilie* – într-un interviu cu Marius Tucă, Traian Băsescu declară că regretă că l-a numit pe Călin Popescu-Tăriceanu premier al României, îl acuză că face parte din grupuri de interese „cu miros de petrol".

mai – Traian Băsescu este operat la Viena de hernie de disc.

20 iulie – Şefii SRI, SIE şi DGIPI, Radu Timofte, Gheorghe Fulga, respectiv Virgil Ardelean, sunt obligaţi să demisioneze ca urmare a fugii din ţară a lui Omar Hayssam. Acesta din urmă fusese pus sub acuzare şi judecat pentru complicitate în răpirea jurnaliştilor. Hayssam a fost readus în România pentru a-şi ispăşi pedeapsa pe 19 iulie 2013.

25 *septembrie* – Traian Băsescu îl nominalizează pe George Maior de la PSD la şefia Serviciului Român de Informaţii.

18 *decembrie* – Preşedintele Traian Băsescu condamnă comunismul într-o şedinţă comună a Parlamentului României. Condamnarea s-a făcut în baza unui Raport pregătit de o Comisie Prezidenţială condusă de Vladimir Tismăneanu.

decembrie – O facţiune plecată din PNL formează Partidul Liberal Democrat sub conducerea lui Theodor Stolojan; după un an, acest partid se va uni cu PD şi vor forma Partidul Democrat-Liberal.

2007

I *ianuarie* – România devine oficial membră a Uniunii Europene.

II *ianuarie* – Elena Udrea declară într-o emisiune televizată că premierul Tăriceanu a încercat în 2005 să intervină pe lângă preşedintele Băsescu pentru ca acesta să-l ajute pe Dinu Patriciu în afacerea Rompetrol. Traian Băsescu scoate pe 17 ianuarie bileţelul unde apare celebra frază „Dacă poţi să vorbeşti la Parchet despre subiect?”.

19 *aprilie* – Preşedintele Traian Băsescu este suspendat de Parlament prin votul a 322 de parlamentari. Referendumul de suspendare declanşat în urma acestei decizii s-a desfăşurat în data de 19 mai. Acesta a fost însă invalidat, deoarece doar 44,5% din electori au participat la vot. Dintre aceştia, 74,48% s-au pronunţat împotriva suspendării.

19 mai – Episodul „ţigancă împuţită”: Traian Băsescu a confiscat telefonul unei jurnaliste de la Antena 3 în timp ce se afla la cumpărături într-un supermarket. După înapoierea telefonului jurnalistei, în memoria aparatului s-a descoperit înregistrarea unei afirmaţii a preşedintelui, în care o numea pe jurnalistă ţigancă împuţită.

2008

8 ianuarie – Traian Băsescu refuză numirea Noricăi Nicolai ca ministru al justiţiei. Conflictul se rezolvă la Curtea Constituţională, care dă dreptul preşedintelui de a refuza o nominalizare o singură dată.

24 *octombrie* – Preşedintele promulgă legea măririi cu 50% a salariilor profesorilor, după ce în prealabil fusese contestată de Guvern la Curtea Constituţională a României (CCR a decis că legea votată de Parlament este constituţională). Guvernul amână majorarea salariilor stabilită pentru 1 octombrie 2008.

30 noiembrie – Primele alegeri parlamentare în colegii uninominale. PDL şi PSD obţin procente similare.

22 *decembrie* – Numirea primului Guvern Boc. Urmează o guvernare a PDL împreună cu PSD.

16 ianuarie – Preşedintele declară că „ultimul lucru

pe care îl va face România" va fi să se împrumute de la FMI.

24 septembrie – Băsescu solicită un referendum pentru parlament unicameral şi 300 de parlamentari (avea să fie validat la alegerile prezidenţiale).

13 octombrie – Este adoptată moţiunea de cenzură iniţiată de PNL şi UDMR (prima oară din 1989 când o moţiune trece de Parlament). Guvernul Boc e demis. Băsescu va refuza propunerea noii majorităţi, Klaus Iohannis, pentru funcţia de premier. Urmează o sarabandă de premieri „desemnaţi", respinşi rând pe rând.

26 *noiembrie* – Intre cele două tururi ale alegerilor apare filmuleţul celebru în care preşedintele pare că loveşte un copil. Traian Băsescu e luat prin surprindere la o emisiune de la Realitatea TV. Ulterior, echipa de campanie neagă autenticitatea filmării.

6 *decembrie* – Traian Băsescu câştigă al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale cu un scor de 50,34% (cu puţin peste 60.000 de voturi faţă de contracandidatul său, Mircea Geoană) şi începe al doilea mandat.

23 *decembrie* - Numirea celui de al doilea Guvern Boc. Acesta va rezista până în data de 9 februarie 2012.

2010

21 februarie - Victor Ponta devine preşedintele PSD în locul lui Mircea Geoană.

6 mai - Traian Băsescu anunţă măsurile anticriză: reducerea fondului de salarii pentru tot aparatul bugetar din România, cu 25%; reducerea pensiilor şi a ajutoarelor de şomaj cu 15%.

24 *iunie* - Curtea Constituţională decide că măsura de tăiere a pensiilor este neconstituţională.

I *iulie* - TVA-ul creşte de la 19% la 25%.

24 septembrie - In faţa Palatului Cotroceni are loc o manifestaţie de protest a poliţiştilor împotriva preşedintelui. Aici se strigă pentru prima dată celebrul slogan „Ieşi afară, javră ordinară".

II *noiembrie* - Traian Băsescu face cunoscuta declaraţie:

„Am serioase îndoieli că, în general, Europa socială mai este o soluţie”.

7 *decembrie* - Preşedintele semnează noua lege a pensiilor.

zoi 1

S februarie - Se constituie alianţa USL, declarată de la bun început drept o construcţie „anti-Băsescu”.

ti *martie* - Guvernul Boc îşi asumă răspunderea pentru un nou Cod al Muncii.

3 I martie - Are loc semnarea acordului stand-by cu FMI.

13 septembrie - Băsescu se întâlneşte la Washington cu Barack Obama şi Joe Biden. Subiectele discuţiei se dau doar pe surse: scutul de la Deveselu. în timpul aceleiaşi vizite au loc întâlniri şi discuţii cu companii interesate de exploatările de gaze de şist.

24 *noiembrie* - Traian Băsescu ceartă băncile austriece care îşi retrag finanţarea din România.

2012

9 *ianuarie* - Traian Băsescu intervine în direct la o televiziune pentru a-i cere lui Raed Arafat, secretar de stat în guvernul Boc, să demisioneze ca urmare a opoziţiei acestuia la planurile guvernului de privatizare a sistemului de urgenţă. Această intervenţie va duce la declanşarea amplelor proteste de stradă din ianuarie-februarie 2012, care vor conduce în final la demiterea guvernului Boc.

9februarie - Numirea guvernului Mihai Răzvan Ungureanu.

7 *mai* - Numirea primului guvern Victor Ponta. Acesta va fi reconfirmat premier şi după alegerile parlamentare din decembrie 2012.

20 *iunie* - Fostul premier Adrian Năstase este condamnat la doi ani cu executare în dosarul Trofeul Calităţii.

6 iulie - Parlamentul votează cu 256 de voturi a doua suspendare a preşedintelui. Referendumul a avut loc la data de 29 iulie. După o lună de tergiversări, Curtea Constituţională decide că referendumul este invalidat ca urmare a neîndeplinirii cvorumului. Pe 28 august Traian

Băsescu revine la Cotroceni pentru a-şi continua mandatul.

12 *decembrie* - Victor Ponta şi Traian Băsescu semnează în secret un „acord de colaborare”. Băsescu e văzut înmânând acest acord liderilor europeni la o reuniune a Consiliului European.

2013

23 *martie* - Elena Udrea pierde alegerile pentru preşedinţia Partidului Democrat Liberal. Traian Băsescu apare în- tr-un celebru filmuleţ pe care-1 distribuie prin Facebook, în care anunţă despărţirea de PDL.

25 *martie* - Consilierul prezidenţial Cristian Diaconescu anunţă înfiinţarea Fundaţiei Mişcarea Populară (care mai târziu va deveni partid), susţinută de preşedinte.

27 *martie* - Premierul Victor Ponta anunţă, spre disperarea suporterilor săi, că Laura Codruţa Kovesi va fi şefa DNA - decizia este parte din înţelegerea cu Traian Băsescu.

/ *iulie* - Traian Băsescu deplânge lipsa de solidaritate a Europei după eşecul proiectului Nabucco.

3 septembrie - După ce a susţinut consecvent proiectul de exploatare de la Roşia Montană, preşedintele Traian Băsescu se declară, ca urmare a protestelor stradale, neutru în ceea ce priveşte proiectul companiei canadiene.

/ 9 *noiembrie* - Victor Ponta anunţă crearea unei comisii parlamentare (supranumită „comisia Nana”) care să verifice implicarea familiei Băsescu în achiziţionarea unor pământuri agricole în judeţul Călăraşi cu un împrumut preferenţial acordat de CEC.

2014

18 iunie - Antena 3 prezintă imagini cu Mircea Băsescu discutând despre o mită pentru influenţarea justiţiei cu un reprezentant al clanului de interlopi Bercea. Traian Băsescu declară că nu ştia nimic despre acest lucru şi că între justiţie şi frate alege justiţia.

9 *septembrie* - Traian Băsescu declară că există un agent sub acoperire printre candidaţii la alegerile prezidenţiale din acest an şi că îl va deconspira.

13 *septembrie* - într-o emisiune TV, Traian Băsescu a spus că Victor Ponta a fost agent acoperit al SIE între 1997 şi 2001.

Anul 2004: perdantul
Claudiu Gaiu

Uneori, marginile unui sistem politic arată mai bine tendinţele camuflate ale centrului. Aşa e şi-n lumea post-poli- tică europeană. în 2004, campania electorală din România pierduse orice interes politic. La sfârşit, Adrian Năstase a ratat la mustaţă prima bătălie electorală românească devenită *reality show,* în faţa unui candidat care intuia mai bine regulile spectacolului de televiziune. A fost sfârşitul alegerilor bipolare în care se înfruntau două viziuni gene- raţionale şi existenţiale, aşa cum le lăsaseră confruntările dintre Ion Iliescu şi Emil Constantinescu din *'92* şi *'96.* Atunci aveam un tehnocrat-activist al PCR, convertit la postsocialism, în faţa unui lider al opoziţiei civice, prozelit în ale neoconservatorismului. Pe scurt, iluzia continuităţii etatismului vs. iluzia liberalismului inocent. Abandonul laş şi scârbit al ultimului în 2000 a prelungit iluzia perpetuării vieţii politice. Ion Iliescu reintră în funcţie după patru ani de opoziţie, în urma unei competiţii electorale în care în locul unui contracandidat cu şanse a apărut doar sperietoarea „extremismului" de operetă al lui Vădim, preferat în primul tur de încetineala ardelenească necumpătată şi de dorinţa bănăţeană de a se distinge de restul ţării. Dar omul forte devenise deja Adrian Năstase, premierul unui guvern stabil vreme de patru ani.

PREA ASEMĂNĂTORI
PENTRU A CONVIEŢUI PAŞNIC
) >

Spre deosebire Nicolae Vacăroiu, până atunci singurul şef de cabinet din istoria post-decembristă comparabil în longevitate, Năstase nu e chemat să acopere absenţa unei figuri puternice, ci o încarnează. El ţine

frâiele partidului la putere, domină Executivul şi tinde să controleze opinia publică. Atunci când intră în lupta electorală pentru preşedinţie, are în faţă un personaj ce se va dovedi mult mai abil, însă nimic nu-i învrăjbeşte mai tare decât asemănările dintre ei. De ochii lumii, sunt amândoi „social-democraţi”. Traian Băsescu preluase în urmă cu trei ani conducerea partidului din mâinile lui Petre Roman cu o platformă politică intitulată „România puternică - România Social-Democrată”. Adrian Năstase modernizase fostul PDSR, aşa încât împărtăşea acum aceleaşi poziţii cu schismaticii de odinioară ai lui Petre Roman în privinţa integrării euro-atlantice, reformei economice, dreptului la proprietate, relaţiilor cu minorităţile sau desprinderii de trecut. Mai mult, politiceşte, fuseseră colegi în două cabinete nouăzeciste. Pe plan personal, au simpatii comune, iar în timpul exercitării funcţiilor de conducere se declară şi unul şi celălalt admiratori ai lui Silvio Berlusconi, în care văd „un prieten”. în plus, vin amândoi din familii de militari, Năstase înnobilându-se cu rolul tatălui său în armata regală mai mult decât cu poziţiile acestuia în nomenclatura comunistă, iar Băsescu păstrând şi probând mereu o indinaţie spre stilul cazon şi ierarhia soldăţească, punând preţ pe grade, decoraţii şi uniforme.

Marile direcţii politice nu s-ar fi schimbat în cazul victoriei celuilalt: UE, susţinerea intervenţionismului militar american, retragerea statului din economie, renunţarea la solidaritatea socială, secătuirea bogăţiilor naturale şi a resurselor energetice. Intrarea în Uniunea Europeană pe 1 ianuarie 2007 fusese stabilită în 2003 şi confirmată cu jumătate de an înaintea alegerilor care-1 aduc pe Traian Băsescu în fruntea ţării. Tot în ultimul an al guvernului Năstase are loc aderarea la NATO, deşi ca lider al opoziţiei Adrian Năstase criticase operaţiunile alianţei militare împotriva Serbiei din 1999, pe care nici Băsescu nu le apreciase în mod special. Amândoi s-au implicat cu entuziasm în politica de înstrăinare a marilor întreprinderi naţionale. Guvernul Năstase a renunţat în favoarea OMVla

activele celei mai mari companii naţionale, PETROM, şi, odată cu aceasta, la zăcămintele de gaze şi ţiţei. Tot acum a fost vândut combinatul SIDEX sau Ilanca Agricolă. Anterior, în timpul guvernelor Radu Vasile sau Mugur Isărescu, Traian Băsescu condusese negocierile României cu Banca Mondială şi acceptase renunţarea la pârghiile statului în domeniul bancar. Mai târziu, ca preşedinte, nu numai că va susţine politicile de alienare a resurselor, dar devine un susţinător entuziast al folosirii tehnologiilor pustiitoare pentru mediu, cum sunt extracţia aurului prin f olosirea cianurilor sau exploatarea gazelor de şist. Printr-o hotărâre de Guvern din iulie 2001 (H.G. 717/19.07), guvernul Năstase începea privatizarea parţială a sistemului sanitar. E sensul reformei dorite un deceniu mai târziu de băsescu, care, pe lângă concurenţa dintre spitalele private şi cele publice, ar fi supus actul medical deciziei asigurătorilor privaţi şi ar fi extemalizat sistemul naţional de urgenţe. I ntrodusă în 2005, la un an de la instalarea lui Traian Băsescu la Cotroceni, ca măsură-far a politicilor economice în favoarea investitorilor, cota unică de impozitare a fost pentru prima dată propusă în 2003 de Mihai Tănăsescu, ministrul finanţelor, cu sprijinul public al şefului său de cabinet. Adrian Năstase a renunţat atunci la idee sub presiunea scrupulelor ideologice ale preşedintelui Iliescu.

VICEREGE BIROCRAT *VS. CAUDILLO* AL COMUNICĂRII

Ceea ce-i deosebeşte este locul pe care-1 ocupă în „sistem”. Unul îl încarnează, celălalt i se opune aparent. Năstase era omul construcţiilor lente, luând chipul ierarhiei în fruntea căreia soarta îl plasase: birocratul greoi, căruia norocul descendenţei, pregătirea intelectuală şi funcţia îi permit podoabele exhibării pasiunii pentru arte, gastronomie, lecturi, turism sau vânătoare cu gonaci. Băsescu, în schimb, apare ca strateg al victoriilor rapide: atât primăria Capitalei (2000), cât şi preşedinţia (2004) sunt câştigate pe ultima sută de metri. La intrarea în aceste competiţii majore, Băsescu avea deja pentru

dreapta civică sau tradiţională reputaţia de sabotor al guvernului Ciorbea. „Dar bine le-a mai făcut ţărăniştilor scorţoşi!” - spuneau simpatizanţii, înălţând deja icoana unui personaj frust, care spune lucrurilor pe nume. Chiar şi la putere, Traian Băsescu va reuşi mereu să treacă drept un rebel, la început ca primar opus majorităţii Consiliului Capitalei, iar mai târziu, ca şef de stat ale cărui critici nu slăbesc cabinetele guvernamentale, fie că în fruntea lor se afla un posibil concurent (precum Tăriceanu), un fidel (precum Boc) sau un adversar (precum Ponta). împotriva fineţurilor de diplomat ale oponentului său, el cultiva plăcerile rudimentare de fost lup de mare: whisky, petreceri câmpeneşti, revelioane în mijlocul locuitorilor Bucureştiului, cu şampania sorbită direct din sticlă, paranghelii cu patronul şi jucătorii Stelei după victoriile fotbalistice ale celor din urmă. Până către jumătatea celui de-al doilea mandat, Băsescu joacă cu succes rolul de *caudil- lo* dâmboviţean, gata să treacă peste instituţii, îndepărtate de la menirea lor de casta birocrată, şi peste politicieni, trădători ai investiturii lor reprezentative. Din nefericire, nu poţi avea pentru multă vreme trupul desfătat de afecţiunea populară şi sufletul împăcat în raiul austerităţii cerute de

Troica Fondului Monetar Internaţional, Comisiei Europene şi Băncii Centrale Europene. Guvernele sale înăspresc politicile antisociale, iar el devine un apărător al „măsurilor necesare”, guvernatorul îndepărtat al Globalizării, respec- t,\nd deciziile unui Centru inaccesibil. Niciodată Năstase n-ar fi reuşit să intre în rolul iniţial al lui Băsescu, cel de haiduc napoleonian cu faţa către popor. A fost mereu un reprezentant elitist al puterii: o carieră cuminte şi două mariaje cu fiice de miniştri comunişti. Un accident profesional sau sentimental care să-l fi zvârlit departe de Capitală şi de aristocraţia de stat nu erau înscrise în destinul său. Era sortit altui rol: marchiz al Troicăi, viceregе al dominionului oriental al NATO.

Năstase era preferatul capitalelor occidentale în alegerile din 2004, deoarece, în ciuda îngâmfării sale

opulente, el însemna, pentru Vest, stabilitatea. Astfel, Gerhard Schroder străbate Ardealul în compania premierului român, pentru a se reculege la mormântul lui Fritz Schroder, progenitorul său, caporal al Wermachtului ce-şi lăsase oasele la Ceanu Mare, la sfârşitul războiului. în octombrie, la câteva luni de la parastasul întârziat al cancelarului german, E.ON Ruhrgas achiziţionează de la statul român reţeaua de distribuţie transilvano-moldavă Distrigaz Nord. Tot atunci, Gaz de France se alege cu partea meridională a reţelei, Distrigaz Sud. Colaborarea germano-franceză în domeniul distribuţiei de energie în estul Europei aduce României 253 de milioane de euro. Spre comparaţie, Bratislava vinde cu de peste 10 ori mai scump compania slovacă similară, SPP (Slovensky Plynârensky Priemysel), către un consorţiu compus din Ruhrgas, Gaz de France şi Gazprom *(Les Echos,* 15.03.2002). Gaz de France e doar una dintre companiile Iranceze care au făcut afaceri bune la sfârşitul lui 2004, cu ocazia unei descălecări la Bucureşti a primului ministru Jcan-Pierre Raffarin, însoţit de membrii ai cabinetului său şi de şefi de companii. Traian Băsescu considera descinderea francezilor din toamna lui 2004 ca pe o vizită de susţinere a contracandidatului său, misionarii *business-u|ui* hexagonal poposind la noi, în opinia sa, pentru „a-şi lua tainul". Câţiva ani mai târziu, venea rândul său să apere oropsitul investitor străin, Chevron sau RMGC, de obscurantismul satelor vasluiene sau de ecologismul centrelor universitare.

Aflat la putere, Năstase nu putea să joace cartea apărătorului intereselor populaţiei împotriva exploatării companiilor străine. Dar nu asta l-a pierdut. El înţelegea să stăpânească opinia publică prin presiuni sau cumpărare a ziarelor prin reclamă guvernamentală. Metodă veche, verificată, însă greoaie. Nu globalizarea, permeabilitatea informaţiei sau moralitatea investitorilor occidentali faceau găuri în strategia sa electorală. Dovadă că două voci critice în privinţa guvernului, cotidianele *Evenimentul zilei* şi *Prosport,* îşi schimbă echipele de jurnalişti şi-şi

transformă radical politicile redacţionale în ajunul alegerilor, în urma achiziţionării lor de către trustul elveţian Ringier, unul dintre responsabilii prăbuşirii calităţii presei şi a decăderii limbii scrise în Europa central-orientală. Ca şi celelalte companii, grupurile de presă apusene mizau pe continuitatea regimului Năstase. Şi au avut parte de continuitate, doar că s-a schimbat responsabilul zonal.

Traian Băsescu s-a dovedit om al noilor vremuri. A mers pe mâna experţilor în publicitate încă din 2000, făcând apel la o firmă specializată, GMP Advertising, ale cărei servicii au fost solicitate şi în prima sa campanie prezidenţială, iar apoi în referendumul din 2007 privitor la demiterea sa. La noi, Traian Băsescu e primul care a tratat alegerile în principal ca pe o problemă de marketing, iar alegătorii ca pe consumatori. Năstase propunea perpetuarea puterii vide, conţinutul politico-economic fiind un de la sine înţeles pentru candidaţii cu şanse. *Challenger*-ul său restabilea conflictul, însă fără a propune o viziune diferită. Era altfel pentru că reprezenta viitorul în lupta cu trecutul şi speranţa justiţiei împotriva corupţiei, dar nimeni nu se aşteaptă de la un candidat, fie şi la propria-i succesiune, să susţină întoarcerea la trecut sau să se proclame campion al corupţiei. Momentele sale hotărâtoare au fost cele de dramă televizuală: lacrimi pentru retragerea lui Theodor Stolojan din cursa electorală în favoarea sa, o confesiune despre luarea deciziei de a fi preşedinte în urma unui solilocviu în faţa oglinzii, în care îşi mărturisea respectul faţă de poporul român, sau schimbarea bruscă de regim al adresării, renunţând la politeţuri formale şi tutuindu-şi oponentul buimăcit în dezbaterea finală.

INTELECTUALII SI TOIAGUL DREPTĂŢII

y y

Adrian Năstase pierde alegerile prezidenţiale din 2004 şi, odată cu dispariţia sa politică, apune şi destinul civic al inteligheţiei autohtone. Chemată să încarneze valorile naţiunii la întemeierea statului modern,

instituţionalizată de masificarea comunistă a învăţământului şi a culturii, clasa medie cultivată şi-a jucat ultima carte în lungul deceniu 1990-2004. Schimbarea din *90 a oferit un loc în cetate marginalilor din institutele Academiei, din Uniunea Scriitorilor sau din universităţi. In lipsa experienţei sau a unei reflecţii politice anterioare, ei vor asuma funcţia de instanţă morală, pe care o vor converti abuziv în cea de „societate civilă". Pentru a subzista, ea avea nevoie să rămână în opoziţie, ca tribunal al purităţii virtuţii. „Societatea civilă" este analogonul intern al „comunităţii internaţionale" din politica externă. Excluzând majoritatea vocilor societăţii şi a ţărilor lumii, atât „societatea... ", cât şi „comunitatea... " susţin cu tărie un neclar liberalism economic şi politic, sprijină militarismul atlantist, justificat rasist prin superioritate civilizaţională, şi detestă internaţionalismul solidarităţii. La noi „societatea civilă" a sfârşit în două idei fixe: combaterea corupţiei şi rusofobia.

Lupta publicistică împotriva corupţiei şi susţinerea unei justiţii televizuale ţine loc de program politic. E răzbunarea târzie a clovneriei lui Vădim Tudor, care, pentru a pătrunde în turul doi al alegerilor prezidenţiale din 2000, a avut nevoie, pe lângă orbirea voluntară a dreptei româneşti, de un slogan ce înlocuia orice doctrină: „Jos Mafia, sus Patria!". Obsesia naţionalismului de tip România Mare în scrierile intelectualităţii politizate (cu precădere în *Revista* 22) indica deja unei priviri scrutătoare că adevărul conştiinţei „societăţii civile" este extremismul. Mai puţin pretenţios spuse lucrurile, eşti ceea ce gândeşti şi eşti mereu mult mai aproape decât ţi-ai dori de un adversar care-ţi bântuie visele şi veghile. Rămânea de văzut ce formă de extremism urmau să nască eforturile acestei protipendate, câtă vreme - şi aici nu se înşelau - termenul de valabilitate al nostalgiei naţional-ceauşiste încarnate de Vădim Tudor expirase. Dar rămânea utilizabil *justiţiarismul.* In locul oricărui program politic, „societatea civilă" îşi oferă de ceva vreme admiraţia către DNA şi vede cu ochii minţii un *remake* românesc al filmului

italian *Mani Pulite.* Cu o schimbare de scenariu: spre deosebire de scandalul politico-judiciar peninsular, la noi rămân pe scenă aceleaşi partide. Cu asemănarea că dispariţia proiectelor de guvernare aduce la putere oameni declaraţi anti-sistem: Berlusconi la ei, Băsescu la noi. Cel mai adesea, aceştia suscită şi lasă moştenire o opoziţie apolitică lipsită de consecinţe pratice: Beppe Grillo şi Mişcarea de 5 Stele la ei, iar la noi partidul-omul-şi-televizunea Dan Diaconescu, sau recenta adunare în jurul candidaturii Monicăi Macovei. Ultimele două mişcări româneşti pomenite se detestă, prima dorindu-se *populară* în sensul de g*ossip magazine*, ce- lalată *serioasă* în sensul de *quality press.* Ambele sunt însă expresia aceluiaşi duh justiţiar, alimentat cu oportunism ascuns şi cu naivitate înscenată. în lipsa unor programe politice clădite în timp prin înfruntarea adversarilor şi prin ili/idenţe interne, „societatea civilă" şi campionii săi politici adoptă „valorile" minimale a ceea ce se crede că ar trebui să (ic clasa de mijloc: libertate tradusă prin antifiscalism, reîntoarcerea ordinii ce cuprinde adesea un rasism antiţigănesc, europenism şi stabilitate exprimate prin adoptarea oarbă a măsurilor de austeritate şi excluziune socială.

Cealaltă idee menită să ascundă abandonul politicii e idiosincrazia faţă de Rusia, văzută ca pol al barbariei slave, centru al antiindividualismului şi autoritarismului ţarist sau comunist, ţară iremediabil coruptă şi agresivă, pe scurt exprimate lucrurile şi împrumutând din arsenalul retoric al revoluţiei islamiste iraniene, Rusia ar fi adevărata „Mamă a lui Satan"! Capul principal de acuzare, din nou la modă în zilele noastre, e de a fi om al ruşilor. Au fost inculpaţi de-a lungul vremii Ion Iliescu, Petre Roman, ţăranii din Pungeşti, protopopul Vasile Lăiu, protestatarii ecologişti, basarabenii, liberalii etc. Numărând mereu paiele din ochii albaştri-cenuşii ai preşedintelui Federaţiei Ruse, uităm de bârnele orbirii noastre.

Or, Traian Băsescu a anihilat forţa acestui grup, alcătuit talmeş-balmeş, de adepţi ai civismului liberal, foşti dizidenţi, intelectuali optzecişti convertiţi la publicistică

politică, monarhişti, ortodoxişti şi oportunişti. La un an de la alegeri, neavând neapărat o doctrină de susţinut, Traian Băsescu şi partidul său devin „conservatori" sau „populari europeni". Condamnarea oficială a comunismului în 2006 sau periodice declaraţii antiruseşti de uz intern îl fac liderul acestei „societăţi civile" care-1 onora cu duşmănia sau indiferenţa ei pe când era ministru. Neinspiratul Năstase, neputând câştiga de partea sa gruparea intelectuală cu pricina, încercase să-şi facă propria societate civilă. Îl avea alături în guvern pe istoricul Răzvan Theodorescu, mereu gata să ţină discursuri înflorite despre natura popoarelor, însă era o ruptură de generaţie între ei. Mult mai apropiat i-a fost - şi probabil îi este - sociologul Alin Teodorescu, primul preşedinte al Grupului pentru Dialog Social, devenit apoi „ministru cancelar" la sfârşitul guvernării sale, una dintre minţile din spatele reformării PSD. în pană de idei de promovare electorală a şefului său, Alin Teodorescu acceptă să conducă un obsecvios „dialog deschis" cu Adrian Năstase, editat în 2004 sub titlul *De la Karl Marx la Coca-Cola.* în acelaşi an, apare un document istoric şi în acelaşi timp o carte-detergent. în *Marele Şoc din finalul unui secol scurt*, Vladimir Tismăneanu îl înălbeşte pe Ion Iliescu, considerându-1 un om politic „postideologic", care a depăşit prin pragmatism dualitatea *comunism* vs. *anticomunism*, al cărui suflet era mereu locuit de „tentaţia libertăţii", şi care devenea astfel „figura principală a stângii pluraliste". Aici putem presupune că e vorba de o iniţiativă proprie a universitarului american, care probabil miza la rândul său pe o victorie Adrian Năstase-PSD. în lipsa altui pretendent, el ar fi putut juca rolul de guru în fondarea unui ashram carpatin al social-liberalismului celei de-A Treia Căi, revelată de faptele apostolilor Clinton şi Blair şi teoretizată de scrierile sfântului Anthony Giddens. De altfel, într-una dintre *Scrisorile din Washington* (2002), Vladimir Tismăneanu ne spune exact care e esenţa *clintonismului* în Statele Unite: confiscarea programului republican. însă, pentru Adrian Năstase, ar fi fost un drum greoi şi migălos

cel al construirii unui concurent ideologic al „societăţii civile” nouăzeciste. Ar fi putut conta pe tehnocraţii din zona sociologiei, ştiinţelor juridice şi economice, a căror gravitate birocratică şi profesională să pună surdina peste lirismul şi trecutul unui Adrian Păunescu. Năstase înţelegea să construiască fără calcul, riscând să aşeze lespezi grele peste temelii şubrede. Băsescu calcula fără a construi, preluând edificii gata înălţate de alţii: partidul lui Roman, ideologia ţărăniştilor sau aliaţii de până ieri ai lui Năstase.

PREA DEOSEBIŢI PENTRU A FI DESPĂRŢIŢI

în 2004, totul era jucat. în alegeri s-au confruntat două forme de cinism post-politic în marginile Europei post-de- mocratice. Renunţând la ambiţia de a fi o entitate politică şi nemanifestând nicio intenţie de a fi una socială, Europa e doar un ansamblu juridic ce susţine o piaţă liberă. Ea nu îngăduie suveranitatea naţiunilor sudice sau orientale decât sub forma unei varietăţi turistic-culturale. în plan geopolitic, doar Germania îşi permite să înfrunte Statele Unite, cum s-a văzut în criza agenţilor secreţi dubli din vara acestui an. E o aiureală electorală reclamarea înclinaţiilor spre Rusia şi China ale lui Năstase sau ale descendenţilor săi politici. N-ar fi loc, nici dacă ar vrea. Ceea ce ne-au lăsat moştenire bătăliile politice dintre Adrian Năstase şi Traian Băsescu sunt o înfruntare între două clanuri *compradores* înrudite între ele, dovadă schimbările de alianţă ale PNL sau transferurile periodice ale parlamentarilor spre arcul guvernamental. Nu există de o parte sau de cealaltă o dorinţă de a duce politici sociale, de altminteri neîngăduite de programul de austeritate impus Europei de Berlin şi Bruxelles.

Raporturile de dominare dintre centru şi periferie în UE sunt principalul motor al sporirii inegalităţilor în cadrul statelor marginale. Năstase şi Băsescu au fost, începând din 2000, unul ca şef de guvern, apoi celălalt ca preşedinte, garanţii dezvoltării acestui sistem. Cei doi exemplifică local deriva Europei spre o extremă-dreaptă eliberată de fantasme paseiste şi mituri folclorizante.

Europa zilelor noastre are la temelie dispreţul şi exploatarea marginilor alogene, exprimate prin declaraţiile şi politicile guvernelor franceze sau britanice şi prin campaniile de presă occidentale împotriva emigraţiei economice din ţările nou intrate în Uniune. O ură reprodusă de elitele politico-economice de la noi prin abandonul politicilor sociale. O ură asimilată de clasa medie prin producerea unui discurs anti-sărăcime cu modulaţii rasiste.

în dimineaţa zilei de 2 noiembrie 2014 se vor deschide din nou secţii de votare în şcoli, grădiniţe, săli de sport, cămine culturale sau biblioteci orăşeneşti. Vreme de o zi, paza instituţiilor noastre nu va fi asigurată de poliţii private. O imagine care nu mai păcăleşte pe nimeni.

Regimul Băsescu: o experienţă şi un bilanţ

Paul Cemat

CUM AM DEVENIT BĂSIST

Revoltat de rezultatul umilitor, pentru mine şi pentru foştii votanţi anti-Ion Iliescu, al prezidenţialelor din 2000, am scris, imediat după consumarea alegerilor, un comentariu patetic pe care l-am trimis, pentru un grupaj tematic, revistei *Dilema,* pe atunci încă nu şi „veche". Din motive care îmi scapă, textul n-a mai apărut. Ce-i drept, era umoral şi neglijent, cu un titlu de gust îndoielnic, ce trimitea la preocupările mele de atunci privitoare la relaţia dintre subculturile urbane şi politic după 1989. Ideea de bază era că succesul lui Comeliu Vădim Tudor, care-1 propulsase surprinzător în turul doi după ruptura PNL din CDR, fusese anunţat de anti-intelectualismul fenomenului hip-hop, care explodase în România la capătul unui deceniu inaugurat de folk-ul romantic din Piaţa Universităţii. Iar în urma dezastrului socio-economic din perioada 1997-1999 şi a prăbuşirii iluziilor din deceniul anterior, locul tinerilor care votaseră, în 1996, schimbarea cu Emil Constantinescu, fusese luat de cei care au votat răzbunarea, animaţi de justiţiarismul an- ti-sistem al

liderului PRM (Jos Mafia, sus Patria!”). Potrivit evaluărilor mele la cald, în urma pulverizării CDR, rămânea o singură şansă de a contracara „regimul Iliescu”. Ea era întruchipată de proaspăt-alesul - cu un vot-surpriză, la limită - primar general al Bucureştiului. Căci, în viziunea mea (ah, viziunea!), Traian Băsescu reprezenta sinteza dialectică între linia democrat-liberală, pro-occidentală a lui Constantinescu şi atuurile lui Vădim (despre care unii tineri intervievaţi pe stradă mărturisiseră ca l-au votat pentru că era „bengos”). Cu atât mai mult cu cât controversatul ministru al Transporturilor rămăsese singurul exponent al fostei guvernări CDR-PD-UDMRcare câştigase o poziţie importantă - primăria Capitalei -, în vreme ce colegii săi pierduseră tot, iar ponderea lor parlamentară însumată abia trecea de 20%. Din punctul zero al acestei victorii izolate, dar importante simbolic, putea începe, credeam, reconstrucţia opoziţiei. E adevărat că felul în care Băsescu torpilase din interior guvernul Ciorbea (să nu uităm: primul campion al austerităţii post-decembriste...) nu-mi plăcuse defel; dar oare nu asta l-a ajutat mai apoi să câştige primăria, ca unul care nu era nici „PSD”, nici „CDR”? La alegerile din 2000 am votat Mugur Isărescu şi CDR, iar în turul doi am stat acasă. Ştiam că Iliescu va câştiga oricum, dar n-am vrut să-l creditez şi eu. Blocajul psihologic era total. Opţiunea pro-Băsescu din toamna lui 2004 avea însă un caracter pragmatic şi post-ideologic: da, PD-ul pe care-1 preluase, după debarcarea lui Petre Roman, era în Internaţionala Socialistă, unde - după fuziunea cu micul PSDR - fusese admis şi partidul lui Iliescu şi Năstase. Dar era vorba, nu-i aşa, de o stângă luminată, liberală, ferm pro-occidentală, perfect compatibilă cu PNL-ul şi cu moştenirea „reformistă” a CDR. Cât despre populismul liderului, el îmi părea indispensabil câştigării „maselor” pe care „neputinciosul” Emil Constantinescu nu ştiuse să le supună, „bărbăteşte”. Băsescu era simpatizat pentru *că putea,* pentru că, adevărat luptător fiind, inspira siguranţă celor care *nu puteau singuri* („Băsescu luptă pentru tine”,

suna un slogan din 2009; avem de-a face, aşadar, cu o potenţa politică prin procură). Omul avea directeţea *free styler-uhii* de cartier, era dinamic, populist-pragmatic şi cu mentalitate de învingător. Avea carismă şi o autenticitate vulgară, dar simpatică şi cu cârlig la poporul la care intelectualii fini nu avuseseră acces niciodată. Primar general reales *en fanfare,* Băsescu putea să se bată (inclusiv la propriu) cu escrocii, pentru a face „curăţenie" şi „dreptate", eliberând Capitala de „mizeria" maidanezilor şi a buticarilor. Prin extensie, deduceam, putea face acelaşi lucru cu ţara. Dar mai presus de orice, era capabil să ofere, pe ultima sută de metri, surpriza care să ne salveze de Molohul PSD. De cealaltă parte, regimul lliescu-Năstase avea, pentru publicul din care faceam parte, elementele unui *brand* negativ: monopol la toate nivelurile al unei puteri „neo-comuniste", având „pe conştiinţă" morţii din decembrie 1989 şi mineriadele; conservatorism cultural minat, nu-i aşa, de toate racilele ceauşiste; control economic la adresa presei ostile, prin intermediul publicităţii de stat şi prin mecanisme private; abuzuri de putere la scenă deschisă (arestările în plină stradă ale lui Dan Erceanu şi Mugur Ciuvică); corupţie generalizată, cu etalarea ostentativă a vechii Securităţi privatizate, şi „neo-feudalism" postcomu- nist (stigmatul ironic de „baroni" fusese atribuit de opoziţie liderilor administraţiei locale, înnobilaţi de aristocratismul arogant al lui Adrian Năstase).

Profeţiile politice din decembrie 2000 mi s-au împlinit, cu asupra de măsură, în toamna lui 2004, pe fondul „revoluţiilor portocalii" şi al reorientării politicii americane în Europa de Est după atentatele din 11 septembrie 2001, suprapuse celui de-al „treilea val" de extindere a NATO şi UE. Rocada-şoc a candidaturii prezidenţiale, după „îmbolnăvirea" subită a tehnocratului şi necarismaticului Theodor Stolojan, cu lacrimile aferente ale celui care juca rolul durului cu suflet bun, mi-a dat presentimentul victoriei. Recunoşteam cu cinism, în *leadership-ul* lui Băsescu, schema mitică a *western*-ului şi

a *blockbuster-ului* de acţiune: unul dintre viteji moare, iar supereroul îl răzbună, învingând Răul, la capătul unei înfruntări epuizante. Or, Băsescu încarna, extrem de convingător, mitologia *winner-ului,* inclusiv în varianta sa pop - marinarul Popeye, care, sub influenţa magică a „spanacului", îl învingea *in extremis* pe greoiul Bluto. Dar oare nu aşa câştigau şi supererorii justiţiari - *made in* CIA - ai filmelor americane de acţiune, un Stallone, un Schwarzenegger sau un Chuck Norris, cei care transformau, spectacular, înfrângerea din Vietnam în victorie? Ba da; Băsescu însemna adrenalină, bătaie, energie. Era - cum va scrie mai târziu un blogger - „cel mai pasionant joc pe computer". Nu lipsea din apropierea luptătorului în misiune decât agenta blondă şi sexy; ea avea să se ivească în curând. Nu-mi făceam, evident, iluzii că Băsescu ar fi fost vreun „pur": avusesem deja unul (Emil Constantinescu) şi eşecul fusese garantat. Un învingător trebuia să vină, deopotrivă, din Poporul de jos şi din Sistemul de sus, pe care era în măsură să-l distrugă folosindu-i secretele în beneficiul unui Occident visat. Ca mine gândeau rnulţi dintre cei care nu-1 simpatizau pe Băsescu, dar' edeau în el singura „armă" performantă cu care puteam să biruim „dictatura lui Năstase". Psihoza creată în rândul opoziţiei prin tentativa de graţiere a fostului lider al minerilor, Miron Cosma, de către Ion Iliescu, a amplificat, pe final de mandat, radicalismul anti-PSD. Nu mai conta că premierul refuzase să contrasemneze actul. Nu mai conta nimic. Zarurile fuseseră aruncate.

M-am bucurat copilăreşte văzând seara, în turul al doilea, la interminabilele cozi din secţiile de vot (la Gara de Nord şi la Liceul Mihai Viteazul), agitatori profesionişti în geci de piele strigând pro-Băsescu, înaintea închiderii secţiilor, când lumea urmărea exit poll-urile. Doar ucrau pentru „al nostru"! La fel mă bucurasem în 1996, când directorul SRI Virgil Măgureanu anunţa că votase schimbarea, in memoria fostului său consătean Corneliu Coposu. Iar fostul director al Serviciului Român de

Informaţii tocmai dăduse un nou semnal, prin fuziunea dintre Partidul Democrat al lui Băsescu şi propriul partid de buzunar (condus oficial de Marian Munteanu, fostul lider al Ligii Studenţilor şi simbol al Pieţei Universităţii). Fusese Băsescu securist, cum se spunea de atâta vreme şi cum toate datele trecutului antedecembrist o indicau? Posibil, dar se reori- cntase la timp, devenind unul „bun”, orientat în serviciul cauzei juste. Vânduse fraudulos Flota? Incendiase, în anii ‘80, vase străine în portul Rouen? Probabil, dar lucrurile rămăseseră încurcate, omul se pusese, ostentativ, la dispoziţia Parlamentului, şi apoi priorităţile erau cu totul altele: toate păcatele trecutului intrau acum la categoria „pagube colaterale”, inevitabile şi neesenţiale în raport cu urgenţa schimbării din prezent. Practic - prescrise, în conştiinţa publică. Şi apoi, omul îşi asumase la scenă deschisă identitatea, în finalul ultimei dezbateri televizate a prezidenţialelor: „Ce blestem pe ţara asta, Adriane, să aleagă între doi comunişti!”. Ajunsesem să accept ideea că există securişti „răi”, fideli sferei de influenţă ruseşti, şi securişti „buni”, adepţi ai sferei de influenţă euro-americane. Eram ferm convins că americanii „nu ne vor lăsa” (abia intraserăm în NATO) şi că revoluţiile portocalii aveau un plan care ne conţine. Curând, m-am mirat şi eu de valabilitatea intuiţiei mele din 2000: pe aripile mitului şi cu vântul istoriei în pânze, Traian Băsescu a câştigat alegerile la fotografie, după ce la ora 21.00 exit poll-urile dădeau 50-50%, iar tinerii corporatişti americanizanţi („generaţia PRO”) ieşeau în stradă, comunicând între ei prin sms-uri, ca să protesteze împotriva „fraudării” anunţate de Băsescu. Spaima că, prin ratarea viciată a victoriei, am putea compromite integrarea europeană era enormă. Dacă aş fi aflat atunci că a fost fraudă, ilar în sens invers, manevrată de serviciile secrete în marja de eroare şi în interes strategic, m-aş fi bucurat la fel de mult: iloar era pentru „cauza dreaptă”, iar integrarea în NATO şi

UE reprezentau promisiuni mesianice în care credeam fără rest. Până la momentul trezirii din vis mai

era destul... Aşa cum anticipam, cea mai mare parte a votanţilor lui Vădim din primul tur, drastic diminuaţi la 12,57%, au votat în turul doi cu Băsescu, înclinând decisiv balanţa. Sloganului vadi- mist Jos Mafia, sus Patria!" (potenţat de Afacerea Ţigareta şi de scandalurile Bancorex şi FNI) i-a luat locul un nou discurs justiţiar („ţepele din Piaţa Victoriei", reformulat în 2009 sub forma ludică „Arde-i pe corupţi") la adresa unui regim diabolizat ca etalon al corupţiei, aroganţei şi falsităţii. Devenită emblemă a regimului Băsescu, retorica anti-poli- ticianistă şi anticorupţie, a „curăţirii" vieţii politice (cu Coaliţia pentru un Parlament Curat a Alinei Mungiu-Pippidi în avangarda ONG-istică) a deturnat în contul noului Sistem voturile anti-sistem, făcând apel la o veche tradiţie („cum nu vii tu, Ţepeş Doamne"). Scoase de pe orbita nostalgiei faţă de Ceauşescu, ele au fost redirecţionate în conturile altui lider autoritar şi mesianic, orientat însă pe „direcţia Vest" şi mult mai raţional decât Vădim. Dădeau, totodată, satisfacţie istorică unui segment anticomunist animat, vreme de peste un deceniu, de nevoia lustraţiei, a pedepsirii „crimelor Revoluţiei" şi a mineriadelor, marcat de exodul politic pe care le-a produs, ca şi de umilinţele din lupta cu Molohul neo-comunist. Avantajele de *leadership*1 ale lui Băsescu era uriaşe, potenţate prin campanii performante de PR: producător în serie de expresii care nu doar treceau ecranul, ci intrau direct în folclor. Devenit *superhero* al jocurilor electronice de luptă şi *superman* de desen animat în serialul Grupului Divertis („Superbăse"), ridicând *rat- ing-vl* televiziunilor cu prezenţele sale nonconformiste din talk show-uri (Tucă & Co.) şi din emisiunile de divertisment, fostul comandant al navei „Biruinţa" reprezenta, la cote maxime, dinamismul viril, spectacolul total (decisiv în epoca mass-media) şi curajul contaminant al schimbării generatoare de încredere şi energie; prin comparaţie, disimulantul, diplomatul, bizantinul Năstase, înconjurat de „foşti" ca Adrian Păunescu sau Ristea Priboi, era stigmatizat ca „homosexual pasiv" de presa cancanieră, de la *România*

Mare la *Academia Caţavencu*; numai bun, aşadar pentru „ţepele din Piaţa Victoriei". Sofisticat, autoritar, dar greoi şi necarismatic, premierul încarna, la nivelul unui anumit imaginar colectiv, viclenia trecutului inerţial şi a mandarinatului pervers (ciocoiul, reformulat intelectual ca „baron"). El era îmbuibatul arogant („Năstase, patru case"), intelectualistul cu glume alambicate („Stau tot timpul cu corupţia-n gură") şi socialistul rupt de popor. în schimb, votul pentru Băsescu era unul aspiraţional şi, în acelaşi timp, de identificare („e *ca* noi", „e *âe-al nostru }* dar şi „dac-am fi şi noi *aţa,* am schimba ţara"), altfel decât fusese, mai înainte, cel pentru Ion Iliescu („al nostru, dintre noi, pentru noi"). Spontaneitatea simpatică, autenticitatea combinată cu sentimentalismul histrion bine jucat, paternalis- mul nonconformist, de tată aventurier dar iubitor de familie, directeţea *free style* erau „pe limba poporului" şi, foarte important, pe limba tinerilor emancipaţi, crescuţi în jungla capitalismului incipient. Aureolat de succesele, fie şi de imagine, din administraţia locală, unde ceruse şi primise totul de la electorat, demolatorul de buticuri şi exterminatorul câinilor vagabonzi ilustra promisiunea regeneratoare a unui Nou Sistem adaptat erei euro-atlantice. *Showman* înnăscut, având toate datele unei vedete a politicii la vârf, el recupera, simultan, mitologia Cârmaciului din propaganda ceauşistă, priza la „mase" a lui Ion Iliescu („aproape de oameni, împreună cu ei") şi agenda reformist-occidentalistă a lui Emil Constantinescu, asociată, superficial, unui naţionalism justiţiar de tip Vădim (prin fraternizarea populară cu „românii"). O asemenea combinaţie, capabilă să mobilizeze afecte şi să activeze mituri, devenea imbatabilă, chiar dacă Năstase avea de partea lui câteva atuuri organizatorice, între care controlul asupra administraţiei. Din nefericire pentru el, toate modernizările pe care le stimulase, condiţionat de angajamentele internaţionale, i s-au întors împotrivă. în opoziţie, uneori, cu conservatorii propriului partid şi cu preşedintele Iliescu, premierul demarase, în acord cu

angajamentele externe, politici neoliberale şi reuşise câteva privatizări spectaculoase (de la SIDEX la Rompetrol), încurajase corporaţiile multinaţionale, crease instituţii menite să combată corupţia (PNA), întinerise partidul şi adusese alături de el o importantă garnitură de tehnocraţi respectabili; însă marile afaceri de corupţie (dezvăluite pe final de mandat prin operaţiunile de presă „Armaggedon"), controlul politic şi tentativa de subordonare a mass-media prin publicitate de stat, pe fondul unei explozii a posturilor private, precum şi tentativa de anihilare a unor publicaţii insubordonate, a făcut ca reţelele formatorilor de opinie, societatea civilă şi o parte a serviciilor secrete să se coalizeze împotriva uriaşului cu picioare de lut („Adriane, nici nu ştii/ cât de mic începi să fii"), în aşteptarea unui lider apt să le preia mesajul în „lumea nouă" care se pregătea. Iar acel lider s-a numit Traian Băsescu. Retragerea *in extremis* din cursa prezidenţialelor a şterşului lider PNL Theodor Stolojan devenise nu doar necesară, ci şi obligatorie; rolul de „bolnav" care-i va acoperi, justificativ, ieşirea din scenă în beneficiul „sănătosului revitalizant" a fost cel mai potrivit (inclusiv sub aspect fizionomie), iar compasiunea colectivă faţă de cel căzut în bătălie s-a dovedit un ingredient-cheie al succesului. El va veni, miraculos, prin intermediul spanacului magic al lui Popeye. Un vis cu *happy end,* dar un *to be continued,* care se va transforma, după un timp, în coşmar.

Situaţia geopolitică era, în acel moment zero, mult schimbată faţă de cea din 2000. Legitimat extern de admiterea PSD în Internaţionala Socialistă europeană şi de reconcilierea cu Casa Regală (cu un Prinţ Duda pe post de ambasador itinerant al integrării), guvernul Năstase părea că primise şi OK-ul Statelor Unite. Favorabilă intervenţiei americane în Irak şi Afganistan după atentatele teroriste de la WTC din 11 septembrie, România devenise, alături de Bulgaria (ieşită cu greu din faliment), un stat emergent plasat de administraţia republicană de la Washington sub semnul „noii Europe", în opoziţie cu rezistenţa celei

„vechi”, non-intervenţioniste. Vizita lui George Bush potenţase mitologia salvaţionistă din timpul comunismului: în fine, americanii veneau, iar curcubeul răsărea simbolic deasupra unei Pieţe a Revoluţiei pline de oameni. Prelungite în România, „revoluţiile portocalii” din Ucraina şi Georgia, ca şi schimbarea majorităţii socialiste în favoarea celei populare la nivelul Parlamentului şi Comisiei Europene pregăteau însă un alt tip de lider decât Adrian Năstase (al cărui rol fusese deja consumat). Epoca îşi căuta un alt stil politic - şi l-a găsit în lideri ca Iuşcenko, Saakaşvili şi Băsescu. Principalele motoare ale schimbării au fost legate de aşteptările pe care integrarea în NATO şi perspectiva integrării în UE le creaseră în pături sociale seduse de mirajul occi- dentalizării. Un număr mare de muncitori sezonieri, care cunoscuseră prosperitatea ţărilor-gazdă din Vest, simţeau nevoia de „altceva”. Noile pături corporatiste, nemulţumite de obstacolele „vechii garnituri” oligarhice, voiau de asemenea „altceva”. în fine, frustrarea prelungită a intelectualităţii, societăţii civile, tineretului cu aşteptări anticomuniste şi occidentaliste (printre care mă număram) „voiau mai mult” încă din 1989. Pentru ei, noul PSD, ex-PDSR, ex-FDSN, ex-FSN era Duşmanul, de neiertat şi de nevotat pentru morţii din decembrie, pentru mineriade, pentru „umilinţele” la care fusese supusă opoziţia post-decembristă, pentru moştenirea Securităţii şi a PCR. însemna totodată (mai ales pentru literaţii „reformişti”) supremaţia „colaboraţioniştilor” şi a reprezentanţilor „culturii oficiale” a ceauşismului. în anii guvernării Năstase, *această* exasperare faţă de lipsa de perspective a „restauraţiei” m-a făcut să demarez „pe val”, împreună cu Ioan Stanomir, Ion Manolescu şi Angelo Mitchievici, proiectul „explorărilor în comunismul românesc”. Mi s-a radicalizat astfel un anticomunism care, de-a lungul anilor *90, se cam diluase: n-am fost niciodată mare fan GDS, am privit cu suspiciune „intelectualii implicaţi în politică”, n-am votat cu Nicolae Manolescu când mulţi colegi şi profesori ai mei îl divinizau; în 1996 am votat cu social-democraţii

lui Roman la parlamentare, iar aversiunea faţă de legionarismul dominant la nivelul Ligii Studenţilor lui Marian Munteanu mă dusese, ca redactor la *Observator cultural*, către „corectitudinea politică" taxată drept „stângă postmodernă". Mă lansasem, în 1995, la revista *Dilema*, pe atunci o publicaţie „ambiguă", patronată de Fundaţia Culturală Română şi apropiată de formaţiunea social-li- berală a lui Petre Roman. Aveam din facultate preocupări legate de avangardă şi voiam să scriu un studiu despre „literatura stângii militante din România interbelică". Eram deci un „revanşard" dornic de „schimbare până la capăt", adept al unui liberalism de stânga, altminteri anticomunist, anti-Iliescu, anti-tot-ce-ţinea-de-supravieţuirea-„Vechiu- lui Regim", anti-autoritarist şi anti-hegemonic. Dacă Ion Iliescu afirmase, pe 22 decembrie 1989, că dictatorul „doar a întinat idealurile socialismului şi comunismului", puteam afirma şi eu că regimul Iliescu a blocat multă vreme apetitul meu pentru o stângă „modernă, liberală, europeană". Abia „dreapta" regimului Băsescu m-a făcut să realizez în ce captivitate mentală trăisem.

Elementul care a precipitat despărţirea mea de „dreapta intelectuală" angajată în susţinerea „proiectului Băsescu" l-a reprezentat, în 2007, linşajul mediatic (stigmatizare publică, lustrare ş.cl.) la care Sorin Antohi, căruia îi audiasem cursurile în anii '90, a fost supus în interiorului mediului intelectual şi al „societăţii civile", deşi îşi asumase şi colaborarea cu Securitatea, şi mistificarea academică de neînţeles: foştii studenţi şi doctoranzi care l-au urmat în proiectul noii reviste *Cuvântul* acceptaseră aceste episoade şi trecuseră peste ele. întâmplător, Antohi realizase, în 2001, una dintre cele mai exacte şi mai dure analize din interior ale eşecului inteligheţiei de dreapta din anii '90.[1] Am înţeles atunci mai bine multe alte linşaje simbolice din lumea intelectuală, am înţeles mai bine cum funcţionează mecanismele de excludere şi omologare ale

1 Sorin Antohi, „Romania după 11 ani - o radiografie" (interviu realizat de Rodica Palade), *Revista 22,* nr. 1,2001.

anticomunismului justiţiar post-decembrist, iar concluziile pe care le-am tras au fost în consecinţă. Fisura creată a fost urmată, la scurtă vreme, de altele, mult mai grave, care au sfârşit prin a delegitima, în 2009-2010, întregul eşafodaj politic pe care îl creditasem. Despre unele am scris, despre altele voi scrie, poate, cu alte prilejuri. E destul să precizez că am ajuns în zona „antibăsesciană", apoi a stângii politico-intelectuale şi ca simpatizant de dată recentă al unui PNL ameninţat cu dizolvarea de Traian Băsescu, şi ca adept al parlamentarismului, indignat de proiectul autoritar al unicameralizării şi prezidenţializării. Şi, mai ales, alarmat de ceea ce am descoperit în substratul său.

SFÂRŞIT DE CAPITOL

Operaţiunea „condamnării comunismului" demarată oficial de la finele lui 2006, prin raportul Comisiei prezidenţiale patronate de Vladimir Tismăneanu, are un corespondent economic (numitorul comun fiind represiunea, *Le.* „curăţenia" judiciară) în acţiunile DNA, ANI, DIICOT şi IICCJ împotriva reţelelor de corupţie din administraţia centrală şi locală. Ele au, de fapt, acelaşi obiectiv: *procesul (post)comunismului,* eliminarea prin metode etico-juridice a tot ceea ce este identificat ca structuri mentale, economice, administrative, intelectuale sau politice, moştenitoare ale unui „vechi regim" aflat în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice. Faptul că PSD-ul e privit, dincolo de declaraţiile şi de multe dintre măsurile sale, drept exponent al acestor prezumate „structuri" e o realitate. Resuscitarea Războiului Rece între Rusia şi Occident după escaladarea conflictului din Ucraina s-a tradus, în România, prin stimularea antico- rupţiei şi a războiului informaţional. Un semnal puternic a fost dat prin vizitele la Bucureşti ale Victoriei Nuland şi ale vicepreşedintelui american Joe Biden. Suprapus anti-corupţiei, anti-pesedismul radical reprezintă, în fapt, nexul discursului „civilizator" autohton. Nu intră aici în discuţie multiplele vinovăţii ale PSD-ului. E vorba strict de faptul că PSD este, în această logică de Război Rece, desemnat

drept „principal vinovat” pentru tot ceea ce blochează mersul României spre Binele occidental. Cum structurile în speţă au fost preluate la nivelul tuturor partidelor guvernamentale, nu trebuie să mire nici aversiunea împotriva a tot ceea ce e considerat drept „jos”, „local” sau „expirat”: baroni locali, administraţie locală, structuri de partid din teritoriu, asistenţialism electoral de orice fel, capital autohton „oligarhic” (forjat prin „căpuşarea statului” cu metodele „moştenitorilor securităţii”), profesori şi medici din rural, oraşe mici şi cartiere sărace. Dar şi împotriva a ceea ce e

„prea mult” şi, deci, dificil de gestionat: prea multe partide, prea mulţi parlamentari, prea mulţi funcţionari, prea mulţi bugetari, prea mulţi pensionari. In schimb, formatorii de opinie „justă”, agenţii de influenţă şi angajaţii serviciilor de informaţii nu sunt niciodată prea mulţi şi prea costisitori: prin intermediul lor are loc marea curăţenie. „Procesul comunismului” operează, şi el, diferenţiat: reprezentanţii vechii culturi oficiale care „s-au căit”, convertindu-se la noile idealuri politice şi punându-se în slujba opţiunii civi- lizaţionale juste, sunt, ca şi agenţii activi ai fostelor servicii de informaţii, *thc good guys*, în timp ce foşti opozanţi ai sistemului, care azi se situează politic în opoziţie cu regimul Băsescu, sunt relegaţi în categoria neffecventabilâ a suspecţilor: opţiunile din prezent delegitimează sau, după caz, relegitimează trecutul. Inclusiv naţionalul e acceptabil doar dacă se identifică, fără rest, euro-atlantismului, iar conflictul din Ucraina a reactivat, pe alte coordonate, mitul „patriei primejduite” de ruşi. A fi bun român înseamnă, în această logică, a servi până la capăt interesele americane, orice riscuri ar presupune (efectele asupra mediului ale exploatări gazelor de şist prin *fracking,* de pildă). A fi critic la adresa dublului standard american înseamnă, în schimb, a servi interesele inamicului Vladimir Puţin. Nu lipsesc nici pledoariile infantilizante: suntem prea mici şi slabi economic pentru a putea trata (asemeni Germaniei) cu superputeri adverse Americii precum Rusia sau China;

avem nevoie de corsetul FMI şi al Băncii Mondiale pentru a fi „disciplinaţi” financiar, de MCV, pentru a nu derapa de la regulile statului de drept etc. A te declara în favoarea suveranismului economic (fie şi minimal) prin protejarea capitalului autohton, inclusiv a mediului financiar-bancar, sau pentru conservarea în proprietatea statului român a resurselor subsolului, a susţine o politică externă „multilaterală”, deschisă şi spre state din afara UE şi NATO, a pleda pentru o abordare istorică fără patimă a regimului comunist, a valoriza pozitiv diplomaţia anilor ‘60-70, calitatea (şi gratuitatea) învăţământului românesc din acei ani, pieţele de desfacere din lumea arabă, Africa şi India, sau asistenţa medicală pentru toţi (fără a minimaliza opresiunea şi crimele regimului), devine, în grila propagandei amintite, o erezie periculoasă. Singura diferenţă acceptată în raport cu ideologia globalismului neoliberal pare a fi „memoria traumatică a totalitarismului comunist”, pe care „stânga intelectuală dominantă” (?) din Occident „nu poate să o înţeleagă”. Destructurarea „vechii paradigme” a afectat, în egală măsură, o importantă parte a culturii de patrimoniu produse în anii ‘50-80, denunţate a fi fost, într-o formă sau alta, „colaboraţionistă” sau, măcar, incompatibilă cu grila emancipării occidentalizante. Cu aceasta ajung la câteva întrebări-cheie: nu cumva *curăţarea* trecutului inutilizabil şi a mentalităţilor inutilizabile presupune extirparea unei societăţi *majoritar* inutilizabile? Nu cumva această aversiune faţă de o „Românie profundă”, identificată cu toate racilele Estului „barbar”, capătă datele unei agresiuni socio-identi- tare? O asemenea operaţie nu poate reuşi decât cu pacientul amputat de toate membrele, salvat, în sfârşit, de el însuşi.

Căci există un alt versant al problemei: din 2010 încoace, o mare parte a cetăţenilor români consideră că Băsescu şi instrumentele sale politice au reprezentat Răul, prin comparaţie PSD-ul fiind perceput ca un partid care a ştiut să înveţe din greşeli şi care, cu toate păcatele lui, nu a tăiat niciodată salarii şi pensii şi nu şi-a insultat alegătorii. Prin atitudinea sa agresivă şi sfidătoare din al

doilea mandat, câştigat în condiţii mai tulburi decât în 2004, cu votul (real sau trucat) al românilor din străinătate, preşedintele s-a transformat, rapid, în duşmanul unei majorităţi consistente (votanţii USL din 2012), epuizându-şi creditele cu care fusese învestit vreme de un deceniu şi sfârşind prin a compromite toate cauzele cu care s-a asociat: de la anticomunism la anticorupţie, de la occidentalism la (neo)liberalism şi (neo) conservatorism, de la modernizarea statului la prezidenţialism. Nu cred că protestele de stradă împotriva exploatării prin cianurare de la Roşia Montană de către RMGC-Gabriel Resources ar fi avut eficienţa cunoscută dacă nu ar fi început pe marele val social anti-Băsescu şi anti-PDL de după 2010. Inclusiv indignarea colectivă detonantă din „cazul Raed Arafat" ar fi fost, probabil, mai redusă dacă n-ar fi existat teama că sănătatea publică va ajunge pe mâinile privaţilor de tip Udrea-Cocoş, protejaţi ai preşedintelui. încercările mai noi ale unor ONG-işti neoliberali de a recupera în contul „luptei anticorupţie" şi „pro-stat de drept" (noul *softpower* occidentalist) protestul ecologistpro-resurse (suveranist) şi anticapitalist, au eşuat tocmai pentru că au încercat să con- fişte o nemulţumire socială mai largă în contul unei agende exotice şi de nişă. Ca o ironie - toţi „intelectualii de dreapta" apropiaţi lui Traian Băsescu au sfârşit prin a fi respinşi, ca o grefa nereuşită, chiar de partidele care, când erau la putere, i-au folosit ca pe un lux intern şi ca pe un releu în relaţiile internaţionale cu Washington-ul şi Bruxelles-ul. O întreagă literatură publicistico-politică a anilor 1990-2000 a profesat aversiunea împotriva „României cripto-comuniste", a „votanţilor lui Iliescu" şi a „nostalgicilor lui Ceauşescu". Printre vârfurile ei s-au numărat eseurile vituperante ale lui H.—R. Patapievici şi rasismul social din pamfletul „Matusalem votează" al lui Mircea Mihăieş din toamna lui 2004; deloc întâmplător, cei doi au fost numiţi de Băsescu, o lună mai târziu, în conducerea Institutului Cultural Român, prin medierea lui Andrei Pleşu. Austeritatea din 2010 „fu ocazia, iar nu cauza" pentru ca aceşti vectori de opinie intelectuală

anticomunist-postcomunistă să-şi pună în practică dorinţa de pedepsire a „electoratului de stânga”. Nu am cea mai mică îndoială că mulţi dintre ei i-ar fi dorit cât mai grabnic „scoşi din sistem” pe „asistaţi”, „expiraţi” şi „nostalgici”. *Fiat* marea curăţenie, *pereat mundus.*

Cum poate fi aproximată, totuşi, fizionomia epocii Băsescu? Voi încerca să schiţez un răspuns în mai multe puncte: l) modelul „preşedintelui jucător” - marinăresc în reflexe, securisto-mafiot în metodă, corporatist în management şi grobian în stil - definit, între altele, prin ambiţia de monopolizare a puterii, prin tendinţa de aservire a justiţiei şi a serviciilor secrete, prin construirea de majorităţi prezidenţiale în Parlament, prin forţarea la maximum a Constituţiei, prin sabotarea guvernelor ostile şi dublarea propriilor guverne marionetă de comisii menite să le patroneze şi să-i asigure, astfel, poziţia (neoficială) de şef al Executivului; cu alte cuvinte, un model Puţin *soft*, aplicat în contul euro-atlantismului; 2) tentativa de modernizare a statului prin unicameralizarea Parlamentului, prin reducerea masivă a numărului de parlamentari, prin bipartidiza- rea şi prezidenţializarea puterii; 3) dublul standard aplicat aliaţilor şi, respectiv, adversarilor preşedintelui (imunizat juridic în afara Constituţiei, cu protejarea celor mai apropiaţi colaboratori ai săi); 4) suspiciunea de folosire a unor informaţii reale sau fictive în vederea şantajării, compromiterii sau eliminării din jocul politic a adversarilor în cauză; 5) în politica externă, unilateralismul „axei Washington-Londra/ Bruxelles-Bucureşti”; 6) promovarea sistematică a unei politici de diminuare a suveranităţii naţionale; 7) în consecinţă, subordonarea politicii financiar-bancare către „troica” FMI-Banca Mondială-Comisia Europeană (dominată de PPE) a fost asociată cu experimentul celei mai dure politici europene de austeritate; printre „argumentele” aduse: România era obişnuită din anii ‘80 cu austeritatea impusă de Nicolae Ceauşescu sub pretextul plăţii datoriei externe către FMI; 8) atacul concertat la adresa statului social; 9) conflictualizarea agresivă

(identificată „modernizării statului”) pe axa stânga-dreapta şi Est-Vest: pensionarii, bugetarii şi „asistaţii” vs. mediul privat; capitalul naţional vs. capitalul mulţi- şi transnaţional; salariaţi *vs.* pensionari;

tineri vs. vârstnici; Vechiul Regat „otomano-balcano-slav” vs. provinciile post-habsburgice; ruralul, oraşele mici şi cartierele sărace vs. marile centre urbane dezvoltate; reţelele din teritoriu ale partidelor politice şi administraţiei vs. centrele de comandă „occidentalizate”; globaliştii „civilizaţi” vs. „complicii”, „nostalgicii” şi „corupţii” Vechiului Regim; 10) deturnarea electoratului justiţiar-naţionalist (neolegionar sau neoceauşist) pe aliniamente euro-atlantice, folosirea serviciilor secrete şi instrumentarea reţelelor de corupţie „de dreapta” în vederea eliminării „corupţiei endemice, criptocomuniste”, a PSD şi USL; Îl) spectacularizarea propagandistică a justiţiei şi implicarea ei în jocul politic prin campanii „exemplare”, cu funcţie de „pedagogie socială”; 12) placarea unui discurs al integrităţii, curăţeniei şi anticoriipţiei peste o activitate acuzată de relaţii extinse cu lumea interlopă, lobby-uri toxice, trafic de influenţă, contracte oneroase, achiziţii vicioase de terenuri etc.; 13) realizarea fuziunii dintre instituţiile de forţă ale statului şi un imens aparat de ideologie şi propagandă, alimentat de inteligheţia Războiului Rece, de ONG-uri-pilot şi de mitologia anticomunistă a anilor '90, cu escaladarea corespunzătoare a retoricii anticomunismului şi rusofobiei; 14) amplificarea şi sofisticarea *hi tech* a mecanismelor de autocolonizare.

Bilanţul regimului Băsescu este unul dominant negativ. Fără îndoială, preşedintele a perfecţionat instituţiile de forţă şi influenţă internă şi externă, facilitând integrarea lor în suprasisteme decizionale aliate; a avut, în plus, satisfacţia de a construi o republică a procurorilor, intens supravegheată informativ, şi de a vedea mecanismele „anticorupţiei” reprimându-i pe majoritatea adversarilor săi politici, în frunte cu Adrian Năstase, Dan Voiculescu, Sorin Ovidiu Vântu sau Relu Fenechiu. A reuşit

să se achite de multe obligaţii în materie de cedare de suveranitate, „disciplinând” România prin mecanisme de verificare şi control pe justiţie, prin dependenţa de Troica financiar-bancară, prin subordonarea discretă faţă de alte centre de comandă transfrontalieră. Partener necondiţionat al SUA (în acelaşi sens în care premierul Boc i-a fost partener), a obţinut instalarea scutului antirachetă de la Deveselu şi maximum de protecţie din partea americanilor. Pe de altă parte, Băsescu lasă în urmă o societate mai divizată ca oricând, un PSD revigorat electoral, o dreaptă intelectuală parţial delegiti- mată, un număr sporit de nostalgici ai comunismului şi un sentiment euro- şi americanosceptic în creştere. A fost cel mai suspendat preşedinte din istoria Europei democratice. Nu a reuşit impunerea unui parlament unicameral cu 300 de aleşi: dimpotrivă, numărul aleşilor aproape s-a dublat. Votul uninominal într-un tur s-a dovedit falimentar. „Unificarea dreptei”, parţial realizată, nu are un viitor sigur, iarbipolarizarea scenei politice rămâne încă departe. Legea învăţământului din timpul ministeriatului Funeriu a fost drastic amendată, iar legea neoliberală a sănătăţii nu a putut fi impusă. Lobby-ul în favoarea RMGC a eşuat, în timp ce exploatarea gazelor de şist rămâne (sau nu) în contul viitoarei administraţii. Indiferent cine îi va urma, e de prevăzut că lista de „impuse” va continua să dicteze în parametrii noului Război Rece, în timp ce *leadership*-ul se va schimba substanţial. De aici încolo, orice prognoze devin riscante. Pentru că, în ciuda unor gânditori iluzionaţi care-i clamau, până nu demult, decesul, Istoria revine în forţă.

Semnificaţia lui Traian Băsescu.

i

Două mandate, două suspendări, o istorie politică de clasă

Florin Poenaru în textul de faţă îmi propun să redau pe scurt dinamicile istorice şi de clasă care au dus la alegerea lui Traian Băsescu ca preşedinte în 2004, respectiv în 2009, dar şi la suspendările sale din 2007 şi

2012. Practic, prin acest text doresc să fixez preşedinţia lui Traian Băsescu nu într-un context *sui generis*, ci într-o traiectorie mai amplă a societăţii româneşti din ultimele patru decenii. Scopul explicit este de a reliefa dimensiunea de clasă a epocii Băsescu, în contra curentelor care au încercat explicarea epocii Băsescu prin fixaţia asupra persoanei preşedintelui. Astfel, argumentul meu este că traiectoria politică a lui Traian Băsescu şi, mai ales, principalele caracteristici ale mandatelor sale nu pot fi înţelese decât dacă luăm în considerare bifurcaţia produsă la începutul tranziţiei româneşti într-o istorie de clasă anterioară.

NOMENCLATURA vs. inteligheNţie în martie 1992, FSN s-a scindat în două facţiuni: FDSN - condusă de Ion Iliescu, care ulterior a devenit PDSR şi apoi PSD - şi PD, numele ulterior al facţiunii FSN conduse de Petre Roman. Pretextul scindării FSN a fost moţiunea lui Petre Roman, intitulată *Viitorul azi*, prin care acesta încerca să ia puterea în FSN şi să îi imprime propria viziune asupra tranziţiei, conform căreia moştenirea comunistă nu ar fi fost decât un „morman de fiare vechi". în acest orizont, singura soluţie plauzibilă pentru defuncta economie socialistă era privatizarea. La polul opus, apropiaţii lui Ion Iliescu, printre care şi Adrian Năstase, considerau acest program prea radical şi prea pripit.

Tensiunea dintre cele două grupuri era însă constitutivă FSN-ului încă de la apariţia sa în vâltoarea evenimentelor din decembrie 1989. FSN a fost expresia unei alianţe cel puţin surprinzătoare: aceea dintre membrii eşalonului doi ai nomenclaturii comuniste sau a unor figuri mareinalizate ale acesteia (precum Ion Iliescu sau Silviu Brucan) şi reprezentanţii inteligheNţiei tehnice (Petre Roman) şi ai celei umaniste (Mircea Dinescu, Doina Comea, Ana Blandiana). Această alianţă politică a reprezentat forţa care l-a înlăturat de la putere pe Ceauşescu şi, odată cu el, eşalonul Partidului Comunist pe care se baza puterea sa. Succesul acestei alianţe ar fi fost imposibil, însă, fără mobilizarea muncitorilor în decursul

evenimentelor din decembrie 1989, o forţă socială care, deşi se afla în tensiune cu statul comunist, era dependentă de acesta. în general, mobilizarea s-a făcut la nivelul directorilor de fabrică, ei înşişi prinşi în reţele de diferite forme cu secretarii de partid de la nivel local. Acest tip de alianţă a dat caracterul particular al Revoluţiei din 1989 din România. însă această Revoluţie, deşi a fost îndreptată împotriva Partidului Comunist, nu ar fi fost posibilă dacă membrii partidului nu ar fi achiesat la schimbarea ordinii, mai ales la nivel local. Astfel, deşi pe alocuri a avut un caracter popular şi a generat entuziasm autentic, Revoluţia din 1989 nu a fost rezultatul unei mişcări cu adevărat populare, dinspre societate spre partid şi stat.

so

Mai degrabă, ea a fost rezultatul presiunii dinspre eşaloanele inferioare ale PCR asupra conducerii centrale, într-un context internaţional favorabil, declanşat de prăbuşirea Zidului Berlinului în 9 noiembrie 1989. înainte de acest moment, atât intelighenţia (deopotrivă tehnică şi umanistă), cât şi eşaloanele inferioare şi judeţene ale PCR erau unite de convingerea că viaţa lor ar fi mult mai bună dacă monopolul PCR asupra puterii politice şi economice ar fi înlăturat, mai ales în contextul particular al anilor de criză de după 1981. Primii erau frustraţi de faptul că aveau o pregătire pe care nu o puteau valorifica în cadrul statului comunist, fiind mereu subordonaţi politic şefilor de partid, mult mai prost calificaţi. în plus, pregătirea lor nu le putea garanta un stil de viaţă comparabil cu cel pe care îl aveau omologii lor din ţările vestice, statul comunist fiind decis să ţină muncitorii relativ bine plătiţi, deoarece pe aceştia se baza legitimitatea sa. Mai mult decât atât, în Vest, ca urmare a revoluţiei neoliberale, figura tehnocratului, a expertului depolitizat şi bine plătit devenea centrală. Băsescu, în calitatea sa de comandant de navă şi apoi de reprezentant economic - la fel ca intelectualii umanişti care aveau acces la burse în Germania şi Franţa -, era printre cei mai în măsură să devină conştient de dubla poziţie de subordonare (politică şi economică) a

inteligheţiei tehnice în cadrul sistemului comunist şi să se lase sedus de rolul tehnocratului în capitalismul neoliberal. Pentru ei, comunismul nu mai însemna nimic la nivel de ideologie; trebuie, prin urmare, să-l credem pe Băsescu când spunea că a intrat în Partidul Comunist doar pentru a putea avansa profesional, la fel ca mulţi alţii asemenea lui. Singura soluţie viabilă pentru această inteligheţie era demantelarea cât mai rapidă a statului comunist şi a piedicilor politice, precum şi deschiderea spre capitalismul vestic, ei fiind totodată cei mai bine plasaţi social pentru a gestiona şi valorifica această deschidere în contextul comunist estic.

Cu toate acestea, însă, inteligheţia românească nu a reuşit să se mobilizez politic, nu a reuşit să dea expresie - sub forma solidarităţii de clasă - propriilor ei interese, preferând să se retragă în sfera consumului cultural privat la Păltiniş (intelectualii umanişti) sau la Vama Veche (populată de ingineri cu aspiraţii culturale). în locul unei acţiuni politice concentrate împotriva Partidului, inteligheţia locală a preferat tactica acumulării informale de capital financiar când s-a putut (precum Băsescu în urma voiajelor), dar mai ales cultural şi simbolic, împotriva nomenclaturii de partid (precum intelectualii aşa-zis anticomunişti). Această lipsă de coagulare politică a inteliehenţiei explică nu doar de ce România nu a avut un Havel (şi nu alibiul referitor la nivelul ridicat de represiune a regimului Ceauşescu, în sine o ficţiune a inteligheţiei menită a-i justifica inacţiunea politică de dinainte de 1989), ci şi, în ceea ce priveşte coagularea politică, dependenţa de anumite facţiuni „luminate" şi reformiste ale nomenclaturii de partid (precum Ion Iliescu sau Silviu Brucan).

La rândul lor, eşaloanele inferioare şi judeţene ale partidului comunist erau împiedicate înainte de 1989 să-şi folosească la maximum poziţia strategică pe care membrii lor o aveau în cadrul procesului economic comunist, la fel cum lipsa relaţiilor de piaţă împiedica valorificarea surplusului de capital şi bunuri acumulate prin derularea

schimburilor formale şi informale, mai ales în contextul regimului de austeritate impus de Ceauşescu, împreună cu FMI, după criza datoriilor de la începutul anilor ‘80. Totodată, la nivel politic, acestora le era limitată mobilitatea în partid, fiind practic blocaţi, ca urmare a acaparării puterii la vârf de către familia Ceauşescu şi de către favoriţii acesteia, în posturi inferioare. Nici ei însă nu s-au coagulat politic, astfel încât să pună presiune de jos în sus pe conducerea de partid a lui Ceauşescu, determinând schimbarea cu un lider mai reformist, aşa cum s-a întâmplat în URSS, odată cu venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov. In schimb, au preferat să continue procesul de acumulare şi să şubrezească statul şi partidul din interior, în beneficiu propriu.

însă dacă pe termen scurt interesele inteligheţţiei şi cele ale nomenclaturii inferioare au coincis ca aspiraţie împotriva regimului Ceauşescu, acestea şi-au arătat caracterul în mod evident şi necesar antagonic odată ce scopul comun a fost atins. Astfel, în loc ca lupta politică dintre inteligheţţie şi nomenclaturişti să se dea în interiorul statului comunist şi împotriva acestuia (altfel spus, să asistăm la o confruntare între o tabără reprezentată de tânărul comandant de navă Băsescu, deschis spre Vest, şi una avându-1 în centru pe tânărul nomenclaturist Năstase, dornic de putere politică şi exprimare a puterii economice), fixaţia pe Ceauşescu, care a ţinut loc de mobilizare politică a celor două direcţii din cadrul Partidului Comunist, a amânat această confruntare pentru perioada postcomunistă.

După 1989, inteligheţţia, reprezentată politic de Petre Roman şi de facţiunea sa, a cerut un program neoliberal de restructurare rapidă a statului şi de deschidere către pieţele vestice. Sub masca de occidentalizare a ţării şi de revenire la familia europeană se încerca, de fapt, articularea unui program politic prin care inteligheţţia spera să elimine din joc nomenclatura, în virtutea pregătirii sale superioare şi a capitalului simbolic şi cultural acumulat. Prin urmare, civilizaţia,

Occidentul, Europa au rămas pentru aceştia, de atunci şi până azi, o referinţă importantă în lupta cu descendenţii PCR. Prin contrast, fosta nomenclatură avea tot interesul să se opună implementării unui program neoliberal imediat după 1989, pentru că acest lucru i-ar fi împiedicat rearti- cularea sub forma unei clase capitaliste postcomuniste. în lipsa reinventării unei astfel de clase locale, mare parte din capitalul fostului stat comunist ar fi trecut direct - prin facilitarea intelighenţiei, care s-ar fi mulţumit cu funcţii în stat după 1989 - în mâinile burgheziei transnaţionale, aşa cum s-a întâmplat în Cehia, în Polonia şi, într-o măsură mai mică, în Ungaria, şi cum s-ar fi întâmplat şi în România dacă guvernul Roman nu ar fi fost debarcat printr-o mineriadă. Vânzarea flotei către un concern norvegian sub formă de fier vechi, pentru care Băsescu a fost mai târziu anchetat, este expresia perfectă a acestui mecanism.

Nu în ultimul rând şi datorită lipsei de experienţă politică în comparaţie cu foştii nomenclaturişti comunişti, inte- lighenţia a pierdut, aşadar, ocazia de a-şi impune proiectul politic şi de clasă. Aşadar, mult mai mult decât Revoluţia din 1989, ruptura FSN din 1992 a inaugurat şi trasat conturul ulterior al vieţii politice postcomuniste din România. Atunci a fost de fapt momentul real al scindării Partidului Comunist în două facţiuni distincte şi real antagonice, reliefând totodată mult mai clar caracterul de clasă al societăţii româneşti la finalul comunismului.

Prin urmare, perioada postcomunistă de până în 1996 a reprezentat momentul consolidării unei clase capitaliste locale, grupată în mare parte în jurul facţiunii Iliescu, desprinse din FSN. Această clasă capitalistă a reuşit şi să obţină reprezentare politică la nivelul statului datorită figurii tutelare a lui Ion Iliescu, dar mai ales pentru că, prin procesul său de consolidare, a acţionat paternalist şi a demantelat mai gradual şi mai puţin brutal fosta clasă muncitoare comunistă, lăsând totodată aproape intactă structura statului comunist. Astfel, acest bloc a reuşit să îşi atragă nu numai simpatia birocraţiei de stat

(de la forţele armate la magistraţi, doctori şi profesori de liceu, pentru aceştia din urmă 1989 fiind doar un moment bizar la televizor şi nu o ruptură profundă), ci şi pe cea a unei părţi a intelighenţiei, care depindea de colaborarea cu statul (intelectualii consacraţi ai regimului Ceauşescu, dar şi profesori universitari, artişti, specialişti tehnici).

Programului radical al intelighenţiei tehnocrate şi lipsa acesteia de pregătire politică elementară a împins-o în opoziţie, fapt care i-a atras însă simpatia intelectualilor anticomunişti şi a foştilor deţinuţi politici, a micilor întreprinzători şi a profesiunilor liberale (cum sunt notarii şi avocaţii), precum şi a unei largi majorităţi a tineretului comunist şi postcomunist, pentru care vechii comunişti reprezentau obstacolul în atingerea Vestului. în 1996, prin accentul pus pe proprietate, intelighenţia a reuşit să atragă totodată şi voturile unei părţi a ţărănimii, care spera astfel la rezolvarea problemei funciare. Intelighenţia venise - în sfârşit! — la putere. însă măsurile neoliberale dure luate de CDR şi evidenta lipsă de cadre capabile să asigure funcţionarea birocraţiei de stat (cei 15.000 de specialişti lipsă) a dus la eşecul total al acestei guvernări, sintetizată de renunţarea lui Emil Constantinescu de a candida pentru un nou mandat, simţindu-se învins de securişti. însă nu securiştii îl învinseseră pe Constantinescu şi CDR, ci birocraţia de stat, apropiată ca interese economice şi politice de capitaliştii locali, întrucât putea beneficia în mod direct de procesul de acumulare al acestora.

Revenirea la putere a deţinătorilor de capital autohton s-a produs în urma alegerilor din 2000. După ce poziţiile lor economice au fost consolidate, capitaliştii locali au aspirat la integrarea pe piaţa mondială şi la oportunităţile oferite de racordarea la spaţiul economic al UE, în plină expansiune către Estul postcomunist. Acesta a fost rolul istoric al mandatului lui Adrian Năstase: reconectarea capitalismului local la reţelele de acumulare globală şi, simultan, curăţirea capitaliştilor autohtoni de stigmatul comunist şi postcomunist. Deşi capitaliştii

români nu erau suficient de puternici pentru a putea face faţă unei concurenţe directe cu capitalul global, ei se aflau totuşi în poziţii suficient de puternice pentru a juca rolul de mediatori ai intrării capitalului corporatist vestic în România, consolidându-şi astfel averile şi influenţa. Adrian Năstase a primit eticheta de corupt tocmai pentru că a efectuat această mediere în mod direct, folosindu-se

ss

de situaţia specială oferită de funcţia de prim-ministru. Investiţiile şi investitorii străini - mult timp visul de aur al inteligheţei ca speranţă împotriva capitaliştilor autohtoni - au venit în ţară, dar aşteptaţi fiind chiar de către capitaliştii locali. în 2004, chiar înainte de alegerile prezidenţiale din acel an, figura patriciană, arogantă şi inexpugnabilă a lui Adrian Năstase exprima tel mai bine această stare de fapt, în contrast cu figura plebee a lui Traian Băsescu, îmbrăcat în pulover şi purtat pe la Parchet. La zece ani după ruptura din 1992, părea că foştii nomenclaturişti deveniţi capitalişti câştigaseră total: şi economic, şi politic, şi internaţional.

în tot acest timp, inteligheţia s-a manifestat ca întotdeauna: în afara politicului, fie prin retragere sau emigrare, fie prin acumulare de status. între 2000 şi 2004, pe fundalul dominaţiei totale a regimului Năstase, a avut loc o expansiune fără precedent a sectorului ONG-civic. Deşi aceste organizaţii au făcut în mod evident un joc politic, jocul lor nu s-a desfăşurat efectiv pe terenul politicii. Vocile societăţii civile au preferat, în schimb, să pozeze mai degrabă în conştiinţe civice sau în intelectuali critici decât în oameni politici. Figura intelectualului anticomunist din anii ‘90, care lupta de la tribuna GDS împotriva lui Iliescu, a continuat astfel să domine, numai că prim-planul a fost luat, la începutul anilor 2000, de o generaţie mai tânără, mai tehnică, mai experimentată mediatic, anume aceea a specialiştilor în politici publice, capabili să acceseze fondurile de preaderare la UE, dar şi să articuleze un discurs public mai concret, mai aplicat cotidianului decât ştiau s-o facă vechii intelectuali

anticomunişti. Cu toate acestea, capacitatea lor de influenţare a politicului a rămas foarte limitată. între primul şi al doilea tur al alegerilor prezidenţiale din 2004, mulţi dintre reprezentanţii societăţii civile de atunci încă îşi făceau calcule cu privire la viitorul lor sub preşedinţia lui Năstase, care părea inevitabilă. Alegerea lui Băsescu ca preşedinte a devenit pentru toţi aceştia o situaţie nesperată.

Astfel că, la un nivel mai general, ceea ce a adus inteli- henţia şi ONG-iştii la putere în 2004 a fost o consecinţă eaşteptată a chiar politicilor capitaliştilor locali. Pentru a utea face posibilă relaţia de mediere dintre capitalul glo- al şi cel local, guvernul Năstase a fost nevoit să introducă > serie de ajustări neoliberale în economie şi să modifice tructura statului, mai ales în vederea aderării la NATO şi JE. Desigur, acest lucru nu a fost o problemă ideologică: ncă de dinainte de 1989, membrii Partidului Comunist i viitorii capitalişti autohtoni (dar şi economiştii trans- >artinici ai acestora, precum Mugur Isărescu sau Theodor Jtolojan) erau convinşi de superioritatea capitalismului, mai Ies în versiunea sa neoliberală. însă, introducând măsuri îeoliberale, guvernul Năstase a crescut puterea economică l clasei de mijloc şi deci a inteligheţiei, accentuând astfel)resiunile acesteia pentru schimbare şi distrugându-şi totodată prin privatizări propriul electorat, în general format lin foştii muncitori şi agricultori săraci. Mare parte din icest electorat a fost forţat să emigreze pentru a găsi de ucru, iar cei mai în vârstă au trebuit să se resemneze cu an trai mizer la periferia oraşelor sau în mediul rural. în :onsecinţă, interesele lor economice au încetat să mai fie legate de cele ale capitaliştilor autohtoni, aceştia din urmă fiind priviţi drept cei care le-au furat fabricile şi locurile de muncă şi care, prin controlul asupra finanţelor statului, le furau acum munca prin taxare.

TRAIAN BĂSESCU LA PUTERE

Pe fundalul acestor schimbări, în 2004 Traian Băsescu a ajuns la putere *in extremis*, cu un program

neoliberal şi mai puternic decât cel al lui Năstase, taxa unică de 16% fiind esenţa acestuia, reuşind totodată să unească într-un singur bloc diferitele grupuri ale inteligheţiei şi micilor antreprenori, mai ales pe cele din jurul PNL. Inteligheţia a căpătat astfel reprezentare politică împotriva clasei capitaliste locale, învingând-o în alegeri prin mobilizarea electorală a discursurilor anticorupţie şi a celui anticomunist (de fapt, aproape interşanjabile), care vor deveni şi principalele teme ale primului mandat al lui Traian Băsescu. Practic, alegerile prezidenţiale din 2004 au însemnat de fapt repunerea în scenă a conflictului care a dus la ruptura FSN din 1992 (cu Năstase şi Băsescu în rolurile de continuatori direcţi ai lui Iliescu şi Roman), însă cu o diferenţă majoră: clasa muncitoare, cea prin care în 1992 aripa Iliescu a reuşit să învingă politic aripa Roman, nu mai exista.

Aşadar, succesul economic postcomunist al capitaliştilor locali a dus în cele din urmă la înfrângerea lor politică din 2004 în faţa inteligheţiei, acum mai numeroasă, mai stabilă economic şi neameninţată de furia muncitorilor. Şi, totodată, mai dornică de răzbunare. Semnificaţia istorică a mandatelor lui Traian Băsescu constă în faptul că preşedintele a încercat să uzurpe atât puterea capitaliştilor locali (mai ales a relaţiei lor privilegiate cu statul, în procesul de acumulare de capital), cât şi a marii birocraţii de stat, ca singură soluţie viabilă pentru menţinere puterii politice pentru inteligheţie, şi, desigur, pentru consolidarea puterii unor capitalişti locali favorabili proiectului Băsescu. Ca participant la dezastrul CDR împreună cu PD, Traian Băsescu a înţeles perfect că principalul inamic al menţinerii puterii politice a inteligheţiei ex-comuniste, devenită între timp clasa antreprenorială, corporatistă *middle class,* este legătura dintre stat şi capitalul autohton. Prin urmare, Băsescu a adoptat un program neoliberal masiv de reducere a funcţiilor statului, concomitent cu o deschidere fără reţineri către capitalul global. Escaladarea discursului antico- rupţie, precum şi retorica anticomunistă (vezi

Raportul de i nnd.unn.ire a comunismului şi numeroasele institute ale nirmmlr i .ne au apărut după 2005) nu au reprezentat decât odificarea ideologică şi populistă a acestei lupte pentru onsolidarea puterii personale şi mai ales de clasă.

Efectul a fost însă catastrofal: prin măsurile neoliberale, tatul a fost pus la pământ, mai ales în zonele sale cele mai xilnerabile - sănătatea, educaţia şi asistenţa socială -, iar leschiderea către capitalul global (dublată de o opţiune deologică spre conservatorismul american şi interesele icestuia) a adus ţara la statutul de periferie a cărei valoare :onstă doar în resursele materiale şi umane care pot fi ex- xase la un preţ cât mai scăzut, îndeosebi în urma efectelor :rizei declanşate în 2009. Totodată, marginalizarea capitaliştilor autohtoni de la reprezentare politică a dus la crearea ji consolidarea unei camarile a preşedintelui, Elena Udrea fiind exponentul ei cel mai notoriu, capabile să dezvolte relaţii transpartinice cu diverşi capitalişti locali în vederea acumulării de capital, ducând astfel la alienarea propriului partid şi a unei părţi a electoratului din 2004. Nu e de mirare că tocmai Elena Udrea este singurul candidat care se bucură în mod oficial de susţinerea lui Traian Băsescu la alegerile din 2014, ea fiind şi candidatul care se revendică în mod direct drept moştenitoarea politică a proiectului Băsescu.

Până la criza din 2009, însă, regimul condus de Traian Băsescu, pe bazele neoliberale puse de regimul Năstase, a reuşit să-şi îndeplinească promisiunile faţă de electorat, prezidând peste o creştere economică constantă. în condiţiile taxei unice şi a lipsei oricărei intenţii a statului spre redistribuţie, clasa de mijloc a reuşit să acumuleze, la rândul ei, mai mult capital, chiar dacă şi la fel de mult credit, sporind nivelul de inegalitate al societăţii (în România, indicele GINI a continuat să crească în mod constant, din 1981 până azi) şi accelerând pauperizarea la fel de constantă a claselor muncitoare, mai ales din mediul rural şi din fostele zone industriale urbane.

în 2009, atunci când s-a trecut de la creştere

economică de peste *7%* la una negativă de 7%, lucrurile au început să se zguduie. Există o ironie majoră aici: ceea ce a dat peste cap planurile lui Băsescu şi era să-l coste realegerea a fost izbucnirea crizei în chiar inima capitalismului global, aliatul său de nădejde în luptele cu capitaliştii autohtoni. însă răspunsul la criză a fost unul în aceeaşi linie neoliberală şi conservatoare, impus şi de FMI, organismul de la care statul a împrumutat banii necesari pentru salvarea de la faliment a băncilor străine. Desigur, această criză a fost privită de regimul Băsescu drept ocazia pentru a accelera măsurile de „reformare" a statului, invocând criza financiară şi dogma legată de austeritate ca motiv al tăierilor şi restructurărilor. Aceasta a fost tema principală a celui de al doilea mandat al său.

Ca peste tot, efectul respectivelor măsuri a fost negativ. Efectele crizei s-au acutizat, pe fondul prelungirii acesteia în Europa, în asemenea măsură încât baza socială a lui Băsescu - intelighenţia *middle class* - a fost, la rândul ei, foarte afectată. Protestele din ianuarie 2012, care au avut drept declanşator conflictul dintre preşedinte şi un tehnocrat consacrat - deci parte a intelighenţiei tehnice - au reprezentat de fapt reacţia de apărare a clasei de mijloc, care şi-a văzut afectate propriile interese şi propriul nivel de trai chiar de către politica din ce în ce mai puţin raţională a tandemului Băsescu-Boc. Deşi au fost explicit împotriva lui Traian Băsescu şi a reducerilor bugetare operate de regimul lui, protestele au exprimat în acelaşi timp şi o aspiraţie tehnocratică, chiar neoliberală, nu atât una anti-sistem. Protestele au fost, astfel, expresia unei nostalgii pentru perioada de după 2004, când intelighenţia *middle class* se simţea şi sigură din punct de vedere economic, şi reprezentată politic în mod satisfăcător. Desigur, prin chiar acest mecanism de clasă, protestele au introdus pe agenda publică şi o serie de teme sociale, precum privatizarea educaţiei, a sistemului de învăţământ sau abuzurile băncilor, care, deşi prezente şi anterior şi afectând straturile nferioare ale societăţii, au căpătat o vizibilitate mai largă bia în urma protestelor din

2012. Deja din vara acelui an, >dată cu venirea la putere a primului guvern Ponta, mişca- ea socială a trecut într-o fază culturală şi a fost în cele din irmă depolitizată. Referendumul de suspendare din vara .nului 2012, eşuat până la urmă, a consfinţit marginalizarea >olitică a lui Traian Băsescu.

FORMULA BĂSESCU

Traian Băsescu şi-a construit aliatul său principal, atât în 1004, cât şi, mai ales, în 2009 - desigur, Poporul -, în baza inei relaţii populiste clasice: externalizarea „duşmanului",

> elementului pertubator, responsabil pentru tot ceea ce nerge prost şi a cărui înlăturare ar pune negreşit lucrurile >e făgaşul lor normal.

Poporul a fost deci mobilizat pentru a elimina acest luşman colectiv, care părea că îi ameninţă însăşi existenţa. Galeria figurilor „duşmanului" a fost foarte proteică de-a ungul celor două mandate ale lui Traian Băsescu: poli- icienii (inevitabil corupţi), mogulii, comuniştii, ţiganii, ictiviştii de mediu, ruşii etc. — o galerie practic inepuizabilă, ivident, această codificare pseudoconcretă a luptei sociale, ormulată şi purtată de sus în jos, a escamotat sau deformat oate celelalte conflicte şi fracturi din societate.

Altfel spus, deşi în timpul celor două mandate ale lui îăsescu am asistat la puternice lupte de clasă şi rearticulări le clasă, ele au fost codificate drept lupte culturale şi morale, ^oblema este că acest mecanism a funcţionat tocmai cu :oncursul clasei de mijloc, din care Băsescu a provenit din rnnct de vedere sociologic şi căreia i se adresa din punct le vedere politic. Aşadar: lucrurile merg prost? E din vina >oliticienilor corupţi, nu a aranjamentului politico-insti- uţional general. Capitalismul (românesc) produce grave inegalităţi şi exploatări? E din cauza mogulilor care îl viciază; nu a capitalismului în sine. Statul e nefuncţional? E din cauza comuniştilor care au fost şi sunt încă la putere, nu a „captivităţii" sale financiare. Românii au o imagine proastă în străinătate? E

din vina ţiganilor care fură, nu a rasismului de acasă. Prin urmare, externalizarea „duşmanului” a însemnat de fapt externalizarea contradicţiilor sociale inerente sistemului, o deplasare care le-a lăsat nerezolvate. Miza recursului la popor nu a fost deloc reconfigurarea sistemului, a statului în totalitatea sa, aşa cum a tot clamat Băsescu, ci doar eliminarea celor care, aparent, încurcă lucrurile. Sub regimul Băsescu, cei care au fost cu adevărat pedepsiţi şi au avut de suferit au fost categoriile sociale cele mai vulnerabile, care au fost astfel şi mai vulnerabilizate.

La acest nivel trebuie plasată şi mult discutata luptă anticorupţie. Aceasta, la rândul, ei a funcţionat perfect ca parte a luptei de clasă promovată de sus în jos de către Traian Băsescu, în care inamicii politici (şi de clasă) ai grupării reprezentate de el (capitalişti locali şi birocraţi de stat) au ajuns într-adevăr la închisoare, cu preţul faptului că sistemul de justiţie ca atare a rămas nereformat şi neperformant. Practic, sistemul de justiţie a devenit, în mod evident, ceea ce oricum era: un apendice al luptei politice şi de clasă, nu un instrument neutru al statului, de reglare a raporturilor sociale.

Referendumul pentru reducerea numărului de parlamentari şi transformarea Parlamentului într-unul unicameral, suprapus primului tur al alegerilor prezidenţiale din 2009, a fost criticat, pe bună dreptate, drept una dintre manevrele populiste ale preşedintelui Băsescu. Ce a trecut însă neobservat a fost faptul că alegerile prezidenţiale din 2009 au fost de fapt tot un referendum: pro- sau anti-Bă- sescu; adică o reluare (şi o prelungire) a referendumului de suspendare din 2007. Practic, la alegerile din 2009 românii au fost chemaţi la urne nu ca să-şi aleagă un preşedinte iintre mai mulţi candidaţi cu viziuni şi politici diferite, ci a să plebisciteze fie preşedintele în funcţie, fie „clasa poli- ică” (plus moguli) cu care acesta se afla în conflict. Astfel, poporul” nu numai că a fost pus în faţa unei „false alegeri” între un candidat sau altul, în esenţă similari), ci însăşi uzia alegerii a fost suspendată, oamenii fiind chemaţi de ipt să se exprime în

ce tabără se află: cu „ei” sau cu „noi”, [e partea sau împotriva „duşmanului”.

în acest fel, deşi efectiv la putere, cu toate pârghiile in- tituţionale de rigoare, în timpul mandatului său Băsescu a acat cu succes rolul de opozant faţă de seria infinit multi- ►licabilă a „duşmanilor”. Dar această formă de exercitare a ••terii ca revers al ei, care a făcut-o cu atât mai prolifică, a »resupus, simultan, nu doar hegemonizarea spaţiului pu- erii opoziţiei, ci şi, mai important, instituirea unei „stări de xcepţie” permanente de-a lungul celor zece ani de mandat. Această stare de război permanent împotriva duşmanului, a ărui încarnare poate varia (de exemplu, la final de mandat apărut la orizont pericolul rusesc, cauzat de evenimentele [in Ucraina), dar care de fapt nu dispare niciodată, suspen- lă practic limitele în care puterea poate acţiona legitim, acând-o astfel totală. Aici este de găsit tentaţia totalitară regimului Băsescu: permanentizarea stării de asediu, a >ericolului iminent, a duşmanului care poate lovi în orice lipă. Prin aceasta, puterea nu mai poate fi trasă la răspun- [ere şi nici criticată, deoarece un astfel de gest ar fi imediat atalogat drept un atac, un act de solidaritate cu „duşmanul”.

în această constelaţie, discursul anticomunist a fost foar- e important. El a oferit posibilitatea unificării întregului âmp ideologic şi discursiv al regimului Băsescu. Altfel pus, în ultimă instanţă, pentru Băsescu ca reprezentant 1 intelighenţiei comuniste, comunismul a fost şi a rămas marele duşman”, răul suprem, corupţia totală, care-i pre- letermină pe toţi ceilalţi duşmani şi-i uneşte efectiv într-un mţ al echivalenţelor: politicieni-mogul-securişti (în roluri individuale sau suprapuse, de tipul Dan Voiculescu, cel care este în acelaşi timp şi mogul, şi politician, şi securist, fiind astfel, mai mereu, punctul de referinţă al lui Băsescu). Aşadar, lupta anticomunistă nu numai că a fost legitimată în prezent ca îndatorire morală imediată şi urgentă, dar anticomunismul s-a substituit, prin absorbţie, tuturor luptelor din societate: şi luptă politică (împotriva politicienilor corupţi şi foşti comunişti),

şi luptă economică (împotriva mogulilor care distorsionează piaţa liberă), şi luptă judiciară (împotriva securiştilor), şi luptă istorică (împotriva uitării), şi luptă culturală (împotrivă stângii). Prin urmare, discursul anticomunist a avut rolul de a aduna laolaltă, într-o formulă extrem de simplă şi de digerabilă, o serie întreagă de elemente simbolice şi materiale eterogene, construind o mega-figură a duşmanului şi simplificând la maximum falia dintre „duşman" şi „popor", dintre „ei" şi „noi". Prin urmare, discursul anticomunist (şi desigur intelectualii care l-au profesat) nu a fost deloc o floare insignifiantă la butoniera preşedintelui, preocupat cu alte treburi mai importante. Din contră, discursul anticomunist a structurat extrem de precis coordonatele întregului discurs populist de tip Băsescu, păstrându-1 mereu actual, prin interşanjabilitatea figurii duşmanului. Faptul că Băsescu s-a descotorosit de intelectualii fideli atunci când rolul lor politic s-a epuizat, nu trebuie să minimalizeze rolul esenţial jucat de anticomunism în timpul celor două mandate ale lui Traian Băsescu. Iniţiat încă din anii '80 ca manifestare de clasă, anticomunismul a continuat, căpătându-şi adevărata cristalizare politică abia în timpul mandatelor lui Traian Băsescu.

BILANŢ

Sfârşitul alianţei lui Băsescu cu poporul s-a conturat în l impui protestelor dc stradă din ianuarie-februarie 2012 şi

—a consfiinţit la finalul procesului de suspendare din vara celuiaşi an. Deşi din punct de vedere tehnic referendumul fost invalidat - în urma unor aspecte instituţionale care r merita o discuţie separată -, politic Traian Băsescu şi-a ierdut relevanţa. Ultimii doi ani de mandat la Cotroceni u au reprezentat decât o urmă palidă a fostei puteri de care e bucura preşedintele. Din ce în ce mai izolat, părăsit de Dştii aliaţi şi încolţit de adversari politici, figura lui Băsescu u a făcut decât să alimenteze agenda politică a lui Victor tonta: antibăsismul. Altfel, epoca Traian Băsescu s-a înche- it atunci când aliatul lui,

poporul, i s-a întors împotrivă, rivindu**-1** ca pe un duşman de care trebuie scăpat.

La acest nivel se poate constata diferenţa dintre cele ouă referendumuri de suspendare. Chiar dacă ambele au Dst în cele din urmă invalidate din lipsă de cvorum, în 2007 otul împotriva suspendării a fost covârşitor, spre deosebire le **2012**, când votul pentru suspendare a avut în mod clar âştig de cauză. Cele două momente marchează apogeul şi ieclinul populismului lui Traian Băsescu.

în acelaşi timp, mecanismul instituţional care a dus la a loua suspendare a lui Băsescu a dovedit că întreg eşafodajul istituţional actual a fost croit ca urmare a luptei istorice entru putere dintre nomenclatură şi intelighenţie, în etajele succesive ale venirii lor la putere, nu ca urmare a unui ompromis sau a unei viziuni generale despre societate.)eşi modificată parţial ulterior, Constituţia actuală a fost crisă exact pe fundalul luptei dintre Iliescu şi Roman, pre- aergătoare rupturii dintre cele două tabere. De aici decurg mbiguităţile cu privire la rolul preşedintelui şi al primului linistru, precum şi a relaţiei lor cu Parlamentul. Aceste ambiguităţi generează constant tentaţia folosirii ordonanţelor le urgenţă, precum şi nevoia de a apela la medierea Curţii Constituţionale - una dintre cele mai politizate instituţii le postcomunismului, care a dat mereu dreptate celor care e aflau la putere, şi a cărei putere provine din faptul că, pentru a ii inteligibilă, Constituţia are mereu nevoie de un supliment de interpretare politică. în această luptă în care miza este mereu, de fapt, puterea de a schimba regulile jocului, partidele continuă să funcţioneze după modelul partidului-stat: nu doar prin faptul că birocraţia de partid devine, după alegeri, birocraţia de stat, ci mai ales prin faptul că interesele particulare de clasă le înlocuiesc pe cele universale ale statului. în acest fel, statul este captiv: pentru că exprimă mereu doar interesele particulare şi de acumulare ale celor care îl controlează, ceea ce face ca miza acaparării puterii asupra statului să fie imensă.

Ambele suspendări ale lui Traian Băsescu, chiar dacă

în momente istorice diferite şi având de fiecare dată pretexte diferite, au fost efectul unei confruntări de clasă: de fiecare dată, în spatele suspendărilor, s-au aflat marii capitalişti locali, care vedeau în Băsescu, pe bună dreptate, un inamic. Băsescu a supravieţuit primei suspendării datorită alianţei cu poporul de care am pomenit mai sus, iar celei de a doua suspendării ca urmare a ajutorului primit din partea capitalului global, prin reprezentanţii politici ai acestuia. Astfel, din acest punct de vedere, succesul mandatelor lui Băsescu este total - succes contabilizat, desigur, din perspectiva traiectoriei de clasă pe care am descris-o anterior. Suspendările pe care le-a suferit Băsescu în timpul mandatelor sale nu au reprezentat deloc un obstacol în proiectul de clasă pe care acesta l-a întruchipat, ci, dimpotrivă, confirmarea şi accelerarea sa.

La finalul celor zece ani de preşedinţie a lui Traian Băsescu, proiectul lui s-a împlinit: clasa capitaliştilor autohtoni este fie slăbită, fie la puşcărie, iar reprezentarea lor politică, chiar în PSD, este acum nesigură. Lucrurile stau atât de prost, încât, recent, Ioan Niculae - unul dintre puţinii capitalişti locali încă în libertate - a fost zărit la o întâlnire a (fostului) PDL. Totodată însă, dacă soarta capitaliştilor locali nu pare de invidiat, nici cea a inteligheţiei tehnice şi *middle class* nu are motive de bucurie la finalul epocii Băsescu. Deşi reprezentată politic de preşedinte şi de guvernele Boc, această clasă a fost afectată în mod evident de criza din 2009 şi, mai ales, de măsurile de austeritate impuse ca soluţie la criză - desigur, nu în aceeaşi măsură în care au fost afectate clasele sărace. Acest paradox poate fi formulat în felul următor: deschiderea totală şi subordonarea faţă de capitalul global are, într-adevăr, efectul de a eroda puterea (deopotrivă economică şi politică) a capitaliştilor locali, dar acest efect nu este unul izolat. Periferializarea şi colonializa- rea pe care le presupune duce totodată la erodarea şi pauperizarea clasei de mijloc (cu excepţia unei mici facţiuni, care va câştiga mereu din medierea dintre nivelul

global şi cel local), cu atât mai mult ca urmare a efectelor prelungite ale crizei din 2009. Propriu-zis, proiectul de clasă întruchipat şi implementat de Traian Băsescu are ca finalitate practică inclusiv anihilarea economică şi politică a acelei clase. Prin urmare, continuă să existe în rândurile clasei de mijloc şi a inteligheţiei o ambiguitate în raport cu Traian Băsescu: pe de o parte, există sentimentul clar că Traian Băsescu a trădat până la urmă cauza (vezi şi aderenţa unor segmente ale acestei clase la protestele din **2012**) - inclusiv prin susţinerea Elenei Udrea -, pe de altă parte, există conştiinţa faptului că, în ultimă instanţă, Traian Băsescu chiar este singurul personaj capabil să continue lupta cu capitaliştii locali şi deschiderea necondiţionată spre capitalul global. Dovadă în acest sens este popularitatea recentă de care se bucură preşedintele la final de mandat, mai ales pe fondul opoziţiei active pe care acesta o face premierului Victor Ponta. Cineva mai puţin familiarizat cu scena politică românească ar putea deduce că în această campanie Băsescu nu este la final de mandat, ci unul dintre candidaţi.

Este drept că împlinirea acestui proiect de clasă a însemnat de fapt demantelarea constantă a statului, în special a dimensiunii sale sociale, concomitent cu hipermilitarizarea lui. Statul nu este doar captiv în mâinile unei clase, ci funcţionează activ împotriva propriilor săi cetăţeni, fiind totodată principalul generator de inegalităţi sociale, prin felul în care favorizează în mod diferenţiat acumularea de capital, mai ales în timpul şi în urma crizei financiare. în perioada mandatelor lui Traian Băsescu, pare că singurul atribut palpabil al statului a fost acela de a netezi calea capitalului global, prin exploatarea ieftină şi nestingherită a resurselor umane şi, mai recent, a celor energetice, într-o relaţie colonială clasică. Din acest punct de vedere, indiferent de numele viitorului preşedinte, proiectul Băsescu pare menit să continue şi după ieşirea sa din scenă.

Deşi preşedinţia lui Traian Băsescu a avut o serie de caracteristici *suigeneris,* impunându-se inevitabil şi

dimensiunea idiosincratică a preşedintelui, în ultimă instanţă semnificaţia acesteia constă în faptul că a fost mai mult decât Băsescu însuşi: epoca Băsescu a consfinţit triumful unui proiect de clasă care va continua şi în absenţa lui. Dacă până în 2004 societatea era modelată conform viziunii şi intereselor clasei capitaliste postcomuniste autohtone, în 2014, odată cu retragerea lui Băsescu de la Cotroceni, societatea apare modelată după chipul inteligheţiei şi a clasei de mijloc postcomuniste: individualistă, neoliberală, cuplată la capitalul global, inegală şi de dreapta. Din acest punct de vedere, epoca lui Traian Băsescu a fost un succes.

Ideologia Băsescu

Alex Cistelecan

Contextul politic în care este lansat proiectul prezidenţial Băsescu îi determină acestuia din urmă bună parte din cadrele ideologice în care avea să se mişte vreme de un deceniu: o guvernare PSD (2000-2004), venită după o perioadă dezastruoasă de guvernare a „forţelor schimbării" şi „societăţii civile", ale cărei succese (intrarea în NATO, acordul de integrare în UE şi, în general, relativa stabilitate şi prosperitate pe care le-a generat) riscau să încastreze pentru mult timp PSD-ul în structurile de putere. Astfel, chiar ceea ce reprezenta efectul reuşitelor guvernării pesediste trebuia să fie codificat ca fiind pericolul major al politicii româneşti: naşterea (sau mai degrabă reconfirmarea) unui partid-stat, acapararea sistemului politic şi a aparatului de stat de către gruparea social-democrată. Schimbarea politică putea fi astfel produsă nu atrăgând atenţia asupra efectelor materiale, sociale ale guvernării PSD, ci mutând atenţia asupra unor aspecte aparent mult mai formale, şi implicit cu mai puţin impact asupra electoratului - în special într-o ţară aflată încă în relativă mizerie şi anume pluralismul democratic, transparenţa puterii, corupţia sistemului. Cum, în chestiunile concrete, guvernării PSD nu îi putea fi opusă

cu succes o agendă alternativă (ieşirea din NATO şi UE, descreşterea economică), bătălia politică trebuia mutată pe nişte chestiuni mai degrabă de ordinul corectitudinii şi echităţii politice: opoziţia simplă dintre sistem şi individ era, în acest context, ideologemul cel mai la îndemână. Ca să amintim un refren obişnuit din presa vremii, „candidatul Alianţei n-a luptat cu contracandidatul pesedist, ci cu întreg statul pesedist. Tocmai de aceea nu vorbim de victoria lui Băsescu asupra lui Năstase, ci asupra partidului-stat”1.

Dacă alegerile din 2004 au fost primele in care chestiunea socială a intrat în umbră - deopotrivă ca prezenţă în discursul public şi ca eficacitate electorală - faţă de chestiunea corectitudinii formale a sistemului politic (declin relativ în care nu a făcut decât să se afunde până astăzi, ajungând la un record de absenţă în actuala campanie electorală), acest lucru nu ar fi avut niciun sens şi niciun efect dacă nu s-ar fi adresat unui electorat în care clasa de mijloc, educată şi „independentă”, ocupa un procent tot mai însemnat din corpul cetăţenesc. Cu alte cuvinte, retorica partidului-stat şi a sfârşitului democraţiei nu ar fi prins niciodată dacă guvernarea Năstase, prin relativa ei stabilitate şi prosperitate, nu şi-ar fi produs propria-i armată de gropari - şi anume tânăra clasă de mijloc, cu venituri şi consistenţă de clasă tot mai pronunţate, dar pentru care aroganţa şi stilul, să recunoaştem, deloc *cool* al fostului FSN erau infinit mai relevante şi mai deranjante decât evoluţia PIB-ului şi ieşirea graduală din mizerie a societăţii româneşti. Băsescu „a reuşit să convingă electoratul urban, tânăr, dinamic şi doritor de schimbare că-i poate reprezenta interesele, îl poate elibera de stagnarea guvernării Năstase. *Spectrul autoritarismului,* care se profila ameninţător în cazul unei victorii a lui Adrian Năstase, este cel care i-a scos din casa pe alegătorii lui Traian Băsescu”[2] [3].

2[1] Răsvan Popescu, „Cine râde la urmă”, *Revista 22,* nr. 771,2004.

3inşală însă imediat în pronosticul pe care-**1** face - presimţind că „ne îndreptăm, aşadar, către o *epoca a*

în această scenă primară a regimului Băsescu avem deja elementele de bază ale configuraţiei ideologice care l-a marcat: pe de o parte, avem *constituency*-ul acestei ideologii - *middle* c/ass-ul ascendent, „urban, tânăr, dinamic şi doritor de schimbare"; şi avem scheletul ideologic, opoziţia romantică întemeietoare: individ *vs.* sistem. Această opoziţie încă nedeterminată, cu care se identifică oarecum spontan conştiinţa politică a clasei de mijloc, avea să fie concretizată, specificată, determinată social şi material, pe parcursul celor două mandate şi sub puternica influenţă a crizei economice, într-o agendă neoliberală tot mai articulată şi mai vehementă, reprezentând astăzi hegemonia ideologică a clasei de mijloc. însă această turnură neoliberală a unui discurs iniţial în acelaşi timp romantic şi doar formal (ist) - individ/ libertate/ iniţiativă/ pluralism *vs.* sistem/ autoritarism/ inerţie/ partid-stat - nu marchează o ruptură în evoluţia ideologică a regimului Băsescu, ci un proces de continuă - uneori mai abruptă, alteori mai răbdătoare - determinare şi specificare socială şi materială a configuraţiei ideologice iniţiale. Ideologia Băsescu se remarcă, astfel, în principal prin trăsăturile aparent opuse ale consistenţei şi elasticităţii: chiar dacă, la nivelul duratei lungi, putem vorbi despre o tot mai accentuată şi mai explicită articulare neoliberală, aceleaşi **3-4** teme iniţiale populează discursul prezidenţial şi, prin permutări şi deplasări subtile ale dispoziţiei lor iniţiale - deja suficient de permisivă, întrucât trasată doar în cheie formal-principială -, asigură nu numai continuitatea ideologică, ci şi acuitatea - eficacitatea materială - a acestei ideologii. în final, naturalizarea neoliberalismului (adică a unei versiuni cât se poate de particulare de „compromis democratic", în care dimensiunea de clasă este extrem de explicită, agresivă şi eficientă) ca simplă specificare/ adevărata tranziţie a României către o democraţie autentică" dar care, să recunoaştem, trebuia să includă şi această promisiune în pachetul iniţial de promovare a candidatului

compromisurilor negociate, care poate fi

Băsescu.

determinare a unui set minimal de principii liberale, precum şi hegemonia socială a acestei ideologii a clasei de mijloc aveau să fie asigurate tocmai de ceea ce am numit consistenţa şi elasticitatea ideologiei Băsescu. Dacă acest proces de specificare/ determinare socială - neoliberalizare - a unui set ideologic iniţial doar liberal-democratic era singura variantă de evoluţie politică posibilă sau dacă mai admitea şi alte direcţii posibile (social-liberală, social-democrată etc.) e ceva ce puţin mai contează acum. Şi nu facem aici paradă de pozitivism, deducând din modul particular de actualizare a unei posibilităţi inexistenţa altor posibilităţi; ceea ce încercăm, în schimb, să subliniem este că această versiune aparent contingenţă (căci prilejuită de criză) de specificare neoliberală a unor valori democratice-liberale se întâmplă să corespundă mecanismului însuşi de funcţionare a discursului neoliberal - şi anume promovarea unei anumite politici de clasă, cu un conţinut social specific, drept simplă radicalizare şi generalizare a principiilor liberalismului clasic. Din această perspectivă, conjuncturа particulară care a fost criza economică şi care a marcat trecerea de la primul la al doilea mandat al lui Băsescu, ca şi deplasarea de la mesajul liberal-democratic iniţial la cruciada neoliberală finală, are funcţia dialectică de contingenţă necesară - acel element exterior şi accidental care e însă necesar pentru a pune în mers potenţialul de actualizare al dispozitivului ideologic iniţial.

Dar să nu anticipăm. Spuneam că agenda pe care s-a lansat Traian Băsescu purta mai degrabă asupra unor valori liberal-democrate, care vizau aranjamentul echitabil al instituţiilor politice, agendă gravitând în jurul opoziţiei romantice şi pre-politice individ *vs.* sistem. Acest dispozitiv minimal furnizează însă, după cum vom vedea (sper), toate elementele necesare pentru articularea tot mai elaborată şi mai apăsată a unei ideologii neoliberale cu aplicaţie în toate domeniile existenţei sociale: aranjamentul constituţional al puterilor în stat, relaţia politicului cu

cetăţenii şi, nu în ultimul rând, reproducerea materială a societăţii - economia ei. Să despachetăm acest tablou.

PREŞEDINTELE ŞI
GHERILA ANTI-POLITICĂ PRIN DELEGAŢIE

Care e, în fond, treaba preşedintelui? „După mintea unora, odată ajuns la Cotroceni, preşedintele ar trebui să spună «ştiţi, aia a fost doar o poveste, nu am nicio treabă cu ea, eu sunt neimplicat, eu stau şi fumez, emit decrete de decorare, mă duc la întâlniri cu şefi de state, umblu pe covorul roşu şi cu o liotă întreagă de sepepişti după mine să-mi protejeze viaţa, dar de făcut nu fac nimic». Nu este adevărat**.”**[4] Că, spre deosebire de predecesorii săi, Traian Băsescu a întrupat figura preşedintelui jucător, hiperactiv, în tânăra democraţie românească e limpede - dar care a fost rolul jucat de acest preşedinte jucător şi ce anume a dat legitimitate acestui rol? „Elementul care dă preşedintelui putere şi legitimitate şi dreptul de a se adresa oricărei instituţii, până la urmă” este faptul că „funcţia este dobândită prin voinţa poporului, prin vot direct (...) Nu voi fi de partea vreunei instituţii. Voi fi cel care, în baza Constituţiei, reprezintă cetăţenii în faţa instituţiilor statului**.”**[5] Misiunea şi legitimitatea preşedintelui îşi au sursa şi debuşeul în acelaşi element: poporul. Speculând ambiguitatea constituţională a sistemului politic românesc, sistem care împrumută din regimul prezidenţial alegerea directă a şefului statului, iar din regimurile parlamentare rolul executiv al guvernului şi primului ministru,

Traian Băsescu şi-a decupat astfel o zonă posibilă de joc activ ca singurul uns direct al poporului într-o structură politică dominată altfel, prin definiţie, de propria-i inerţie funcţională şi lipsă de reprezentativitate. Dar dacă ceea ce-i asigură spaţiul de joc preşedintelui este tocmai relaţia de reprezentare directă pe care o are cu cetăţenii, acest spaţiu şi legitimitatea jocului prezidenţial sunt cu atât mai

4 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la ediţia specială a emisiunii „Sfertul academic”, Radio România Actualităţi, **8** august 2005, ora 14:00.

5 Interviu acordat de preşedintele României, Traian Băsescu, cotidianului *România liberă* şi publicat in numărul din 22 iunie 2005.

extinse şi mai solide cu cât celelalte ramuri ale puterii de stat par a fi mai opace şi mai sustrase controlului cetăţenesc. Paradoxal, rolul de mediator între cetăţeni şi instituţii al preşedintelui devine cu atât mai pregnant şi mai vital cu cât celelalte instituţii politice, poate prin chiar natura lor mai complexe, mai supuse inerţiilor instituţionale, nu captează decât în mod indirect, în cel mai bun caz, mandatul încredinţat de cetăţeni. Că astfel instituţia parlamentului - instituţia reprezentativă prin excelenţă - a putut nu doar să intre în umbră faţă de instituţia prezidenţială în acest raport cu electoratul, ci, mai mult, a ajuns să fie percepută drept principalul obstacol pe direcţia acestei relaţii de reprezentare politică - nu face decât să ne arate performanţa remarcabilă a prestaţiei băsesciene, care a făcut din instituţia Preşedinţiei o figură politică mai reprezentativă decât Parlamentul şi mai activă decât Executivul. Deşi această interpretare a partiturii prezidenţiale poate trece drept nedemocratică, neconstituţională (obiecţie care i-a şi fost adusă în mod repetat din partea opoziţiei sau chiar a partenerilor de guvernare), cert este că ea este o partitură originală şi cât se poate de adecvată firii neamului românesc: specificul local e cel care impune aici un concept original de democraţie şi echilibru al puterilor. După cum se exprima chiar şi spre finalul decadei de activitate prezidenţială, aşadar chiar şi după toate trădările şi regrupările survenite pe linia acestei relaţii de reprezentare directă popor-preşedinte (despre care rearanjări vom vorbi imediat mai jos), „în România nu se va putea trece la preşedinte ales de Parlament. Poporul nu va accepta o asemenea soluţie. Ei vor să-şi aleagă preşedintele, ei îl aleg, ei îl scuipa pe urmă, dar e al lor. Bun, rău, e al lor şi nu vor accepta preşedinte făcut pe sforării prin Parlament”s.

Prin urmare, echilibrul puterilor se transformă, aparent sub incidenţa propriei sale logici de funcţionare - separarea criteriilor de legitimitate ale diferitelor ramuri ale sistemului politic -, într-un adevărat contrast între

preşedinte şi restul instituţiilor statului. Un preşedinte ce reprezintă poporul şi care, implicit, nu se poate, nu are voie să se încline în faţa cuiva - „România n-are un preşedinte slugă (...) Un singur lucru să nu-mi ceară nimeni: să stau încovoiat”[6] (motiv pentru care momentele recurente de slugărnicie - faţă de SUA, FMI, CE, BCE - au fost de obicei ambalate în gesturi de tupeu faţă de subalternii sau opozanţii stăpânului astfel îmbrăţişat: Rusia, sărăntocii de-acasă, opoziţia politică etc.) - şi a cărui neatârnare obligatorie este rezultatul direct al reprezentativităţii sale populare. Insă nu doar faptul că este un concentrat de reprezentare populară îl singularizează pe preşedinte; în acelaşi timp - şi poate tocmai din acest motiv - preşedintele ocupă şi poziţia de maximă vizibilitate în câmpul politic, punctul din care întregul sistem politic se dezvăluie: „Marea problemă e că *din această funcţie vezi sistemul.* Acela despre care domnul Emil Constantinescu spunea că l-a înfrânt. Păi bătălia e cu acest sistem”[7]. De-o parte, aşadar, un preşedintele care concentrează în exclusivitate în persoana sa reprezentarea populară şi care, cât se poate de convenabil, mai e şi plasat în centrul panopti- conului politic. De cealaltă parte însă, perspectiva care se dezvăluie din acest punct privilegiat de urmărire şi care e absolut deplorabilă: *„o clasă politică putredă,* reţineţi, o spun cu responsabilitatea şefului de stat, o clasă politică putredă, gata oricând să facă compromisuri şi o să vedeţi mari analişti care spun: domnule, fac compromisuri, asta e politica, arta compromisului. Iar eu spun: nu, compromisurile sunt permise dacă sunt în interes public, dar nu în *interes de* gaşca”**[8].0** clasă politică care pare să fie singura formaţiune socială românească în care ceva de genul unei dinamici şi coeziuni de clasă pot fi identificate (aspect asupra căruia, de asemenea, vom reveni) şi care,

6 http://www.hotnews.ro/stiri-politic-14145679-traian-basescu-despre- modificarea-constitutiei-romania-nu-putea-trece-presedinte-ales-parla- ment-poporul-nu-accepta-presedinte-facut-sforarii-parlament.htm.

7 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Naşul”, B1TV, 31 octombrie 2007, ora 22:00.

8 *Ibid.*

prin acţiunile ei şi prin relaţia de tranzitivitate, se alienează la fel de radical de societate pe cât se alienează de preşedintele ce reprezintă această societate: JEste evident că societatea românească evoluează, dar nu putem spune acelaşi lucru despre clasa politică (...) în domeniul politicii, nu există aquis comunitar (...) Iar România a atins un punct critic, de la care reforma clasei politice devine crucială pentru sănătatea vieţii publice şi eficienţa instituţiilor statului”[9].

Ce se poate face în acest punct critic? Nimic altceva decât un asalt continuu asupra celorlalte centre de putere. Un asalt declanşat imediat după instalarea în funcţie („Hurezeanu: (...) o dată la trei zile propuneţi alegeri anticipate”[10]). Un asalt asupra sistemului politic, care se intensifică în momentele de cumpănă - în contextul crizei sau cu ocazia suspendărilor: „un conflict, fundamental de data aceasta, între mine şi toate partidele va veni şi se va propaga în condiţiile în care efortul major al tuturor partidelor, efortul major al tuturor mogulilor media în bună înţelegere cu partidele este să aibă un preşedinte care să reprezinte cam statuia aceea care îi este dragă mafiei: cu ochii acoperiţi, cu urechile acoperite şi gura acoperită. Toţi aceşti oameni îmi cer să nu aud, să nu văd, să nu spun ceva. Este imposibil de tratat în acest mod un preşedinte al României. (...) Concluzia la care am ajuns este că nu am dreptul să fac pasul înapoi ştiind care este societatea românească acum”11. Şi un asalt care, cel mai interesant, este explicit tematizat de către Traian Băsescu ca adevărată strategie de reformă a statului, singura strategie posibilă în condiţiile de opacitate publică date, şi anume un soi de *blitzkrieg* contra sistemului din interiorul sistemului: „Totul este să facă legile, proiectele de legi, cât mai repede, înainte să ajungă un captiv al sistemului, pentru că asta e tendinţa. Ministerele, uşor, uşor, înghit

---

9 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, adresat Parlamentului României, pe tema reformării clasei politice şi consultarea cu privire la introducerea votului uninominal, Bucureşti, Palatul Parlamentului, 14 februarie 2007.

10 Interviu acordat de către domnul Traian Băsescu, Preşedintele României, postului de radio „Europa FM”, 11 martie 2005.

politicienii şi, după câteva luni, îi fac să vorbească precum ministerul, în mod tradiţional (...) Ministerele au început să prindă oamenii politici în captivitatea lor şi legile, în loc să se adreseze preponderent populaţiei, preponderent celor care trebuie deserviţi, încep să aibă şi acea notă de conservare a sistemului”[11] [12].

Reprezentarea populară se concentrează în figura preşedintelui tocmai datorită nereprezentării poporului în celelalte instituţii politice, care au căzut pradă propriei lor inerţii şi logici de reproducere instituţională. Pentru a împiedica acest proces de denaturare a reprezentării cetăţeneşti în sistemul politic - denaturare ce pare a fi inevitabilă, simplu efect al logicii funcţionale a puterii - trebuie întreţinut un război de gherilă, în care rapiditatea şi surpriza manevrelor sunt singurele care pot învinge inerţia şi rigiditatea aparatului politic. Astfel, ceea ce în campania electorală trecea drept specific doar adversarului politic din acel moment, drept voracitate a aparatului pesedist, devine acum dinamica inerentă a structurilor de stat: opacitatea şi acapararea puterii în interese nelegitime nu mai ţin acum doar de modul specific de funcţionare al maşinăriei social-democrate, ci de dinamica naturală şi inevitabilă a însuşi aparatului politic. Din acest motiv, Andrei Cornea putea să citească deplasarea opoziţiei politice din timpul regimului Băsescu în acest fel: „Traian Băsescu a divizat societatea românească altfel decât era ea divizată în 2004, la preluarea mandatului (...) Până la alegerile prezidenţiale din 2004 existau «două Românii», aproximativ egale: una, mai modernă, mai tânără, mai urbană, mai educată şi care vota constant pentru «centru-dreapta» (sau ceea ce în România trece astfel); cealaltă, mai rurală, mai vârstnică, mai săracă, mai arhaică, care vota pentru stânga, adică pentru PSD (...) Diviziunea politică esenţială din aceste momente nu mai e cea tradiţională stânga-dreapta, nici

11 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Sfertul academic”, Radio România Actualităţi, 19 februarie 2007.

12 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Ediţie specială”, TVR 1,11 octombrie 2005, ora 20:15.

cea (devenită tradiţională la noi după 1989) postcomunism-anticomunism, ci cea dintre «oligarhia» majoritară în parlament şi o incertă mişcare populara «antioligarhie», regrupată în jurul lui Traian Băsescu”13. Se cuvine însă remarcat faptul că această divizare „altfel” a societăţii nu e neapărat altfel, cât reprezintă mutarea vechii opoziţii la un cu totul alt nivel: ceea ce era valabil doar pentru PSD afectează acum întreg sistemul politic; iar ceea ce trecea drept centru-dreapta poate pretinde acum la statutul de adevărată societate responsabilă şi care, chiar dacă e încă minoritară, e eminamente majoritară ca reprezentativitate socială a intereselor ei. Altfel spus, odată cu regimul Băsescu, opoziţia fondatoare a democraţiei româneşti - să-i zicem PSD *vs.* Piaţa Universităţii - s-a deplasat în opoziţia la un cu totul alt nivel, de-a dreptul meta, între sistem politic şi alianţa indivizilor anti-sistem. Dar pe măsură ce reconfigurează imaginea spaţiului politic şi opoziţia sa fundamentală (prieten-duşman) în ciocnirea dintre sistemul rigid, opac, şi *lone ranger*-ul reformator, această operaţie ideologică proiectează o imagine reconfigurată a tabloului social, care împrumută coordonatele reprezentării sale politice: tot aşa cum, la nivelul reprezentării politice, preşedintele se luptă - tot mai singur şi tot mai sigur, după cum aveau să constate periodic gornacii de la *Revista* 22**[13]** - cu un întreg sistem de interese oculte (sistemul politic), la fel şi în societate se proiectează tot mai mult imaginea individului izolat, plin de iniţiativă, plesnind de autonomie şi spirit de libertate, dar care se împiedică la tot pasul în corupţia şi delăsarea generală, strivit deopotrivă de pasivitatea majorităţii asistate şi de hoţia clasei dominante (o asociere a sărăciei şi a corupţiei care, după cum vom vedea, avea să contribuie, la rândul ei, cu unul dintre ingredientele

13 Cristian Preda, „Mai sigur si mai singur”, *Revista* 22, nr. 798, 2005: „Traian Băsescu este tot mai singur şi mai lipsit de instinctul de animal politic care i-a adus în repetate rânduri succesul”; Andreea Pora, „Băsescu fără servicii?”, *Revista* 22, nr. 1016, 2009: „Ca *de obicei, e singur. Tot mai singur* (...) Cum a ajuns Traian Băsescu, după doar şapte luni de nou mandat, într-o asemenea postură (...)”; Andreea Pora, „Băsescu îşi decontează erorile”, *Revista* 22, nr. 1062, 2010: „Băsescu continuă să fie singurul politician de anvergură care se încăpăţânează să nu abandoneze marile priorităţi naţionale: educaţia, sănătatea şi justiţia. Şi, totodată, singurul politician care nu doreşte să capitalizeze electoral criza”; Andreea Pora, „5+1 cu Băsescu”, *Revista* 22, nr. 1085,2010-2011.

principale ale ideologiei neoliberale prezidenţiale sau, mai exact, cu ultima articulare, de clasă, a simpaticei doctrine constituţionale minimaliste de la care am pornit). Pe scurt, imaginea preşedintelui justiţiar dar încolţit îşi constituie retroactiv propriul *constituency* - tânăra clasă de mijloc activă în sectorul privat al economiei („economia reală"), aceşti vestitori ai Occidentului al căror glas cristalin e însă, vai nouă, mereu bruiat de grobianismul sărăcimii şi mogu- limii deopotrivă asistate de către stat (adică prin taxarea şi impozitarea singurilor producători de bogăţie, acelaşi vajnic *middle class).* Această imagine autopromovată a preşedintelui tot mai singur şi mai sigur, în mijlocul aparatelor puterii, gâdilă exact cum trebuie conştiinţa politică a clasei de mijloc, fragmentarea ei socială şi imaginea tipică în care această clasă vede conflictele sociale - ca indivizi vâslind şi răzbind cu greu în oceanul de plebe cenuşie şi de interese oculte ale marilor actori sociali. Una peste alta, vedem aici modul în care un ideologem politic, sau nici măcar politic, ci formal-constituţional, care viza buna dispunere a aparatului de stat, relaţia corectă de reprezentare politică a poporului suveran, nu întârzie să proiecteze o anumită politică socială, materială, sau invers, modul în care o politică economică de clasă, neoliberală, poate fi legitimată şi hegemonizată ca simplă extensie sau aplicaţie a unor principii liberal-de- mocratice cât se poate de clasice: reprezentarea populară. Această articulare neoliberală a unui set de principii iniţiale aparent doar liberal-democratice avea să se intensifice în contextul crizei economice - însă ea nu s-ar fi putut realiza atât de lin[14] dacă dispunerea ideologică iniţială nu ar fi permis sau, cel puţin, nu ar fi încurajat de la bun început această direcţie de lectură.

POPORUL ŞI SUBLIMAREA SA NEOLIBERALĂ

Dar aşa cum se întâmplă de obicei cu poporul ales, şi din poporul lui Traian Băsescu doar un rest avea să se

14 Faţă de duritatea măsurilor luate, reacţia socială a fost, să recunoaştem, mai degrabă firavă şi cel mai adesea pe lângă - chiar şi protestele din ianuarie **2012** cer un veritabil efort hermeneutic ca să citeşti în mesajele pro-Arafat nişte mesaje anti-austeritate.

salveze, doar o rămăşiţă avea să treacă cu brio valea crizei şi a reformei statale. Articularea neoliberală a poporului este o operaţie complexă de triere, în care corpul politic e destituit pentru a fi ales un altul, poporul antreprenorial - operaţie care nu doar că decupează din reprezentarea populară o singură felie minoritară de indivizi responsabili, dar mai mult decât atât, nici nu mai permite coagularea surplusului de societate în vreun program politic, în vreo viziune despre societate ca interes colectiv. Dar să dăm filmul cu încetinitorul.

Iniţial, consensul preşedinte-popor e deplin şi reprezentarea fără resturi: „Eu *înţeleg foarte bine noţiunea de popor.* Este singurul care trebuie respectat şi ascultat tot timpul în democraţie... ”[15]. Şi nu doar ascultat şi respectat, ci activat politic: chemat periodic la referendum. Dintr-o simplă relicvă uşor anacronică a ideii de suveranitate populară din contractul social democratic clasic, de obicei înecată şi neutralizată în democraţiile moderne într-un mecanism complex de delegare şi transfer de putere către reprezentanţii politici, instrumentul consultării populare devine astfel - tocmai ca răspuns la specificul local al compromisului democratic (clasă politică coruptă, preşedinte încolţit, dar reprezentant al poporului) - un mecanism vital de corecţie a procesului politic. „Dacă există un blocaj al sistemului - şi sistemul, după cum am văzut, este definit prin blocajul său inerent -, nu voi ezita să trec peste acest blocaj, să mă duc la electorat, la popor. Nu voi ezita**.”**[16] *Revista 22* confirmă: „încolţit de coalizarea fără precedent a adversarilor săi politici, (...) blocat şi sabotat de majoritatea partidelor politice parlamentare, cu un acces limitat la televiziuni şi radiouri, Traian Băsescu s-a «întors la popor», valorifi- cându-şi la maximum talentul de a mobiliza mase largi de oameni”[17]. Nu însă ca ultimă soluţie de moment, ci ca singură tehnică de guvernare

15 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Ediţie special”, TVR 1,11 octombrie 2005, ora 20:15.

16 *Ibid.*

17 Rodica Culcer, „Superoferta electorală”, *Revista 22,* nr. 896,2007.

posibilă în contextul local: după cum trasează aceeaşi revistă, „clasa politică este reactivă, şi nu activă: respinge provocările lui Traian Băsescu, dar nu propune nimic în schimb. Este lesne de înţeles de ce: clasa politică este produsul sistemului şi nu are niciun interes în schimbarea lui (...) Pentru a deveni cu adevărat relevant ca preşedinte-jucător însă, Traian Băsescu trebuia să atace sistemul, iar referendumul este singura cale pe care o are la îndemână”[18].

Astfel, ca şi în cazul luptei anti-sistem din interiorul sistemului, şi aici practica prezidenţială ajunge să depăşească stadiul unei simple tactici conjuncturale, pentru a fi articulată ca veritabilă strategie de termen lung. Cu această ocazie, discursul prezidenţial speculează abil unele dintre criticile cele mai vehiculate - şi cele mai îndreptăţite - la adresa democraţiei liberal-parlamentare: „Practic, alegerile sunt singurul moment în care cetăţeanul este chemat să se pronunţe, după care este neglijat, este uitat, este abandonat, iar puterea o exercită, de multe ori în numele lor şi pentru ei, politicienii. Iată o uriaşă deficienţă a actualei Constituţii şi ea este extrem de bine exemplificată: dacă la articolul **2** din Constituţie se afirmă, fără reţinere, că suveranitatea este a poporului, aceeaşi Constituţie vine şi spune că poporul suveran la referendum dă doar un vot consultativ şi că decizia o iau tot cei din Parlament (...) Este inadmisibil, într-o democraţie care constată că este pe punctul de a fi doar o etichetă pe care scrie «democraţie», dar ea funcţionează total desprinsă de popor, să nu-i dai şansa acestuia să-şi materializeze voinţa prin referendum”[19].

Aşa se face că stilul colocvial, plebeu, pe care l-a adus Băsescu în politică, nu a fost doar o trăsătură întâmplătoare de caracter a individului care s-a întâmplat să ocupe fotoliul prezidenţial, ci un adevărat mecanism de guvernare: „raportul meu cu românii este discuţia, vorba.

---

18 Rodica Culcer, „Băsescu în America”, *Revista 22,* nr. 810,2005.

19 Discursul preşedintelui României la lansarea volumului *Regimul, partidele* şi *sistemul politic din România,* de Cristian Preda şi Sorina Soare, Bucureşti, **6** iunie 2008.

Nu am alt raport cu ei... ”[20], afirma aparent modest Băsescu, dar această discuţie cu poporul nu e deloc ceva banal atunci când şezătoarea ia forma unui referendum: atunci, discuţia cu poporul trebuie transformată în lege sau aplicată în realitate, după cum avea să insiste repetat preşedintele în legătură cu referendumul pentru unicameral sau cu referendumul pentru prima sa suspendare. „Eu cred că Parlamentul, ca instituţie, trebuie protejat. Parlamentul nu trebuie supus riscului de a fi înfrânt de poporul român. De aceea, imediat după eventualul vot de suspendare, cei care au generat acest abuz trebuie scoşi în faţa electoratului.”[21] După referendum, revine cu propunerea: „Trei pătrimi dintre parlamentari [322 din 440 prezenţi] au pledat pentru demiterea şefului statului, în vreme ce tot trei pătrimi din totalul alegătorilor prezenţi la urne au decis susţinerea şefului statului pentru funcţia de Preşedinte. O asimetrie numerică atât de amplă între reprezentanţi şi cei pe care îi reprezintă pune în evidenţă o prăpastie între Parlament si popor. într-o democraţie autentică asemenea dezechilibre sunt corectate imediat. Nu alegătorii sunt cei care au deviat de la cursul normal, ci reprezentanţii poporului în forul legislative (...) Este vorba de contradicţia dintre voinţa poporului suveran şi voinţa unei majorităţi parlamentare care nu reflectă orientarea majoritară a cetăţenilor cu drept de vot”[22].

Apariţia crizei economice şi efectele ei politice (măsurile de austeritate şi reacţia socială - de la protestele din ianuarie la referendumul din **2012**) aveau să modifice însă tabloul acestei armonii şi strânse cooperări dintre preşedinte şi poporul său. Poporul unit în spatele preşedintelui începe să se spargă în cioburi, pături tot mai largi din el fiind concediate ca nereprezentative şi

---

20 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Prim plan”, TVR1,20 februarie 2006, ora 20:00.

21 Interviul acordat de preşedintele României, Traian Băsescu, ziarului *Cotidianul*, publicat în ediţia din 13 aprilie 2007.

22 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, adresat Camerelor reunite ale Parlamentului României, pe tema consolidării sistemului democratic din România, Bucureşti, Palatul Parlamentului, 30 mai 2007.

nedemne pentru rolul de popor. în primul rând, are loc o deplasare de la popor la „societatea civilă de bună calitate”: „în ultima perioadă societatea civilă de bună calitate s-a retras în cochilie; este timpul să revină, pentru că altfel locul ei va fi ocupat de foarte mulţi neaveniţi, care se vor revendica a fi reprezentanţii societăţii civile. Avem o intelectualitate care, probabil, descurajată de criză, descurajată de unele măsuri guvernamentale, descurajată de unele poziţii ale mele, s-a retras şi nu vrea să se mai implice în viaţa socială şi politică. Este un apel, dacă vreţi, pe care îl fac, la revenirea societăţii civile de bună calitate în prim-planul vieţii politice şi sociale prin contribuţiile pe care le poate aduce”[23]. Deplasarea de clasă e însă vizibilă şi aici: societatea civilă de bună calitate, care are dreptul şi datoria să ia parte la viaţa politică, coincide cu acea parte mică a societăţii care, muncind în economia privată, e cea care susţine - deşi e aproape strivită - ansamblul statului şi al societăţii. Aceeaşi opoziţie individ-sistem, ale cărei proiecţii de clasă le-am urmărit în ceea ce priveşte aplicaţia ei „constituţională”, nu întârzie să ofere şi aici criteriul după care să se realizeze această rearticulare neoliberală a poporului: opoziţia preşedinte-sistem politic din interiorul sistemului politic este dublată de opoziţia societate civilă de bună calitate vs. majoritate asistată, „neaveniţi” (i.e. lipsiţi de venit propriu) din interiorul poporului însuşi. însă nu doar atât: aşa cum vom vedea mai jos, în analiza articulaţiilor ideologice ale măsurilor anticriză, acea calitate care constituie societatea civilă de bună calitate este tocmai faptul că nu formează societate: că individualitatea membrilor săi este imposibil de dizolvat în orice structură socială mai largă decât o familie sau o corporaţie - în orice caz, ireductibilă la orice formă de socialitate publică. Că, altfel spus, sunt singurii care au înţeles că nu mai pot depinde de stat şi nu mai trebuie să se împiedice în forme artificiale de solidaritate socială, întrucât importanţa lor pentru societate este dată tocmai de independenţa lor faţă de societate şi de spiritul lor

23 Declaraţie de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, Palatul Cotroceni, 25 ianuarie 2012.

eminamente individualist şi individualizant de iniţiativă privată - un spirit de antreprenoriat şi neatârnare care susţine societatea tocmai prin independenţa sa faţă de societate, şi care nu se mai întâlneşte decât eventual în poziţia similară a Preşedintelui - de reformator neobosit şi totuşi aproape mereu strivit - aflat în inima sistemului politic ticăloşit.

După ce a fost iniţial somat la activitate politică, chemat şi mobilizat la referendum şi asigurat de reprezentarea sa în figura prezidenţială, poporul este concediat ca neavenit şi neconstituţional. Această trecere de la consensualismul şi plebiscitarismul iniţial, în care preşedintele vorbeşte cu şi implicit reprezintă tot poporul, la decuparea unei zone privilegiate de societate politică şi a unei sfere restrânse de dialog social nu putea dispărea însă de la sine fără un anumit efort de legitimare ideologică. Două editoriale ale lui Andrei Comea, plasate ai zice strategic în două momente cruciale - unul anticipând criza economică şi măsurile anticriză, altul la scurt timp după cel de-al doilea referendum de demitere a preşedintelui - ne oferă toate elementele şi pârghiile acestei deplasări. Februarie 2009: „Una dintre marile probleme ale democraţiei este cât poate un om politic responsabil să înfrunte opinia publică şi să ia măsuri nepopulare, numai pentru că ştie că aceste măsuri sunt corecte şi că, în circumstanţele date, au devenit indispensabile. Căci, aşa cum remarca cândva Jean-Jacques Rousseau, deşi e adevărat că poporul vrea întotdeauna binele, el nu**-1** vede întotdeauna şi atunci e nevoie să fie luminat (...) Dar tocmai acesta a fost dintotdeauna rolul mare şi rar distribuit al omului de stat, atât de deosebit în natura lui de politician: să nu fie orbul călăuză pentru alţi orbi, împănându-se totodată că, prin acest exerciţiu de ghidaj, s-a dovedit a fi un autentic democrat!”[24]. August 2012: „Prezentul conflict politic şi legal actualizează o veche dispută, existentă cel puţin de la începutul secolului al XlX-lea, dacă nu de la sfârşitul celui

24-s Andrei Cornea, „Conduşi de orbi”, *Revista 22,* nr. 987,2009.

anterior: aceea dintre regimul «popular» sau «democratic» şi regimul liberal, republican sau constituţional (...) Nu contest că USL are «poporul» (sau o parte majoritară a lui) în spate. Nu contest că ceilalţi sunt, deocamdată, în minoritate. Dar dacă vrem să ne ferim de o tiranie populară (manipulată de altminteri de o oligarhie restrânsă), trebuie să cercetăm un singur lucru: respectă aceşti oameni politici domnia legii şi statul de drept? Răspunsul este, hotărât, nu (...) Pe vremuri, comuniştii acuzau ţările libere că sunt nişte *«democraţii formale».* Era, de fapt, un elogiu involuntar: în acele ţări legea şi justiţia contau, spre deosebire de ţările comuniste, care nu-şi respectau nici măcar propriile legi şi constituţii. Or, asta dorim şi noi, liberalii autentici, să devenim: o democraţie «formală», şi nu una «populară»; voim un stat unde actele oficiale nu sunt modificate arbitrar şi post factum, aşa cum îi convine puterii de moment, indiferent dacă aceasta invocă «poporul» sau chiar îl are, vremelnic, proptit în spate”[25]. Să recunoaştem, un exerciţiu ideologic de toată frumuseţea, şi nu degeaba - pentru că performanţa sa e cea de a legitima o deplasare, de nu chiar o răsturnare a contractului iniţial de reprezentare populară în opusul său, dând însă aparenţa că nu am avea de-a face decât cu o măruntă precizare, articulare a aceleiaşi paradigme iniţiale: desigur că poporul vrea întotdeauna binele şi şeful de stat trebuie să-l asculte. Dar uneori şeful de stat ştie mai bine decât poporul care-i sunt interesele. Şi dacă se întâmplă în astfel de momente ca preşedintele să pară că ia măsuri care contravin majorităţii poporului, asta nu e decât pentru că majoritatea poporului nu-şi cunoaşte interesele, e închistată într-o mentalitate depăşită (dependenţa de stat, asistenţiatul) şi, implicit, trebuie eliberată cu forţa - cu forţa măsurilor de austeritate, luate sub imperativul urgenţei, sau cu forţa calmă a cadrului constituţional, care apără la rândul său interesele reale ale societăţii de zbaterile îndărătnice ale nemulţumirilor ei de moment.

25 Andrei Cornea, „Tirania populară”, *Revista 22,* nr. 1170,2012.

Ca şi în cazul deplasării ideologice în direcţie neoliberală pe care am văzut-o la lucru în filosofia constituţională a lui Băsescu, şi aici trecerea de la un model clasic, chiar uşor vetust, de reprezentare populară şi democraţie la un model de delegare a suveranităţii şi autonomie a preşedintelui faţă de popor se realizează nu abandonând modelul iniţial, ci radicalizându**-1** într-o anumită direcţie: aici, tocmai pentru că preşedintele reprezintă atât de nemijlocit interesele poporului în oceanul de corupţie şi opacitate care e scena politică, aceste interese sunt mai lipite de persoana preşedintelui decât de conştiinţa poporului şi, implicit, pot oricând să se desprindă de purtătorii lor, care, alienaţi astfel, intră în conflict cu adevăratul lor reprezentant - preşedintele. Reducerea la tăcere a majorităţii şi privilegierea unui corp cetăţenesc activ construit pe bazele restrânse ale „societăţii civile de bună calitate", *middle* c/ass-ului ascendent, operaţie crucială în procesul general de hegemonizare a ideologiei neoliberale, se realizează, din nou, sub alibiul unei simple intensificări şi radicalizări a contractului politic originar, a compromisului social liberal-democratic clasic.

DE LA ECONOMIA LIBERALĂ A POLITICULUI LA POLITICA ECONOMICĂ NEOLIBERALĂ

„Stimată doamnă, activitatea economică nu intră în atribuţiunile mele..."[26]. Intr-adevăr. în sensul că acolo unde deciziile preşedintelui au dictat o anumită direcţie economică sau au implicat cel puţin anumite efecte economice, deciziile şi argumentaţia lor au fost cel mai adesea prezentate în cheie non-economică - drept aplicaţii ale unor principii evidente de justiţie şi legalitate, pe scurt: ca luptă anticorupţie. E timpul atunci să studiem mecanismul de bază al ideologiei Băsescu pe terenul său favorit: acolo unde o anumită viziune de clasă asupra societăţii este implementată ca simplă aplicaţie a liberalismului politic, în punctul de trafic în care ofensiva

---

26[i7] „Traian Băsescu: Politica externă pe care o am în responsabilitate menţine o relaţie special cu SUA şi Marea Britanie" (interviu realizat de Gabriela Adameşteami), *Revista 22*, nr. 783, 2005.

neoliberală înaintează sub acoperirea reformelor democratice ale statului. Să analizăm aşadar praxisul ideologic neoliberal la firul ierbii, în operaţiunea de traducere a unei anumite economii a politicului (atât în sens de subţiere a politicului, cât şi de funcţionare şi reglare internă ale sistemului politic) ca o anumită economie politică având un pronunţat caracter de clasă, care serveşte drept flamură ideologică şi suport material *middle class*-ului ascendent, încrezător, ba chiar umanist în vremuri de prosperitate, însă atât de agresiv, reacţionar şi protofascist în timpuri de regres social - cum, din păcate, aveau să se dovedească a fi anii decadei Băsescu.

O declaraţie prezidenţială din octombrie 2006 ne poate servi drept punct de pornire: „E adevărat că nu ne dă hărnicia afară din casă. Niciun român nu o să fie ca un tractoraş. Să înceapă de la opt dimineaţa şi până la 16 să nu se mai oprească, dar va asigur că, aşa cum ne mai luăm noi pauzele de cafea şi de ţigară, şi occidentalii îşi iau pauzele lor. Au doar avantajul că uneori au instrumente mai bune decât noi, dar când o să punem la dispoziţia românilor instrumentele pe care le au occidentalii, şi românii vor putea munci mai puţin”[27]. Ca şi în cazul celorlalte două elemente ale constelaţiei ideologice băsesciene analizate mai sus (preşedintele şi poporul), contextul de pornire al viziunii sociale prezidenţiale arată cu totul diferit de punctul său de sosire: preşedintele îşi înţelege poporul, înţelege că nu prea are chef de muncă. Dar nicio problemă, pentru că şi europenii trag chiulul cât încape. Mai mult chiar: integrarea în UE pare să fie povestea de succes a unui om leneş, nefiind nicidecum integrarea într-un atelier în care trebuie să robotim până la epuizare, pentru că altfel se uită lumea urât la noi (aşa cum avea să pară în cea de-a doua parte a decadei Băsescu), ci, dimpotrivă, un prilej de a munci mai puţin şi de a ne integra astfel în adevărata civilizaţie europeană - loisirul. Frumoase vremuri.

---

27 Interviul acordat de preşedintele României, Traian Băsescu, cotidianului *Jurnalul naţional* şi publicat în numărul din data de 30 octombrie 2006.

Din păcate, nu chiar atât de idilice nici la vremea lor. Pentru că ceva strică totuşi bunăstarea generală, cineva refuză să joace după partitura corectă a economiei de piaţă: corupţia. De la bun început astfel, discursul economizant al lui Băsescu este, într-adevăr, dez-economizant, în măsura în care problema pe care se angajează să o rezolve este imediat citită şi tratată, implicit, ca o problemă de corectitudine legală. Or, tocmai această strategie de lectură ideologică avea să-şi producă toate roadele în cea de-a doua parte a decadei băsesciene, atunci când discursul aparent consensualist iniţial avea să fie înlocuit de un discurs neoliberal agresiv şi insistent: din nou, o deplasare care nu schimbă cadrele ideologice iniţiale, ci doar le acutizează şi demonstrează astfel supleţea şi coerenţa ideologiei prezidenţiale. Dar să nu anticipăm.

„Din păcate, guvernările precedente au *creat o profundă fractură socială.* Avem, pe de o parte, o România a «băieţilor deştepţi», care s-au îmbogăţit pe căi ilegale şi mai ales prin parazitarea banilor publici. Pe de altă parte, avem România oamenilor de afaceri corecţi, a oamenilor oneşti, a oamenilor competenţi şi muncitori, care nu-şi primesc niciodată recompensa meritată. Eu vreau să existe o singură România, nu mai multe! Vreau ca toţi românii să poată trăi bine în ţara lor, dar numai prin muncă onestă şi respectarea legilor (...) *Justiţia independentă este principala pârghie menită să asigure dreptatea socială*.”[28] Tabloul e deja complet: o fractură socială profundă, zice-se, dar o fractură care nu desparte, ca de obicei, o clasă dominantă de o clasă asuprită. Această fractură socială încă abstractă este aici imediat determinată într-un anumit mod: o clasă bogată, dar a cărei problemă nu este bogăţia, ci faptul că a obţinut-o prin mijloace ilegale. Şi o clasă

28 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, privind situaţia politică actuală, Bucureşti, 4 aprilie 2007. De asemenea: „Actuala situaţie politică nu este una conjuncturală, ci este una structurală. Ea ne dovedeşte că relaţiile dintre instituţiile statului au fost prost croite, pentru ca deja faimoasa «democraţie originală» să se poată perpetua în mult dorita linişte. Criza noastră e în primul rând o criză de încredere, o criză morală. Iar adevăratele sale cauze sunt nedreptatea socială şi confuzia instituţională. Nedreptatea socială este resimţită de toţi cei care muncesc şi văd că au câştiguri mici, în timp ce hoţii de toate felurile acumulează averi uriaşe. Este inadmisibil că majoritatea românilor, formată din oameni care muncesc din greu şi cu pricepere, nu sunt şi principalii beneficiari ai creşterii economice (...) Pentru că am fost ales de dumneavoastră, eu nu am motive să capitule/.". *(Ibid.)*

dominată, dar a cărei problemă nu este sărăcia, ci faptul că e furată de răsplata care i se cuvine pentru munca depusă. Abia în felul acesta, principala pârghie a dreptăţii sociale nu este o politică economică specifică, un pachet de măsuri de stânga sau de dreapta, ci simpla respectare a cadrului legal şi constituţional, independenţa - tocmai: natura apolitică a - justiţiei. Dar asta înseamnă şi că soluţionarea acestei fracturi sociale prin mecanismele justiţiei nu trebuie să ducă la redistribuirea politică a bogăţiei în societate (pentru că, aşa cum am văzut, nu bogăţia şi sărăcia sunt problema), nu are de-a face cu corectarea mecanismelor de acumulare a capitalului şi cu atât mai puţin nu se soluţionează prin politizarea modului existent de producţie, ci constă doar în verificabilitatea legală a distribuţiei existente (simplu spus: o societate funcţională şi dezirabilă nu este nicidecum o societate fără inegalităţi, ci este o societate în care bogaţii şi săracii, indiferent cât de depărtaţi unii de ceilalţi, sunt la fel de cinstiţi).

Prin urmare, nu polarizarea e nedreptatea socială ce trebuie reparată. Din contră, polarizarea e inevitabilă[29] şi chiar benefică.[30] Problema este că, aşa cum arată ea, această polarizare e una falsificată - ea îi opune pe cei care muncesc celor care-şi însuşesc (o opoziţie aproape marxistă, dacă n-ar fi citită imediat în cheie legalistă), în condiţiile în care ar trebui să-i opună pe cei care muncesc (şi au şi merită) celor care nu muncesc (şi n-au pentru că nu merită). Din această perspectivă, celebrul slogan electoral cu care s-a lansat preşedintele - „Să trăiţi bine!” -, şi care riscă să promită o improbabilă prosperitate

---

29 „Este clar că societatea românească a început să se polarizeze, dar deja s-a creat o clasă mijlocie care începe să devină foarte puternică. Deocamdată ajutăm cu subvenţii pe cei săraci, de exemplu, pentru plata căldurii în timpul iernii. Ne este foarte limpede că numai dezvoltarea echilibrată a populaţiei poate corecta aceste discrepanţe. Iar acest lucru se va petrece cu ajutorul fondurilor europene, în special în mediul rural, în agricultură. De asemenea, dezvoltarea infrastructurilor va contribui la diminuarea acestor diferenţe. Dar trebuie să fim realişti: cei care au avut succes vor continua să acumuleze bogăţii.” (Interviul acordat de preşedintele României, Traian Băsescu, revistei spaniole *Capital* şi publicat în numărul din data de 24 noiembrie 2006)

30 „în trecut, obstacolele în calea egalităţii ţineau de statutul social, de o anumită rigiditate a relaţiilor dintre păturile şi clasele sociale. Locul fiecăruia era fixat încă de la naştere: prinţul era prinţ, cerşetorul era cerşetor. *Capitalismul este cel care a schimbat această logică a rigidităţii sociale* care a blocat parcursurile ascendente, aşa-numitul «ascensor social».” (Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la Conferinţa „Our Vision on Romania”, organizată de Camera de Comerţ Americană din România, Bucureşti, 23 septembrie 2008)

pentru toţi, trebuie precizat, uşor amendat, în ceva mai apropiat de „vedeţi-vă de treabă!” (dacă vreţi să trăiţi bine): „Eu sunt un adept al creării condiţiilor pentru ca *oamenii să trăiască bine*, *dar în niciun caz nu sunt un adept al soluţiilor de asumare a responsabilităţii statului* pentru viaţa de zi cu zi a fiecăruia dintre noi. Statul trebuie să creeze condiţii (...) Dar, din punct de vedere al veniturilor, eu cred că este o zbatere a noastră, a fiecăruia. Suntem mulţumiţi cu cât câştigăm dintr-un serviciu, foarte bine. Avem nevoi mai mari, ne mai luăm ceva de muncă, pentru că *locuri de muncă sunt*, *slavă domnului*”32. Misiunea socială a statului este să te lase doar să munceşti - de-aici, groaza cu care sunt privite orice posibile forme de taxare a muncii şi aerul de mari realizări sociale pe care îl iau, implicit, măsuri „sociale” precum flexibilizarea codului muncii sau reducerea CAS-ului la angajator: maximumul pe care**-1** poate face statul ca prestaţie socială e să nu intervină cu pretenţii în relaţia pur privată, pur personală, dintre cetăţean şi angajator.

Deşi consensualist, ba chiar şi înţelegător, uneori, cu specificul românesc al delăsării, discursul prezidenţial de dinainte de criză conţine deja ingredientele neoliberale care vor ieşi în faţă într-un mod mult mai vizibil odată cu începutul crizei: o apologie a polarizării şi a mobilităţii sociale, o cheie legalistă, formalistă, de lectură şi soluţionare a nedreptăţilor sociale, o responsabilizare totală a individului şi o privatizare, depolitizare a chestiunii sociale (nu întâmplător, solidaritatea apare în discursul prezidenţial doar în mod negativ, sub forma cârdăşiei - a clasei politice în ansamblul ei, a băieţilor deştepţi cu oamenii politici, în vreme ce soluţia scoate în relief întotdeauna responsabilitatea şi efortul individual). O viziune socială şi politică - ştergându-şi însă imediat urmele sociale şi politice printr-un proces susţinut de privatizare şi depolitizare/ tehnicizare - care, încă o dată, îşi proiectează un *constituency* pe măsură: o clasă de mijloc care munceşte, dar care e privată de rodul muncii ei, deopotrivă de cei care îşi însuşesc, fără să muncească,

situaţi deasupra, şi de cei care nu muncesc, dar au pretenţii, aflaţi dedesubt. Tot acest tablou se va acutiza odată cu criza.

în ciuda acestui orizont de preînţelegere aflat deja la dispoziţia arsenalului ideologic prezidenţial, criza pare să-l fi luat inclusiv pe el uşor pe nepregătite. „A apărut cel mai tare politician al lumii şi probabil unii vor fi dezamăgiţi că nu se numeşte nici Obama, nici Puţin, nici Medvedev, nici Sarkozy, nici Merkel, nici Băsescu, nici Papandreou, numele acestui politician se numeşte Piaţă (...) Este clar că piaţa ne-a pus pe toţi cu spatele la zid, cel puţin pe europeni, şi ne cere mai mult decât putem da. Iar eu cred că această confruntare dintre piaţă şi liderii politici europeni trebuie să înceteze printr-un armistiţiu, un armistiţiu pe un termen de 3-4-5 ani, pentru că noi nu avem soluţii să câştigăm protejându-ne naţiunile, şi piaţa nu-i poate omorî exact pe cei de la care a câştigat cel mai mult: guvernele. De aceea cred că, dincolo de a alerga în urma realităţilor pieţei şi venind tot timpul prea târziu, dincolo de a încerca artificii neconvingătoare, suntem la momentul la care politicienii europeni trebuie să negocieze cu pieţele, şi nu brutal**.”**[31] Apariţia surprinzătoare a celui mai tare politician - tocmai pentru că nu stă la negocieri cu figuranţii - nu-i îngăduie lui Băsescu decât o măruntă crâcneală (de la guverne ai câştigat cel mai mult, o, tu, piaţă nerecunoscătoare) şi o rugăminte de îndurare (un armistiţiu, 4-5 ani răgaz, nimic brutal...). Asemenea crâcneli şi rugăminţi s-au auzit, o scurtă vreme, din mai toate cancelariile occidentale: desfăşurarea evenimentelor aveau să le dovedească a fi simple gesturi goale, simbolice, făcute de dragul galeriei electorale - nimic din principiile de funcţionare ale pieţei şi din exigenţele acestui politician neînduplecat nu avea să fie cu adevărat pus sub semnul întrebării în toată gama de politici anticriză. în ciuda unor astfel de momente de ruptură a coerenţei ideologiei prezidenţiale (şi care, în realitate, nu sunt atât rodul

31 Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la lansarea Raportului privind competitivitatea României, Bucureşti, 14 decembrie 2011.

surprizei de moment, ci rezultatul unor calcule tactice, care în numele unor obiective pe termen scurt permit abaterea de la strategia ideologică de lungă durată), criza economică avea să fie treptat şi tot mai sigur împachetată în aceleaşi ingrediente ideologice pe care discursul prezidenţial le avea deja în sertar de la începutul mandatelor: opoziţia individ *vs.* sistem, sau privat *vs.* public (muncă/ iniţiativă/ responsabilitate/ individ vs. asistenţiat/ plafonare/ iresponsabilitate/ cârdăşie) ca opoziţie politică fondatoare, linie ireductibilă de fractură a sferei sociale şi economice.

Să urmărim atunci coerenţa şi elasticitatea dispozitivului ideologic prezidenţial la lucru, în modul de descifrare a crizei şi de codificare a soluţiilor anticriză (sublinierile îmi aparţin):

a. Diagnostic:

‚Această criză financiară cu efecte în economia globală nu este decât o reacţie a forţelor pieţei la pierderea controlului şi la desprinderea de realitate. *Am vrut să cheltuim infinit mai mult decât aveam”™*

„România se află astăzi în faţa efectelor crizei economice globale, după *doi ani de lipsă de prudenţă bugetară* pe un fond de creştere economică puternică; nu a fost folosită şansa intrării în Uniunea Europeană în contextul internaţional

M (Conferinţă de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, Palatul (oliot rni, 24 noiembrie 2008.

favorabil pentru a realiza reformele. Lipsa de reforme din ultimii doi ani o plăteşte populaţia acum (…).”[3233]

„România plăteşte şi costul politizării şi nereformării administraţiei publice. în ultimii ani, sectorul public a crescut excesiv şi a devenit o povară. în loc ca guvernul să ajute la construirea unei societăţi cu o clasă de mijloc din ce în ce mai numeroasă, mai bogată şi mai independentă,

---

32 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, în faţa Camerelor Reunite ale Parlamentului României, Bucureşti, Palatul Parlamentului, 9 martie 2009.

33 *Ibid.*

în perioada ultimilor ani a fost crescută dependenţa de stat (...)."3<s

„Românii sunt *pe bună dreptate revoltaţi pentru că au fost minţiţi.* Mulţi au primit în perioada **2007-2008** mai mult decât se putea da, din considerente electorale, şi acum se văd în situaţia grea de a li se lua înapoi**."**[34]

„Statul român nu îşi mai poate permite să plătească salarii *şi funcţionarilor incompetenţi şi bolnavilor închipuiţi* şi nu mai poate aloca ajutoare sociale celor care *pot să muncească, dar nu vor.* Pentru România, această criză a fost şi o oportunitate. Ne-a arătat vulnerabilităţile noastre. Trebuie doar să avem curajul şi tăria să le corectăm (...) O analiză atentă arată că *nu avem atât de multă sărăcie în România, cât avem nemuncă şi abuzuri* în sistem."[35]

„Sunt foarte mulţi *proprietari de vilă cu piscina şi Mercedes care primesc ajutoare sociale.* Avem un stat prea costisitor raportat la populaţie şi la veniturile statului."[36]

„Sistemele de protecţie socială inventate în România fac ca circa **45**% din veniturile bugetului de stat să se fi dus până acum pe cheltuieli sociale (...) circa *13 milioane de cetăţeni români erau asistaţi*, într-o formă sau alta - nu pensionari, atenţie, nu vorbesc de pensionari -, într-o formă sau alta erau asistaţi până la începutul anului 2010 (...) "[37]

40 Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la Conferinţa „Parteneriat pentru Creştere Economică în 2011", Bucureşti, 11 noiembrie 2010. Frumuseţea statisticii e că poate să-i spună fiecăruia ceea ce vrea să audă: la fel şi în cazul evaluărilor prezidenţiale ale

---

34 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, în faţa Camerelor reunite ale Parlamentului, 21 septembrie 2010.

35 *Ibid.*

36 http://www.hotnews.ro/stiri-eurofonduri-12870321 -traian-basescu- avem-situatie-dramatica-zona-banilor-europeni-luna-august-nu-vom*pri- mi-niciun-euro-neoficial-august-sunt-suspendate-platile.htm.

37 modului existent de producţie: nu prin retragerea statului si condiţionarea supravieţuirii fiecăruia de subordonarea sa faţă de capital (ceea ce înseamnă, în fond, refrenul creării necesare de locuri de muncă), ci, dimpotrivă, prin decuplarea condiţiilor de supravieţuire individuală şi de reproducere socială de imperativele oarbe ale acumulării de capital.

ponderii relative a statului social împovărător şi a investiţiilor salvatoare. După cum le mărturiseşte investitorilor străini, „România este *departe de a fi printre ţările cu cele mai mari contribuţii sociale, dar aceasta nu ne descurajează să continuăm procesul de reducere* a contribuţiilor sociale, imediat ce acest lucru va fi posibil" (Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la întâlnirea cu membrii Consiliului Investitorilor Străini, Bucureşti, 5 mai 2009). Deşi prestaţia socială a statului e la minimum, promitem să o reducem şi mai mult. Şi asta chiar dacă procentul acordat investiţiilor e, în schimb, undeva la maximum: „Ştiţi probabil că *suntem al doilea stat ca procent din produsul intern brut alocat investiţiilor* în Uniunea Europeană. [Cu toate astea,] bugetul nu trebuie să afecteze investiţiile. Deci România trebuie să-şi menţină nivelul de investiţii" (Declaraţie de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, pe teme de actualitate, Palatul Cotroceni, 24 octombrie **2011**). O reducere necesară a cheltuielilor sociale şi o creştere corespunzătoare a investiţiilor care nu doar că amplifică un dezechilibru deja existent, dar care e necesară chiar şi în condiţiile în care obişnuitul refren (crearea de locuri de muncă) prin care statul îşi justifică de regulă această preluare din partea sa a ceea ce în mod normal ar trebui să treacă în contul capitalului - cheltuielile cu infrastructura şi investiţiile de capital - nu pare să se verifice întotdeauna din pricina avansului tehnologic: „Ne vom îndrepta către un derapaj dacă nu se trece la reducerea cheltuielilor bugetare, dacă nu se trece la reducerea cheltuielilor materiale, să se dirijeze fonduri pentru investiţii. (...) Mai e o poveste: dacă facem drumuri, angajăm multă forţă de muncă. Să uităm povestea asta, că nu se mai fac drumurile cu târnăcopul şi cu lopata (...) Deci, investiţiile în infrastructură nu sunt neapărat izbăvitoare din punct de vedere al creării de locuri de muncă (...) Nu *neapărat rezolvă problema ocupării forţei de muncă, datorită nivelului tehnologic la care s-a ajuns* (...)" (Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu,

la emisiunea „Ediţie specială”, TVR1, 5 august 2009). Interesant cum acest aspect al tehnologizării - redundanţa tot mai mare a forţei de muncă în modul actual de producţie - lipseşte cel mai adesea din pledoaria cotidiană a investiţiilor publice şi private ca singure pârghii de creare de locuri de muncă. Poate pentru că menţionarea lui ar indica o natură structurală a crizei economice - incapacitatea capitalului de a mai asigura reproducerea societăţii în acelaşi timp cu acumularea de plusva- loare - imposibil de soluţionat altfel decât printr-o restructurare radicală a *b. Soluţii:*

9

„Aş vrea să mai fac o ultimă observaţie legată de criză. Am văzut apologeţi ai stângii ţipând: «Iată colapsul capitalismului! Să venim noi, comunismul, să punem lucrurile la punct». Socialismul biruitor, care ne-a lăsat vreo **50** de ani în urmă, cred că este una dintre marile erori şi sigur apologeţii economiei de stat şi ai societăţii controlate şi-au găsit un moment prielnic să se manifeste. Este o eroare**.”***[38]

„Am *serioase îndoieli că, în general, Europa socială mai este o soluţie,* iar o România socială când ea nu este performantă, economic este imposibilă. Până nu ne punem economia la punct şi să generăm venituri în bugetul de stat cu care să facem protecţie socială, trebuie să fim cinstiţi şi să spunem românilor că acum nu putem face o România socială, până nu facem o România performantă.”41

„Să reducem numărul de avize, numărul de inspectori, numărul de băgători de seamă care numai frânează evoluţiile societăţilor comerciale (...) Ne vom îndrepta către un derapaj dacă nu se trece la reducerea cheltuielilor bugetare, dacă nu se trece la reducerea cheltuielilor materiale, să se dirijeze fonduri pentru investiţii.”[39]

---

38 Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la Conferinţa „Parteneriat pentru creştere economică în 2011”, Bucureşti, 11 noiembrie 2010.

39 Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Ediţie

„(...) prima variantă, cea cu sporirea fiscalităţii în zone extrem de sensibile - TVA şi cotă unică - era varianta în care aparatul bugetar transfera din nou pe umerii economiei reale sarcina de a-i asigura veniturile de supravieţuire. De asemenea, se transfera pe toată populaţia sarcina de a genera mai mulţi bani pentru a putea fi menţinut aparatul bugetar uriaş pe care România îl are (...) Economia reală este cea care s-a restructurat puternic în anul 2009 şi primele luni ale anului 2010.

Ea a reacţionat corect la criză. Cel care nu a reacţionat corect la criză este statul, care nu şi-a diminuat consistent cheltuielile. Şi, ca să fiu plastic - este o imagine care îmi vine în minte acum: *statul arată aşa, ca un om foarte gras care s-a căţărat în spatele unuia foarte slab şi subţirel. Şi asta e economia românească.* Iar cheltuielile uriaşe ale statului s-au transferat pe cei trei milioane care lucrează în servicii şi în industria românească. Acest lucru nu mai este posibil (...) Deci, aici lucrurile trebuie privite în ansamblul lor, dar esenţa, dincolo de acest lucru, a fost legată de grija de a nu pune în sarcina tuturor celor 22 de milioane şi mai ales în sarcina sectorului privat al economiei excesul de cheltuieli pe care îl are bugetul de stat al României (...) [Măsurile] vor avea un efect foarte bun în sistemul privat, vor elibera sistemul privat de obligaţiile pe care le are de a produce bani ca să ţinem asemenea aparate, de asemenea dimensiuni."[40]

„Sectoarele din economia reală s-au restructurat în 2009, creşterile de şomaj pe care le-aţi văzut vin preponderent din această zonă a economiei reale, fie că e sector privat sau sector de stat, dar economie - producţie sau servicii. Deci, nu este corect. Ei au plătit deja costul. Ce cost să mai punem pe spatele societăţilor, ca să creştem veniturile în bugetul de stat?"[41]

„N-avem ce căuta în sectorul privat. Aşa cum nu a atins nimeni sectorul privat când s-au făcut reduceri de

specială", TVR1, 5 august 2009.

40 Declaraţie de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, 6 mai 2010.

41 *Ibid.*

salarii la stat, nu are nimeni dreptul să-l atingă nici în continuare."[42]

Diagnosticul imediat şi soluţiile aferente bat aşadar într-o direcţie clară şi, în fond, dacă putem spune asta cu înţelepciunea întârziată a privirii retroactive, cât se poate de previzibilă: criza nu a fost cauzată de un sector financiar supradimensionat şi scăpat de sub control (chiar dacă, cu unele ocazii, Băsescu - precum colegii Sarkozy şi Merkel, într-o primă fază - s-a trezit bătând obrazul capitalismului speculativ, care denaturează capitalismul sănătos, productiv); cu atât mai puţin, criza nu este efectul evoluţiei naturale, inerente, a capitalismului avansat. Nu e nimic politic sau economic în mecanismul de declanşare a crizei: criza e doar o bulă de corupţie. Dar dacă dezechilibrul e cauzat nu de iresponsabilitatea şi lăcomia capitalului financiar (de criză structurală de epuizare a dinamicii valorii şi de scădere a ratei profitului nici nu poate fi vorba, desigur), ci de lăcomia şi iresponsabilitatea sectorului public, el poate fi soluţionat pe căi pur legaliste, de corectitudine legală şi rearanjare constituţională, şi nicidecum prin politici economice de stânga sau de dreapta.[43] Criza nu e decât măsura potenţial explozivă pe

---

42 http://revistapresei.hotnews.ro/stiri-radio_tv-14700285-traian-bases-cu-despre-impozitarea-salariilor-mari-ale-bugetarilor-daca-ponta-poate-sustin.htm.

43 „Reformele acestea nu sunt de stânga sau de dreapta. Este vorba despre responsabilitate pentru reformarea statului, despre responsabilitatea pentru reforma economică şi bugetară." (Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, în faţa Camerelor reunite ale Parlamentului, 21 septembrie 2010) Dar dacă măsurile de ieşire din criză constau, de fapt, în declanşarea la nivelul întregii societăţi a luptei anticorupţie, dacă, altfel spus, politica anticriză e perfect apolitică, exclusiv justiţiară, nu acelaşi lucru se poate spune despre încercările magistraţilor atinşi de deciziile austeritare de a-şi recâştiga, în instanţă, deplinătatea drepturilor salariale. „în momentul de faţă, un mare număr de salariaţi din instituţii ale statului, primării, ministere, direcţii judeţene, direcţii generale, instituţii asimilate direcţiilor, câştigă în instanţe procese care măresc salariile, măresc veniturile prin acordarea unor sporuri (...) *autoritatea judecătorească acţionând cu depăşirea atribuţiilor sale.* Este necesar stoparea acestui fenomen şi revenirea la normalitate." (Declaraţie de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, pe teme de actualitate, Palatul Cotroceni, 4 mai 2009) Astfel, simetric cu soluţionarea juridică a unei chestiuni social-politice ca singur mecanism legitim şi eficient anticriză, avem aici, conform preşedintelui, o ilicită încercare de ingerinţă a justiţiei în chestiuni economice care nu o privesc. Criza economică nu poate fi rezolvată decât prin măsuri justiţiare, însă atunci când victimele acestor măsuri îşi cer dreptatea în justiţie, sunt trimişi la plimbare pentru păcatul de a fi încălcat autonomia economicului şi separaţia puterilor.

care a luat-o corupţia: „nu sărăcie, cât abuzuri şi nemuncă”. Implicit, soluţia anticriză e cât mai multă muncă şi anticorupţie. O departajare deloc întâmplătoare: o privatizare completă a condiţiilor de supravieţuire a fiecăruia, o desocializare a chestiunii sociale (cine nu munceşte, nu mănâncă; cu corolarul cine nu mănâncă destul nu munceşte destul), în paralel cu un asalt continuu la credibilitatea sectorului public şi a resorturilor existente de socializare a societăţii. Această departajare a soluţiilor anticriză decupează din nou societatea după o linie de fractură originală, în care poporul privat, clasa de mijloc, cea care munceşte, se confruntă în acelaşi timp cu o comunitate de gaşcă a băieţilor deştepţi de deasupra şi cu o majoritate asistată dar pretenţioasă dedesubt, şi care taie serviciile sociale oricum minime ale unei societăţi aflate oricum în mizerie masivă cu aerul justiţiar că ia mercedesul şi piscina de la gura marilor îmbuibaţi. O societate a cărei socializare nu este resimţită decât ca furt şi care nu are nimic sfânt decât proprietatea privată (a propriei sale forţe de muncă, la limită) - aceasta este moştenirea ideologică a decadei Băsescu.

După un mecanism ideologic extrem de asemănător cu cel analizat în cazul doctrinei prezidenţiale despre Constituţie, clasă politică şi reprezentare populară, criza este aici doar pretextul/ contextul care scoate la iveală o mare trădare a poporului celor care muncesc tocmai de către propria sa instituţionalizare politică - aici, sub forma cârdăşiei dintre clasa politică şi majoritatea asistată, care nu umblă decât după banii pe care poporul privat îi produce prin sudoarea propriei lui frunţi. Şi ca de obicei, misiunea preşedintelui Băsescu - altfel aparent fraudulos asumată, substituindu-se eroic primului ministru Boc în momentul de anunţare a deciziilor anticriză - e cea de a fi acelaşi individ anti-sistem din inima sistemului, care dă jos statul asistenţial obez de pe umerii poporului sectorului privat şi restabileşte scara corectă, meritocratică, a polarizării sociale. Cruciada anticorupţie a preşedintelui este oglinda muncii frenetice a poporului său privat:

munca este deja un fel de anticorupţie, e anticorupţia fiecăruia dintre noi. Pe căi tehnocrate, regăsim astfel spiritul protestant al capitalismului: o exhortare continuă la muncă, singură variantă de salvare a fiecăruia (nimic poetico-teologic aici: criza şi cel mai tare politician din parcare, piaţa, ne-o demonstrează cu argumente matematice), şi care trebuie să asigure nu doar resursele materiale necesare supravieţuirii, ci mai ales instrumentele formării spirituale adecvate unei lumi libere, conversia mentalităţilor, eliberarea de dependenţe, ieşirea din minorat - pe scurt, dresajul întru precariat şi flexibilitate: *„capitalismul economia de piaţă trebuie să ne înveţe că nu întotdeauna locul de muncă vine după noi, ne mai ducem ţi noi după locul de muncă.* Poate sunt calificat ca maistru şi mi-am pierdut locul de muncă şi mi se oferă pentru un timp un post de muncitor necalificat. Nu-i nicio ruşine să câştigi bani muncind. Nu-i nicio ruşine. Deci, *trebuie să ne flexibilizămpuţin* în ceea ce priveşte exigenţele noastre faţă de locul de muncă. Dacă ştiu să fac strungărie, nu înseamnă că toată viaţa această meserie îmi va garanta un loc de muncă. Şi dacă mi se cere să învăţ să fiu sudor, mă duc, mă calific şi mă angajez ca sudor. Deci, sunt lucruri pe care trebuie să le învăţăm. Fac parte din realităţile unei economii de piaţă, în orice caz, pentru a concluziona, personal *rămân un adept fără rezerve al economiei de piaţă*"[44].

Acest paralelism perfect între modul de articulare a viziunii constituţionale a preşedintelui şi a viziunii sale sociale - axate pe aceleaşi opoziţii fundamentale (individ *vs.* sistem, privat *vs.* public), şi în care reforma continuă a statului oglindeşte emanciparea necesară sectorului privat

---

44 Conferinţa de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu, Palatul Cotroceni, 24 noiembrie 2008. *O mobilizare susţinută la muncă individuală, care devine atât de vitală încât capătă valenţe patriotice şi care culminează* cu ceea ce ar putea fi epitaful ideologic al epocii Băsescu, deja celebrul: *„Aş vrea ca voi să nu vă educaţi în spiritul «Vreau casă!», prima dată, ci: «Vreau loc de muncă şi salariu»*, *prima dată. Este esenţial (...) fiţi pragmatici, nu sentimentali. Noi am rămas cu chestiunea asta cu casa de pc vremea comuniştilor*". Ce-i mai spectaculos decât un regim care debutează cu lozinca „Să trăiţi bine" şi sfârşeşte cu sentinţa că „ideea de a avea o casă trebuie abandonată ca mit comunist"? Doar un regim care în trecerea de la prima la ultima poziţie îşi păstrează coerenţa ideologică şi, în maxima sa extensie neoliberală, nu recurge la alte elemente discursive decât cele curat constituţional-liberale din pornire.

de obligaţiile sale sociale, tot aşa cum devotamentul fiecăruia în câmpul muncii şi procesul aferent de schimbare interioară a mentalităţii oglindesc intensitatea şi continuitatea procesului de anticorupţie de la vârf - este ilustrat, şi într-o direcţie şi în cealaltă, de alte două intervenţii prezidenţiale care împachetează întregul bagaj ideologic complex şi multidimensional în răsuflarea unei singure viziuni.

Mai întâi, criza economică trimite imediat la criza de reprezentare politică: *„în România, a depăşi criza înseamnă a munci mai mult şi mai bine, cu productivitate şi eficienţă mai mari.* Ne ştim prea bine lipsurile - salariile au crescut ani de zile mai repede decât productivitatea muncii. Ieşim din această criză numai dacă inversăm aceasta tendinţă (...) Dacă România nu va răspunde adecvat tuturor acestor provocări, există *riscul să ne confruntăm şi cu o criză de reprezentativitate*, care ar pune în pericol însuşi caracterul democratic al sistemului nostru politic. *Semnele crizei de reprezentativitate pot fi identificate la două niveluri: cel al măsurii în care deciziile politice sunt luate în numele interesului naţiunii române, şi cel al păstrării contactului între alegător şi ales"*[45].

Criza economică trimite la criza de reprezentare politică; tot aşa cum, invers, criza de reprezentare politică şi necesara

„reformă a statului" (programul prezidenţial anunţat) trimit la criză şi la singurele soluţii de ieşire din criză: „Deja înţelesesem, după un mandat şi după anul 2009, că România nu mai poate supravieţui fără o puternică şi hotărâtă reformă a statului. Sigur, expresia este extrem de abstractă. Dacă, pur şi simplu, enunţ: «avem nevoie de reforma statului» este destul de dificil să înţelegi ce se ascunde sub aceste cuvinte (...) Venind, însă, la realitatea care impune o reformă a statului român - realitatea se numeşte criză (...) Pentru a defini, în câteva cuvinte, priorităţile într-un proces de reformă a statului, şi

45 Mesajul preşedintelui României, Traian Băsescu, în faţa Camerelor Reunite ale Parlamentului României, Bucureşti, Palatul Parlamentului, 9 martie 2009.

nu vreau să repet ceea ce am spus de multe ori, dar aş enumera câteva dintre ele: *reforma statului implică, în primul rând, o reformă în abordarea bugetelor| a bugetului de stat,* modul cum cheltuim resursele”[46].

Legătura dintre criza economică şi criza de reprezentativitate democratică, altfel destul de non-intuitivă, parcă forţată, este însă asigurată de aceeaşi operaţie ideologică care le subîntinde ca elemente discursive. Cele două nu doar că funcţionează ca nişte ideologeme construite pe un acelaşi calapod, ci chiar pot să-şi schimbe una cu cealaltă termenii: tot aşa cum criza economică s-a dovedit a fi o criză de reprezentare politică a poporului privat - un furt operat de sectorul public din banii munciţi ai clasei de mijloc -, la fel criza de reprezentativitate democratică poate fi înţeleasă ca o criză în chiar modul de funcţionare, în economia politicului, în care, din nou, poporul privat se trezeşte deposedat de interesele sale tocmai de către cei ce se pretind a fi reprezentanţii săi. Asemeni travaliului continuu de flexibilizare pe care**-1** presupune disponibilitatea necesară faţă de muncă a fiecăruia, şi reforma statului - *i.e.* reforma bugetului - este un proces la fel de continuu şi sisific de curăţire morală şi legală a sferei publice şi de ajustare a ei la posibilităţile şi necesităţile sectorului privat: „Toţi spun: «facem reformă». Şi ce facem? După ce am făcut reforma, ne oprim. Greşit! *Reforma este un proces continuu şi ea se mai traduce şi prin continua ajustare, capacitatea continuă de a răspunde nevoilor pieţei”51.* Reforma continuă a statului este perenizarea situaţiei de excepţie anticriză: din acest motiv, preşedintele poate spune că însăşi criza nu este decât un prilej, o oportunitate de a intensifica reforma statului. în ce constă reforma veşnică? Din punct de vedere ideologic, într-o dublă operaţie de privatizare a poporului - poporul a fost demis şi a fost ales un altul, numai *middle class,* indivizi a căror contribuţie şi natură privată nu mai pot fi

46 Discursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la dezbaterea cu tema „Reforma instituţională a Statului Român. Statul asistenţial, statul minimal sau statul eficient?”, organizată de Institutul de Studii Populare, în parteneriat cu Fundaţia Konrad Adenauer, Bucureşti, 18 ianuarie 2011.

coagulate într-o prestaţie sau solidaritate socială; şi o operaţie de privatizare a politicului, în care interesul public, comun este dizolvat complet în interesul şi responsabilitatea individuală, tot aşa cum reprezentarea populară este complet dizolvată în persoana preşedintelui, *lone ranger-vl* reformator şi insolubil în opacitatea publică a sistemului politic.

In fine, să împachetăm şi noi. Performanţa ideologică a regimului Băsescu este cea de a fi naturalizat, hegemonizat opoziţia fondatoare sistem *vs.* individ în câmpul politic, articulată ca opoziţie public vs. privat în câmpul societăţii şi economiei. Cele două perechi se suprapun în multe privinţe, dar îşi şi împrumută una alteia direcţii neaşteptate de aplicaţie. Codificarea conflictului social în această manieră implică, desigur, o cu totul altă direcţie de atac şi de desfăşurare a existenţei politice decât presupuneau codificările sale clasice (clasă muncitoare vs. burghezie, alogeni vs. străini etc.). Spre deosebire de aceste forme clasice, noul conflict proiectează o imagine socială şi un program politic profund desocializante şi depolitizante: dimpotrivă, solidaritatea %l 1 >im ursul preşedintelui României, Traian Băsescu, la Gala Jubiliară A NI'IU >01 I, llm ureşti, 19 decembrie 2011.

şi politicul apar aici mereu sub prezumţia de vinovăţie, de ilicit, calea salvării fiind exclusiv individuală. Meritul acestei recodificări ideologice a antagonismului social este tocmai acela de a proiecta un anumit tip de politici de clasă şi o anumită viziune despre dreptatea şi nedreptatea socială sub aparenţa unui simplu cadru constituţional minimal, a cărui economie formală nu trebuie decât să asigure spaţiul de desfăşurare a publicului apolitic, a societăţii care nu e decât suma indivizilor privaţi. Dacă vrem, conflictul social fundamental al decadei Băsescu, aşa cum a fost fixat în reprezentarea politică a societăţii, şi care va rămâne piatra de moară ideologică cu care vor muri de gât orice încercări de emancipare politică din orizontul apropiat, este tot un fel de luptă de clasă,

doar că serios rearanjată: opoziţia dintre clasa politică şi clasa de mijloc, singurele formaţiuni sociale a căror dinamică de grup şi grad de coeziune le conferă o natură de clasă, chiar dacă dinamica şi coeziunea de clasă a acestor doi antagonişti trasează linii de fugă perfect răsturnate: trăgând laolaltă în cârdăşie şi îmbătând totodată poporul cu minciuna asistenţei sociale, în cazul clasei politice, sau, dimpotrivă, dizolvându-se în individualitatea şi autonomia fiecăruia, în publicitatea privată şi apolitică a clasei de mijloc. *Theres no such thing as society* nici la Băsescu, la capăt de linie: însă cu atât mai mult trebuie să fim vigilenţi la încercările ei de recompunere frauduloasă în avatarurile anacronice ale statului social şi să încurajăm emanciparea individuală şi coexistenţa privată a eroilor post-societăţii.

Spre final de regim, comentatori atenţi la inflexiunile ideologice ale discursului prezidenţial trăgeau linie: pentru Andrei Cornea, „Traian Băsescu reprezintă o combinaţie rară de om politic: l-aş numi un mahalagiu cu viziune (...) Paradoxul este că acest om, legat prin toate fibrele sale de mahala, s-a pus cu toată puterea, timp de **8** ani, în slujba unei viziuni care nu numai că nu era a mahalalei, dar o contrazicea fundamental: mahalaua vrea un stat arhaic, patrimonial şi se împacă bine cu un sistem oligarhic şi corupt al baronilor, cu condiţia să-i «pice» ceva. Cum atunci să dirijezi naţiunea spre statul modern? într-un singur mod: preluând ideile părţii instruite, dar minoritare şi seducând mahalaua majoritară şi care nu vrea să ştie de «idei», în felul cum numai un om al mahalalei o poate face”[47]. Dan Tapălagă, la rândul său, vedea în sfârşitul epocii Băsescu sfârşitul modernităţii politice româneşti, a marilor proiecte politice şi decizii de societate, care avea să lase locul unor jocuri mărunte, fără viziune, populate de politruci şi simpli executanţi, o dezolantă postmodernitate a democraţiei noastre**.**[48] Ambii au dreptate (poate doar cu tonul sărbătoresc, respectiv elegiac să fie anumite

47 Andrei Cornea, „De ce a fost indispensabil Traian Băsescu?”, *Revista 22,* nr. 1165,2012.

48 [s 1] h ttp: / / www.hotnews.ro/stiri-opinii-15712540-urmeaza-dupa-epoca- lwscsi u.litm.

probleme). într-adevăr, Băsescu a fost un plebeu antiplebeu, care a impus societăţii, în spatele hăhăielii şi a comediilor de palat, o politică profund antisocială; după cum a fost, în acelaşi timp, cel care a articulat până la ultimele lor consecinţe neoliberale marile teme fondatoare ale liberal-democraţiei româneşti. După el, nu mai e nevoie decât de executanţi şi mici funcţionari. Adevărat Margaret Thatcher al neoliberalismului românesc, *iron laddie,* Băsescu a fost cel care a fixat cadrele ideologiei dominante şi i-a asigurat hegemonia: aşa cum ne-a arătat-o experienţa USL sau actuala ofertă electorală, nimic din realizările ideologice ale opozantului sau predecesorului lor nu a fost contestat. Epoca Băsescu coincide/ constă într-un proces de determinare (socială, materială) a ideologiei formale - formalismul democratic - cu care a pornit: statul de drept şi anticorupţia se specifică *qua* cauze de politică economică, luptă de clasă. Am putea să ne întrebăm dacă această concretizare neoliberală a unei agende ideologice iniţial doar liberal-democratice a fost doar una dintre posibilităţi - sau am putea să răstumăm perspectiva şi să mutăm reflectorul pe chiar setul de principii de bază ale liberalismului politic clasic. Poate că, văzută din această direcţie, performanţa ideologică a regimului Băsescu ne obligă mai degrabă să remarcăm că, pentru a împiedica degenerarea în neoliberalism, liberalismul clasic are nevoie de un supliment ideologic străin, împrumutat de obicei de la stânga - o idee de interes colectiv care să tempereze ideologia iniţiativei private; altfel spus: o anumită concepţie politică în măsură să îndulcească nucleul ideologic pur economist al liberalismului - şi că, în lipsa acestui altoi socializant, liberalismul clasic se traduce ca simplu neoliberalism sau, în orice caz, nu are niciun fel de frână la dispoziţie pentru a preveni alunecarea sa în această fundătură.

Două precizări de încheiere: se cuvine să corectăm impresia pe care rândurile de mai sus pot să o fi lăsat, şi anume că preşedintele Băsescu ar fi fost el însuşi un ideolog convins, un fanatic al neoliberalismului. Problema

e uşor irelevantă: foarte probabil Băsescu a fost mai degrabă un strateg pragmatic, adaptând din mers un bagaj ideologic elastic, aliniindu-se neoliberalismului atunci când vântul crizei i-a încolonat pe mai toţi liderii europeni în aceeaşi brigadă ideologică, influenţat, într-o măsură sau alta, de diverşi consilieri prezidenţiali etc. în ciuda tuturor acestor factori, deplasarea ideologică din timpul regimului său, articularea ei în discursurile şi măsurile luate, precum şi rezultatul hegemoniei ei în conştiinţa politică a societăţii sunt efectele considerabile şi de lungă durată ale prestaţiei sale prezidenţiale. Că astăzi domnia sa nu se mai regăseşte în ele, că nu s-ar fi regăsit iniţial în această turnură neoliberală a agendei sale liberal-democratice iniţiale - prea puţin mai contează. Pentru regresul dramatic al conştiinţei sociale, pentru închiderea oricărui orizont de posibilă emancipare, pentru dizolvarea politicului în justiţiarism şi rutină tehnocrată, pentru scindarea socială ireparabilă şi articularea tot mai apăsată a darwinismului social al clasei de mijloc - pentru toate acestea nu avem cum să nu**-1** uităm pe cel care le-a fost purtătorul de drapel vreme de zece ani.

în al doilea rând: o altă impresie pe care rândurile de mai sus se prea poate să o fi produs este o anumită autonomie a ideologiei faţă de materialitatea relaţiilor şi proceselor sociale. în apărarea de această posibilă acuzaţie de idealism, ţin să mărturisesc următoarele: că obiecţia e adevărată, dar păcatul e oarecum inevitabil - căci un demers de critică a ideologiei nu poate să se abţină să nu acorde o relativă autonomie şi dinamică proprie temelor, ideilor şi argumentelor care alcătuiesc partea intelectuală a aparatului ideologic. Dar şi că obiecţia e falsă, sau ar fi putut fi falsă, dacă aş fi scris altceva - dacă, altfel spus, aş fi completat această analiză a conţinutul ideatic al aparatului ideologic cu analiza suportului său material, atât în sensul de aparate ideologice de stat[49] şi

49[M] Din această perspectivă, nu am atins deloc rolul pe care l-au jucat aparatul de justiţie şi serviciile de informaţii în angrenajul băsescian, importanţă de altfel recunoscută de preşedinte în cei mai frapanţi termeni: „Marea problemă e că din această funcţie vezi sistemul. Acela despre care domnul Emil Constantinescu spunea că l-a înfrânt. Păi bătălia

practici sociale care dau materialitatea imediată a construcţiei ideologice, cât şi în sensul de ancorare imediată sau reflecţie mediată a dinamicii specifice a capitalismului actual şi a compoziţiei sale de clasă. E de la sine înţeles că aceste aspecte trebuie să facă parte dintr-un tablou complet al ideologiei regimului Băsescu. în ce mă priveşte însă, mă opresc deocamdată aici.

împotriva sistemului de partide, în favoarea puterii personale

Ciprian Şiulea

Conflictul lui Traian Băsescu cu partidele politice şi opţiunea lui pentru o putere construită în afara acestora sunt vitale pentru înţelegerea celor două mandate de preşedinte al României. Un bilanţ al acestor mandate ar trebui să cuprindă atât politicile publice şi efectele lor structurale cristalizate la nivelul societăţii; cât şi efectele asupra vieţii politice şi asupra partidelor însele.

Principala paradigmă a raportării lui Traian Băsescu la partidele politice este aversiunea profundă faţă de ele şi convingerea că acţiunea politică ideală constă în exercitarea unei puteri executive personale voluntariste, faţă de care partidele pot fi în cel mai bun caz instrumente, dar de regulă sunt mai degrabă obstacole. Această paradigmă generală trebuie însă circumstanţiată.

Deşi această aversiune este principială şi, ca atare, se manifestă faţă de toate partidele, inclusiv cel care l-a susţinut în alegeri şi împreună cu care a guvernat, există desigur o aversiune cu totul specială faţă de PSD. Partidele sunt rele ca atare, dar PSD, în viziunea lui Băsescu, este încarnarea supremă a răului. Totuşi, obsesia lui maladivă faţă de caracterul diabolic al stângii, din registrul retoricii anticomuniste post-revoluţionare şi împărtăşită cu o mare

e cu acest sistem. Numai că, spre deosebire de perioada mandatului domnului Constantinescu, eu am avut o şansă în plus. Şansa de a avea un SRI mult mai reformat decât cel din timpul dânsului" (Participarea preşedintelui României, Traian Băsescu, la emisiunea „Naşul", B1TV, 31 octombrie 2007, ora 22:00). Să ne mulţumim doar să remarcăm că ceea ce uneşte SRI-ul şi sistemul de justiţie şi ceea ce face din ele nişte aliaţi vrednici ai preşedintelui în bătălia sa cu sistemul (politic sau social) este tocmai natura lor de instituţii publice nepolitice, sau chiar anti-politice, în măsura în « .iio lie dizolvă chestiunea politică în problema conformităţii legale, fie o Menii .tli/c.r/.'l In mecanismul secretului de stat.

parte a lumii bune intelectuale, a ascuns mai mult decât ar fi trebuit s-o facă faptul că e vorba de partide în general, inclusiv PDL.

La această ascundere a contribuit şi faptul că, neputând, evident, să se dispenseze de partide, măcar din motive constituţionale, dacă nu şi electorale, Traian Băsescu a făcut un joc foarte bun de controlare a partidului care l-a susţinut, reuşind, cu ajutorul capitalului său de imagine, să impună la conducerea acestuia un lider complet aservit lui, practic o simplă marionetă care, ca prim-ministru, avea şi funcţia de a implementa executiv conducerea de mână forte a preşedintelui.

Dar cum între partid şi preşedinte nu a existat o divergenţă ideologică, aversiunea acestuia explicându-se doar prin neîncrederea lui profundă faţă de sistemul politic bazat pe partide, iar PDL însuşi nu a avut curajul şi/ sau resursele de a se opune explicit preşedintelui, schisma dintre ei nu a fost foarte vizibilă: aparent, PDL era la putere, ca partid care a dat preşedintele şi, pentru o bună parte a celui de-al doilea mandat, şi prim-ministrul.

A fost o perioadă în care regimul de mână forte pus în practică de preşedinte în dauna sistemului de partide, bazat mai degrabă pe oameni, loialităţi şi relaţii personale de putere directă, a venit pe un fond favorabil unei astfel de turnuri. Integrarea europeană a estului a produs o relaxare a nevoii de a părea democratici. înainte, obiectivul integrării structura politica, angrena în mare măsură societatea şi poate chiar insufla în mod direct o anumită energie sistemului de partide. Odată obiectivul atins, liderii politici şi proiectele lor au dobândit mai mult spaţiu de manevră şi mai multă libertate de a ocoli procedurile democratice, cel mai spectaculos caz fiind, desigur, Ungaria. De altfel, ţinând

io

cont de toate datele, probabil că o bună descriere sintetică a regimului Băsescu ar fi cea de regim Orbân complet ratat.

LUPTA CU CLASA POLITICĂ

Proiectul politic al preşedintelui a fost unul profund experimental, comparativ cu noua viaţă democratică relativ previzibilă din anii anteriori. Din nefericire, cel puţin pentru el, constrângerile europene fac ca modelul vizat de preşedinte, un autoritarism de tip Coreea de Sud, cel puţin din perioada de dezvoltare a acesteia, să poată fi atins doar în condiţiile unui sprijin de masă covârşitor, precum cel mobilizat de Viktor Orbân.

Lupta cu clasa politică pentru impunerea încă unei „modernizări" şi „occidentalizări", cum ar putea fi definit generic un astfel de proiect (sau poate doar cum se autodefineşte el propagandistic), pare destinat eşecului nu doar datorită disonanţei cu UE, de care depindem cel puţin simbolic şi financiar. în general, impunerea prin forţă brută a unui model nou sau a unei modernizări accelerate se poate realiza doar cu ralierea unei părţi importante a „maselor", de regulă în momente de turnură ale istoriei. Desigur, nu putem şti ce se va întâmpla în eventualitatea unui colaps economic mondial sau a unei catastrofe ecologice majore, dar deocamdată, în condiţiile de până acum, demersul politic al preşedintelui a rămas sfâşiat între brutalitatea lui inerentă şi opţiunea societăţii, fie ea şi o opţiune inerţială, pentru democraţie.

Limbul dintre autoritarism şi democraţie în care ne-a plasat opţiunea autoritaristă a lui Traian Băsescu, ca alternativă la sistemul de partide, a produs deja rezultate suficient de evidente. Astfel, după câteva victorii aparente ale preşedintelui împotriva „clasei politice trădătoare", am asistat la instalarea unui prim-ministru care era o simplă curea de transmisie a puterii, Emil Boc, şi a unui guvern care nu a putut fi decât unul slab. Preşedintele venea şi el din „sistem", dar a renunţat la avantajele acestuia (de exemplu, sprijinul parlamentar solid) şi nici nu a avut o altă opţiune suficient de limpede şi fezabilă pentru a putea accede la un alt tip de eficienţă, eventual una mai mare. Ca orice altă păcăleală, nici (auto)păcăleala demagogiei anti-sistem nu poate ţine prea mult.

Lupta cu sistemul de partide a actualului preşedinte

nu este, desigur, una originală. Ecourile demagogiei legionare anti-politice şi anti-parlamentare sunt evidente. La fel de evidente sunt ecourile demagogiei comuniste de acelaşi tip, cea care a susţinut eradicarea vechiului sistem interbelic al unei democraţii elitiste. Paralela poate fi dusă şi dincolo de prima etapă a comunismului, în etapa lui de normalizare, în care, chiar şi în cadrul aparent rigid al acestui tip de regim politic, România a optat pentru un comunism „elitist", în cadrul căruia puterea era concentrată exclusiv în mâinile unei persoane şi unei elite foarte restrânse.

Preşedintele ţării şi partidul său au ales calea „reformării statului" (indiferent ce poate însemna această formulă magică) în forţă, mizând pe conflictul, şi nu pe cooperarea cu celelalte instituţii sau partide. Opţiunea este pur şi simplu absurdă. în primul rând, chiar şi dacă am accepta că într-un stat în curs de dezvoltare, cu mecanisme politice şi sociale ineficiente, o reformare profundă a statului printr-un regim de mână forte poate fi benefică, acest lucru funcţionează, poate, într-o ţară sud-americană sau asiatică, însă mult mai dificil în România. Căci cadrul democratic, în mare parte impus prin UE, se opune unui astfel de regim. Sigur, e doar un cadru, de la care pot fi operate destul de multe abateri, însă aceste abateri sunt limitate de criteriile impuse din afară. în plus, fiind abateri de la cadru, ele se plasează în mod inerent într-un registru informai. Or, reforma unui stat nu se poate face într-un registru informai. Informalul duce tot la informai: contrar aşteptărilor naive, acel plus de putere nedemocratică pe care şi l-a luat Traian Băsescu doar pentru că a vrut şi a putut s-a dus, desigur, nu atât spre reformarea statului, cât spre interese personale şi de grup.

Opţiunea „reformării" în forţă este cu atât mai absurdă într-un sistem politic cu mai mult de două partide. Una dintre principalele consecinţe a luptei preşedintelui împotriva partidelor a fost crearea acelei mlaştini parlamentare sinistre a „independenţilor", care, în principiu, anunţă sfârşitul democraţiei. O altă consecinţă a

aversiunii speciale faţă de PSD, în plus faţă de aversiunea generică faţă de partide, este adoptarea sistemului politic anglo-saxon cu două partide, complet inadecvat tipului de societate care e România. Dar adoptarea lui era inevitabilă, pentru că un sistem cu trei partide importante, în care unul nu poate guverna cu niciunul dintre celelalte două, nu se mai justifică.

Opţiunea pentru forţă ca model al exercitării puterii a mai însemnat, de exemplu, şi imposibilitatea reformării Constituţiei, pentru care e nevoie de un larg concurs al partidelor. E greu de spus dacă preşedintele şi liderii PDL au fost atât de fascinaţi de propriile lor lozinci încât nu-şi mai dădeau seama nici de acest fapt elementar, sau de fapt nici nu i-a interesat unicameralul cu care au făcut atâta vâlvă.

GUVERNAREA PRIN OAMENI

Cum arată alternativa la democraţia bazată pe sistemul de partide? Cum spuneam, ea implică ocolirea procedurilor clasice şi mutarea puterii la un nivel informai, bazat pe exercitarea ei în mod direct şi pe relaţii şi loialităţi personale. Dar acest model prezintă dezavantaje şi riscuri imense şi evidente. Ca şi strămoşul său cederist, regimul politic constituit în ultimii ani în jurul preşedintelui şi-a dus uneori ideologia de „forţă a binelui” până la consecinţa logică de a numi în guvern şi administraţie oameni animaţi de dorinţa sinceră de a face bine în domeniul lor, oameni din afara partidelor şi nesupuşi logicii acestora de apărare, de regulă brutală, a intereselor lor. Aceştia au produs unele rezultate, cum ar fi în justiţie sau educaţie, dar acţiunea lor, degrevată de imperativele pragmatice ale partidelor, a sărit în extrema cealaltă, producând excese ideologice nefaste şi aducând în prim-plan, ca principiu de acţiune politică, bizareria personală, în locul logicii partidelor. Un exemplu ar fi elanul disciplinar brutal al lui Daniel Funeriu, altul mistica aberantă a anticorupţiei produsă de Monica Macovei; chiar dacă mandatul acesteia produce acum rezultate solide în justiţie, politic vorbind tot acest demers înseamnă a gândi

întreaga societate în funcţie de corupţie, ceea ce e complet absurd.

însă adevăratul cost, imens, al acţiunii „pozitive” a acestor personaje vag providenţiale este faptul că ea a venit pe modelul de regim creat de preşedintele Băsescu, acel regim personal de mână forte, care a suspendat în mare măsură logica sistemului de partide, înlocuind-o cu o putere personală ce evita cât mai mult procedurile şi prefera relaţiile personale. Preşedintele a lucrat cu un premier complet submisiv, care îi asigura controlul perfect nu doar al guvernului, ci şi al partidului din care provenea. Nu doar opoziţia a fost marginalizată, cel mai flagrant prin refuzul de a numi un premier din partea unei majorităţi a opoziţiei, dar şi propriul partid. Traian Băsescu a lucrat în posturi-cheie fie cu tehnocraţi, fie cu oameni de apartenenţă formală la partide din tot spectrul politic, în realitate reprezentanţi personali ai lui.

A fost, desigur, o eroare imensă. Atât în termeni principiali, adică ai opţiunii între formule mai democratice sau mai puţin democratice, cât şi în termeni practici. Pe lângă faptul că nu exista suficient sprijin popular pentru o formulă coerent autoritară, care să producă rezultatele scontate, un astfel de regim personal nu avea cum să funcţioneze într-o ţară cu un cadru formal democratic relativ stabil, integrată într-o Uniune Europeană în care constrângerile de facto, măcar pe unele dimensiuni declarative ale democraţiei; funcţionează. Astfel; rezultatele din administraţie legate de persoane susţinute de preşedinte în dauna tuturor partidelor se dovedesc nu doar extrem de scumpe în termenii funcţionării procedurale a administraţiei; ci şi inutile, în măsură în care ele nu prea au cum să le supravieţuiască susţinătorilor lor.

Regimul personal al preşedintelui a însemnat, de fapt, şi că acesta a respectat, în mare, cadrul formal, preluând puterea şi exercitând-o într-o manieră subterană şi informală. Ceea ce, printre altele, însemna că toată această construcţie nu putea să supravieţuiască nu doar sfârşitului formal al mandatului său, ci şi pierderii efective

a puterii, datorată eroziunii şi evoluţiilor economice şi sociale. De aici şi procesul de suspendare, care a surprins mai mult decât ar fi trebuit s-o facă, întrucât suspendarea preşedintelui este revanşa firească a partidelor pe care le-a marginalizat şi le-a ocolit, venită odată ce puterea acestuia a intrat în declin. Violenţa evenimentelor din jurul suspendării este, desigur, şi consecinţa obsesiei prezidenţiale pentru corupţie, o politică evident nesustenabilă şi aberantă: corupţia este un epifenomen a cărui combatere, atâta vreme cât cauzele profunde nu sunt abordate, nu face decât să consume inutil resurse şi să destabilizeze sistemul politic. „Sistemul" se răzbună pe un preşedinte care a jucat constant şi absurd, fără niciun orizont logic posibil, cartea anti-sistem, inclusiv atunci când deţinea marea majoritate a puterii politice din ţară.

ANTI-SISTEMUL LA PUTERE

Opţiunea politică a preşedintelui era opţiunea facilă şi greşită. Cealaltă opţiune, cea de a da substanţă reală democraţiei, era mult mai complicată. Ea presupunea nu recursul demagogic la referendumuri, ci deschiderea reală a procesului politic pentru societatea largă, prin măsuri precum facilitarea accesului de forţe noi în politică (respectiv eliminarea condiţiilor restrictive aberante de acum) sau transparentizarea procesului politic şi administrativ. Pe lângă aceste condiţii formale, o reală democratizare ar fi necesitat crearea coeziunii sociale, respectiv reducerea inegalităţii, privilegiilor şi marginalităţii, reuniversJizarea serviciilor sociale de bază, cooptarea la decizie a diverselor forţe sociale. Acesta ar trebui să devină, în continuare, proiectul minimal rezonabil al societăţii, după eşecul previzibil al aventurii prezidenţiale. Desigur, pentru ca un astfel de proiect să aibă vreo şansă este nevoie de un alt cadru politic.

Dacă politica PSD şi a celorlalte partide mari actuale înseamnă suspendarea de facto a democraţiei, din motive pragmatice de interese directe, politica Băsescu a însemnat suspendarea de principiu a înseşi aspiraţiei către democraţie. Există şi o respingere a egalităţii în calitate de

condiţie fundamentală a democraţiei, dar şi o neadeziune de fond la forma normală, instituţionalizată, pe care o ia democraţia. Pe urmele demagogiei anti-politică a intelectualilor *mainstream* grupaţi în jurul Şcolii de la Păltiniş, atât Băsescu cât şi intelectualii lui care se joacă de-a politica prin şi pe lângă PDL urăsc de fapt politica şi sunt „anti-sistem" prin definiţie, scăpându-le complet logica tranzacţională a democraţiei.

întreagă această mişcare e străbătută de un utopism foarte ciudat, unul, desigur, pe spatele alegătorilor. Să nu uităm că Traian Băsescu şi-a început mandatul cu exact acelaşi gest aberant ca Victor Ciorbea: denunţarea corupţiei partenerilor de coaliţie. Toţi aveau aere şi pretenţii de călugări. Toţi sunt şi nu sunt politicieni. Nicuşor Dan nu era interesat de funcţia de consilier general, cea care i-ar fi putut asigura intrarea treptată în sistem, deşi este evident că un adevărat independent nu are niciun fel de şanse la primăria capitalei, în condiţiile actualelor mecanisme şi mize. Sau pe un cal alb, sau deloc. Monica Macovei detesta partidul în care se află, întrucât nu e imaculat, aşa cum ar trebui să fie în imaginarul ei politic ciudat.

ASCENDENŢA CDR

Pentru a înţelege mandatele lui Traian Băsescu şi tipul specific de putere anti-partide pe care acesta a încercat s-o creeze, este de asemenea necesar să ne uităm de unde vine ea, respectiv la strămoşul CDR. CDR a fost exponentul unui proiect de emancipare şi mai mare al unor clase sociale deja emancipate, în mare parte graţie tocmai comunismului. în ultimă instanţă, legătura dintre proiectul CDR şi comunism nu este anticomunismul lui tardiv şi lipsit de obiect, ci faptul că baza socială a acestui proiect este consecinţa directă a eşecului total al comunismului: categoriile burgheze, tehnocratice şi intelectuale care au susţinut CDR erau consecinţa directă a eşecului proiectului egalitar-muncitoresc comunist, iar orientarea lor categoric pro-occidentală era consecinţa eşecului proiectului estic de rivalizare cu Occidentul sau al

proiectului autarhic propriu comunismului românesc.

Băsescu a fost moştenitorul acelui electorat, acelui program politic şi acelor fantasme. Diferenţa era dată de caracterul lui foarte puternic şi voluntar. Spre deosebire de Emil Constantinescu şi de Victor Ciorbea, care au eşuat relativ rapid şi irevocabil, Băsescu a reuşit, prin forţa, voluntarismul şi obsesionalitatea caracterului său, să îşi menţină în viaţă proiectul politic şi să îl ducă spre două mandat de cinci ani.

Proiectul CDR a fost unul de promovare a unei tehnocraţii şi intelectualităţi apolitice în perioada comunistă, o categorie politizată rapid după 1989 şi dornică să recupereze rapid, respectiv să obţină puterea. Caracterul ei ademocratic şi paseist e atestat cât se poate de clar de gândirea profund antidemocratică, în substanţa ei, a şcolii neo-interbelice grupate în jurul discipolilor lui Noica, o gândire hiper-elitistă, bazată pe convingerea că indivizii superiori intelectual sau social trebuie să conducă şi să fie plasaţi, în virtutea acestei calităţi sau apartenenţe, deasupra celorlalţi.

Băsescu a *împrumutat,* astfel, proiectul politic cel mai promiţător, cel al familiei politice pentru care a optat, moştenitoare a CDRşi a luptei acesteia cu „neo-comuniştii” din PSD. Dar neavând o viziune politică personală şi discernământul pe care doar ea i l-ar fi putut aduce, a preluat şi enorma cantitate de fantasme ale acestui proiect. Dincolo de slăbiciunile personale din CDR, aceasta era expresia unor frustrări legate de modul în care PSD (PDSR, FSN etc.) a modelat România. Aceste frustrări ale unei minorităţi emancipate au produs, compensatoriu, un discurs demagogic, nerealist, care supralicita copios sprijinul popular, funcţionalitatea instituţiilor, potenţialul de evoluţie democratică oferit de societate în general.

Traian Băsescu a ales să impună prin forţă acest proiect de democratizare şi modernizare a minorităţii emancipate, frustrate de eşecul CDR. A preferat să ignore mecanismele democratice incipiente, în principal jocul negocierii şi reprezentării, care constituie axioma

fundamentală a democraţiei, şi să facă „ce ştie el că e bine” în virtutea unei alianţe fantasmatice cu poporul.

Caracterul incert şi rezultatele profund ambigue ale acţiunii politice a lui Traian Băsescu au fost adâncite de faptul evident că preşedintele doar a împrumutat un program politic care părea cel mai promiţător, altminteri el neavând o opţiune ideologică clară, de stânga sau dreapta, pentru un model social mai degrabă colectivist sau individualist (stilul său autoritar neavând nimic de-a face, desigur, cu modelul individualist *social).* în sfârşit, ca amestec de militar-tehno- crat-om-de-aparat-de-nivel-mediu, opţiunea profundă a lui

Băsescu pare a fi aceea pentru naţionalism şi autoritarism moderate, pentru un soi de „elitism tehnocratic” care priveşte comunismul, democraţia (de carton) sau regimul autoritar ca pe nişte forme relativ lipsite de importanţă, esenţial fiind doar rezultatul colectiv, naţional al acţiunii politice.

STUDIU DE CAZ: ICR

Putem urmări funcţionarea tipului de putere creat de Traian Băsescu într-unul dintre momentele cruciale ale mandatului său, poate nu determinant din punct de vedere politic, dar extrem de semnificativ: scandalul din jurul ICR. Ce s-a întâmplat la ICR a fost o explozie brutală de ură a „lumii bune” împotriva României „retrograde” (adică de stânga, pesedistă, necivilizată, neurbană, neoccidentală etc.), explozie anticipată de momentul Nicuşor Dan, condamnarea şi tentativa de sinucidere a lui Năstase şi plagiatul lui Ponta. Conflictul din jurul ICR nu trebuie să mire şi, mai ales, nu trebuie identificat cu războiul politic crunt dintre partide, ajuns în final la procesul de suspendare a preşedintelui.

La mulţi dintre susţinătorii ICR, artişti sau nu, atitudinea a fost aceea că li se cuvine de drept un ICR aşa cum era el sub conducerea lui H.—R. Patapievici, ceea ce nu e deloc evident într-o concepţie democratic realistă asupra societăţii. Dacă regula e că instituţiile nu funcţionează, de ce ar fi atât de necesar ca instituţia

destinată elitelor culturale să funcţioneze? Unii considerau chiar de la sine-nţeles că alte categorii de intelectuali - şi în general de societate - au obligaţia de „a-i apăra pe artişti” de agresiunea pesedistă barbară, ceea ce din nou nu mi se pare deloc evident.

. Aici, maniheismul care face din PSD suma relelor şi a inculturii (şi care e, în sine, cu totul incompatibil cu orice viziune democratică asupra societăţii), iar din vechiul ICR un simbol al excelenţei umane era combinat cu o atitudine în genere anti-politică, una care nu agreează democraţia reală a sistemului de partide şi nu poate accepta această disfuncţionalitate curentă a ei care sunt numirile politice şi interesate. Combinaţia dintre maniheism politic şi anti-politică nu e însă deloc contradictorie, dimpotrivă, e clasică, anti-politica fiind un alt pilon ideologic post-89 înfipt de intelectualii neoconservatori care au ocupat atunci scena. Este - absolut întâmplător, desigur - şi combinaţia pe care s-a clădit politica preşedintelui Băsescu.

Astfel, a pune pe seama USL distrugerea acestei feerii care a fost ICR sub conducerea lui Patapievici constituie o mostră de gândire nedemocratică şi într-un mod mai subtil, dar esenţial. Fostul şef al ICR este (alături de Monica Macovei, Daniel Funeriu şi mulţi alţii) unul dintre „tehnocraţii” prin care preşedintele Băsescu a încercat să evite malaxorul democraţiei sistemului de partide. Esenţa şi noutatea sistemului politic al lui Traian Băsescu a fost de a răspunde la disfuncţionalitatea sistemului de partide prin ocolirea lor, inclusiv a propriului partid, căci apartenenţa la PDL a oamenilor controlaţi de el era mai mult formală, în schimb, el a recurs la un tip de conducere puternic personal, bazat pe oameni, nu pe instituţii, pe informai, nu pe formal. Probabil că speranţa era ca acest tip de conducere să impună, prin modalităţi directe (anticorupţie) şi indirecte (afirmarea unui model pe baza succeselor lui practice), reformarea tuturor partidelor.

în cel mai bun caz era o naivitate. Acest model prezintă o caracteristică esenţială evidentă: nu are niciun

viitor posibil într-un context politic intern şi internaţional ca al nostru. Dintr-o serie întreagă de motive, în România nu poate funcţiona un regim personal autoritar bazat pe oameni şi nu pe proceduri; nu că ar fi dezirabil, desigur, dar el nu poate funcţiona la capacitate deplină decât în timpul liderului şi nu îi poate supravieţui acestuia. Astfel că, inevitabil, şi în cazul nostru pierderea lentă a puterii de către preşedinte va antrena sau a antrenat deja căderea oamenilor numiţi de el, cei prin care a vrut să şunteze partidele şi să ofere măcar o iluzie de putere, ordine şi performanţă.

Prin urmare, sfârşitul feeriei ICR i se datorează preşedintelui Băsescu cel puţin la fel de mult ca oricui altcuiva (la fel va fi, probabil, şi cu anticorupţia). Cei care-i deplâng atât de tare sfârşitul uită că regula e ceea ce a făcut USL la ICR, nu ceea ce a făcut Băsescu la ICR. Excepţia de la ICR din vremea lui Băsescu a fost mai reuşită decât ce s-a întâmplat la ICR înainte şi, probabil, decât ce se va întâmpla în continuare. Dar problema pe care trebuie să ne-o punem este dacă ne dorim o astfel de guvernare a excepţiei, care pentru nişte exponate de vitrină precum acţiunea lui Patapievici la ICR, a lui Macovei în justiţie sau a lui Funeriu la Ministerul Educaţiei consumă energiile destinate mecanismului de fond şi sacrifică regula. Cu atât mai mult dacă ne amintim încă odată că aceste exponate, prin însăşi condiţia lor de excepţii, nu au viitor.

*

Proiectul politic al lui Traian Băsescu este unul ratat în proprii lui termeni şi din perspectiva propriilor lui obiective. Fireşte, el a avut şi rezultate concrete solide, care din punctul lui de vedere constituie un succes (dar nefaste, desigur, pentru noi): demantelarea statului, accentuarea privilegiilor şi inegalităţilor, sporirea marginalităţii sociale; dar în termenii obiectivelor mari ale proiectului - „curăţarea” clasei politice şi instituirea unui mecanism de administrare ultraperfor- mantă a unei societăţi bine ordonate, care să creeze inclusiv

prosperitate -, eşecul este deplin. Partidele şi logica lor de funcţionare vor reveni la putere (pe care nu au pierdut-o niciodată complet) după acest experiment de regim personal anti-partide. Cel puţin din punctul de vedere al sistemului politic, al structurii şi funcţionalităţii lui, aceşti ultimi **10** ani nu sunt altceva decât o gaură care trebuie acoperită.

Automatul juridic: politică şi drept în România neoliberală

Cosmin Sebastian Cercel

INTRODUCERE: VOCILE DREPTULUI

Sfârşitul celui de-al doilea mandat al preşedintelui Traian Băsescu marchează o turnură în configurarea spaţiului politic autohton, ale cărei consecinţe rămân să se desfăşoare înaintea ochilor noştri. Pentru moment, cert este că o prezenţă constantă în discursul public şi în exerciţiul puterii statale se va retrage într-o zonă mai puţin vizibilă a sferei politice, lăsând loc unei noi persoane pentru a realiza oficiile funcţiei prezidenţiale. Succesiunea impusă de actuala structură constituţională, ce ghidează aparent jocul de umbre şi lumini al puterii spectaculare, face doar atât: să creeze discontinuităţi temporale determinate şi susţinute de persoana care ocupă temporar funcţia de preşedinte în interiorul structurii statale.

Această limită constituţională ne aruncă în centrul problemei pe care intenţionez să o dezbat în acest capitol. Intr-adevăr, în chiar momentul în care ne oprim pentru a reflecta asupra mărcilor distinctive ale celor zece ani de practică constituţională în România, când ne angajăm într-o încercare de înţelegere a semnificaţiei politico-juridice a unui deceniu de hegemonie neoliberală, suntem deja prizonieri ai jocului de reprezentări ideologice prin care sistemul actual de dominaţie se perpetuează. încrederea că există un moment de început şi unul de sfârşit al „epocii Traian Băsescu” se fundamentează pe o presupoziţie

ideologică fundamentală: existenţa subiectului autonom1, autor şi stăpân al acţiunilor sale, subiect al acţiunii politice, dotat cu raţiune, care interacţionează mecanicist cu sistemul de drept şi cu cel politic. Potrivit acestei viziuni, subiectul politic modulează instituţiile, acţionează sub impulsul voinţei de putere, îşi construieşte realist traiectoriile, apoi decide şi acţionează. Acţiunile sale au unul sau mai multe scopuri pe care politologii, constituţionaliştii şi jurnaliştii le pot măsura, analiza, dezbate. La capătul celor două mandate, subiectul se retrage din funcţia de preşedinte, lăsând locul unei alt subiect. Apoi lucrurile o iau de la capăt. Ca şi cum cei zece ani ar fi fost doar o paranteză ce perturbă superficial practica politică, fără a lăsa urme semnificative în modul în care puterea se construieşte. Toate acestea par verosimile şi cu siguranţă rezonează cu presupoziţiile fundamentale ale cunoaşterii politico-juridice, care întreţine în mod deschis aparatul ideologic de stat constituţional.

Dar lucrurile ar putea fi înţelese şi altfel. De-a lungul ultimilor zece ani de neoliberalism juridic, o distincţie foarte dragă liberalilor de oriunde pare să fi devenit centrul simptomatic al discuţiilor din jurul temelor constituţionale. E vorba, evident, de celebra distincţie weberiană dintre caracterul presupus impersonal al funcţiei, circumscris normativ de textul Constituţiei sau de textele legale, şi persoana, înţeleasă ca individul care ocupă temporar, în baza şi în limitele aceloraşi texte, funcţia.[50] Conform paradigmei constituţionale clasice, încă funcţională în modul în care fenomenul juridic este gândit şi reprezentat de jurişti, distincţia este foarte clară: dreptul nu face decât să permită, să interzică sau să determine o acţiune a subiectului de drept[51], atâta vreme cât acesta rămâne în sfera dreptului. Tradiţia liberală a

50 Pentru Weber, în cazul autorităţii legale, „persoana care exercită autoritate (...) este la rândul ei supusă unei ordini impersonale”; vezi Max Weber, *Economy and Society* [1922], Berkeley, University of California Press, 1978, p. 217.

51 Vezi Hans Kelsen, *Theorie pure du droit* [1960], Paris, L.G.D.J, 1999, p. 18; de asemenea, Hans Kelsen, *Theorie generale des norms* [1979], Paris, Presses Universitaires de France, 1996, p. 1.

statului de drept, care, cel puţin la nivel oficial e ţinută a fi registrul de adevăr al cunoaşterii juridice, se fundamentează pe diviziunea între voinţa obiectivă a unei norme şi voinţa subiecţilor care îndeplinesc funcţii în interiorul sistemului de drept.[52] Să o spunem simplu, faptul că un anumit subiect îndeplineşte o funcţie anume nu poate să modifice structura internă a sistemului, atâta timp cât acest lucru nu îi este permis de însuşi sistemul normativ.s Din acest punct de vedere, orice încercare de istoricizare a fenomenului juridic nu poate decât să eşueze. Rămânem la capătul oricărei întreprinderi de situare a evoluţiei dreptului într-o anumită perioadă, potrivit ortodoxiei juridice, cu aceeaşi litanie a măreţiei dreptului care traversează crize, convulsii şi - de ce nu? — revoluţii. Transcendentă faţă de tulburările politice, ideologia juridică rămâne la fel, pentru a ne asigura că în realitate nimic nu s-a schimbat, iar structurile statului sunt acolo spre a asigura continuitatea puterii.

A încerca să înţelegem urmele lăsate asupra sistemului de drept de ultimii zece ani necesită, prin urmare, două operaţiuni teoretice distincte. Pe de o parte, trebuie să renunţăm, măcar temporar, la o înţelegere convenţională a subiectului Traian Băsescu, un nume de care discursul media şi ideologia dominantă au ataşat o serie de presupoziţii mai mult sau mai puţin verosimile. O primă detaşare de asemenea aserţiuni constă în încercarea de a înţelege ultimul deceniu de o manieră structurală, pentru a putea mai apoi să situăm subiectul Băsescu *qua* subiect determinat atât istoric, cât şi ideologic. Pe de altă parte, este necesar să renunţăm la câteva idei preconcepute despre funcţionarea sistemului de drept, şi anume la iluzia transcendentală fundamentală, aceea că dreptul se produce în afara istoriei[53] şi este un soi de

52 Hans Kelsen, *Theorie pure du droit,* p. 18.

53 După cum observă unii critici ai pozitivismului juridic clasic, pentru această tradiţie „istoria sau originile socio-istorice ale unei norme individuale, ori conţinutul sistemului normativ, nu sunt chestiuni deschise pentru un studiu valid”, vezi Peter Goodrich, „The Rise of Legal Formalism; or the Defenses of Legal Faith”, *Legal Studies,* nr. 3,1983, p. 254.

„afacere formală”[54], care nu relaţionează decât accidental şi secundar cu politica. în acest punct, vechea formulă a studiilor juridice critice[55], faptul că dreptul e politică ne-ar servi multora ca un duş rece care să ne trezească din somnul ideologic.

Prin urmare, Traian Băsescu, preşedintele României, va fi punctul de interes în încercarea de a excava ceea ce literele legii ascund prin scriitura pe care o aruncă în faţa noastră. Traian Băsescu e înţeles aici nu atât ca un individ cu o istorie personală, cât ca un subiect înscris în drept - şi în cele din urmă ca subiect care scrie dreptul prin acţiunile sale. Traian Băsescu e reprezentat în cele ce urmează nu ca obiect al dorinţelor şi suport al fantasmelor politice, ci ca parte integrantă a mecanismului social de normare. Traian Băsescu e, aşadar, parte a „aparatului ideologic de stat juridic”[56]. în cele ce urmează, intenţia mea este să examinez modul în care ultimii zece ani de practică politico-juridică au resuscitat un mod de a înţelege şi practica dreptul care se constituie ca o extremitate istorică, drept un reziduu în chiar inima eşafodajului constituţional. Altfel spus, voi încerca să scot la lumină vocea latentă a sistemului juridic românesc postcomunist în perioada 2004-2014. Ceea ce afirm în acest text este că departe de fi fost o excepţie în raport cu istoria modernă a puterii constituite juridic, cei zece ani nu au făcut decât să readucă în prim-plan, sub jocul unui complex de factori socio-culturali (în care criza economică ocupă locul central) partea ne-raţionalizată a fundamentelor juridice ale statului, subconştientul său social.

---

54 Criticând formalismul teoriei liberale burgheze a dreptului, Paşukanis notează: „această «teorie» nu încearcă deloc să analizeze dreptul, forma juridică înţeleasă ca o formă istorică, deoarece ea nu vizează absolut deloc să analizeze realitatea”; vezi Evgeny B. PaSukanis, *La theoriegenerale du droit et le marxisme* [1924], Paris, Etudes et Documentation Internationales, 1970, p. 42.

55 Pentru o viziune sinoptică asupra mişcării Criticai Legal Studies (CLS), vezi Duncan Kennedy, „A Semiotics of Critique”, *Cardozo Law Review,* vol. 22, nr. 3-4, 2001, pp. 1147-1190.

56 Althusser atrage atenţia asupra dualităţii dreptului ca o instanţă în egală măsură represivă şi ideologică; vezi Louis Althusser, „Ideologie et appareils ideologiques d’Etat”, pp. 83-84.

Pentru a avea o mai bună înţelegere a argumentului pe care încerc să îl dezvolt aici, voi recurge la o metaforă pe care o preiau de la psihanalistul sloven Mladen Dolar[57] [58]. în analiza centrală pe care o propune asupra conceptului de „voce”11, ale cărui valenţe politico-filosofice le explorează cu instrumentarul psihanalizei lacaniene, Dolar utilizează o imagine curentă în cultura populară vest-europeană de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Este vorba de două aparate fantaste, construite pentru a încânta, la început, curţile aristocratice ale vremii, iar mai apoi bâlciurile de aiurea. Primul cunoaşte o istorie oarecum ilustră, dovadă fiind faptul că Edgar Allan Poe i-a dedicat una dintre povestirile sale[59], iar Walter Benjamin i-a asigurat un loc în rândul metaforelor citate constant în studiile culturale ce analizează relaţia dintre materialismul istoric şi teologie.[60] Jucătorul de şah al lui Johann Nepomuk Mălzel - căci despre el este vorba - e creaţia unui inventator austriac de la curtea Măriei Tereza, pe nume Wolfgang von Kempelen.[61] Acest automat era compus dintr-o marionetă reprezentând un „turc” ce ţine în mână o narghilea, mişcând cu cealaltă mână piesele pe tabla de şah, şi o cutie de dimensiuni considerabile, care, aparent, ar fi permis unui „pitic” să pună în funcţiune un sistem de contraponderi, rămânând totodată invizibil publicului, care uluit urmărea cum „turcul” câştiga imperturbabil partidă după partidă. Cel de-al doilea aparat ieşit din mâinile lui Kempelen e nici mai mult nici mai puţin decât o maşină de vorbit, care îşi trăieşte acum anii de pensie la Deutsches Museum din Miinchen. Construită ca răspuns la un *caii forprojects* al Academiei de Ştiinţe din Sankt Petersburg în

57 Mladen Dolar, *A Voice and Nothing More,* Cambridge, Mass., MIT Press, 2006.

58 Dolar analizează vocea „ca o întrupare paradigmatică a ceea ce Lacan numeşte *objet petit* a”; vezi *Idem.,* p. 11.

59 Edgar Allan Poe, „Maelzels Chess Player” [1836], în *The Works of Edgar Allan Poe,* voi. IV, New York, Armstrong and Son, 1884, pp. 227-253.

60 Walter Benjamin, „Theses on the Concept of History” [1940], în *Illumi- nations,* New York, Shocken Books, 1969, p. 253.

61 Mladen Dolar, *A Voice and Nothing More,* p. 5. Mălzel nu este autorul automatului, ci doar iniţiatorul turului în America în urma cărui a devenit celebru.

1780, maşinăria e compusă dintr-o cutie din lemn adăpostind un sistem de valve şi ventricule şi un sistem exterior de foaie. Scopul întregului sistem era să imite vocea umană.[62] Tensiunea dintre cele două maşinării este uşor de perceput. Pe când jucătorul de şah celebrează, sub o formă parodic umană, dimensiunea raţională, mecanică a gândirii, maşina de vorbit se exhibă ca fundamental inumană, producând în schimb ceva ce este perceput ca intim legat de umanitate - vocea.[63] Pentru Dolar, alăturarea dintre cele două maşini în cursul spectacolelor publice de-a lungul ultimilor ani ai secolului al XVIIIMea ne dezvăluie o structură secretă a gândirii moderne, în care vocea, ca limită a limbajului, se constituie ca un exces necesar al fiecărui act în care gândirea se produce.[64] în cele ce urmează, antiteza dintre cele două maşini ar putea să ne folosească drept ghid pentru înţelegerea relaţiei dintre „preşedintele jucător" şi maşinăria constituţională. Intenţia este de a înţelege că cele două automate ale puterii - spectacolul politic şi spectacolul juridic sunt intim legate. Faptul că înapoia jocului de şah al dreptului se ascunde o forţă care literal „trage sforile" este consubstanţial cu vocea pe care o regăsim dincolo de armătura tehnică a eşafodajului juridic.

FORŢE ALE DREPTULUI,
VOCI ALE CONSTITUŢIEI

în momentul noiembrie 2004, două evenimente majore marcaseră deja la nivel global percepţia faţă de ceea ce numim drept, fie că e vorba de sistemul internaţional, fie de garanţiile constituţionale la nivel intern, aşa cum au fost gândite ele din 1945 încoace. Bineînţeles, tot acest interval de aproape cincizeci de ani nu a fost monolitic, iar semne nefaste în deturnarea sistemului au existat de-a lungul anilor fie în blocul sovietic, fie de partea „statelor liberale şi civilizate"[65]. Cu toate acestea,

62 *Idem.,* pp. 7-8.

63 *Idem.,* pp. 9-10.

64 *Idem.,* p. 10.

65 „Resolution [de TAssembl^e parlementaire du Conseil de l'Europe] no. 1096 relative aux mesures de

măsurile post-11 septembrie, precum şi războiul împotriva terorii sau cel din Irak, dublate la rândul lor de escaladarea terorismului - atentatele de la

Madrid din martie erau încă proaspete în mintea electorilor şi juriştilor români -, au marcat un punct de turnură atât la nivelul relaţiilor internaţionale, cât şi al percepţiei publice faţă de drept. Faptul că o democraţie consolidată, aşa cum limbajul de lemn al epocii descria SUA, era capabilă să recurgă la măsuri ce aminteau în cel mai bun caz de democraţiile militante ale perioadei interbelice[66] şi în cel mai rău caz de derivele dictatoriale ale aceleiaşi epoci, era îndeajuns să ridice întrebări unui mare număr de gânditori contemporani, trasând contururile unei veritabile crize a valorilor democratice.

într-adevăr, ordinul militar emis de preşedintele George W. Bush, ce permiţea detenţia pe perioadă nedefinită[67], suspendarea garanţiilor constituţionale[68] ca urmare a Patriot Act[69], nu făceau decât să reflecte în plan intern aceeaşi logică marţială care susţinea acţiunile în plan extern, transgresive faţă de ordinea juridică internaţională. Legitimate de concepte confuze precum dreptul la intervenţie preventivă, cele două acţiuni - în Afghanistan şi Irak - au expus noi umbre ale aşa-ziselor eforturi civilizatoare ale Vestului. Dacă acţiunile din Afghanistan se bucurau, la limită, de o bază legală relativ acceptată, în condiţiile Cartei ONU, sub forma dreptului la legitimă apărare, cele din Irak erau lipsite formal de o bază juridică.[70] Dezvăluirile tratamentelor inumane de la Abu Ghraib, precum şi zona de a-legalitate creată la Guantanamo nu au făcut decât să crească dubiile faţă de

---

demant£lement de l'h£ritage des anci- ens răgimes totalitaires communistes du 21 juin 1996", în *Annuaire de la Convention europeenne des droits de l'homme,* voi. 39,1998, pp. 580-584.

66 Karl Loewenstein, „Militant Democracy and Fundamental Rights I", *American Political Science Review*, voi. 31, nr. 3,1937, pp. 417-432.

67 President George W. Bush, Military Order of November 13, 2001, The White House Office of the Press Secretary.

68 Vezi discuţia Curţii în *United S v. Jones*, 132 S. Ct. 945,2012.

69 USA PATRIOT ACT of 2001, Public Law 107-56,26 October 2001.

70 Vezi, de exemplu, Nigel White, *Democracy Goes to War,* Oxford, Oxford University Press, 2009, pp. 242-259.

Noile Lumini ale lumii post-istorice. Nu e o întâmplare că, în această perioadă, cultura înaltă sau joasă încep să fie marcate de tropi autoreflexivi, dacă nu chiar apocaliptici. I)e la Giorgio Agamben[71] la Michael Moore[72], trecând prin Marilyn Manşon[73] şi Michel Houellebecq[74], noi pusee de anxietate par să prindă lumea liberă. Timpul nu mai are râbdare din nou.

în contrast cu acest plan, România trăieşte un moment curo-atlantic prin excelenţă. După adeziunea la NATO, o nouă reformă constituţională şi apropiata încheiere a negocierilor în vederea aderării la Uniunea Europeană, statul român se re-înscrie simbolic în rangul celor liberale şi civilizate. Foarte puţine dintre angoasele stării de excepţie globale umbresc drumul glorios către re-integrare. Intelectualitatea locală este încă tributară logicii „sfârşitului istoriei", iar singurele probleme care par a umbri entuziasmul general sunt cele legate de obstacolele integrării - independenţa justiţiei şi percepţia unei corupţii generalizate. Primul mandat al lui Traian Băsescu intervine într-o euforie naţională construită pe un consensus al integrării europene, în care direcţiile simbolice ale dualismului Est-Vest rămân centrale. Ceea ce rămâne în zona de penumbră a proiectului european românesc e tocmai această serie de prefaceri, pe care modelul democratic neoliberal îl cunoaşte ca urmare infiltrării unei noi paradigme marţiale în practica politi- co-juridică a capitalului. Acest mandat se construieşte ca o ocultare a incertitudinilor globale sub retorica (re) integrării şi a democratizării.

Componenta centrală a acestui proces îl reprezintă, sub aspectul dimensiunii politico-juridice a moştenirii acestei perioade, ideea reformei justiţiei. Astfel, preşedintele se prezintă în această veritabilă cruciadă

---

71 Giorgio Agamben, *State of Exception,* Chicago, University of Chicago Press, 2005.

72 *Fahrenheit 9/11*, film de Michael Moore, SUA, 2004.

73 Marilyn Manson, *The Golden Age of Grotesque,* album muzical, Los Angeles, Nothing Interscope, 2003.

74 Michel Houellebecq, *Plateforme,* Paris, Flammarion, 2001.

drept garantul independenţei puterii judecătoreşti. Desigur, calitatea actului de justiţie postcomunist lăsa mult de dorit şi continuă să lase, din multe puncte de vedere, dovadă fiind numărul de condamnări în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului, inclusiv pentru tortură şi tratamente inumane.[75] în schimb, dublul proces de contestare a imobilismului instituţional judiciar susţinut de politicile de reformă atât a personalului, cât şi a structurii organizaţionale dezvăluie un alt sens al justiţiei în logica guvemamentalităţii neoliberale. Paradoxul central al acestui proces este că justiţia este departe de a fi puterea centrală cvasi-transcendentă, aşa cum o imaginează interpretările clasice ale Constituţiei. Ca obiect al discursului reformei, ea ni se prezintă ca o parte a sferei politice atât în sens negativ, câtă vreme una dintre acuzele centrale aduse de acest discurs este că judecătorii sunt influenţaţi politic, dacă nu şi economic, cât şi în sens pozitiv. Ni se spune astfel că există posibilitatea unor politici publice care să susţină independenţa dreptului şi a aparatului judiciar. Justiţia devine nu doar o sferă care este adusă critic în ochii publici, ci şi o activitate care devine domeniu al investiţiei guvemamentalităţii neoliberale. Astfel, pletorele de experţi care în momentul de faţă gravitează în jurul Institutului Naţional al Magistraturii şi al CSM, şcolile de vară sau *training-uriie* care asigură creşterea calităţii actului de justiţie, îşi au toate sursa în această euforie de început de mandat, precum şi în retorica reformei. în noul discurs adus de preşedintele Băsescu, justiţia trebuie ajutată, printr-un soi de maieutică politică, să dea naştere unui sistem judiciar „european". Preşedintele nu întârzie să ofere opinii în susţinerea acestei prefaceri - ideea salvatoare prezentată în cadrul unei conferinţe organizate de Fundaţia Konrad Adenauer este „schimbarea accelerată a mentalităţii oamenilor care lucrează injustiţie, pentru ca aceştia să devină

75 Vezi, de exemplu, *Pantca v. România,* App No 33343/96, ECHR 2003,3 June 2003; *Bursuc v. România,* App No 42066/98, ECHR 509, 12 October 2004.

«independenţi şi liberi de influenţa politică»”[76]. Evident, tema aceasta e departe de a fi o invenţie a noului preşedinte. Mecanismele de integrare în Uniunea Europeană semnalau ca problemă centrală independenţa justiţiei, fundamentându-şi politicile pe o viziune anodină a posibilităţii unei justiţii efectiv independente, informate în ultimă instanţă de mirajul democraţiei procedurale şi al patriotismului constituţional.[77] Dar dacă ortodoxia politico-ju- ridică euroentuziastă a acelor vremuri înţelegea în termeni pur formali ideea de independenţă judiciară, traducerea în spaţiul românesc a fost transformată într-o oportunitate de afirmare a valenţelor latente „autoritare” ale Executivului.

în felul acesta, sensul reformei capătă forma unor opoziţii retorice maniheiste între un Executiv dedicat modernizării şi un sistem judiciar vetust, amintind de un *ancien regime* obsolescent, susţinut la rândul lui de un Parlament care insistă în a-şi apăra privilegiile de castă. Conivenţa dintre justiţie şi politic este demascată public, iar Executivul se dezvăluie ca garanţie a unei (post)modemităţi occidentale, rapide, eficiente, neutre şi mai ales independente. Descendent al unei tradiţii de modernizare, preşedintele se prezintă ca un reprezentant al noii justiţii. Cu ocazia restaurării Palatului Justiţiei, le aminteşte judecătorilor că „cineva îi reprezintă în relaţia cu una dintre puteri, măcar la nivelul declaraţiilor”[78].

Dar relaţia cu puterea judecătorească este departe de fi lineară. Primii ani ai mandatului sunt marcaţi de o constantă tensiune între Executiv şi autoritatea judecătorească. Aceasta îşi va găsi forma în decizia Curţii

---

76 Departamentul comunicării publice [al Administraţiei Prezidenţiale], Comunicat de presă, „Participarea preşedintelui Traian Băsescu la conferinţa internaţională *Democracy and Rule of Law in SEE: Challenges and Perspectives*”, 30 iunie 2005.

77 Jurgen Habermas, *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy,* Cambridge, Mass., MIT Press, 1996, pp. 287-289 şi 491-507. Pentru o concepţie de ansamblu asupra conceptului de „patriotism constituţional” în literatura dedicată studiilor europene, vezi Justine Lacroix, „For a European Constitutional Patriotism”, *Political Studies,* voi. 50, nr. 5,2002, pp. 944-958.

78 Departamentul comunicării publice [al Administraţiei Prezidenţiale], Comunicat de presă, „Preşedintele României, Traian Băsescu, a participat astăzi, 31 august a.c., la inaugurarea Palatului de Justiţie”, 31 august 2006.

Constituţionale din mai 2006.[79] Pe scurt, autoritatea judecătorească, prin Consiliul Superior al Magistraturii, cere Curţii constatarea unui conflict juridic de natură constituţională, care o opune preşedintelui României şi primului ministru. Reproşul îşi găseşte fundamentul în ceea ce CSM consideră a fi pericolul de a nu-şi mai putea exercita atribuţiile. Concret, e vorba de o serie de declaraţii ale preşedintelui de-a lungul anilor 2005-2006, în care justiţia este descrisă în termeni foarte puţin protocolari, fiind astfel „independentă în corupţie şi ineficienţă", parte a „sistemului ticăloşit"[80]. Dualismul dintre juriştii buni, procurorii, aflaţi de partea curată a baricadei, şi juriştii răi, judecătorii, care par a nu face altceva decât să tergiverseze rezolvarea corectă a cazurilor, se adaugă nemulţumirilor autorităţii judecătoreşti, care citeşte în aceste declaraţii o transgresare a articolului 124 din Constituţie, ce garantează independenţa judecătorilor.[81] Fără a avea o poziţie clară în privinţa posibilităţii depăşirii conflictului constituţional, Consiliul Superior al Magistraturii cere doar constatarea lui şi lasă Curţii aprecierea măsurilor necesare pentru restabilirea ordinii constituţionale. în ceea ce o priveşte, administraţia prezidenţială neagă existenţa unui conflict juridic de natură constituţională, limitându-se la a susţine că afirmaţiile Preşedintelui României nu sunt de natură „a pune în pericol în mod real puterea judecătorească şi de a o face să nu îşi mai poată exercita atribuţiile potrivit exigenţelor"[82], întrucât aceste afirmaţii nu au produs şi nici nu pot produce blocaje instituţionale ori afecta statutul magistraţilor şi independenţa acestora.

Un lucru ar trebui amintit înainte de a analiza mai departe implicaţiile deciziei Curţii în acest caz. Ca în multe alte chestiuni de interpretare a Constituţiei, ar trebui să ne

79 Curtea Constituţională a României, Decizia nr. 435 din 26 mai 2006, în *Monitorul Oficial,* nr. 576,4 iulie 2006.

80 *Idem.*

81 *Idem.*

82 *Idem.*

amintim că nu avem de a face cu „adevăruri”, ci mai degrabă cu politici ale adevărului, limitate formal de structura textului constituţional. Reforma constituţională din 2003 dă astfel Curţii posibilitatea de a tranşa în cazul existenţei unui conflict de natură constituţională. Ideea de bază este că blocajele instituţionale trebuie normate, iar rezultatul trebuie decis de către Curte, ca autoritate finală în interpretarea textului constituţional. A afirma că una dintre părţi are sau nu dreptate e relativ diferit de ceea ce Curtea face, atâta timp cât ea deţine monopolul interpretării juridice. Decizia confirmă jurisprudenţa anterioară a Curţii, ce statua că declaraţiile politice nu pot face obiectul unui conflict de natură constituţională, în măsura în care un asemenea conflict „presupune acte sau acţiuni concrete, prin care o autoritate sau mai multe îşi arogă puteri, atribuţii sau competenţe, care, potrivit Constituţiei, aparţin altor autorităţi publice, ori omisiunea unor autorităţi publice, constând în declinarea competenţei sau în refuzul de a îndeplini anumite acte care intră în obligaţiile lor”[83]. Astfel, „opiniile, judecăţile de valoare sau afirmaţiile nu constituie prin ele însele conflicte juridice între autorităţi publice”[84].

Decizia 53 din 28 ianuarie 2005, opunând Parlamentul Preşedintelui, statua la rândul ei: „Interdicţiile prevăzute de art. 84 alin. (l) din Constituţie (...) nu exclud însă posibilitatea exprimării, în continuare, a opiniilor politice, a angajamentelor şi a scopurilor prezentate în programul său electoral, ori să militeze şi să acţioneze pentru realizarea acestora, cu respectarea prerogativelor constituţionale”[85]. Altfel spus, declaraţiile făcute de preşedinte nu au calitatea de a influenţa efectiv statutul autorităţii judecătoreşti.[86] Decizia Curţii se fundamenta, evident, pe o distincţie netă între juridic şi

83 Curtea Constituţională a României, Decizia nr. 53 din 28 ianuarie 2005, în *Monitorul Oficial,* nr. 144, 17 februarie 2005.

84 *Idem.*

85 *Idem.*

86 Decizia nr. 435 din 26 mai 2006.

politic, conform căreia o luare de poziţie politică rămâne în cadrul exercitării libertăţii de exprimare. Ignorând puterea simbolică pe care o ocupă şeful statului, Curtea se limitează la a aminti exigenţele unei atitudini respectuoase în cadrul dezbaterii critice, altfel necesare democraţiei constituţionale, iniţiate de preşedinte.[87] Cu alte cuvinte, nimic nu s-a întâmplat în plan constituţional, cu excepţia faptului că preşedintele îşi vede statuat din nou dreptul la liberă exprimare.[88] Instituirea unei asemenea exterioritǎţi a dreptului, consonantă cu formalismul juridic al tradiţiei exegetice, asigură premisele reactualizării raportului de putere dintre drept şi politică. Lipsită de constrângerile dreptului, politica îşi poate continua drumul în a săpa dreptul pozitiv sub mimetismul protejării unor scopuri superioare.

Cecitatea juriştilor vine să susţină din nou minarea propriilor lor fundamente. Căci, desigur, asemenea declaraţii, chiar neproducând efecte juridice conform unei definiţii limitative a juridicului, rămân puternice la nivelul spectacolului. Justiţia, citită din perspectiva ideologiei hegemo- nice, rămâne de acum „coruptă", „ineficientă", o limită care trebuie depăşită în numele progresului. Apoteoza acestei lupte se regăseşte în cadrul avizului consultativ emis de Curtea Constituţională cu ocazia demarării procedurii de suspendare a preşedintelui în luna aprilie 2007.[89] Rezultat al relaţiilor tensionate dintre preşedintele ţării şi primul ministru, care au determinat o scindare a alianţei, procedura de suspendare, iniţiată de Parlament, se fundamenta pe articolul 95 din Constituţie, în opinia Parlamentului ţării preşedintele făcându-se responsabil de fapte grave prin care erau încălcate prevederile Constituţiei. Faţă de faptele imputate de Parlament, ce gravitau în jurul unor declaraţii sistematice relative la primul ministru şi la Parlament, la autoritatea

87 *Idem.*

88 *Idem.*

89 Curtea Constituţională a României, Avizul consultativ nr. 1 din 5 aprilie 2007, *Monitorul Oficial,* nr. 358 din 18 aprilie 2007.

judecătorească, precum şi la prezenţa preşedintelui fie la şedinţele Guvernului, fie în crearea unor structuri paralele precum celulele de criză[90], Curtea a constatat că niciuna dintre aceste fapte nu constituie o încălcare gravă.[91] Intr-o lungă definiţie marcată de limbajul obscur al juridismului formal, Curtea afirmă că o astfel de iniţiativă vizează „fapte grave de încălcare a prevederilor Constituţiei, actele de decizie sau sustragerea de la îndeplinirea unor acte de decizie obligatorii, prin care Preşedintele României ar împiedica funcţionarea autorităţilor publice, ar suprima sau ar restrânge drepturile şi libertăţile cetăţenilor, ar tulbura ordinea constituţională ori ar urmări schimbarea ordinii constituţionale, sau alte fapte de aceeaşi natură care ar avea sau ar putea avea efecte similare”[92].

Avizul consultativ are în esenţă rolul de a raţionaliza procedura suspendării şi de a funcţiona ca o limită faţă de un eventual abuz din partea Parlamentului. în demontarea fiecărui punct al propunerii de suspendare şi prin interpretarea restrictivă a noţiunii de fapte grave, alte funcţii ale acestuia se estompează. Definirea conceptului de fapte grave, precum şi precizarea acestora, vine să sustragă puterii politice a Parlamentului tocmai capacitatea de a decide asupra existenţei unor asemenea fapte, diminuând astfel rolul reprezentativului în relaţiile de putere.4* Pe de altă parte, ea ridică o umbră asupra dimensiunii consultative a avizului emis de Curte. Cu siguranţă, Parlamentul rămâne liber în decizia sa politică, indiferent de opinia Curţii; în schimb, la nivelul puterii spectaculare, preşedintele are un sprijin în spaţiul simbolic constituit de aprecierea Curţii. Aflăm astfel: „Prerogativele constituţionale, ca şi legitimitatea democratică pe care i-o conferă alegerea lui de către electoratul întregii ţări, îi impun Preşedintelui României să aibă un rol activ, prezenţa lui în viaţa politică neputând fi rezumată la un

90 *Idem.*

91 *“Idem.*

92 *“Idem.*

exerciţiu simbolic şi protocolar”[93] [94]. în interpretarea funcţiei de „garanţie şi veghe” garantate de articolul 80 din Constituţie, Curtea ne oferă probabil cea mai clară definiţie a rolului preşedintelui în cadrul politicii spectaculare neoliberale. Ieşind în afara constrângerilor limbajului juridic clasic, traversând limitele seci ale formalismului într-un salt ce aminteşte simultan de tratatele de drept din perioada interbelică şi de începuturile stalinismului românesc, Curtea susţine (nici mai mult, nici mai puţin): „Nici veghea şi nici funcţia de garanţie nu se realizează pasiv, prin contemplare, ci prin activitate vie, concretă”[95]. Reiterând ideea că opiniile şi declaraţiile sunt parte constitutivă a procesului democratic şi că, atâta timp cât nu se pot concretiza în efecte juridice, „autorităţile publice rămân exclusiv responsabile pentru însuşirea acestora, ca şi pentru ignorarea lor”, Curtea ne asigură că „în orice caz, exercitarea de către Preşedinte a unui rol activ în viaţa politică şi socială a ţării nu poate fi caracterizată ca un comportament contrar Constituţiei”[96]. Să rezumăm: Curtea este cea care defineşte şi califică existenţa faptelor grave, iar mai apoi afirmă, în baza aceleiaşi definiţii, nu doar că nu există un fundament pentru suspendare, ci şi că o asemenea înşiruire de fapte este chiar recomandabilă, în măsura în care acestea se supun unei cerinţe de „civilizaţie”[97].

Este greu de apreciat în ce măsură avizul Curţii Constituţionale a influenţat rezultatul referendumului, în măsura în care noua coaliţie parlamentară era departe de a se bucura de sprijinul opiniei publice. Susţinerea de care se bucura preşedintele Traian Băsescu, care a adunat nu mai puţin de 74,48% din voturile exprimate, nu este în mod necesar legată de avizul Curţii. Cu toate acestea,

---

93 Bogdan Dima, *Conflictul dintre palate: Raporturile de putere dintre Parlament, Guvern şi Preşedinte în România postcomunistă,* Bucureşti, Hamangiu, 2014, p. 234.

94 Curtea Constituţională a României, Avizul consultativ nr. **1** din 5 aprilie 2007.

95" *Idem.*

96 *Idem.*

97 *Idem.*

valenţele simbolice ale acestuia rămân de necontestat, atâta vreme cât noţiunea de fapte grave îşi găseşte pentru prima oară expresia în termeni juridici. De acum înainte, procesul de reformă susţinut de preşedinte rămâne în afara unei limitări juridice stricte, iar lupta politică dintre preşedinte, prim-mi- nistru şi Parlament va continua sub forma unei constante stări conflictuale, în care atribuţiile constituţionale ale autorităţilor publice vor fi împinse către limitele lor discursive. Ceea ce transpare din acest proces sinuos este faptul că preşedintele se prezintă ca forţa politică de care justiţia şi dreptul au nevoie pentru a se menţine independente. într-o declaraţie publică emisă cu ocazia întâlnirii cu noii absolvenţi ai Institutului Naţional al Magistraturii din martie 2007, Traian Băsescu a afirmat clar că el „observă justiţia”[98] şi aminteşte viitorilor magistraţi că sunt protejaţi de lege. Preşedintele apare astfel ca o forţă care susţine dreptul în spaţiul politic, o poziţie extrem de problematică, asupra căreia voi reveni. In termenii metaforei amintite anterior, putem spune că vocea pe care o articulează maşinăria constituţională prin deciziile sale centrale e dublată de construcţia jocului câştigat de aparatul politic. Spre finalul mandatului, preşedintele jucător, care câştigă în planul dreptului constituţional partidă după partidă, e susţinut de o articulare a unor prerogative constituţionale care lasă să se observe tot mai mult latenţele autoritare ale funcţiei prezidenţiale. Eşafodajul subţire al dreptului începe să lase din ce în ce mai mult loc unei prezenţe aflate în afara spaţiului juridic, dar fundamental legat de el. Starea de excepţie globală[99] îşi găseşte încet continuitatea într-un cadru instituţional slăbit, în care forţele de conservare a dreptului pot fi observate tot mai clar, căci ele iau forme „vii, concrete”.

BUCUREŞTI, 2012: O JURISPRUDENŢĂ A CRIZEI

98 Departamentul comunicării publice [al Administraţiei Prezidenţiale], Comunicat de presă, „întâlnirea preşedintelui României, Traian Băsescu,

99 cu noii absolvenţi ai Institutului Naţional al Magistraturii”, 30 martie 2007.

[s?] Giorgio Agamben, *State of exception*, p. 31.

Dacă primul mandat al preşedintelui se află sub semnul euforiei euro-atlantice şi al luptei spectaculare cu forţele retrograde ale comunismului condamnat şi criminali- zat în baza raportului Comisiei Prezidenţiale de Analiză a Dictaturii Comuniste din România, cel de-al doilea ne aduce în faţa realului politico-economic al noului mileniu. Ca să o spunem în termeni dramatici, cel de-al doilea mandat este cel care se produce în interiorul istoriei, care aduce tot ceea ce de-a lungul primului mandat a fost reprimat de forţele spectacolului politic şi de vocile ideologiei româneşti. Criza financiară din toamna lui 2008, urmată de diferitele presiuni economice asupra pieţelor din sud-estul Europei de-a lungul anului 2009 şi de emergenţa discursului austerităţii ca politică a Fondului Monetar Internaţional implementată de statele Uniunii Europene, precum şi criza datoriilor suverane, reprezintă acum fondul pe care preşedintele îşi va desfăşura acţiunile în scrierea dreptului. Cel de-al doilea mandat debutează într-un context de criză şi se materializează printr-o serie de acte şi fapte ambigue, acoperind o problematică aflată în penumbră de-a lungul anilor 2004-2008, marcată de un ansamblu de schimbări radicale, fără precedent în istoria recentă. România este acum un stat membru al Uniunii Europene, cetăţenii sunt prinşi într-o dinamică globală a circulaţiei capitalului, mărfurilor şi serviciilor, iar criza economică ridică prin ea însăşi o serie de probleme care schimbă poziţionările discursive anterioare.

Unul dintre lucrurile care vor deveni evidente în noul context al crizei îl reprezintă reconfigurarea suveranităţii naţionale. Dincolo de limitările ce decurg din statutul de membru al Uniunii Europene şi care încadrează împreună deciziile Executivului, dar şi, în anumite cazuri, pe cele ale legislativului, ceea ce transpare în urma crizei este limitarea inerentă a suveranităţii populare nu doar prin intermediul cadrului legal, ci şi la nivelul politicilor economice, prin forţa brută a capitalului. Să o spunem deschis, politica austerităţii şi logica *bail-out* se configurează ca reacţii faţă de fapte care sunt în modul cel

mai radical extrajuridice şi faţă de care protecţiile sistemului de drept apar ca străine.

*

Anul 2012 este central în înţelegerea realului moştenirii prezidenţiale atât pe plan politic, cât şi constituţional. Este probabil momentul în care toate modurile juridice de a traduce şi a face faţă contradicţiilor interne inerente capitalismului târziu ajung să-şi arate limitele. Ne aflăm „la răscrucea marilor furtuni”[100], iar erodarea consensului euroentuziast nu ajută foarte mult în menţinerea *status-quo*-ului liberal. Un prim precedent al anului 2012 îl reprezintă legea privind unele măsuri necesare privind restabilirea echilibrului bugetar.[101] Urmată la scurt timp de legea privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice, precum şi de o serie de măsuri în domeniul pensiilor, Legea 118 a făcut obiectul unei proceduri excepţionale de angajare a răspunderii. Concretizată în diminuarea cu 25% a cuantumului salariilor bugetare, dublată de o legitimare ideologică acerbă, care căuta să-i prezinte pe salariaţii bugetari drept o categorie socială distinctă, ale cărei privilegii trebuie limitate[102], legea în cauză e un prim pas în a mina pacea socială relativă în contextul crizei economice. Ceea ce atrage atenţia în acest caz, nu este doar cuantumul măsurilor prin care echilibrul bugetar ar trebui restabilit, ci forma în care atât negocierea cu Fondul Monetar Internaţional, cât şi discuţiile din cadrul Consiliului European ne pun în faţa unor decizii pe care Executivul le adoptă prin eludarea dezbaterii publice şi, la limită, parlamentare. Mai mult, recurgând la metafora omului slab ce cară în spate obezul aparat bugetar[103], opţiunea

---

100 *La răscrucea marilor furtuni*, film de Mircea Moldovan, România, 1980.

101 Legea numărul 118 din 2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar, în *Monitorul Oficial*, nr. 441,30 iunie 2010.

102 Pentru un exemplu limită al acestui tip de discurs, vezi Departamentul comunicării publice [al Administraţiei Prezidenţiale], Comunicat de presă, „Declaraţia de presă a preşedintelui României, Traian Băsescu”, **6** mai 2010.

103 Sistemul bugetar „e ca un om foarte gras şi mare, de 200 de kilograme, care sta în spinarea unuia de 50 de kilograme şi tot vrea când vede farfuria cu mâncare, tot acela gras vrea sa mănânce, nu-i lasă nimic celui slab, în spatele căruia stă” *(Idem.).*

preşedintelui Băsescu pentru apărarea mediului privat devine cum nu se poate mai clară. Deşi originile crizei erau relativ cunoscute la acea dată, costul social va fi suportat de categoriile cele mai vulnerabile, în bun acord cu logica cea mai strictă a austerităţii.

O asemenea măsură în care regăsim urmele decizionis- mului difuz, deja articulat în cursul primului mandat, va avea în schimb urmări neaşteptate în ceea ce priveşte susţinerea de care se bucură preşedintele în cadrul opiniei publice. Protestele declanşate în ianuarie 2012 de propunerile de reformă a sistemului medical de urgenţă îşi au originile în doi ani de politică de austeritate, în care Executivul şi-a avansat proiectele eludând dezbaterea parlamentară, prin asumarea răspunderii şi un discurs al „necesităţii”[104]. Fără a căpăta o prezenţă formală în spaţiul juridic, conceptul de criză şi ideea necesităţii de a adopta unele măsuri temporare au modelat întreaga practică politico-juridică a anului 2011. Dacă în alte părţi 2011 a devenit anul în care s-a „visat periculos”[105], iar austeritatea sau *bail-out-ul* s-au văzut confruntate de la Madison la Atena, opoziţia românească şi-a găsit expresia în mişcările din ianuarie 2012. Protestele au marcat tocmai ruperea sprijinului popular de care preşedintele s-a bucurat şi care a reprezentat sursa centrală de legitimitate în susţinerea poziţiei decizioniste. Remanierea guvernamentală care a adus în funcţia de prim-ministru un fost şef de serviciilor secrete era un alt semn al continuării acestei logici de susţinere a unei politici de forţă, în care subiectul constituţional al suveranităţii se vede eludat din sfera deciziei. Moţiunea de cenzură iniţiată de opoziţie în aprilie 2012 a determinat o schimbare de guvern ce urma să deschidă calea unei noi proceduri de suspendare, care avea să se desfăşoare după un scenariu deja cunoscut.

Luna iulie 2012 a cunoscut astfel o activitate fără precedent a Curţii Constituţionale, precum şi un exerciţiu surprinzător de argumentare juridică. Deciziile emise

104 Să ne amintim că Legea numărul 118 din 2010 vorbeşte despre măsuri necesare.

105 Vezi Slavoj 2izek, *The Year of Dreaming Dangerously,* Londra & New York, Verso, 2012.

atunci au făcut obiectul a nenumărate evaluări critice până în momentul de faţă. Scrise sub presiunea evenimentelor şi a unei polemici constante ce mina spaţiul public, ele vor lăsa, în schimb, urme profunde în ceea ce priveşte exerciţiul puterii în viitor. Descrisă fie ca o lovitură de stat ce îmbracă forme democratice[106], fie chiar ca fază preliminară a unui război civil[107] (sic), procedura de suspendare a preşedintelui din vara lui 2012 a fost marcată de o serie de deturnări ale procesului constituţional. Din nou, este demn să reamintim că niciuna dintre părţi nu a deţinut într-un fel sau altul „adevărul", ci mai degrabă ambele tabere au acţionat în răspuns la o logică a excepţiei şi necesităţii, care facea deja parte din normalitatea practicii constituţionale. Primul act al farsei politice jucată de puterile zilei începe cu o chestiune mai degrabă scolastică legată de prerogativele de reprezentare a României la Consiliul European.[108] Fundamentată pe o lectură a dreptului european în vigoare, dar şi a doctrinei adiacente (o poziţie relativ singulară în cultura juridică locală), decizia din 27 iunie 2012 constată existenţa unui conflict de natură constituţională între preşedinte şi guvern. Dacă decizia concretă statuează în favoarea reprezentării României de către preşedinte şi este în principiu lipsită de interes faţă de scopul intervenţiei de faţă, argumentarea Curţii ne oferă o perspectivă clară cu privire la presupoziţiile sale ideologice în privinţa rolului preşedintelui. Astfel, în baza unei lecturi a regimului politic informată de lucrările Maurice Duverger şi Robert Elgie, aflăm că în opinia Curţii, care de altfel are valoarea normativă, România este un regim semiprezidenţial, în

106 Vezi declaraţiile preşedintelui Traian Băsescu în cadrul dezbaterilor din faţa Curţii Constituţionale din 9 iulie **2012**: Curtea Constituţională a României, Decizia nr. 730 din 9 iulie 2012, în *Monitorul Oficial,* nr. 473, **11** iulie **2012**.

107 Vezi declaraţiile Monicăi Macovei, la acea vreme membru al Parlamentului European: „Opposition MEP fears «civil war» in Romania", *Euractiv,* 13 august 2012: http://www.euractiv.com/central-europe/romanian-opposition-fears-civil-news-514276.

108 Curtea Constituţională a României, Decizia nr. 683 din 27 iunie 2012, In *Monitorul Oficial,* nr. 479, 12 iulie 2012.

care preşedintele are „competenţe considerabile”[109] [110]. în cuvintele Curţii, „prin interpretarea textelor constituţionale incidente, [Curtea] acceptă existenţa unor competenţe considerabile ale Preşedintelui României în diverse domenii”[111]. Nu cumva să uităm, preşedintele este o parte centrală a vieţii constituţionale - el este „şeful statului”, aşa cum Curtea l-a definit implicit sau explicit.[112]

Avizul consultativ din 6 iulie 2012 aduce o schimbare faţă de politica jurisprudenţială a Curţii de protejare a nucleului prerogativelor prezidenţiale. Analizând propunerea de suspendare a preşedintelui prin prisma conceptului de „fapte grave” dezvoltat anterior, Curtea se opreşte asupra a două serii de acte şi fapte, care sunt de natură a fi interpretate sub această formulă: este vorba de asumarea publică a unor măsuri economico-sociale înainte ca ele să fie adoptate de către guvern, precum şi de exercitarea funcţiei de mediere de o manieră defectuoasă.[113] Ambele serii de acte sunt legate în mod semnificativ de implementarea măsurilor de austeritate şi de diviziunea socială susţinută în mod activ de preşedinte. Dacă în ceea ce priveşte alte capete ale propunerii de suspendare Curtea rămâne fidelă liniei de interpretare conform căreia preşedintele are un drept la opinie politică, în acest caz Curtea recunoaşte că limitele ce separă simplele afirmaţii de actele apte a avea efecte juridice au fost depăşite. Cu alte cuvinte, s-au produs fapte grave de încălcare a Constituţiei. Putem nota că o umbră de ambiguitate continuă să plutească chiar şi asupra acestei calificări; atâta timp cât Curtea ţine la distincţia juridic/ politic şi îi lasă majorităţii anti-prezidenţiale sarcina de a

---

109 *Idem.* înainte de a-1 cita pe Duverger într-o decizie care de bine de rău

110 va rămâne parte a dreptului intern, Curtea ar fi putut să citească sau cel puţin să aibă o idee despre poziţia lui Duverger în cadrul Regimului de la Vichy; în acest sens, vezi Michael Robert Marrus, *Vichy France and the Jews*, Stanford, Stanford University Press, 1995, pp. 144-146.

111 Decizia nr. 683 din 27 iunie 2012.

112 *Idem.*

113 Avizul nr. **1** din **6** iulie 2012, *Monitorul Oficial,* nr. 456,6 iulie 2012.

decide asupra consecinţelor politice.[114]

O asemenea atitudine nu pune însă Curtea la adăpost de conflictul politic deja escaladat. în faţa maşinaţiunilor majorităţii care încerca să sustragă controlului de constituţionalitate hotărârile Parlamentului[115] pentru a facilita suspendarea preşedintelui; Curtea a afirmat că Parlamentul nu poate să îi reducă atribuţiile care i-au fost acordate în baza Constituţiei. După cum afirmă, „nicio modificare a atribuţiilor Curţii Constituţionale în temeiul art. 146 lit. 1) din Legea fundamentală nu poate fi făcută dacă are ca efect suprimarea, în orice condiţii şi cu încălcarea unor norme fundamentale, a uneia dintre aceste atribuţii”[116]. Altfel spus, atribuţiile Curţii atribuite pe cale legală nu pot fi restrânse prin lege. Dacă originea acestei iniţiative legislative este extrem de discutabilă prin instrumentalizarea cinică a discursului juridic, răspunsul Curţii este unul pe măsură, aceasta asigurându-şi o protecţie constituţională superioară prin lectura creativă a textului constituţional şi recurgerea la principiile statului de drept, aşa cum se regăsesc ele în articolul 1 al Legii fundamentale. Să nu uităm, Curtea Constituţională este, la rândul ei, o instituţie centrală a statului român, atâta vreme cât acesta este organizat „în cadrul democraţiei constituţionale”, după cum ne aminteşte textul Constituţiei.

Acest apel la ordine urma să fie dezvoltat implicit în Hotărârea numărul 6 din 2012, care vine să confirme lipsa cvorumului necesar pentru demiterea preşedintelui şi să valideze rezultatele oficiale. Deşi peste şapte milioane patru sute de mii de cetăţeni s-au exprimat în favoarea demiterii, Curtea a constatat, în baza informaţiilor considerate relevante, că mai puţin de jumătate plus unu din numărul persoanelor înscrise pe listele electorale

114 *Idem.*

115 Legea în cauză venea să modifice conţinutul articolului 27 din Legea 47/1992. Pregătindu-se pentru a contracara efectele declarării neconsti- tuţionalităţii textului în cauză, guvernul a adoptat, ca urmare a sesizării Curţii, şi o ordonanţă de urgenţă cu acelaşi conţinut normativ. La momentul judecării cauzei, Curtea s-a pronunţat şi asupra conţinutului acesteia din urmă.

116 Curtea Constituţională a României, Decizia nr. 727, 9 iulie 2012, în *Monitorul Oficial,* nr. 477, 12 iulie 2012.

permanente s-au prezentat la vot, drept urmare rezultatul nu poate produce efectele demiterii. Hotărârea pune capăt unei lungi etape conflictuale, care a implicat, dincolo de actori politici interni, şi o serie de instanţe internaţionale. Reluarea coabitării între un guvern dominat de alianţa USL şi preşedintele Traian Băsescu avea să cunoască o serie de alte momente tensionate la nivel declarativ. Cadrul constituţional rămâne, în schimb, neafectat de convulsii majore. Spectacolul continuă să se desfăşoare înaintea ochilor noştri, jocul reprezentării ideologice fiind împins mai departe. Discursul reformei în justiţie a devenit autonom şi se reproduce fără a mai necesita o direcţie centrală. Alţi candidaţi la preşedinţie sunt acum liberi să preia mitica luptă împotriva corupţiei, într-un context suprarealist în care, după un deceniu de la formularea acestui deziderat, campionul ei se află intr-o apropiere jenantă faţă de sfera penală, iar justiţia independentă dezveleşte conivenţa transpartinică dintre puterea constituită juridic şi capitalul global. Pe de altă parte, poziţia preşedintelui, precum şi cea a Curţii Constituţionale se regăsesc în mod neaşteptat întărite. Poziţii-cheie ale unui eşafodaj în care puterea suverană originară este eludată, ele vin să exprime *nomos-vl* fragil al neoliberalismului apocaliptic contemporan, care oscilează între afirmări autoritare ale unei suveranităţi de tip *ancien rcgime* şi iluzia unei democraţii procedurale a formelor pure.

Criticile vizând criza constituţională românească formulate fie de pe poziţiile unui euroentuziasm care vedea în Mecanismul de Cooperare şi Verificare al Comisiei Europene colacul de salvare al democraţiei locale, fie de pe poziţiile unui suveranism naţional revanşard, care vedea în întoarcerea preşedintelui demis un afront adus democraţiei substanţiale, au pierdut din vedere adevăratele mize ale unei dezbateri asupra modului în care contemporaneitatea împinge dreptul către limitele sale. Scindarea tot mai clară între norme şi fapte, dublată de o confuzie a lor, face articularea politico-juridică, în

momentul de faţă, tot mai problematică. Ceea ce ultimii zece ani vin să ne înveţe în privinţa relaţiei dintre politică şi drept, aşa cum ele se regăsesc legate prin subiectul preşedintelui Traian Băsescu, e că dreptul nu (mai) funcţionează decât ca o formă aflată înăuntrul liniilor de forţă impuse de ideologia politică. Aceasta nu-i o noutate, cum probabil nu-i o noutate nici faptul că originile istorice ale preşedinţiei sunt în România legate de figura lui Nicolae Ceauşescu.[117] Ceea ce este probabil uitat e că originile moderne ale funcţiei de preşedinte se regăsesc în Franţa anului 1848 şi că marchează simbolic momentul de eşec al efortului revoluţionar. O figură precum Napoleon al III-lea, devenită paradigmatică pentru emergenţa autoritarismului modern[118], e indisolubil legată de tradiţia prezidenţială. Preşedintele jucător, gata să împingă Constituţia dincolo de limitele ei, este probabil mai puţin un accident al unui spaţiu balcanic sau al unui constituţionalism imatur, aşa cum orientaliştii coloniali ai hegemoniei ideologice îşi imaginează, şi mai mult o parte integrantă a dinamicii neoliberale. Eludarea Parlamentului şi creşterea atribuţiilor Executivului sunt toate fenomene ale unui *trend* care privilegiază eficienţa şi rapiditatea decizională şi care este gata să dizolve sau să erodeze formele tradiţionale de exercitare a puterii, în care poporul ca deţinător originar al suveranităţii contează. În desfăşurarea sa istorică, însuşi capitalismul târziu ne pune în faţa unei dualităţi radicale: pe de o parte renaşterea unei tradiţii autoritare ce trece prin figurile marilor bărbaţi politici ai României, pe de alta forma ritualică a procedurii constituţionale. Raţionalul jucător de şah câştigă jocurile puterii atâta vreme cât este mişcat de o forţă exterioară, aceea care îi ghidează mişcările din afară, fără a fi în vreun fel limitată de regulile jocului. Vocea pe care reuşim să o auzim din aparatul constituţional este cea

---

117 Legea 1 din 28 martie 1974 privind modificarea Constituţiei RSR, în *Monitorul Oficial* din **8** aprilie 1974.

118 în acest sens, vezi Terrel Carver, „Marx s Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte: Democracy, Dictatorship, and the Politics of Class Struggle", în Peter Baehr şi Melvin Richter (coord.), *Dictatorship in History and Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, pp. 103-129.

a „realului” politic. Ceea ce ne spune ea, în limbajul revoluţiei conservatoare, este că suveranul nu se află acolo unde îl imaginăm noi, cei care mai credem în sursa populară a democraţiei, ci acolo unde se decide existenţa excepţiei.

Criza ca oportunitate: schimbarea legislaţiei muncii şi înfrângerea mişcării sindicale

Ştefan Guga

Perioada 2004-2014 a fost marcată de transformări majore ale relaţiilor de muncă. în chiar primele luni ale primului mandat al lui Traian Băsescu şi a guvernării Alianţei „DA”, guvernul a încercat să modifice Codul Muncii adoptat cu doi ani în urmă. Legea 53/2003 era văzută de investitorii străini şi instituţiile financiare internaţionale ca fiind nefavorabilă pentru angajatori, guvernul Tăriceanu încercând astfel să vină în întâmpinarea cerinţelor acestora. Opoziţia sindicatelor a făcut atunci ca amendarea Codului să fie mult mai puţin spectaculoasă decât şi-ar fi dorit reprezentanţii investitorilor şi instituţiilor internaţionale. în linii mari, povestea s-a repetat şase ani mai târziu, în primele luni ale lui 2011, însă de această dată sindicatele au eşuat în a se împotrivi guvernului. Restrângerea drepturilor lucrătorilor prin adoptarea noii legislaţii a fost o victorie majoră a guvernului condus de Emil Boc, sub îndrumarea aceloraşi instituţii de care ascultase şi guvernului Tăriceanu în 2005. Văzute împreună, cele două tentative de schimbare legislativă arată cât de mult s-a schimbat balanţa de forţe - în favoarea capitalului şi în defavoarea lucrătorilor şi a sindicatelor - pe parcursul celor două mandate ale lui Traian Băsescu şi a succesiunii guvernelor „de dreapta”. Decisivă din acest punct de vedere a fost anunţarea declanşării crizei în 2009 şi mobilizarea guvernanţilor şi a reprezentanţilor capitalului străin pentru a fructifica la maximum oportunităţile deschise de criză. Deşi este prematur să vorbim despre criză la trecut, înţelegerea

evenimentelor din prima parte a lui 2011 este fără îndoială decisivă pentru evaluarea efectelor sociale şi politice ale crizei, în prezent şi viitor.

Ce vor spune, deci, istoricii din viitor despre modul în care România a supravieţuit marii crize de la începutul mileniului 3? întrebarea este în acelaşi timp confuză şi necesară. Confuză, pentru că, desigur, nu e vorba despre „România", ci mai degrabă despre două lucruri ceva mai palpabile şi predispuse la a fi supuse dezbaterii. Mai întâi, ar trebui pusă problema supravieţuirii, din punct de vedere instituţional şi politic, a statului. Ce putem spune acum este că e dificil de subestimat măsura în care statul a fost şubrezit din ambele puncte de vedere. Din punct de vedere instituţional, cel mai sugestivlucru este sabotarea sistematică şi din toate părţile a sistemelor sociale ale statului (educaţie, sănătate, cultură etc.) şi în acelaşi timp întărirea sistemelor represive (servicii, jandarmerie, poliţie) şi contabil-financiare (incluzându-le aici şi pe cele de cunoaştere a opiniilor şi dorinţelor populaţiei - sondajele de opinie sunt astăzi, parcă mai mult ca niciodată, arme şi teren de luptă). Din punct de vedere politic, experimentăm o delegitimare masivă a instituţiilor statului şi a personalului asociat acestora (politicieni, birocraţi etc.) în faţa celor reprezentaţi. La începutul lui 2014, în contextul autosabotării (totuşi parcă neaşteptat de energice) a USL şi a cvasi-evaporării polului PDL, era relativ dificil de sperat că s-ar mai putea repeta un al patrulea mare episod de naivitate electorală, după cele din 1996, 2004 şi 2012. Deşi mizele nu s-au schimbat semnificativ, lupta electorală din a doua jumătate a lui 2014 nu pare să producă vreun pretendent capabil de a mobiliza un număr semnificativ de voturi negative împotriva partidului aflat la putere. Lipsa dezbaterilor politice şi a diferendelor ideologice din spaţiul public indică un consens de fond instaurat între partidele politice în privinţa problemelor fundamentale de guvernare. Intr-un asemenea context, mecanismul reprezentativ care, cel puţin în teorie, stă la baza legitimităţii aparatelor de stat şi

a personalului politic este golit de conţinut. S-ar putea, deci, ca respectivii istorici să concluzioneze că la sfârşitul lui 2014 nu a mai rămas mare lucru din stat, ori că statul aşa-zis democratic a devenit altceva decât ne arată teoria politică ce stă la baza înţelegerii noastre implicite a noţiunii de stat.

Dincolo de aceste consecinţe ale „reformei statului", problema „României" trebuie respecificată în termenii ceva mai prozaici ai supravieţuirii cetăţenilor statului român. Nu a „românilor", termen folosit de aproape orice vorbitor public şi lipsit de sens dincolo de încercările acestora de a subordona şi a chema la ordine masele imaginare şi imaginat indistincte, ci a oamenilor în calitatea lor de cetăţeni. Aici lucrurile stau cel puţin la fel de grav. în primul rând, pentru că sabotarea sistemelor sociale ale statului înseamnă automat că însăşi existenţa vitală şi socială a unei mari părţi a cetăţenilor este din ce în ce mai dificil de menţinut. în al doilea rând, pentru că, în condiţiile încălcării sistematice a drepturilor sociale, politice şi economice ale cetăţenilor, devine din ce în ce mai evident că instituţia cetăţeniei este goală de conţinut. Cetăţeanul statului român trebuie astăzi să se obişnuiască cu ideea că educaţia, sănătatea, cultura, spaţiul public sunt ori cuvinte goale de conţinut, ori privilegii ale altora, la care poate sau nu să aspire, precum şi cu încercarea de a da sens unei mascarade politice şi jurnalistice care ar trebui să-i servească drept experienţă politică. Nicăieri nu capătă aceste realităţi accente mai sinistre şi mai jalnice decât în discursul isteric al „statului de drept". Ce altceva semnifică astăzi „stat de drept" decât călcarea în picioare a drepturilor constituţionale ale majorităţii cetăţenilor cu Constituţia în mână şi zâmbetul pe buze? „Stat de drept" înseamnă stat minimal, eficient în asigurarea drepturilor cetăţeneşti ale celor aleşi şi încălcarea brutală şi sistematică a drepturilor democratice ale cetăţenilor, pentru a ţine predici permanente despre importanţa democraţiei. Trebuie să mai treacă ceva timp până vom începe să înţelegem dimensiunile ironice ale acestei

ideologii, la fel cum va trebui să facem şi în cazul opus, al aparent mult mai puţin sofisticatului şi lipsitului de pretenţii discurs „antibăsist”. Important este însă că aceste discursuri au ocolit cele mai importante probleme cetăţeneşti, reuşind totodată să re-angreneze într-un fel sau altul cetăţenii într-un mecanism politic lipsit de sens din punct de vedere cetăţenesc.

Pe lângă aceste confuzii şi mistificări, întrebarea privitoare la modul în care statul şi cetăţenii au supravieţuit crizei este însă necesară. în mare parte pentru că de la anunţarea crizei în 2009, evenimentele s-au desfăşurat extrem de rapid şi, din câte se pare, schimbările sunt departe de a se opri sau stabiliza în vreun fel. Cel puţin la fel de important este faptul că însăşi „criza” s-a normalizat: ni se spune în permanenţă şi din toate părţile că suntem în criză, din care nu pare a fi vreo speranţă de ieşire în viitorul apropiat. Discursul crizei şi, implicit, criza au devenit astfel permanente, rutiniere, normale, acest lucru fiind vizibil imediat în acele momente-cheie în care se impune luarea deciziilor importante - stabilirea bugetelor, schimbări legislative, negocieri colective şi individuale etc. Cumulate, toate aceste evenimente ale ultimilor ani indică măsura în care criza a însemnat într-adevăr o oportunitate majoră de a schimba lucrurile, precum şi direcţia de ansamblu a acestor schimbări. Puţini îşi mai aduc astăzi aminte că în 2008-2009 cei de stânga erau primii care insistau că însăşi „criza e o oportunitate” ce-i drept, o cu totul alt fel de oportunitate. Se spera la momentul respectiv că tocmai criza va reuşi să catalizeze întărirea unor forţe politice de stânga, acestea urmând să ofere alternative viabile politicilor neoliberale, al căror eşec urma în mod firesc să devină transparent pentru din ce în ce mai mulţi oameni.

Perioada de criză a fost până în prezent extrem de agitată, o dimensiune importantă a „programului anticriză” constând într-o serie de schimbări legislative fundamentale. Anul 2011, mai ales, a fost crucial din acest punct de vedere. După arbitrariul evident al primelor aşa-

zise măsuri anticriză - tăierile de salarii şi beneficii din iunie/ iulie 2010 -, s-a trecut rapid la schimbări legislative ce puteau pretinde mai multă legitimitate, vizibilitate şi eficacitate în încercarea de a materializa oportunităţile crizei. Controversele cele mai importante ale lui 2011 s-au iscat cu ocazia adoptării legilor 40 şi 62 - Codul Muncii, respectiv Legea Dialogului Social. Dezbătute în grabă în iarna 2010-2011, trecute prin Parlament şi promulgate la fel de rapid în primăvară, aceste două legi au introdus schimbări semnificative în relaţiile de muncă. Reconstituirea procesului de adoptare a noilor legi e, de asemenea, importantă pentru a înţelege direcţia in care statul s-a îndreptat în această perioadă, modul în care politicienii şi-au reprezentat cetăţenii, dar şi resursele de solidaritate şi posibilităţile acestora din urmă de a influenţa în vreun fel sau altul procesul de schimbare, într-un caz deosebit de sensibil pentru majoritatea cetăţenilor. Să vedem, prin urmare, ce semnificaţii sociale, economice şi politice a avut schimbarea legislativă de la începutul lui 2011, când criza încă părea pentru mulţi a fi ceva excepţional şi trecător.

EVENIMENTELE DIN PRIMĂVARA LUI 201 1

Modificările din 2011 ale legislaţiei muncii au fost primele schimbări legislative majore după doi ani de criză.

Anunţată deja de la începutul lui 2009, instaurarea deplină a crizei a fost amânată cu cel puţin un an, din raţiuni electorale. Realegerea lui Traian Băsescu în 2009 a depins într-o foarte mare măsură de menţinerea unor politici salariale favorabile angajaţilor din sectorul public şi a unei lipse de reacţie din partea guvernanţilor faţă de criza despre care se vorbea la nivel global - peste numai câteva luni, după alegeri, ambele chestiuni urmau să fie condamnate vehement de aceiaşi guvernanţi. Evenimentul marcant al lui 2009 a fost semnarea, în aprilie, a unui acord cu Fondul Monetar International (FMI), statul român ajungând să împrumute în total de la FMI, UE şi Banca Mondială aproape douăzeci de miliarde de euro, declarativ pentru a acoperi bugetul de salarii şi de pensii,

împrumutul fiind de fapt în mare parte folosit pentru a acoperi şi ajuta sistemul bancar dinspre care nu s-au mai auzit voci ameninţătoare de atunci. Reafirmarea angajamentului faţă de FMI urma să se dovedească crucială pentru implementarea politicilor anticriză, care a început în forţă la un an după semnarea acordului.

După o consfătuire cu reprezentanţii Fondului, în mai 2010 este anunţat un set de măsuri extrem de dure menite, ni s-a spus atunci, să aducă stabilitate macroeconomică, echilibru bugetar şi, bineînţeles, să taie din aspiraţiile complet nerealiste ale unor părţi semnificative din populaţie. Cele mai importante măsuri propuse atunci au fost tăierea cu 25% a salariilor şi eliminarea primelor şi a beneficiilor suplimentare în sectorul bugetar, reducerea cu 15% a ajutorului de şomaj şi reducerea cu 15% a pensiilor, cea din urmă fiind declarată de către Curtea Constituţională ca fiind neconformă cu Constituţia. în nu mai mult de o lună, măsurile erau deja adoptate, urmând să intre în vigoare la începutul lunii iulie. Măsurile de şoc au fost completate de blocarea posturilor în sectorul bugetar şi creşterea TVA de la 19% la 24%.

Astfel, cu câteva luni înaintea propunerii modificării legislaţiei muncii, aceste măsuri au schimbat în mod substanţial raporturile de forţă de pe piaţa muncii. Creşterea TVA a crescut costul reproducerii forţei de muncă, reducerea ajutorului de şomaj a sporit şi mai mult gradul de disperare a celor fără loc de muncă, iar tăierea substanţială a salariilor şi îngheţarea posturilor în sectorul bugetar au dus simultan la creşterea ofertei şi scăderea cererii pe piaţa muncii. Din moment ce toate aceste lucruri îi afectau direct sau indirect pe toţi participanţii pe piaţa muncii, indiferent dacă activau în sectorul public sau privat, dezbaterile de la vremea respectivă, demonizarea lucrătorilor din sectorul bugetar şi punerea problemei în termenii unui sector bugetar şi parazitar aflat în conflict cu unul privat şi productiv au fost o lecţie despre cum se face politică împotriva cetăţenilor cu ajutorul cetăţenilor.

Insă aceste efecte nici nu au avut timp să se facă simţite cum trebuie, guvernul plusând la scurt timp prin propunerea unei dereglementări majore a relaţiilor de muncă. La sfârşitul lui 2010 este adusă în discuţie problema aşa-zisei rigidităţi a pieţei muncii şi a nevoii de flexibilizare a acesteia. Guvernanţii insistau că dereglementarea era necesară pentru atragerea investitorilor, crearea de locuri de muncă şi reducerea muncii informale şi a şomajului. La fel ca în cazul tăierilor de salarii şi beneficii de la jumătatea anului, argumentul economic a fost dublat în mod extrem de agresiv de cel moral, prin comparaţia deja clasică dintre „cei care nu vor să muncească", pe care noul Cod al Muncii urma să-i constrângă într-un fel sau altul să treacă la muncă, şi „cei care muncesc", cărora li se spunea că noul Cod nu îi va afecta în niciun fel.

La momentul propunerii schimbărilor legislative, nimeni nu ar fi susţinut că situaţia pe piaţa muncii era prea bună. Chiar şi în absenţa efectelor crizei, rata ocupării scăzuse sub 60%, din care munca informală reprezenta peste 30%/ Rata şomajului, de aproximativ 7%, nu semnifica mare lucru, în contextul ocupării informale extinse (în special în agricultură), migraţiei masive pentru muncă în străinătate, precum şi a modului de măsurare a şomajului.[119] Rata ocupării scăzută, combinată cu o taxare redusă a capitalului, înseamnă venituri reduse la bugetul statului, punând astfel sub semnul întrebării sustenabilitatea sistemului de pensii şi acutizând nevoia de a reduce cheltuielile bugetare din lipsă de fonduri.

Astfel pusă problema, guvernul a motivat schimbarea legislativă prin nevoia de a creşte competitivitatea şi atractivitatea României pe plan internaţional, atragerea de noi investiţii din străinătate şi menţinerea celor deja existente. Strategia era de a creşte oferta de forţă de muncă, urmând ca cererea să apară de la sine drept consecinţă a creşterii ofertei. Ca de altfel majoritatea ţărilor din fostul spaţiu

119 în cele ce urmează, dacă nu este menţionat altfel, voi folosi sau mă voi baza pe date statistice publicate de Eurostat.

comunist, România este puternic dependentă de investiţiile străine/ Nu s-a pus însă niciodată problema unei politici industriale a statului sau a atragerii directe de investiţii, ci s-a insistat asupra faptului că investitorii îşi vor face apariţia ca urmare a costului relativ mai mic al forţei de muncă locale şi că acest lucru este de dorit, indiferent de natura investiţiilor, în mod repetat, unica soluţie propusă la problema ratei ocupării a fost aceea de ieftinire a forţei de muncă. Chiar dacă atât salariile cât şi costurile muncii în România au fost întotdeauna, comparativ, foarte mici faţă de restul statelor europene, de unde se presupune că ar trebui să vină majoritatea investitorilor, măsurile anticriză vizau mărirea acestui presupus avantaj competitiv. Modificările aduse Codului Muncii, împreună cu noua Lege a Dialogului Social, urmau să aducă România mai aproape de standardele europene minimale şi în ceea ce priveşte reglementarea legislativă a pieţei muncii. Angajatul din România trebuia astfel să fie nu doar cât mai prost plătit, ci şi să deţină cât mai puţine drepturi şi să aibă resurse cât mai puţine de a se organiza.

Ambele proiecte de lege au vizat schimbări importante care să încline balanţa de forţă în favoarea angajatorului şi în defavoarea angajatului. Propunerile avansate iniţial au fost dezbătute pe larg la vremea respectivă şi nu are rost să fie prezentate din nou în detaliu. Pe scurt, modificările propuse pentru Codul Muncii vizau facilitarea angajărilor în perioadă de probă, a angajărilor prin agent de muncă temporară, a contractelor încheiate pe perioadă determinată, a concedierilor individuale şi colective, precum şi restrângerea dreptului la grevă şi vulnerabilizarea directă a liderilor sindicali. Legea dialogului social viza eliminarea unor niveluri de negociere colectivă, îngreunarea organizării colective prin creşterea pragurilor de asociere, schimbarea criteriilor de reprezentativitate a organizaţiilor sindicale şi, în general, înăsprirea condiţiilor pentru desfăşurarea negocierilor colective, semnarea contractelor colective de muncă şi declanşarea grevelor, sectorul bugetar fiind de asemenea

vizat de restricţii suplimentare.

Guvernul condus de Emil Boc, preşedintele Traian Băsescu şi partidele aflate la Guvernare au susţinut frenetic schimbarea legislaţiei muncii, prezentată drept o prioritate absolută în programul anticriză, care se impunea, deci, cu maximă necesitate şi urgenţă.[120] în spatele acestor actori şi grupări politice se afla FMI, faţă de care guvernul Boc se angajase să modifice legislaţia muncii încă din iulie 2010 şi pe mâinile căruia guvernanţii lăsaseră problemele economice ale României pentru diagnosticare.[121] Odată cu izbucnirea crizei, Fondul Monetar îşi reorientase atenţia către problema şomajului şi a pieţei muncii, condiţionând împrumuturile acordate ţărilor solicitante de implementarea măsurilor de reformă a pieţei muncii; 16 ţări europene au semnat acorduri cu FMI după izbucnirea crizei. In România, diagnosticul de „rigiditate" a pieţei muncii a fost pus conform măsurătorilor „Doing Business", la care Banca Mondială renunţase deja în urma stabilirii faptului că rangul DB este nesemnificativ în a înţelege dinamica ocupării şi a investiţiilor.[122] însă problema nu se limita la acest tip particular de a înţelege lucrurile: ipoteza unei relaţii pozitive între gradul scăzut de reglementare a pieţei muncii şi rata ocupării şi investiţiilor fusese în nenumărate rânduri contestată şi infirmată de studii empirice, cunoscute şi luate în considerare, spre exemplu în rapoartele Băncii Mondiale.[123] Din câte se pare, creşterea ocupării şi crearea de noi locuri de muncă sunt probleme ceva mai complexe, care nu pot fi rezolvate pur si simplu încercând să te vinzi mai ieftin decât o fac vecinii. Totuşi,

---

120 „Emil Boc: Prin noul Cod al Muncii, legea nu-i va apăra neapărat pe cei săraci, ci pe cei care muncesc bine", *HotNews.ro,* 21 februarie 2011; „Băsescu: Este esenţial să adoptăm noul Cod al Muncii", *Mediafax,* 24 februarie 2011; „Codul Muncii, între Guvern - UDMR, UNPR şi PDL", *politicaromaneasca.ro,* **22** februarie **2011**.

121 „Involvement of the International Monetary Fund in Labour Market Reforms in European Countries", *1TUC Background Paper,* 2013; on-line: http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc-imf-**1** .europe-background-paper.0213.pdf.

122 „Guidance Note for World Bank Group Staff on the Use of the Doing Business Employing Workers Indicator for Policy Advice", on-line: http:// www.doingbusiness.org/methodology/media/fjpdkm/ doing%**20**business/documents/methodology/ewi/ewi-guidance-note.pdf.

123 World Bank, *World Development Report 2013: Jobs,* Washington, DC, World Bank, 2012.

acesta din urmă a fost dezideratul principal urmărit de guvernanţi şi FMI în România.

Pe lângă FMI, propunerile legislative ale guvernanţilor .iu fost susţinute puternic de Consiliul Investitorilor Străini (CIS).[124] Reprezentanţii Consiliului au pus constant presiune pe guvern, deplângând lipsa flexibilităţii şi distorsiunile introduse pe piaţă de - într-o formulare cel puţin bizară - „tot felul de persoane cu interese în această piaţă”[125]. Surprinzător sau nu, propunerile CIS se aliniau perfect cu cele ale FMI, acestea fiind preluate aproape *ad litteram* de către guvernanţi. Ca de obicei, lobby-ul puternic şi mitologia construită in jurul investitorului din străinătate a făcut ca poziţia CIS s â cântărească semnificativ mai mult decât luările de poziţie ale celorlalte părţi prezente pe piaţa muncii. Schimbarea legislaţiei muncii din 2011 îndeplinea astfel un deziderat mai vechi al CIS, măsuri dure de flexibilizare şi eliminare prevederilor legale de protecţie a angajaţilor fiind propuse încă din 2004 de reprezentanţii investitorilor străini.[126] La începutul lui 2005, sub presiunea aceluiaşi CIS, a FMI-ului şi a Băncii Mondiale, noul guvern Tăriceanu demarase procedura de amendare a Codului Muncii adoptat în 2003. Ca urmare a mobilizării sindicatelor în prima jumătate a anului, modificările aduse Codului Muncii în iulie 2005 au fost mult mai puţin dure decât cele propuse iniţial de instituţiile financiare internaţionale şi de reprezentanţii investitorilor străini. Insă la începutul lui 2011, sindicatele nu se bucurau de aceeaşi forţă pe care o aveau în 2005. La vremea respectivă, sindicatele erau mai puternice nu numai din punct de vedere numeric, ci veneau şi după victoriile obţinute în perioada 2000-2004 - perioadă în care confederaţiile sindicale semnau pacte sociale cu guvernul

---

124" „Consiliul Investitorilor Străini sprijină eforturile autorităţilor române în a*ea ce priveşte adaptarea legislaţiei care guvernează piaţa forţei de muncă la condiţiile economice actuale”, on-line: http://www.fic.ro/press/press. php?pag=38.

125'* „Negocieri aprinse pentru noul Cod al Muncii. Ce spun marii investitori?” *Wall-Street,* 28 ianuarie 2011.

126„The Foreign Investors Council and the Labour Code” on-line: http://www.fic.ro/press/press.php?pag=13. „Investitorii străini nemulţumiţi de Codul Muncii”, on-line: http://www.9am.ro/stiri-revista-pre-sei/2005-07-02/investitorii-straini-nemultumiti-de-codul-muncii.html; „Consiliul Investitorilor Străini cere modificarea Codului Muncii si Codului Fiscal”, *Curierul Naţional*, 17 ianuarie 2004.

Năstase şi în care acestea reuşeau să-şi impună punctul de vedere în elaborarea Codului Muncii din 2003.

Aparent, printre cele mai mari surprize în dezbaterea schimbărilor legislative a fost opoziţia exprimată de organizaţiile patronale autohtone. împotrivirea patronilor autohtoni faţă de propunerile guvernului a părut iniţial totală şi *in corpore,* urmând rapid să devină mai fragmentată, neclară şi contradictorie.11 însă, cu câteva excepţii notabile, patronii români şi-au exprimat public rezervele faţă de propunerile guvernului, intrând astfel în conflict deschis cu reprezentanţii investitorilor străini.[127] De altfel, schimbarea Codului Muncii a fost printre puţinele ocazii în care clivajul dintre investitorii autohtoni şi cei străini a ieşit la suprafaţă în public. în mod normal, o asemenea poziţie paradoxală ar fi trebuit să aprindă şi mai mult discuţiile pe marginea legislaţiei muncii şi să contribuie la transformarea acestora în dezbateri publice reale. Argumentele patronilor împotriva schimbărilor legislative au fost în schimb ridiculizate în presă, iar dorinţa acestora de a nu tensiona relaţiile dintre angajatori şi angajaţi a fost luată drept o poziţie anti-econo- mică, „de stânga", indiciu al unei alianţe semi-conspirative a unor patroni români cu liderii sindicali, trădând astfel cauza şi împotrivindu-se creşterii economice şi a numărului de locuri de muncă.[128] Prin urmare, o dimensiune importantă a dezbaterii - şi anume, dincolo de impactul social şi economic de ansamblu, dacă schimbările legislative propuse chiar ar fi avut un efect benefic pentru angajatori, precum şi faptul că problemele cele mai grave cu care se confruntau aceştia nu priveau aşa-zisa rigiditate a pieţei muncii - a fost pur şi simplu scoasă din calcul.

La sfârşitul lui 2010, sindicatele erau încă afectate de eşecul din vara aceluiaşi an, când încercaseră să stopeze angajamentul luat faţă de FMI pentru reducerea salariilor

---

127 „Cum a reuşit Guvernul să nemulţumească şi sindicatele, şi patronatele, propunând un Cod al Muncii de tip anglo-saxon", *Gândul,* 16 decembrie 2010; „De ce au trecut patronatele de partea sindicatelor în urma schimbării Codului Muncii", *Adevărul,* 20 februarie 2011.

128 „De ce au trecut patronatele de partea sindicatelor în urma schimbării C Iodului Muncii", *Adevărul, 20* februarie 2011.

din sectorul bugetar. Preşedintele Băsescu a înaintat atunci scrisoarea de intenţie Consiliului Economic şi Social (CES) in vederea semnării acesteia de către sindicate şi patronate. Sindicatele au refuzat să semneze şi să participe la şedinţele CES, ameninţând cu proteste împotriva guvernanţilor. Deşi acestea au avut loc, impactul a fost minim şi măsurile propuse de guvern au fost adoptate în termen de doar o lună de la anunţarea acestora. Protestele sindicale au continuat sporadic până la sfârşitul lui 2010, însă au rămas în mare parte fără efect.[129] Clivajul cel mai pregnant la vremea respectivă era cel dintre angajaţii din sectorul public şi cei clin sectorul privat, cei din urmă refuzând să se solidarizeze cu primii, în ciuda faptului că măsurile foarte dure ce urmau să fie adoptate aveau în mod evident să afecteze întreaga piaţă a muncii. Chiar şi aşa, se putea observa incapacitatea sindicatelor de a-şi organiza membrii, numărul protestatarilor fiind neaşteptat de redus de fiecare dată.

Atât în cazul Codului Muncii, cât şi al Legii Dialogului Social tactica guvernului a fost să reducă la minimum dezbaterile şi consultarea cu sindicatele şi organizaţiile patronale. Ambele legi au trecut extrem de rapid de la statutul de proiect la lege promulgată, guvernul refuzând să propună legile spre dezbatere şi anunţând asumarea răspunderii în ambele cazuri. Sindicatele au fost nevoite să se mişte foarte repede, să propună totuşi deschiderea dezbaterilor, să încerce din nou să-şi mobilizeze membrii pentru proteste.[130] S-a repetat astfel episodul de la jumătatea lui 2010: deşi din punct de vedere formal au avut loc negocieri, guvernanţii au ignorat pur şi simplu poziţia şi acţiunile sindicatelor, la rândul lor sindicatele dovedindu-se incapabile de a mobiliza un număr mare de oameni chiar şi împotriva unor asemenea schimbări

129 „Public Institutions Blocked by Protests", on-line: http://www.euro- found.europa.eu /eiro/**2010**/**10**/articles/ro 1010019i.htm.

130 „Protocol de comentarii tehnice cu privire la proiectul de Cod al Muncii şi proiectul de lege privind dialogul social în România" Biroul Internaţional al Muncii, ianuarie 2011; „Government Issues Draft Social Dialogue Code", on-line: http:/ www.eurofound.europa.eu/ eiro/**2010**/**12**/artides/ro 1012019i.htm; „Government and Trade Unions Clash on New Labour Code", on-line: http://www.eurofound. europa.eu/eiro/**2011**/**02**/articles/rol 102049i.htm.

substanţiale.[131] Ideea grevei generale cu care ameninţau sindicaliştii, care părea a fi singura formă de protest cu adevărat eficientă, a fost abandonată la scurt timp după adoptarea noului Cod al Muncii în Parlament. Pe lângă conflictul deschis dintre reprezentanţii angajatorilor, de partea sindicală punctul culminant al protestelor împotriva schimbărilor legislative a fost mobilizarea angajaţilor de la Dacia. In ciuda interpretărilor din presă, protestul organizat de Sindicatul Automobile Dacia era doar parţial unul de solidarizare cu angajaţii din restul ţării, noile prevederi legislative urmând să şubrezească, prin facilitarea încheierii contractelor pe perioadă determinată, poziţia muncitorilor de la Dacia. Aceasta era încă de dinainte de 2011 o temă foarte sensibilă pentru muncitorii de la Dacia, pentru care, în ciuda salariilor şi a beneficiilor câştigate de-a lungul anilor, situaţia de pe piaţa muncii din regiunea Argeş constituia încă de atunci un punct vulnerabil serios - unul care, în mod previzibil, a fost acutizat odată cu adoptarea noii legislaţii a muncii. în orice caz, ceea ce ar fi trebuit să (ie văzut un gest firesc din partea sindicaliştilor de la Dacia a devenit o ocazie pentru ca protestatarii să fie arătaţi cu degetul ca fiind iresponsabili şi neîndreptăţiţi să protesteze, sugerându-se, de asemenea, că ar avea motive ascunse pentru a ieşi în stradă.[132] Presa a discutat şi răsdiscutat atunci, ca şi în alte dăţi, contractul colectiv de muncă şi grilele de salarizare de la Dacia, ajungându-se la concluzia că, având în vedere salariile relativ mari ale acestora şi condiţiile de muncă relativ mai bune, protestul muncitorilor este de neînţeles, aceştia trebuind să fie mulţumiţi cu ceea ce au, să nu ceară mai mult şi, foarte important, să îşi vadă de treaba lor şi să nu îi intereseze de ce se întâmplă cu alţii. Din nou, jocul politic împotriva cetăţenilor se desfăşură cu concursul larg

131 „Sindicaliştii au părăsit negocierile pe Codul Muncii", *Ziare.com*, 25 februarie 2011; „Scrisoarea confederaţiilor sindicale reprezentative adresată Joi, 25 noiembrie 2010, Domnului Ioan-Nelu Botiş, Ministrul Muncii, Familiei şi Protecţiei Sociale", on-line: http://www.csrmieridian.ro/ articol/ro/929/.

132 „Cât de îndreptăţit este protestul de la «Dacia»? Vezi cum arată contractul colectiv de muncă şi care sunt salariile din compania din Mioveni", *HotNews.ro*, 25 ianuarie 2011; „Cealaltă faţă a mitingului de la Dacia", / *iotNews.ro*, 26 ianuarie 2011.

al acestora.

în ciuda aparenţelor, în spaţiul public dezbaterile privitoare la schimbarea Codului Muncii au fost limitate atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ, în timp ce cele privitoare la Legea Dialogului Social au fost aproape inexistente. Indiferent de modul în care a fost tratată problema, discuţiile au fost de cele mai multe ori extrem de superficiale, atunci când nu au fost în mod explicit ideologice, din acest ultim punct de vedere modificarea legislaţiei muncii părând a fi o chestiune „de bun-simţ elementar”[133]. Puţinele analize critice au pus sub semnul întrebării presupusele beneficii ale schimbărilor legislaţiei muncii, au încercat să arate că promisiunile guvernului erau bazate pe argumente dogmatice - fără susţinerea datelor empirice, bazate mai degrabă de un set extrem de limitat de asumpţii despre ce anume este şi cum funcţionează piaţa muncii - şi au insistat asupra faptului că noile legi urmau să ducă la înrăutăţirea problemelor sociale şi economice existente.[134]

Opoziţia din parlament a reacţionat la fel de anemic şi superficial. Guvernul a refuzat atât dezbaterea publică, cât şi cea parlamentară, justificând necesitatea adoptării propunerilor prin promisiuni de creştere a competitivităţii prin ieftinirea forţei de muncă, atragerea investiţiilor din străinătate, crearea unui număr variabil (de la câteva /eci de mii, la peste un milion) de locuri de muncă, reducerea substanţială a muncii informale, ajungându-se, în ciuda a aproape oricărui argument empiric şi teoretic, chiar şi la creşterea productivităţii. Desigur, s-a pus accentul şi pe coerenţa ideologică, Legea Dialogului Social fiind o lege „de dreapta”, corespunzătoare unui Cod al Muncii „de dreapta”.[135] Codul Muncii, în schimb, trebuia să

133 „Cât de politizate sunt discuţiile pe Codul Muncii? Vezi cum a reflectat presa dezbaterile pe legea fundamentală a pieţei muncii”, *HotNews.ro,* 28 ianuarie 201**1**; „Codul Muncii, un pas uriaş spre capitalism”, *Adevărul, 4* martie 2011; „Important e cine se împiedică”, *Capital,* 28 februarie 2011.

134 Cele mai multe analize critice au fost publicate pe platforma *CriticAtaq* vezi seriile de textele dedicate modificării Codului Muncii şi problemei sindicatelor: vezi http://www.criticatac.ro/?s=codul+muncii, respectiv http://www.criticatac.ro/?s=sindicate.

135 „Transcrierea declaraţiilor susţinute de primul-ministru Emil Boc şi de purtătorul de cuvânt al Guvernului, Ioana Muntean, la finalul şedinţei de Guvern”, on-line:

corespundă politicii fiscale, taxa unică fiind şi ea, evident, „de dreapta . In situaţiile în care credibilitatea acestor argumente era totuşi pusă la îndoială, era imediat scos la înaintare, sub formulări mai mult sau mai puţin originale şi mai mult sau mai puţin mistificatoare, argumentul imbatabil al stârpirii celor care „lenevesc" şi a înfloririi celor care „muncesc".[136] Astfel pregătiţi, guvernanţii nu au întâmpinat nicio problemă reală in a trece prin Parlament cele două legi, chiar daca au facut-o in regim de urgenţă, brutal, cu asumarea răspunderii.

După trecerea Codului Muncii prin Parlament, opoziţia parlamentară a reacţionat printr-o moţiune de cenzură şi prin propunerea unor alternative de schimbare legislativă. Textul moţiunii de cenzură înaintate de USL şi desfăşurarea şedinţei în care moţiunea a fost respinsă, precum şi modul in care acestea au fost prezentate de presă pun sub semnul întrebării măsura în care ar fi făcut vreo diferenţă dezbaterile publice şi parlamentare pe care guvernanţii au vrut cu orice preţ să le ocolească, mai ales dacă luăm în calcul faptul că alternativa propusă de USL la vremea respectivă era cel puţin asemănătoare.[137] Deşi, ţinând cont de agresivitatea guvernului, depunerea unei moţiuni de cenzură părea a fi absolut necesară, opoziţia nu viza menţinerea legislaţiei existente, ci amendarea acesteia într-o direcţie similară cu cea propusă de guvern. Aparentul clivaj din Parlament era de fapt construit pe baza unui consens transpartinic asupra fondului problemei. Faţă de schimbarea Codului Muncii, adoptarea Legii Dialogului Social s-a dovedit a fi mai degrabă o formalitate.[138]

De la jumătatea lui 2011, după adoptarea Legii Dialogului Social, sindicatele au continuat protestele în

---

http://arhiva.gov.ro/transcrierea-declaratiilor-sustinu- te-de-primul-ministru-emil-boc-si-de-purtatorul-de-cuvant-al-guvernu- lui-ioana-muntean-la-finalul-sedintei-de **11** a 112925.html.

136 „Botiş traduce «creştineşte» Codul Muncii: Ridicaţi-vă voi cei care aţi lenevit şi munciţi", *HotNews.ro,* 11 martie 2011; JEmil Boc: Prin noul Cod al Muncii, legea nu-i va apăra neapărat pe cei săraci, ci pe cei care muncesc bine", *HotNews.ro,* **21** februarie 2011.

137 „Moţiunea a fost respinsă. Guvernul Boc rămâne. Şi-au bătut joc de vot! Ponta şi Antonescu cer ajutor de la Băsescu", *Puterea,* 16 martie 2011.

138 „Patimile lui Boc: Pentru ce-şi asumă Guvernul răspunderea a 12-a oară", *România Liberă,* 17 aprilie 2011.

stradă şi s-au retras din dialogul tripartit în semn de protest, în 2012, după venirea USL la guvernare, s-a încercat modificarea Legii Dialogului Social prin ordonanţă de urgenţă, propunerile de modificare în vederea înlesnirii organizării şi negocierilor colective fiind substanţiale.[139] Ca de obicei, aceste propuneri au fost înaintate instituţiilor internaţionale spre avizare. în octombrie 2012, FMI şi Comisia Europeană şi-au exprimat dezacordul faţă de modificarea Legii Dialogului Social şi a Codului Muncii, adoptând o poziţie dură şi cât se poate de explicită împotriva organizării, solidarizării şi acţiunilor colective ale angajaţilor.[140] Propunerile de schimbare legislativă au fost, în consecinţă, abandonate. Sindicatele au continuat sub diverse forme demersurile de modificare a ambelor legi. La jumătatea lui 2013 a fost înregistrat la Senat un proiect de modificare a Legii Dialogului Social, de data aceasta propunerile fiind mult mai modeste decât în 2012. Pe lângă instituţiile internaţionale, patronatele s-au împotrivit categoric modificării acestui proiect. Spre deosebire de viteza cu care a fost adoptat în 2011, proiectul a trecut de Senat abia cinci luni mai târziu, fiind în septembrie 2014 încă în dezbatere la Camera Deputaţilor. Toate acestea s-au petrecut în ciuda faptului că sindicatele au cerut în mod repetat modificarea Legii 62 şi respectarea angajamentelor luate de PSD.[141] De la sfârşitul lui 2012, când a fost publicat în Monitorul Oficial un proiect de modificare şi completare iniţiat de Blocul Naţional Sindical, nu s-a mai auzit nimic despre Codul Muncii.[142] Dacă şi când se va trece la modificarea acestuia, compromisurile vor fi, cu siguranţă, cel puţin la fel de importante ca în cazul amendării Legii Dialogului Social.

---

139 „Dialogul social - miza modificării Legii nr. 62/2011", on-line: http:// www.managerexpress. ro/work/context-work/dialogul-social-miza-mo- dificarii-legii-nr-62201 l.html.

140 „Draft Emergency Ordinance to Amend Law 62/2011 on Social Dialogue: Joint Comments of European Commission and IMF StafF, 12 octombrie 2012, on-line: http://www.ituc-csi.org/ IMG/pdf/romania. pdf.

141 De exemplu, Scrisoarea deschisă a confederaţiei „Cartel Alfa" către Consiliul Naţional al Partidului Social Democrat din 29 iulie 2014.

142 BNS a continuat pe parcursul lui 2014 demersurile de modificare a Codului Muncii prin iniţiativă cetăţenească. Nu este clar însă de câtă susţinere se bucură iniţiativa BNS din partea partidelor politice şi, în consecinţă, c greu do spus ce se va alege în final din iniţiativa BNS.

O RETROSPECTIVĂ ASUPRA FALSELOR PROMISIUNI ALE MODIFICĂRILOR LEGISLATIVE

Dacă în privinţa luptelor din jurul schimbărilor legislative lucrurile sunt destul de clare, rămâne de stabilit care a fost impactul economic şi social al adoptării noului Cod al Muncii şi al Legii Dialogului Social. Susţinătorii celor două legi au insistat asupra beneficiilor substanţiale pe care urma să le aducă dereglementarea pieţei muncii: creşterea ratei ocupării, atragerea investitorilor, crearea unui număr substanţial de noi locuri de muncă, reducerea şomajului, reducerea sau chiar eradicarea muncii informale, condiţii mai bune de muncă pentru „cei ce muncesc" ş.a.m.d. După intrarea în vigoare a noilor legi, însă, a existat foarte puţină preocupare pentru măsura în care promisiunile şi aşteptările acestea au fost îndeplinite.[143]

Când vine vorba de anumite dimensiuni vizate de noua legislaţie - cum este cazul organizării şi negocierilor colective -, impactul s-a făcut simţit imediat şi poate fi discutat chiar şi la puţin timp după intrarea în vigoare a noilor legi. în privinţa majorităţii caracteristicilor pieţei muncii, însă, efectele schimbărilor legislative se vor face simţite în timp, în momentul de faţă putându-se vorbi doar despre tendinţe şi posibilităţi deschise de noile reglementări -spre exemplu, în condiţiile în care numărul locurilor de muncă stagnează, e puţin probabil să vedem o înmulţire substanţială şi imediată a muncii temporare sau a numărului contractelor pe durată determinată, deşi în timp este posibil şi destul de probabil ca acestea să devină mai semnificative, indiferent de evoluţia numărului de locuri de muncă. Alte aspecte - spre exemplu, schimbarea condiţiilor şi a relaţiilor de muncă - sunt mai dificil de surprins folosind date cantitative agregate, ele necesitând

---

143 În afara unor examinări sumare şi sporadice, există doar trei analize substanţiale: analiza lui Ciprian Domnişoru („Decent Work Policy Options for the Romanian Economy", Organizaţia Internaţională a Muncii, Working Paper nr. 105, 2012; on-line: http://www.ilo.org/wc- msp5/groups/public/—dgreports/—integration/documents/publication/wcms_191573.pdf), studiul de impact asupra relaţiilor industriale publicat de Organizaţia Internaţională a Muncii (Luminiţa Chivu *et al,* „Impactul reformelor legislative asupra relaţiilor industriale din România", 2013; on-line: http://www.fes.ro/media/publications/wcms_219732. pdf) şi diversele cercetări ale Blocului Naţional Sindical. Atât analizele OIM, cât şi cele ale BNS au fost prezentate reprezentanţilor guvernului.

atenţie specială.

Deşi cu siguranţă nu este cel mai important indicator, creşterea Produsului Intern Brut (PIB) este cel mai discutat şi uzitat, chiar şi atunci când vine vorba de legislaţia muncii. Până la urmă, scopul major declarat al măsurilor anticriză a fost reîntoarcerea la creştere economică mai mult sau mai puţin susţinută - efectiv, ieşirea din criză. Deşi relevanţa ca atare a creşterii PIB pentru înţelegerea dinamicilor sociale şi economice este foarte limitată, importanţa acestui indicator pentru instituţiile internaţionale şi mediul de investiţii este indubitabilă: o economie în creştere înseamnă pentru acestea o economie în care se fac bani, nu se pierd. După cum se ştie, România a avut o creştere accelerată a PIB la început de mileniu, urmată de o scădere bruscă şi substanţială în 2009, cu o oarecare revenire la creştere pozitivă începând cu 2011 - foarte mică în comparaţie cu perioada pre-criză, de aproximativ 2% anual, şi oscilantă (Figura l). Rămâne de văzut ce anume a contribuit mai exact la această dinamică a PIB, pentru cine a însemnat un trai mai bun şi pentru cine nu. Sigur în momentul de faţă este că revenirea pe creştere din 2011 nu poate fi atribuită dereglementării pieţei muncii. Spre exemplu, cei doi factori majori care au contribuit la creşterea PIB în 2013 - agricultura şi industria auto - au depins mai degrabă de condiţiile meteo, respectiv de cererea externă şi de creşterea producţiei la fabricile Dacia şi Ford, lucruri care nu au nimic de-a face cu aşa-zisa flexibilizare a pieţei muncii.[144]

144[14] „INS: Industria şi agricultura sunt factorii creşterii spectaculoase de 4,**1**% a PIB în T3", *Ziarul financiar,* 5 decembrie 2013. în perioada de criză, exporturile, pe care toate guvernele le-au favorizat explicit şi pe care le-au propus drept strategie de (revenire la) creştere economica, au fluctuat. Conform datelor Organizaţiei Internaţionale a Comerţului, exporturile de mărfuri au scăzut dramatic în 2009, revenind în 2010 şi 2011 şi scăzând iar în **2012**; exporturile de servicii au crescut doar în **2011**.

Figura 1. Creşterea PIB real, 2006-2013.

*Sursa datelor: Eurostat.

Creşterea PIB, se poate spune, ar putea ascunde alte evoluţii, în raport cu care schimbările legislative discutate aici să fi avut un rol important. Un argument la care s-a revenit în mod repetat, atunci când a venit vorba de promovarea dereglementării, a fost creşterea competitivităţii şi atragerea investitorilor străini, o contribuţie semnificativă la schimbarea legislativă având-o lobby-ul făcut de reprezentanţii acestora pe lângă guvern, preşedinte şi partidele aflate la putere în acel moment. Potrivit datelor BNR, după anul de apogeu 2008 investiţiile străine directe au scăzut dramatic, de la aproximativ 9,5 miliarde de euro la aproximativ 3,5 miliarde în 2009 şi 2,2 miliarde în 2010, scăderea continuând şi în 2011, până la circa 1,8 miliarde. în 2012 s-a înregistrat o creştere redusă, până la 2,1 miliarde de euro, însă aproape două treimi au fost reprezentate de credite şi numai o treime de participaţii la capital, scăderea dramatică a acestora din urmă continuând, atât în termeni relativi cât şi absoluţi, de la izbucnirea crizei.

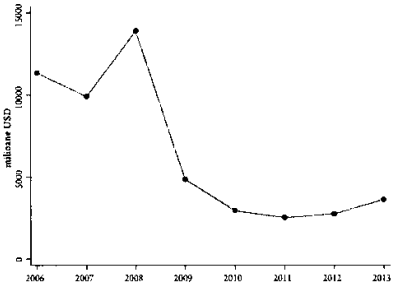

Figura 2. Investiţii străine directe, 2006-2013.

*Sursa datelor: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)

Aşadar, contrar promisiunilor şi insistenţelor susţinătorilor modificării legislaţiei muncii, dereglementarea pieţei muncii nu a dus la o creştere a competitivităţii şi nu a atras investiţii substanţiale. Din punct de vedere al competitivităţii, se pare că problemele au fost şi sunt în continuare cu totul altele decât rigiditatea sau gradul de flexibilizare al pieţei muncii.[145]

Rata ocupării este indicatorul pe marginea căruia s-a discutat cel mai mult în prima jumătate a lui 2011. Creşterea ratei ocupării ar fi însemnat reducerea şomajului şi, în cazul României, mai ales reducerea sub-ocupării cronice şi a muncii informale, lucruri care, cel puţin în teorie, se puteau întâmpla şi în absenţa investiţiilor şi a unei creşteri economice semnificative. In ciuda promisiunilor, însă, numărul locurilor de muncă a scăzut în continuare şi în 2011, crescând uşor în 2012, dar situându-se la sfârşitul acestui an la un nivel inferior anului 2006 şi destul de departe de anii de vârf 2007-2008. Nici numărul celor angajaţi pe cont propriu nu a scăzut, fiind în continuare de peste 30% din numărul total al angajaţilor (Figura 3). Sub-ocuparea şi munca informală nu au înregistrat scăderi semnificative, în ciuda previziunilor susţinătorilor schimbărilor legislative.

145 Formarea brută de capital fix a crescut constant şi incremental în perioada 2009-2012 şi a scăzut în 2013. Nu s-a înregistrat niciun fel de creştere substanţială în 2011 sau 2012. Despre sursele problemelor asigurării competitivităţii, vezi Victoria Stoiciu, „Un an de la intrarea în vigoare a (Iodului Muncii şi câteva reflecţii pe marginea priorităţilor noului guvern”, *CriticAtac*, 16 mai 2012 (http://www.criticatac.ro/16250/de-la-in- trarea-vigoare-codului-muncii-cateva-reflecii-pe-marginea-prioritilor-no- ului-guvern/).

Şomajul s-a menţinut la undeva în jur de 7%, dar rata şomajului nu a constituit o problemă majoră nici înainte, nici după izbucnirea crizei. Situaţia şomerilor, totuşi, se pare că s-a înrăutăţit, aceştia întâmpinând şi mai multe dificultăţi în găsirea locurilor de muncă, fiind, în plus, supuşi unor constrângeri suplimentare ca urmare a reducerii ajutorului de şomaj.[146] Rata şomajului în rândul tinerilor de sub 25 de ani a crescut însă până la circa 23%, după ce în perioada 2003-2009 nu a depăşit niciodată 21%. Şomajul de lungă durată a înregistrat de asemenea o creştere constantă, de la 2,2% în 2009 la 3,4% în 2013, atingând cel mai ridicat nivel de după 2006.

Contrar vocilor care insistă asupra efectelor benefice ale noii legislaţii a muncii, nu se poate identifica nicio tendinţă clară de creştere a ratei ocupării care să fie însoţită de scăderea muncii informale şi a sub-ocupării.32

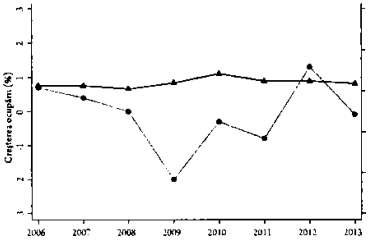

♦— Creşterea ocuplrii (% faţi de anul precedent)
* Angajaţi pe cont propriu (% din total angajaţi)

Figura 3. Creşterea ocupării şi rata angajării pe cont propriu, 2006-2013.

*Sursa datelor: Eurostat

Tendinţele înregistrate până acum sunt foarte slabe şi oscilante, fiind chiar şi aşa foarte greu de atribuit aşa-zisei flexibilizări a pieţei muncii. Numărul de noi locuri de muncă a crescut nesemnificativ, ritmul creşterii încetinind în ultima perioadă şi nereuşind să depăşească nivelul înregistrat anterior intrării în vigoare a noii legislaţii. în contextul u „Economia a creat peste 70.000 de locuri de muncă noi de la începutul .mulţii şi peste 250.000 de la

146 Liviu Voinea *et al*, „Mobilitatea forţei de muncă şi aspecte privind incluziunea socială", Biroul pentru observarea pieţei muncii şi a calităţii locurilor de muncă, Blocul Naţional Sindical, 2012.

intrarea în vigoare a Codului muncii. Dar ••H/.t im .»tiemt", *Ziarul financiar,* 5 septembrie 2013.

dispariţiei multor locuri de muncă din domeniul privat şi mai ales din cel de stat, situaţia care se întrevede în momentul de faţă este una asemănătoare cu cea de dinainte de criză, minus creşterea economică constantă. Chiar şi înainte de /008-2009, situaţia pe piaţa forţei de muncă nu era deloc una bună: problemele cu rata ocupării, munca informală sau sub-ocuparea cronică nu au apărut odată cu criza, ci sunt mai degrabă probleme structurale ale economiei şi pieţei muncii. în ciuda promisiunilor, noua legislaţie a muncii nu ,i avut niciun impact semnificativ în acest sens. La finalul anului 2013, rata ocupării rămânea sub 60%. Potrivit unui sludiu BNS publicat în 2011, ocuparea informală ajungea la peste 30% din populaţia ocupată, neexistând vreun motiv pentru a crede că acest procent s-a redus semnificativ în ultimii trei ani.33 Ceea ce s-a schimbat însă este faptul că, de partea celor care lucrează sau îşi caută loc de muncă, v ompetiţia s-a înăsprit: rata locurilor de muncă vacante a scăzut după 2008 la sub 1%, de la 2% sau peste înainte de i l iză, dereglementarea muncii neavând deloc un impact pozitiv asupra acestui indicator.

într-o asemenea situaţie de competiţie este de aşteptat ca situaţia angajaţilor să se înrăutăţească. Criticii noii legislaţii avertizau încă de la apariţia propunerilor iniţiale că cel mai important efect urma să fie precarizarea accentuată a muncii, in special în privinţa răspândirii muncii atipice şi a creşterii nesiguranţei şi inegalităţilor pe piaţa muncii.34 într-adevăr, se parc că la jumătatea lui 2012 munca temporară a înregistrat nn vârf de creştere de aproape 50% faţă de 2008 (de la apro- " l,iviu Voinea *et al,* „Economia informală şi impactul ei asupra pieţei muncii" Biroul pentru observarea pieţei muncii şi a calităţii locurilor de muncă, Blocul Naţional Sindical, 2011.

" Munca atipică „se referă la relaţiile de muncă neconforme cu modelul '.i.mdard sau «tipic» de muncă *full-time,* regulată, pe perioadă nedeter- mmată, prestată

pentru un singur angajator pe o perioadă lungă de timp” (vezi http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictio- n.iry/definitions/atypicalwork.htm).

ximativ 80.000 la puţin sub 120.000 de angajaţi temporari). Cele mai multe locuri de muncă temporare noi au apărut în agricultură, de aici şi fluctuaţia sezonieră (de ordinul zecilor de mii) a numărului de angajaţi temporari. Pe lângă facilitarea încheierii contractelor pe perioadă determinată, renunţarea la acordarea obligatorie în cazul contractelor încheiate prin agent de muncă temporară a aceloraşi drepturi salariale deţinute de angajaţii direcţi ai aceleiaşi întreprinderi s-a tradus imediat în ieftinirea substanţială a forţei de muncă temporare contractate prin agenţii specializate, care s-au bucurat astfel, în ciuda crizei, de o piaţă extinsă.[147] După 2011, munca cu program redus a înregistrat o creştere infimă: numărul angajaţilor part-time se situează undeva pe la 10% din totalul angajaţilor, această proporţie rămânând constantă de la jumătatea anilor 2000. în contextul lipsei locurilor de muncă, extinderea muncii atipice se va face însă doar în timp, pe măsură ce companiile reuşesc să înlocuiască contractele de muncă normale cu contracte de muncă atipice. Deşi există indicii că lucrurile se mişcă în această direcţie, va dura destul până ce noua legislaţie îşi va face efectul.[148] în contextul o fertei slabe de locuri de muncă, prevederile noii legislaţii defavorizează net angajatul, pentru care prestarea muncii atipice nu are cum să fie voluntară, din moment ce acesta efectiv nu are de unde să aleagă.

în schimb, Legea Dialogului Social a schimbat imediat relaţiile de muncă, după cum arată raportul Organizaţiei Internaţionale a Muncii publicat la începutul lui 2013d7 Legea 62/2011 a atacat asocierea colectivă şi

147 „Se caută tot mai mulţi angajaţi temporari. La ce valoare a ajuns .ceasta piaţă”, *Adevărul,* 19 martie 2012.

148 Vezi, de exemplu, „BCR a concediat 1.200 de angajaţi anul acesta ’, *Business24,* 19 decembrie 2013 (online: http:/ www.business24.ro/bcr/ stiri-bcr/bcr-a-concediat-1 -200-de-angajati-anul-acesta-1539559).

' I umimţ.i Chivu *et al, op. cit.*

reprezentati- vitatea organizaţiilor sindicale, ridicând pragurile de la care angajaţii se pot asocia şi de la care sindicatele pot participa la negocierile colective. împreună cu eliminarea contractului colectiv încheiat la nivel naţional, aceste prevederi au dus la imposibilitatea asocierii şi negocierii colective în întreprinderile mai mici de 20 de angajaţi, care constituie aproximativ 90% din numărul total de întreprinderi şi unde salariile sunt considerabil mai mici decât în întreprinderile mari. Potrivit raportului OIM, un efect imediat al adoptării Legii Dialogului Social a fost scăderea proporţiei celor acoperiţi de contracte colective de muncă, de la 100% la sub o treime din totalul angajaţilor. Combinată cu modificarea criteriilor de reprezentativitate, schimbarea nivelurilor superioare de negociere colectivă - eliminarea nivelului naţional şi înlocuirea negocierilor la nivel de ramură cu cele la nivel de sector - a produs degringoladă în rândul sindicatelor şi a organizaţiilor patronale, primele fiind nevoite să îşi recâştige reprezentativitatea în condiţii semnificativ mai dure şi să încerce să semneze contracte colective de muncă în condiţii potrivnice negocierilor. în consecinţă, negocierile colective la nivel de sector s-au dovedit a fi imposibile în practică, la nivel de grup numărul de contracte colective de muncă fiind extrem de mic. In 2011, doar un contract la nivel de grup a fost încheiat în sectorul privat şi şase în sectorul bugetar, sector în care noua lege limitează Insă posibilitatea negocierii colective a drepturilor băneşti; In 2012 s-au încheiat opt contracte la nivel de grup, în 2013 s au semnat şapte, iar în 2014 doar două contracte fuseseră semnate în primele opt luni ale anului, aproape toate în sectorul public. La nivel de sector de activitate, doar trei contracte au fost semnate de la adoptarea noii legislaţii, două în 2012 şi unul în 2013, toate trei în sectorul de stat.38 " Potrivit informaţiilor afişate pe site-ul Ministerului Muncii, Familiei, Protecţiei Sociale şi Persoanelor Vârstnice.

Destul de departe de dorinţa iniţiatorilor Legii 62 de a îmbunătăţi funcţionalitatea dialogului social.

Un efect important al eliminării contractului colectiv de muncă la nivel naţional a fost scoaterea de sub incidenţa negocierii colective a salariului minim, eventualele modificări ale acestuia fiind lăsate la discreţia guvernului. Salariul minim a stagnat până în 2013, când mărirea lui a făcut ca o măsură prevăzută până în 2010 în acordurile colective semnate de sindicate, patronate şi guvern să pară un gest de mărinimie din partea USL/ PSD.[149] De asemenea, renunţarea la coeficienţii de salarizare în funcţie de calificare prevăzuţi în contractul colectiv de muncă afectează mai ales salariile persoanelor tinere, şi aşa predispuse şomajului. In plus f aţă de restul angajaţilor, tinerii şi angajaţii din întreprinderile mici au fost vulnerabilizaţi în mod direct de renunţarea la contractul colectiv la nivel naţional, ale cărui prevederi nu se mai aplică automat tuturor angajaţilor, ele trebuind negociate la nivel de unitate, grup de unităţi sau sectoare de activitate.

DUMPING SOCIAL ORGANIZAT^
„LA DREAPTA" ŞI „LA STÂNGA*

Legislaţia muncii adoptată în 2011 nu a adus nici creştere economică, nici investiţii semnificative, nici mai multe locuri de muncă, nici protejarea suplimentară a „celor ce muncesc", nici dialog social mai eficient. în schimb, a însemnat diminuarea drepturilor angajaţilor, încurajarea muncii al ipice, descurajarea organizării şi împiedicarea negocierilor i olective. împreună cu destructurarea sectorului bugetar începută la mijlocul lui 2010, aceste măsuri au vizat suplimentarea ofertei de forţă de muncă, în speranţa că cererea va apărea de la sine. în contextul previzibil al nematerializării i clei din urmă, schimbarea legislaţiei muncii a contribuit la înrăutăţirea situaţiei deja existente, cel puţin pentru angajaţi,

149 Ultimul contract colectiv semnat la nivel naţional a expirat în 2010, negocierile pentru un nou contract fiind blocate la sfârşitul acelui an, înainte de adoptarea Legii Dialogului Social. Creşterea salariului minim din 2013 şi 2014 a fost inferioară celei stipulate de acordurile tripartite semnate anterior. Potrivit raportului OLM din 2013, „prin «Acordul tripartit privind evoluţia salariului minim şi a raportului dintre acesta şi salariul mediu i n perioada 2008-2014» (semnat la data de 25 iulie 2008 de către (îuvernul României şi toate cele 13 confederaţii patronale şi cele 5 confederaţii sindicale reprezentative la nivel naţional), în anul **2011**, de pildă, alariul minim era stabilit să fie 860 lei (faţă de 670 lei realizat), iar în anul 2012 acesta ar fi urmat să fie 1.030 lei (comparativ cu 700 lei)" (Luminiţa Chivu *et al, op. cit.*, p. 31).

angajatorii mărindu-şi în schimb profiturile pe perioada crizei.40 După cum arată raportul OIM despre impactul schimbării legislaţiei muncii41, de la izbucnirea i lizei proporţia remunerării angajaţilor în PIB a scăzut la \ub 40%, în timp ce excedentul brut de exploatare a crescut până la peste 50%.42 Conform datelor Eurostat, în 2013 remunerarea angajaţilor constituia 33,2% din PIB, în scădere ilr la 42% în 2008 (Figura 4), România având în 2012 cea tir-a treia cea mai mică proporţie din PIB a compensaţiei i âtre angajaţi din UE, după Grecia şi Polonia - media UE situează undeva la peste 49%. Fără îndoială, deci, criza a lost în cea mai mare parte suportată de angajaţi.

Retrospectiv, putem vedea astfel cât de violentă a fost iniţiativa de a modifica legislaţia muncii pentru a schimba o situaţie cu ramificaţii economice şi sociale infinit mai complexe decât simpla ecuaţie a creşterii cererii de forţă de muncă drept consecinţă a ieftinirii şi măririi ofertei acesteia. Aşa cum a arătat pe larg Ciprian Domnişoru, rata ocupării nu poate creşte flră adresarea unor probleme pe

„Angajaţii români din multinaţionale, mai profitabili decât vesticii", */uirulfinanciar,* **2** februarie **2011**.

" I .uminiţa Chivu *et al, op. cit.,* pp. 25-26.

" Definiţia excedentului brut de exploatare folosită de INS este următoa- icu: „ceea ce rămâne din valoarea adăugată, nou creată în procesul de pro tlucţie, după remunerarea salariaţilor şi plata impozitelor pe producţie" care dereglementarea pieţei muncii nu face decât să le agraveze: prevalenţa sărăciei atât în rândurile celor care nu sunt angajaţi, cât şi în rândurile celor care au un loc de muncă, creşterea inegalităţilor sociale, discrepanţele majore între rural şi urban, înrăutăţirea accesului la educaţie şi sănătate, condiţiile de muncă precare şi accentuarea dezechilibrelor dintre muncă şi viaţa personală.[150]

Toate aceste probleme existau şi înainte de criză,

150 Ciprian Domnişorii, *op. cit.*

însă perioada de prosperitate economică de care a beneficiat cel mai mult numai o parte a populaţiei a făcut ca multe dintre acestea să pară fie invizibile, fie rezolvabile de la sine în timp. Problema fundamentală a inegalităţilor pe piaţa muncii şi a efectelor diferenţiate pe care politicile guvernului urmau să le aibă asupra diverselor categorii sociale a rămas neatinsă. Dacă luăm exemplul geografiei pieţei muncii, aceste probleme nu se rezumă doar la diferenţele dintre rural şi urban - la rândul lor în mare parte ignorate de măsurile menite să crească ocuparea, chiar dacă sub-ocuparea este de cu totul altă natură şi are o cu totul altă amploare în mediul rural decât în cel urban. Lucrurile sunt mult mai complicate: piaţa muncii ca fenomen economic şi sociologic nu există decât la nivel local şi regional, fiind determinată de măsura în care oamenii sunt dispuşi să facă naveta sau să se mute mai aproape de locurile de muncă, care nu sunt şi nu au cum să fie distribuite uniform din punct de vedere geografic. Din moment ce, lăsând la o parte situaţiile excepţionale, costurile migraţiei interne sunt relativ mari, piaţa muncii nu se întinde pe un spaţiu geografic mai mare decât pentru cei care au slujbe bine plătite şi pentru care de regulă raportul dintre cerere şi ofertă este în favoarea angajatului. Asimetriile majore de dezvoltare dintre judeţele şi regiunile ţării nici nu au fost puse în discuţie când a venit vorba de elaborarea noii legislaţii, deşi era de aşteptat ca aceasta să aibă efecte diferite în funcţie de profilul economic şi structura pieţei muncii proprii fiecărei regiuni.44

Creşterea productivităţii muncii a fost unul dintre dezideratele exprimate de guvernanţi când au adoptat schimbarea de legislaţie a muncii şi măsurile de tăiere a salariilor >i ajutorului de şomaj. Productivitatea pe angajat se situa In 2013 la 51,7% din media UE, cu 2,6% mai mult decât în /008; productivitatea pe oră lucrată era în 2013 de 45,1%, i ii 1,**6**% mai mult decât în 2008. Desigur, creşterea produc- l ivităţii prin reducerea salariilor şi creşterea gradului de nesiguranţă pe piaţa muncii poate părea

absurdă, din moment i o se bazează pe scăderea forţată a costului forţei de muncă, scăzând în acelaşi timp stimulentul pentru muncă, în special pentru cea calificată, despre care se presupune că, împreună i u investiţiile tehnologice, este cea mai eficientă şi sustena- bilă cale spre creşterea productivităţii.45 Astfel, nu este prea dificil de înţeles de ce şi cum se face că politicile de ocupare trebuie să fie corelate cu politicile educaţionale şi de sănă- t ,itc. Când statul îşi destructurează sistemele de educaţie şi sănătate, când nu are o politică industrială şi îmbrăţişează dependenţa faţă de investitori şi când nu implementează aproape niciun fel de măsuri active de creştere a ocupării forţei de muncă, nu mai poate cere creşterea productivităţii decât prin reducerea costului forţei de muncă, suportată în totalitate de către angajat. Modificarea legislaţiei muncii a fost făcută în spiritul atragerii investiţiilor care caută în primul rând forţă de muncă cât mai ieftină, aceste investiţii fiind de regulă şi cele mai puţin productive. Pe lângă dogmatism, deci, pretenţia de creştere a productivităţii muncii **41** Despre dezvoltarea geografică inegală, vezi, de exemplu, „Economia lircărui judeţ din România in funcţie de cifra de afaceri a companiilor”, */uirul financiar,* 16 martie 2014.

4 l.iviu Voinea *et al,* „Barometrul productivităţii muncii”, Biroul pentru observarea pieţei muncii şi a calităţii locurilor de muncă, Blocul Naţional Sindical, 2011.

prin scăderea preţului forţei de muncă arată, pe de o parte, cât de radicale din punct de vedere politic şi ideologic pot fi măsurile anticriză implementate în România şi, pe de altă parte, cât de miopi sunt guvernanţii şi experţii care îi înconjoară atunci când vine vorba de înţelegerea unor asemenea probleme şi dezvoltarea unor soluţii economice şi sociale pe termen lung, soluţii care să vizeze în primul rând asigurarea unui trai mai bun celor pe care îi reprezintă.

Legată de problema productivităţii muncii, problema costului muncii rămâne una controversată. Pentru angajatori, angajatul român este al doilea cel mai ieftin din

Europa, după cel bulgar. între 2005 şi 2008, costul orar al muncii a crescut cu aproape 72%, de la 2,37 euro la 4,07 euro pe ora, însă creşterea a venit după o perioadă de scădere susţinută. * Criza a dus iniţial la inversarea acestei tendinţe de creştere, urmată de o revenire pe creştere timidă în comparaţie cu majoritatea celorlalte ţări europene - lăsând la o parte agricultura şi administraţia publică şi luând în calcul evoluţia ratei de schimb leu/ euro, costul muncii în România a crescut între 2008 şi 2012 cu doar 4,6%, media UE fiind de 8,6%; din moment ce salariile în administraţia publică au avut enorm de suferit în această perioadă, este de aşteptat ca pentru întreaga economie creşterea să fie şi mai mică. Astfel, deşi angajatul român este în medie de două ori mai puţin productiv decât cel european, este în acelaşi timp de mai mult de cinci ori mai ieftin. în Bulgaria, eterna rivală in ce priveşte sărăcia, tăierile bugetare şi îmbrăţişarea *dump*-mg-ului social european, costul muncii raportat la euro a crescut cu peste 40% în aceeaşi perioadă.[151] Dacă această evoluţie continuă, ar trebui să ne bucurăm de posibilitatea ca în curând România să aibă privilegiul de a avea cea mai ieftină forţă de muncă din Europa.

Una dintre măsurile de creştere a ratei ocupării discutate recent este reducerea poverii fiscale asupra muncii, mai exact, reducerea contribuţiilor de asigurări sociale (CAS) la angajator. Direcţia este aceeaşi ca şi până acum: creşterea ratei ocupării prin scăderea costului muncii. Deşi a fost propusă drept „măsură de stânga" şi în ciuda aparentei împotriviri a forţelor politice declarate de dreapta, scăderea CAS se bazează pe o logică elementară izbitor de asemănătoare cu măsurile „de dreapta" din 2011.48 Pe lângă aceleaşi promisiuni de atragere a investiţiilor şi crearea de locuri de muncă, argumentul principal ar fi că scăderea CAS ar încuraja fiscalizarea muncii informale, însă acest lucru iui este deloc clar, în contextul în care până la izbucnirea crizei povara fiscală a

151 Aceste date se referă la industrie, construcţii şi servicii, exceptând administraţia publică, activităţile gospodăriilor şi ale organizaţiilor extra-teritoriale.

scăzut constant şi semnificativ, fără **.1** se înregistra reduceri corespunzătoare ale muncii informale. Cel mai probabil, reducerea CAS va duce la apariţia unor noi probleme de echilibru bugetar, care, dacă e să urmărim ceea ce s-a întâmplat în ultimii ani, vor fi urmate de noi tăieri bugetare şi dereglementări menite să atragă investitorii. Astfel, deşi reducerea CAS la angajator nu ar avea niciun efect direct asupra angajaţilor, care ar trebui să fie atraşi de această măsură în eventualitatea reducerii muncii informale şi a apariţiei unor noi locuri de muncă, aceştia ar putea fi afectaţi indirect de eventualele măsuri impuse de necesitatea menţinerii disciplinei fiscale. Nu este clar, prin urmare, în ce fel reducerea costului muncii (pentru angajator) este o „măsură de stânga", aşa cum a fost recomandată de reprezentanţii guvernelor USL/ PSD, în contextul păstrării cotei unice de impozitare şi a ignorării

Cristian Socol, „100.000 de noi locuri de muncă. Urgenţa măsurilor pentru tineri", *Adevărul,* 15 decembrie 2013 (on-line: http://adevarul. **10**/ economie/stiri-economice/**100000**-locuri-munca-urgenta-masuri- lnr tineri-I_52adabc4c7b855ff56b9dc5e/indexjtiml).

faptului că munca informală are mai degrabă de-a face cu precarizarea muncii fiscalizate, salariile mici sau sărăcia foarte răspândită. Faptul repetat la nesfârşit că România are o povară fiscală a muncii peste media europeană nu înseamnă în sine mai nimic, îndeosebi în condiţiile costului comparativ foarte scăzut al forţei de muncă.

ASPECTE CONTEMPORANE ALE LUPTEI DE CLASĂ

Bilanţul la trei ani şi jumătate de la schimbarea legislaţiei muncii este sumbru. Principiile simpliste care au stat la baza promisiunilor guvernanţilor de atunci s-au dovedit în practică a fi complet nefuncţionale sau, cum s-a văzut în cazul negocierilor colective, chiar disfuncţionale. Urmărirea cu orice preţ a creşterii cantitative a locurilor de muncă s-a dovedit a fi falimentară, atât când vine vorba

de creşterea ratei ocupării, cât şi în privinţa protejării „celor ce muncesc”. Lipsa totală de atenţie faţă de problema calităţii locurilor de muncă existente sau nou create este doar o parte din ecuaţia mai largă a sacrificării drepturilor cetăţeneşti de natură economică, socială şi chiar politică. Pe lângă subordonarea acestor drepturi şi deziderate unei logici economiste rudimentare, impactul modificărilor legislaţiei muncii arată, retrospectiv, cât de încărcate ideologic au fost şi sunt politicile întreprinse de reprezentanţii statului.

Lipsa de reacţie a majorităţii populaţiei afectate de aceste schimbări, incapacitatea de reacţie a sindicatelor, precum şi alierea lor cu fosta opoziţie şi construirea unui aşa-zis program „de stânga” în jurul unor măsuri asemănătoare şi parţial în jurul eventualei recuperări doar a unei mici părţi din drepturile pierdute conturează, toate, un peisaj dezolant al hegemoniei logicii capitalului.

Aceasta este semnificaţia istorică a evenimentelor din 2010-2011, a căror punct culminant a fost modificarea legislaţiei muncii: povara crizei a fost pusă în spatele angajaţilor, totul în slujba investitorilor şi a menţinerii performanţei in faţa instituţiilor internaţionale; discursul de întărâtare a „celor ce muncesc” împotriva „celor ce nu muncesc” (incluzând aici categoria „asistaţilor sociali”) şi a sectorului privat („omul slab”) împotriva sectorului public („omul gras”) a ilevenit dominant în spaţiul public, la fel cum aproape orice lormă de solidaritate socială a devenit demnă de condamnat; după două decenii de confruntări între sindicate şi guvernanţi, mişcarea sindicală a fost în sfârşit înfrântă într-un mod cât se poate de categoric; politica antidemocratică a ajuns la ordinea zilei, în vreme ce tocmai cei care o practică ileplâng ameninţările la care e supusă democraţia.

Toate acestea nu ţin de vreo particularitate românească. în toată această poveste, preşedintele Traian Băsescu $i guvernul Boc, promotorii principali ai acestor politici in România, nu au fost nimic altceva decât nişte versiuni autohtone ale unui tip de actor politic din ce în ce

mai răspândit în Europa şi, în general, în lume. Restrângerea masivă drepturilor angajaţilor, accentuarea rapidă a inegalităţilor, disoluţia mişcărilor sindicale şi subordonarea actorilor politici cerinţelor capitalului sunt probleme globale. Drept consecinţă, este foarte probabil ca, în timp, pentru a ţine pasul, să trebuiască să fim pregătiţi să coborâm şi mai mult ştacheta şi să renunţăm la şi mai multe drepturi.49 Ar li momentul să recunoaştem, înaintea istoricilor din viitor, că aşa arată lupta de clasă astăzi.[152]

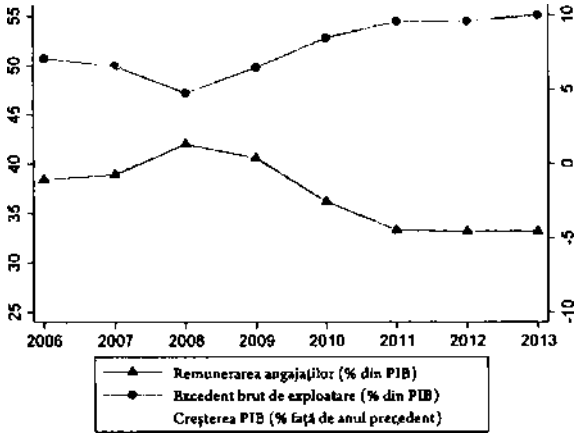

Figura 4. Remunerarea iingajaţilorşi excedentul brut de exploatare, 2006-2013.

*Sursa datelor: Eurostat

Sănătatea si educaţia:

y >

traiectoria într-o ţară capitalistă preponderent rurală

Ciprian Domnişorii

„Cât despre sprijinul Guvernului, se fac evaluări şi vom pune la dispoziţie materialele de construcţie. Banii

152 *IotNews.ro*, 10 martie 2012.

vor veni de la bugetul de stat. Se va tăia de la educaţie şi de la sănătate." (Traian Băsescu, în contextul inundaţiilor din Dorohoi, 2010)

C Aim înţelegem în România starea proastă a sistemelor de educaţie şi sănătate? Multă vreme, explicaţia a fost: l) ine- licienţa sistemului comunist (centralism excesiv, lipsa concurenţei, lipsa stimulentelor, politizare). Alte explicaţii au vizat 2) dificultăţile tranziţiei: lipsa resurselor, problemele de adaptare şi schimbare de sistem şi 3) corupţia, şi ea întâi atribuită comunismului, dar cu timpul luând forme proprii capitalismului (în sistemul universităţilor private, firmelor de soft educaţional, al relaţiilor companiilor farmaceutice cu sistemul de stat, farmacii şi doctori, în rândul medicilor de familie cu practică privată).

Măsurile de reformă din perioada Băsescu (2004-2014) au generat însă probleme noi, mai puţin aduse în discuţie: 4) descentralizarea şi oprirea mecanismelor de redistribuire au condus la reducerea drastică a accesului la sănătate şi educaţie în mediul rural şi în familiile cu venituri scăzute; 5) măsuri neoliberale cum sunt închiderile de şcoli şi spitale, distribuirea fondurilor publice operatorilor privaţi, restrângerea serviciilor publice şi taxarea accesului la ele au afectat negativ accesul şi calitatea serviciilor publice de educaţie şi sănătate. Tot în perioada Băsescu s-a concretizat o nouă problemă: 6) migraţia externă a avut efecte negative asupra veniturilor la nivel local, a educaţiei copiilor rămaşi în urmă, a recrutării şi ocupării posturilor în sistemele de sănătate şi educaţie. La această din urmă problemă administraţia Băsescu s-a raportat exclusiv ca la un mecanism inevitabil al pieţei, chiar benefic, ca supapă pentru reducerea şomajului.

Politicile din perioada Băsescu au pus România pe o traiectorie de dezvoltare dezechilibrată, în care educaţia, sănătatea şi măsurile active pe piaţa muncii au fost marginalizate, prelungind un model de capitalism bazat pe exploatarea mâinii de lucru ieftine. Voi arăta dezechilibrele

fiscale din modelul actual de dezvoltare, comparând salariile din principalele sectoare industriale din România, SUA şi Franţa. După o trecere în revistă a altor dezechilibre induse de politicile avansate de Traian Băsescu, voi discuta traiectoria actuală a sistemelor de sănătate şi educaţie. Cum voi arăta în cele ce urmează, vorbim de „politicile lui Traian Băsescu" în contextul in care principalele reforme din sănătate şi educaţie au fost pregătite de consilierii prezidenţiali (chiar fără implicarea ministerelor de resort), iar politicile au fost asumate şi susţinute public de preşedinte.

MODELUL DE DEZVOLTARE

Epoca Băsescu a constat în instaurarea unui model de dezvoltare bazat pe investiţii din partea unor exportatori atraşi de taxe mici şi de mâna de lucru ieftină. Un model similar a fost aplicat de Irlanda, Slovacia şi alte state *„small open economy* ", cu sprijinul FMI şi al altor instituţii internaţionale de dezvoltare. In acest model, investitorii urmăresc ca salariile şi taxele să rămână „competitive", adică scăzute, iar guvernanţii de bună credinţă trebuie să investească în resurse care să atragă investiţii cu valoare adăugată, pentru a permite creşterea salariilor în viitor. Astfel de investiţii sunt educaţia, pregătirea profesională activă, inffastruc- lura, cercetarea şi, într-o oarecare măsură, sănătatea, din perspectiva „ocrotirii forţei de muncă".

Principalele decizii economice din perioada Băsescu au vizat instaurarea şi perpetuarea acestui regim de dezvoltare: cota unică, reducerea contribuţiilor de sănătate de la 7 la 5,5%, reducerea contribuţiilor de şomaj, acordarea de facilităţi investitorilor în criză în dauna sectorului public (facilităţi de şomaj tehnic, programe de sprijin pentru sectorului construcţiilor şi al celui auto, continuarea investiţiilor in drumuri şi autostrăzi prin reducerea cheltuielilor publice pentru sănătate şi educaţie, împrumutul FMI-Comisie, care a facilitat reducerea rezervelor obligatorii în valută, ajutând sectorul bancar dependent de capital străin).

Practic, din modelul de dezvoltare, epoca Băsescu a respectat prevederile ce vizau investitorii străini, precum si investiţiile în infrastructură şi construcţii. Investiţiile in educaţie, cercetare sau sănătate au fost marginalizate, băsescu alegând cel mai dur plan de măsuri de austeritate şi având ipocrizia să prezinte tăierile drept reforme.

In modelul actual de capitalism din România, forţele pieţei şi traiectoria indusă de regimul Băsescu împing România spre situaţia din perioada interbelică, epocă în care accesul Ia sănătate şi educaţie era extrem de limitat în rural şi pentru familiile cu venituri reduse. Autostrăzile - când se vor finaliza într-un final - vor aduce investiţii tot pe fondul exploatării mâinii de lucru ieftine.

DE CE A ALES TRA1AN BĂSESCU SĂ MARGINALIZEZE EDUCAŢIA ŞI SĂNĂTATEA

Ca să înţelegem acţiunile lui Traian Băsescu, trebuie să părăsim cadrul economic al investiţiilor de dezvoltare şi să raţionăm în termeni de putere. Băsescu nu a căutat simpatiile celor săraci, ale profesorilor, medicilor sau altor angajaţi din sectoare fără un control direct asupra resurselor, ci a căutat sprijinul acelor forţe care deţineau puterea în România, în virtutea legilor pieţei: cei cu venituri ridicate, cărora le-a oferit taxa unică, multinaţionalele, companiile de energie şi băncile, cruţate şi chiar favorizate în recesiune. în logica agresivă - formulată exclusiv în termeni de putere - a lui Traian Băsescu, forţele pieţei au fost net superioare oricărui ideal de dezvoltare sau de acces la sănătate şi educaţie.

Traian Băsescu a acţionat şi în virtutea intereselor din PDL. Orientarea investiţiilor spre blocuri ANL, şosele şi autostrăzi, piscine şi borduri s-a făcut prin prisma intereselor de afaceri ale finanţatorilor PDL. Numai finanţarea de la bugetul de stat pentru CNADNR a crescut de la 0,3% din PIB în 2007 la 1% din PIB în 2011, în timp ce cheltuielile publice pentru educaţie au scăzut, pe fondul reducerii salariilor şi a închiderilor de şcoli, de la 4,24% în 2009 la 3,53% în 2010 şi 3,07% în 2011.

Un alt motiv pentru marginalizarea sectoarelor de

educaţie şi sănătate este relaţia tensionată dintre Băsescu şi principalii actori şi manageri ai acestor sisteme. Deşi sindicatele din sănătate şi învăţământ nu au exercitat presiuni deosebite, reformele lui Traian Băsescu au întâmpinat o rezistenţă mai subtilă, aşa cum explica chiar preşedintele: „Trebuie să recunoaştem că în România cel mai greu de modernizat au fost sistemele cu densitate mare de studii superioare. Când vine vorba de educaţie, de justiţie, de sănătate, rezultatele sunt regretabile, oamenii se lasă greu". Unele dintre reformele avansate de Traian Băsescu au întâmpinat rezistenţă din partea unor reţele clientelare, de corupţie, din managementul sistemelor de sănătate şi educaţie, adesea cu legături mai puternice în PSD decât în arcul lui Băsescu. însă dincolo de aspectele de corupţie, „densitatea mare de studii superioare" presupunea că actorii din sistem nu achiesau la reformele radicale şi slab fundamentate avansate de Traian Băsescu şi doreau o dezbatere reală de politici. Opoziţia la nivel ideatic nu a fost primită bine de Băsescu, iar profesorii şi doctorii au ajuns ţinta criticilor: „Un profesor care are 16 ore pe săptămână este mai bine plătit ca mine, pe oră"; sau: „rata de rateu în diagnostic ajunge la peste 40% în sistemul de sănătate românesc". în privinţa „ratei de rateu", Administraţia Prezidenţială a trebuit să emită ulterior un comunicat: „Preşedintele României, Traian Băsescu, regretă neclarităţile rezultate...", întrucât preşedintele, evident, inventase o statistică.

CUM A IGNORAT BĂSESCU PROPRIILE SALE RAPOARTE DE POLITICI

„Rata de rateu" era felul preşedintelui de a comunica câte ceva din aspectele critice apărute în rapoartele (Comisiilor Prezidenţiale pentru Educaţie şi Sănătate. Aceste rapoarte au fost întocmite de echipe de profesionişti din domeniu, sub conducerea unor apropiaţi ai preşedintelui (Cristian Vlădescu la sănătate, pentru raportul *Un sistem sanitar centrat pe nevoile cetăţeanului,* Miclea/ Daniel David/ l'uneriu/ Dragoş Ciuparu la educaţie, pentru raportul *România Educaţiei*, *România Cercetării).*

Un raport conex era cel asupra riscurilor sociale (demografice), avându-i drept coordonatori pe Marian Preda şi Vasile Gheţău.

Traian Băsescu s-a referit adesea la rapoartele acestor comisii, prezentându-le şi în confruntarea electorală televizată cu Mircea Geoană. Rapoartele prezintă un diagnostic realist al sistemelor de educaţie şi sănătate, subliniind nevoile de investiţii, de creştere a echităţii în sistem prin facilitarea accesului în mediul rural sau pentru familiile sărace. Traian Băsescu a folosit însă rapoartele drept o pepinieră de statistici şi motivaţii pentru a justifica tăierile din sănătate şi educaţie. în contextul închiderii spitalelor, Traian Băsescu anunţa, de pildă, că România avea cel mai mare număr de paturi de spital pe cap de locuitor din Europa, informaţie contrazisă chiar de raportul comisiei prezidenţiale.

Rapoartele subliniau nevoile de investiţii în mediul rural şi în zonele sărace, însă Băsescu a continuat să prezinte reformele neoliberale în educaţie şi sănătate ca fiind în spiritul rapoartelor prezidenţiale. De fapt, închiderile de spitale şi şcoli şi reducerile de salarii şi sporuri pentru profesorii şi doctorii din mediul rural au fost în flagrantă contradicţie cu prevederile rapoartelor, din care citez următoarele:

1. „Românii sunt nevoiţi să folosească un sistem cu grave inechităţi în accesul la serviciile de sănătate, chiar şi atunci când acestea sunt disponibile, fapt care nu se întâmplă pentru mulţi dintre locuitorii zonelor rurale, unde numeroase localităţi nu beneficiază de niciun serviciu medical”;
2. „Trebuie dezvoltată o strategie coerentă referitoare la reţinerea personalului medical în sistem. Pierderile anuale sunt estimate între **10**% şi 30%, incluzând aici atât personalul care emigrează (...) Pentru menţinerea personalului, factorii motivaţionali trebuie corect identificaţi şi luate măsuri care să le răspundă adecvat (...) studiile arată că principalele nemulţumiri ale medicilor se referă atât la salarizare, cât şi la condiţiile

de lucru şi modalitatea de promovare pe linie profesională”;

3. „Sistemul de învăţământ actual este inechitabil. Apartenenţa la mediul rural se asociază cu dezavantaje majore: actualmente, numai 25,54% dintre elevii din mediul rural ajung să urmeze liceul”;
4. „Creşterea substanţială a salarizării [trebuie] corelată cu creşterea pretenţiilor faţă de prestaţia didactică. Aşa cum relevă un studiu al Băncii Mondiale, salariul mediu al unui profesor în ţările OECD este de 1,31 din PIB/ locuitor, pe când în România este de doar 0,95 din PIB/ locuitor. O creştere de 0,36 unităţi de PIB/ locuitor este urgentă, dacă dorim să atragem resurse umane de calitate pentru cariera didactică şi să avem performanţe cel puţin la nivelul mediei OECD”.

După apariţia acestor rapoarte, măsurile de austeritate susţinute activ de Traian Băsescu au fost în directă contradicţie cu recomandările privind salarizarea şi problemele de acces în mediul rural. In schimb, cu maximă ipocrizie, preşedintele a continuat să prezinte măsurile de austeritate ca fiind măsuri de reformă, inspirate din activitatea şi rapoartele comisiilor prezidenţiale. Tăierile din sănătate şi educaţie căpătau astfel o altă conotaţie: nu erau deciziile unui guvern care ignora nevoile populaţiei, ci un guvern care reforma sisteme. Reformele cerute de rapoartele comisiilor prezidenţiale vizau însă foarte clar creşterea accesului la sănătate şi educaţie în mediul rural şi creşterea salariilor personalului din sănătate şi educaţie.

DEZECHILIBRELE DIN MODELUL DE DEZVOLTARE ACTUAL

1. *Dezechilibre fiscale şi de salarizare*

Succesul lui Traian Băsescu în politică s-a datorat energiei, rapacităţii şi apetitului pentru putere, care a fost mereu in ton cu apetitul pentru profit şi îmbogăţire. însă acest apetit conduce la dezechilibre. Creşterile salariale mult peste media economiei în anumite sectoare au rămas literalmente netaxate în urma introducerii cotei unice şi a eliminării impozitului progresiv. O soluţie simplă la

problemele din educaţie şi sănătate ar fi azi o taxă pe veniturile mari, din care să fie plătite investiţii pentru spitalele şi şcolile în paragină. Exemple de dezechilibre netaxate sunt salariile din sectorul financiar, utilităţi, industria extractivă, administraţie şi apărare (Tabelul l). O taxă pe veniturile brute mari din aceste sectoare ar aduce România mai aproape de raporturile salariale dintre industrii din SUA şi Franţa. Un impozit progresiv în aceste sectoare nu ar descuraja investiţiile, deoarece ar afecta doar angajaţii din sectoarele rentiere, care beneficiază de salarii peste medie în virtutea monopolului sau a controlului asupra resurselor.

Tabelul 1 arată salariul mediu la nivel de ramură în România din anii 1990, 2000 şi 2008, şi comparaţia cu SUA şi Franţa din anul 2008. Sectoarele nu pot fi corect şi complet comparate în cele trei ţări din cauza diferenţelor de clasificaţii industriale. Se pot face însă următoarele observaţii, pe baza raportului dintre salariile la nivel de ramură şi cel mediu naţional:

î. Ca şi în România, salariul mediu din sectoarele educaţiei şi sănătăţii era în SUA şi Franţa sub nivelul salariului mediu pe economie. Imaginea doctorilor bogaţi din SUA şi Franţa ascunde faptul că la nivel de ramură, per total angajaţi, sectorul nu este remunerat peste media economiei.

2. în România, marii perdanţi ai tranziţiei au fost agricultorii, muncitorii din industria prelucrătoare, comerţ, hoteluri şi restaurante, şi o lungă perioadă angajaţii din educaţie şi sănătate, în special la finele anilor ‘90, când salariile publice nu au mai fost indexate corespunzător cu inflaţia.

Marii câştigători ai tranziţiei din România au fost cva- si-monopolurile publice şi apoi private din industriile extractive şi de utilităţi, sectorul financiar şi cel de telecomunicaţii: practic, sectoarele care au avut un control sporit asupra preţurilor şi resurselor - emitenţii de facturi pentru populaţie -, dar şi administraţia publică, exercitând un control similar asupra resurselor publice. Faţă de SUA

sau Franţa, România se remarcă prin dezechilibrele salariale din industria financiară şi din administraţia publică.

în 2008, salariile din educaţie au depăşit media naţională pe fondul majorării salariale introdusă de guvernul Tăriceanu (şi sprijinită în perioada pre-electorală de Traian Băsescu). Acelaşi lucru nu se întâmpla, în schimb, cu salariile din sănătate.

Decizia guvernului Boc de a reduce salariile medicilor, rnnţată şi asumată de Traian Băsescu, a fost iraţională: ducerea salariilor din administraţia publică era justificată ! creşterea lor mult peste media economiei, iar reducerea lariilor din educaţie putea fi înţeleasă drept o măsură mporară care să corecteze decizia de majorare din 2008, alimenta deficitul. Salariile din sănătate erau, în schimb, un nivel sub salariul mediu, într-o perioadă în care se tcnsifica migraţia medicilor specializşti din România. Este : neînţeles de ce doctorii şi asistentele aveau de plătit, iar **1** angajaţii din industriile care profitaseră de poziţii de mo- >pol, de control asupra resurselor, sau care alimentaseră msumul „credit cu buletinul”.

	ROMANIA		UA	S RÂNT	F
	19 90	20 00	20 08	20 08	20 08
Salariu mediu la nivel de economie:	81 OL (net)	33 2,139,13 8 R (net)	09 (net)	35 13 04 U SD (brut)	20 16 El (net)
Procent din salariul mediu pe economie la nivel de ramură:					
Agricultura, vânătoare	06	1. 54	0. 68	0. 57	0. -
Industrie	99	0. 73	0. 91	-	1. 01

Industria extractivă 31	1.11	1.75	1.91	1.58	1.
Industria prelucrătoare 95	0.65	0.80	0.19	1.81-1.;	0.
Energie electrică şi termică, gaze şi apă 17	1.12	1.58	1.85	1.21	1.
Construcţii 11	1.65	0.88	0.08	1.91	0.
Comerţ/ SUA: *Retail trade* 87	0.50	0.79	0.57	0.90	0.
Hoteluri si restaurant 84	0.44	0.59	0.42	0.74	0.
Transport şi depozitare 11	1.84	0.14	1.94	0.99	0.
Poştă şi telecomunicaţii/ *Jnformation*” 89	0.18	1.39	1.55	1.42	1.
Intermedieri financiare 94	0.87	1.45	2.63	1.52	1.
Tranzacţii imobiliare şi alte servicii/ *„Other business Services*” 11	1.71	0.02	1.63	1.00	1.
Administraţie publică (România: „şi Apărare”) 12	1.00	1.82	1.02	1.86	0.
învăţământ 96	0.66	0.17	1.90	0.89	0.
Sănătate şi asistenţă socială 96	0.70	0.98	0.93	0.	

Celelalte activităţi ale economiei naţionale, SUA, Franţa: „Alte servicii”	0. 80	0. 62	0. 85	0. 63

* Surse: Analiza autorului, pe baza datelor: România, Institutul Naţional de Statistică, Serii de Timp Tempo; Franţa, INSSE, DADS, Salaires mensuels moyens selon le secteur d activite NAP rev.2; SUA: Bureau ofLabor Statistics, http://www.bls.gov/cew/ew08table2.pdf

2. *Slăbirea mecanismelor de redistribuire*

Măsurile de descentralizare administrativă şi fiscală au pornit de la premisa că centralismul era nedemocratic şi ineficient: „Sistemul de învăţământ preuniversitar continuă să fie supracentralizat, aproape ca în vremea socialismului mul- l ilateral dezvoltat”, notau consilierii prezidenţiali în raportul comisiei de educaţie. Centralismul comunist avea însă şi menirea de a redistribui resursele şi a ajuta regiunile mai puţin dezvoltate. Câtă vreme acest mecanism a fost abandonat, cele mai sărace regiuni sunt şi cele mai puţin capabile să adune venituri fiscale mari pentru investiţii în sănătate şi educaţie.

Problemele transferului de responsabilităţi către autorităţile locale au fost imediate şi uşor de anticipat: precum în Polonia, unele primării au refuzat la început să preia spitalele în grijă, preocupate de datoriile istorice şi necesarul mare de investiţii.

Dependenţa de taxele locale face ca şcolile şi spitalele să aibă acces la finanţări sporite pentru investiţii în cele mai bogate zone. Acest fenomen se observă deja în cartierele bucureştene, înscrierea copiilor la cele mai bune şcoli fiind un proces pentru care părinţii fac mari sacrificii, inclusiv mutându-se în cartiere mai bune.

în fine, deşi principiul „finanţarea urmează elevul” cuprinde elemente de echitate prin distribuirea finanţării

de bază în mod egal în profil teritorial, introduce probleme suplimentare pentru şcolile din mediul rural, care nu au ajuns încă la dimensiunile cerute de principiile comasării. Câteva exemple: judeţul Alba, *60%* zonă muntoasă, finanţarea per capita nu este suficientă pentru a asigura salariile profesorilor.[153] în Sălaj: „Din cele 57 de comune din judeţ, doar **12** primării au reuşit anul acesta să se încadreze în bugetul prevăzut şi să plătească integral salariile profesorilor (...) problemele apar acolo unde şcolile au un număr mic de elevi şi profesorii au vechime sau gradaţii”2. UNICEF România şi Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei (ISE) au publicat în 2013 un raport, *Finanţarea sistemului de învăţământ preuniversitar pe baza standardelor de cost: o evaluare curentă din perspectiva echităţii,* care constata: „Cele mai vulnerabile şcoli din punctul de vedere al finanţării sunt cele cu un număr redus de elevi (sub 300) din comunităţi dezavantajate socio-economic”.

Studiul UNICEF/ ISE recomanda completarea resurselor şcolilor din mediile dezavantajate, practic o revizuire fundamentală a „finanţării standard”, care asigură echitatea în plan geografic, dar în ciuda sporului pentru rural, nu poate surprinde nevoile unor comunităţi dezavantajate.

3. *Slăbirea mecanismelor de dezvoltare rurală*

Prezenţa medicilor de familie în mediul rural e sprijinită de statul român prin sporuri specifice, care ţin cont de suprafaţa localităţii, distanţa faţă de cea mai apropiată unitate de primiri urgenţe, infrastructura, numărul de pacienţi. în **2010**, CNAS modifica aceste sporuri în sensul înăspririi condiţiilor. De pildă, starea drumurilor devenea un criteriu pentru acordarea punctajelor doar la deal, munte şi în Deltă. De asemenea, se măreau distanţele luate în considerare pentru acordarea punctajului.

---

153 „Şcolile de la munte, dezavantajate prin numărul mic de copii din clase”, alba24.ro, 5 februarie 2014.

' „Primăriile de comune nu au fonduri pentru plata profesorilor pe lunile noiembrie şi decembrie”, *Graiul Sălajului,* 27 noiembrie 2013.

Reducerea sporurilor pentru zona rurală s-a produs şi în educaţie, prin Legea salarizării unitare din **2010**: „Potrivit art. 49 alin. 2 din Legea 128/97, indemnizaţia pentru mediu rural sau localităţi izolate, adică sporul de rural, se acorda personalului didactic calificat care îşi desfăşura activitatea în mediul rural sau în localităţi izolate, şi reprezenta 5-80% din salariul de încadrare. Acest spor era acordat în funcţie de zona geografică în care lucra cadrul didactic. Diferenţierea pe zone şi localităţi a fost aprobată prin HG 167/2002. Conform art. 48 din Legea salarizării unitare, sporul de rural a fost diminuat de la 5-80% la **5**-**20**% din salariu, anulând astfel orice iniţiativă de atragere a profesorilor în mediul rural”3.

Cazurile de mai sus arată că statul a procedat la închiderea sistematică a spitalelor din mediul rural (67 de spitale închise în **2011**) la comasarea şi închiderea şcolilor mici şi a redus chiar sporurile care vizau selectarea şi atragerea personalului medical şi din învăţământ în mediul rural.

în acest peisaj al economiilor bugetare, Traian Băsescu s-a exprimat foarte clar: „Din câte ştiu eu, nu doar 1.300 de şcoli trebuiau închise, au sub **20** de elevi şi ţinem profesori cu cheltuieli foarte mari. Vreo 3.000 de şcoli ar trebui închise”. Şi: „Odată date la administraţia locală, primarului îi va fi mult mai greu să închidă şcoala. Asumă-ţi tu, Minister, t u, Guvern, închiderea şcolii, a spitalului”.

Pentru echilibru, ar trebui să căutăm justificarea închiderii şcolilor şi spitalelor prin prisma calităţii scăzute a actului educaţional şi medical în unităţi mici. însă asemenea analiză ar supraestima modul în care s-au realizat închiderile de şcoli şi spitale. Numai în cazul închiderilor de spitale, comunităţile afectate nu au fost informate corespunzător şi nu li s-au pus la dispoziţie alternative. în cazul comasărilor şi închiderilor de şcoli, faptul că Traian Băsescu vedea un necesar de 3.000 de închideri, în timp ce în practică Funeriu făcuse 679 de închideri şi 1031 de comasări4, arată caracterul aleatoriu al deciziilor şi lipsa unor standarde şi criterii. Nu vom găsi

studii „gen Roubini” pentru a explica cum au fost alese spitalele şi şcolile închise. [154]

4. *Sprijinirea mediului privat în dauna sistemului public*

Reformele din perioada Băsescu au tratat sistemele publice ca probleme ce nu pot fi rezolvate decât prin privatizare accelerată şi transfer de resurse umane, materiale şi financiare în sistemul privat. în educaţie, statul a prevăzut, prin sistemul „finanţarea urmează elevul” din Legea Educaţiei a lui Funeriu, să plătească aceleaşi sume per copil înscris şi şcolilor private şi confesionale. Aceste prevederi ale legii Funeriu (încă nepuse în practică în 2014), sunt echivalente unui sistem de vouchere. Deşi doar **2**% dintre elevii din preuniversitar merg la şcoli private, finanţarea de stat ar impulsiona creşterea sistemului privat, în concurenţă directă cu cel public. O reformă neoliberală similară din Chile (din 1981) a fost amplu analizată[155]: efectele sunt nule asupra notelor, procentelor de promovabilitate sau abandonului şcolar, în schimb în Chile s-a produs un efect de mutare a copiilor din clasa de mijloc din şcoli publice în şcoli private, care devin mai accesibile financiar, precum şi a profesorilor din şcolile publice în cele private.

Acelaşi sprijin a fost acordat furnizorilor de servicii medicale private, prin accesul la decontări CNAS, prin prevederile de privatizare a unor secţii ale spitalelor publice sau prin retragerea sectorului public, prin reducerea finanţării, din anumite zone/ specializări înlocuite de sectorul privat, prin sistemul pilot *sharap,* prin care doctorii pot acorda consultaţii în regim privat unor pacienţi din sectorul de stat.

Transferul de resurse din sectorul public ar fi fost aplicat şi în cazul serviciilor de ambulanţă, intervenţia lui Raed Arafat şi nemulţumirile generalizate ale populaţiei

---

154 „Câte şcoli s-au închis în România în ultimii 5 ani Bilanţul miniştrilor: aproape 1.800 de clădiri închise şi alte 1.500 comasate”, http://www.hotnews.ro/stiri- csential-14228103-cate-scoli-inchis-romania-bilantul-ministrilor-aproa- pe- l-800-scoli-inchise-l-S00-comasate-2007-201 l.htm.

155 Chang-Tai Hsieh §i Miguel Urquiola, „The Effects of Generalized School Choice on Achievement and Stratification: Evidence from Chiles Voucher Program”, *Journal of Public Economics,* vol. 90, nr. 8-9,2006, pp. 1477-1503.

oprind acest din urmă mecanism.

TRAIECTORIA ÎNTR-O ŢARĂ CAPITALISTĂ PREPONDERENT RURALĂ

în privinţa abandonului şcolar în liceu, România are azi o rată mai mică decât Grecia, Spania sau Portugalia. Rata de rezidenţă în rural şi structura economiei prezic însă că această rată ar putea fi şi mai mică. Dacă România nu are o rată de abandon sub cea din aceste state, e pentru că mai face parte din plutonul ţărilor foste socialiste, acolo unde sistemul de stat a cheltuit în trecut resurse importante pentru a asigura accesul în mediul rural.

Doctori în mediul rural nu întâlnim în număr mare nici în SUA, sau în Anglia, sau în Franţa, sau în orice alt stat capitalist. Este o consecinţă a legilor pieţei, dar şi a socializării: doctorii nu vor să trăiască în localităţi mici şi izolate, unde sursele de venit sunt reduse, iar obţinerea lor e complicată de distanţă. Iarăşi, prezenţa unor spitale şi policinici în mediul rural în România nu este întâmplătoare, ci este rezultatul unor investiţii similare realizate în perioada socialistă.

Ţinând cont de finanţarea redusă din anii '90, nu-i de mirare că multe dintre spitalele şi şcolile din mediul rural au ajuns în paragină. închiderea lor a consfinţit însă tăierea mecanismelor de redistribuire şi de dezvoltare a zonelor rurale din societatea românească. Reforme progresiste precum extinderea învăţământului general obligatoriu până în clasa a **10**-a (treapta I), din 1973, au fost anulate imediat după Revoluţia din 1989, revenindu-se la învăţământ obligatoriu de **8** clase. La 24 de ani de la Revoluţie revenim cu greu, în etape, la învăţământul obligatoriu până în clasa a **10**-a.

Nu ducem lipsă de idei sau mecanisme de politici pentru a realiza investiţiile în sănătate şi educaţie: avem mecanisme de sporuri salariate pentru profesorii şi medicii din rural, extindem învăţământul obligatoriu, avem programe precum oferirea de analize gratuite sau de vouchere pentru calculatoare, există un curent de

voluntariat în rândul tinerilor pentru a ajuta comunităţi sărace, conştiinţa subdezvoltării a devenit acută prin comparaţia cu Europa de Vest. Chiar studiile comisiilor prezidenţiale recomandau măsuri care să crească accesul la sănătate şi educaţie în mediul rural, să motiveze salarial profesorii şi doctorii şi să realizeze mai multe investiţii în sistemele publice.

Toate acestea au fost oprite pentru câţiva ani de Traian Băsescu, care a găsit în sânul neoliberalismului ocazia să se prezinte ca un reformator vizionar de dreapta, într-o perioadă când de fapt doar a tăiat din cheltuielile publice. In rest, Băsescu a fost preşedintele care a susţinut majorarea salariilor profesorilor, contrazicându-1 pe Tariceanu, care avertiza asupra deficitului; azi, Traian Băsescu este oponentul reducerii CAS la angajator, din grijă faţă de sistemul public de pensii.

Omniscienţa şi mândria lui Traian Băsescu au făcut ca măsurile de austeritate să nu fie simple tăieri de cheltuieli, ci să devină o întreagă filosofie de guvernare, cu un alai de statistici false şi asumări teatrale de răspundere. Această trecere „bărbătească" prin recesiune s-a dovedit extrem de distructivă pentru sistemele de sănătate şi educaţie. Corporaţiile şi persoanele cu venituri mari au fost cruţate în defavoarea cheltuielilor publice pentru sănătate şi educaţie. Acolo unde s-au închis şcoli şi spitale nu s-a ţinut cont de periclitarea accesului la aceste servicii pentru comunităţile rurale sărace. Deşi s-au constatat probleme de recrutare şi de migraţie a medicilor specialişti, nu au existat ezitări în a se tăia salariile medicilor şi profesorilor, nici măcar sporurile de rural nu au fost ocolite.

Investiţiile în sănătate şi educaţie în România nu sunt complexe: în cele mai multe cazuri vorbim de înlocuirea toaletelor din curte şi cumpărarea de echipamente medicale indispensabile. Finanţarea lor ar trebui identificată în veniturile mari din sectoarele rentiere şi din administraţia publică. La rândul lui, guvernul social-democrat Ponta continuă să prezinte tăierile de cheltuieli

ca pe reforme: copiată, pachet minim de servicii medicale, „raţionalizarea sistemului", consfinţirea închiderii şcolilor prin achiziţionarea de microbuze, promisiuni uitate de redeschidere a spitalelor. Absenţa lui Traian Băsescu nu este suficientă: dezechilibrele introduse de măsurile de austeritate mascate ca reforme se perpetuează, traiectoria este una a subdezvoltării şi inegalităţii.

Presa în deceniul Băsescu

Costi Rogozanu

Ca să înţelegem ceva din mersul presei româneşti, trebuie să-i parcurgem chiar şi în fugă avatarurile economice. A existat o primă generaţie de ziarişti care au privatizat publicaţiile comuniste sau care au profitat de *boom*-ul tiparului din anii '90. Niciodată ziariştii nu au avut o putere mai mare, ambiguitatea fiind extremă, ceva între patroni, consilieri de lux pentru politicieni, formatori de opinie.[156][157]

Aceşti ziarişti-patroni intrau în anii 2000 cu o putere consolidată şi cu un trecut glorios de influenţă publică şi succes financiar. Unii dintre ei aveau atuul asocierii cu mari trusturi străine de presă. Avuseseră tot felul de aventuri personale, scoseseră ceva bani, dar unele publicaţii se duseseră în cap. Statul renunţase la subvenţionarea hârtiei şi la ajutoare directe. Insă prinţul încă vindea bine. In vremea lui Adrian Năstase, *Evenimentul zilei* aparţinea colosului german Bertelsmann, *România liberă* era cumpărată de WAZ, *Libertatea,* primul tabloid făcut după reţetă, se dezvolta cu investiţii Ringier. *Adevărul,* primul ziar ca tiraj (moştenise forţa şi infrastructura principalului cotidian comunist, *Scânteia),* se afla în posesia ziariştilor-patroni fondatori - Dumitru Ţinu, Cristian Tudor Popescu, Bogdan Chirieac şi alţii -, şi

156 Poate cel mai bine este redată situaţia de o povestire a lui Emil

157 Iurezeanu, care relatează cum le-a fost prezentat într-un avion diplomatic actualul premier Victor Ponta. Hurezeanu şi Tatulici au stat puţin de vorbă cu el, iar cel care l-a introdus a fost Adrian Sârbu, inventatorul trustului Media Pro. Tânărul Victor Ponta câştigase concursul organizat de ProTV cu titlul „Are şanse România să intre în NATO?"; vezi: http:// www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Actualitate/Stiri/Emil+Hurezeanu+Victor t Ponta+a+fost+descoperit+in+timpul+unui+con.

s-au vehiculat şi alte nume de afacerişti controversaţi care au investit în ziar. însă publicaţia era extrem de respectată şi de populară.

Adrian Năstase îşi compusese, după zbuciumaţii ani 1996-2000, un algoritm de calmare a spaţiului mediatic. ProTV făcuse pasul înapoi, după campanii extrem de politice pro-Constantinescu, pro-NATO, pactul simbolic cu PSD fiind consfinţit printr-o emisiune cu Adrian Păunescu, senator PSD, care debuta în 2001. Vedeta politică a postului, Florin Călinescu, goarnă a unui *middle class* urban, e în cădere liberă. TVR a intrat într-o perioadă de investiţii şi reorganizare, complet neinteresată de politic, plătea tributul aproape indiferent şi-şi vedea de *rebranding* şi alte cheltuieli sub conducerea lui Valentin Nicolau. Antena 1, principala voce pro-PSD, mai ales prin talk show-ul influent al lui Marius Tucă, intră din ce în ce mai agresiv în jocul guvernării prin Partidul Conservator al lui Dan Voiculescu. Năstase şi câţiva miniştri influenţi reuşesc să ţină sub control mare parte a presei prin publicitatea de stat. Multe publicaţii rezistă fără probleme din astfel de reclamă. Ziarele puternice reuşesc să-şi negocieze şi ele o felie, cu excepţia publicaţiilor de opoziţie. Un exemplu ar fi o comparaţie între *Evenimentul zilei* (într-o perioadă cel mai vândut ziar, locul doi după *Adevărul* în clasamentele anuale, *Adevărul* beneficiind însă de o masă de abonaţi moştenită din anii '90) şi *Ziarul financiar,* cu vânzări foarte mici şi încă departe de influenţa de astăzi - publicitatea de stat pentru cele două era invers proporţională cu vânzările în anii 2003-2004. Două publicaţii îşi fac o glorie din lupta anti-Năstase: *Evenimentul zilei şi Academia Caţavencu.* Spre finalul anului 2004, intră în peisajul presei „de opoziţie” un jucător neaşteptat, Realitatea TV, proaspăt achiziţionată dc afaceristul Sorin Ovidiu Vântu, omul care dăduse lovitura cu afacerea FNI în timpul guvernării de dreapta din 1996-2000, cel care dă semnalul unor modificări importante în piaţa media în acelaşi moment, prin achiziţionarea postului de ştiri de la Silviu Prigoană.

Venirea la putere a Alianţei DA, în frunte cu Traian băsescu, înseamnă şi reconfigurarea forţelor mediatice. Sorin Ovidiu Vântu câştigă teren după 2004 (achiziţionează *Cotidianul şi Academia Caţavencu). Evenimentul zilei* deja fusese vândut de Bertelsmann către Ringier, iar trustul elveţian specializat mai ales în vânzarea de tabloid încearcă să schimbe faţa ziarului. De altfel, în anul 2003 apar fricţiuni în interiorul redacţiei, noul management dorind să îmblânzească tonul pentru mărirea publicităţii din zona publică. După venirea lui Traian Băsescu la putere, nucleul dur pleacă în diverse direcţii (Dan Tapalagă ajunge în Ministerul Justiţiei, Carol Sebastian merge la *Cotidianul,* apoi se retrage în urma unui scandal provocat de un dosar de turnător - o chestiune ridicolă despre un angajament semnat în studenţie), Cornel Nistorescu îşi vinde acţiunile, fiind practic singurul câştigător (financiar) din toată afacerea. *Evenimentul zilei* îşi pierde treptat din influenţă, într-un final fiind vândut fraţilor Păunescu, o familie renumită pentru agresiva acumulare de capital din anii '90, devenită susţinătoarea taberei Băsescu. WAZ renunţă după zeci de scandaluri la *România liberă,* nu înainte să plătească şefilor nouăzecişti de acolo rente grase în încercarea de a-i elimina şi de a schimba ziarul. *România liberă* va fi achiziţionată de familia Adamescu, alt afacerist (acum aflat în arest preventiv) susţinător al PDL şi al preşedintelui. Practic, sunt eliminate de pe piaţă trusturi vestice de presă. Ringier rămâne prezent doar prin aripa tabloidă, care are deja câţiva ani de dezvoltare serioasă.

în fine, intră în scenă şi Dinu Patriciu, care preia *Adevărul* în 2006 şi începe să spere că poate câştiga piaţa on-line, piaţa de carte (prin investiţii masive în republicarea unor clasici vânduţi la pachet, după ce *Cotidianul* îşi mărise tirajul publicând carte contemporană, iar *Jurnalul naţional* copiase mişcarea cu titluri româneşti canonice), în perioada 2004-2009, primul mandat al preşedintelui Băsescu, încep să se coalizeze, aşadar, forţe anti-Băsescu în media. Bula imobiliară se tot umflă, bula

creditelor şi mai mult, „mogulii” media sunt dezlănţuiţi în investiţii şi în intervenţii politice anti-Băsescu. Realitatea TV se întoarce încet împotriva lui Traian Băsescu[158], Antena 3 se întăreşte de la an la an prin acelaşi tip de discurs. Dinu Patriciu, deşi se proclamă anti-Băsescu, conduce o trupă de ziarişti şi manageri care sunt toţi adepţi ai preşedintelui. Avem aici de-a face cu vreo rezistenţă eroică a ziariştilor împotriva patronului? Nici vorbă, situaţia e mai complicată. Mai întâi, acei ani au însemnat o perioadă de maximă libertate pe piaţa muncii pentru jurnalişti. Te puteai vântura prin fel şi fel de locuri publicistice pe un salariu bun. Apoi, discursul din ce în ce mai la dreapta era deja hegemonie în mass-media din România. Atunci se formează practic o a doua elită jurnalistică - după generaţia ziarist-acţionar-superstar, Nistorescu, Tatulici, Hurezeanu, C. T. Popescu, Bogdan Chirieac, Sorin Roşea Stănescu şi alţii -, o elită reprezentată de jurnalis- tul-manager sau, separat, una de jurnalişti şi de manageri. în interiorul acestei caste există şi un grup compact de ziarişti care discută direct cu patronul politica postului. Regulile de separare a puterilor în interiorul business-ului de presă sunt făcute praf pe bani buni de ziariştii patronatelor. E poate semnificativ că niciun sindicat nu a reuşit să devină reprezentativ pentru această breaslă - singura voce de reprezentare a fost patronală prin Clubul Român de Presă.

Unii moguli nu au jucat anti-Băsescu decât la suprafaţă, in fapt, mai toate grupurile de influenţă au prosperat inclusiv beneficiind de suportul statului şi al politicienilor de la putere în diverse situaţii. Au fost tolerate datorii, mai toţi marii capitalişti români au putut să-şi strecoare oameni în ministere-cheie, pentru facilitarea unor afaceri bănoase, iar cota unică de 16% nu i-a încurcat prea mult, evident. Apoi, aşa cum Patriciu dona în 2004 pentru ambele tabere politice sume generoase,

158 Se propagă o situaţie paradoxală, *Cotidianul* rămânând un ziar populat şi de mari fani ai lui Traian Băsescu, în timp ce Realitatea TV virează spre „anti”. Viitori piloni partinici pentru aripa PDL-Băsescu, precum Traian Ungureanu, Baconschi, Patapievici şi alţii, continuă să scrie în publicaţiile Im Vântu.

până la urmă atmosfera de culise era destul de transpartinică, în ciuda zgomotelor stridente pro- sau anti-Băsescu. N-a fost nici prima, nici ultima dată când am avut certuri uriaşe în care toată lumea era fundamental de acord. Ruperea Alianţei DA a îngheţat conflictul intr-o situaţie în care toată lumea se afla într-un fel sau altul la putere: PNL într-o alianţă neformalizată cu PSD, Traian Băsescu încercând să consolideze instituţiile prietene. Traian Băsescu a sesizat, în schimb, în această situaţie, după momentul crizei răpirii jurnaliştilor şi în timpul primei suspendări, următorul lucru: că are un sprijin popular solid, dar şi că începe să descopere aliaţi puternici în Vest, apăsând pe câteva pedale sensibile - a devenit din ce în ce mai anticorupţie, mai pro-business, mai anticomunist, iar această direcţie se va vedea cu asupra de măsură după 2009.

Presa scrisă a intrat într-o cădere previzibilă după ce in- ternetul şi-a luat avânt spre sfârşitul anilor 2000. Investiţiile au fost orientate strict înspre zona de marketing. Salariile ziariştilor au crescut mult, dar principalul eveniment a fost inventarea unor divizii de marketing, publicitate şi investiţii, obsedate de creşterea vânzărilor. Le-a ieşit pe termen scurt, însă calitatea publicaţiilor nu a crescut. Deşi au fost încercări, până la urmă nimeni nu a reuşit impunerea măcar a unui singur ziar *„quality”* pe piaţa de presă scrisă. După cifrele umflate de campaniile de cărţi şi DVD-uri vândute împreună cu ziarele, momentul adevărului a venit, publicul optase deja pentru televiziunile de ştiri, din ce în ce mai multe, sau pentru informaţiile on-line.

O contribuţie aparte în căderea presei scrise au avut-o şi agenţiile de publicitate, cele care au filtrat fără măsură fondurile dinspre marii advertiseri către media. Cartelare, blocarea pieţei, le-au ieşit toate schemele clasice de monopolizare a surselor de venit. Companiile mai mari s-au descurcat (Pro şi Intact au reuşit să-şi negocieze, totuşi, un statut aparte şi să obţină mai mulţi bani direct de la cablişti după **2012**), însă restul au rămas

la mâna marilor agenţii. Aşa au fost posibile contracte prin care agenţiile ajungeau să oprească mai mult de jumătate din veniturile de publicitate, încă trei-patru ani după criză marile agenţii au înregistrat profituri uriaşe pentru o piaţă de publicitate din ce în ce mai mică. Abia în 2014 Consiliul Concurenţei a reuşit să termine o investigaţie şi să amendeze consistent, pentru un caz clasic de cartelare, câţiva dintre marii jucători.

în ultimii ani, ironia fondurilor europene pare să fie deplină. Se obţin, prin ONG-uri, mai curând bani de monitorizare, de constatare a eşecului, decât de ajutor direct pentru ziarişti. în 2013, conform unui studiu al Centrului de Jurnalism Independent, piaţa de publicitate europeană a ocupat un sfert din veniturile pe publicitate. însă, culmea, banii s-au dus mai ales înspre cea mai nesănătoasă formă de plată a presei: ceva între propagandă şi advertorial**.**[159]

Explicaţia pentru scăderea în calitate a presei se plimbă de obicei pe la suprafaţă, iar cea mai comună cauză este „tabloidizarea”[160]. Un joc perpetuu între poveşti cu jurnalişti veroşi, care vând mizerie ieftin, şi consumatori compulsivi, care nu vor decât gunoi. însă loviturile economice interne descrise mai sus au fost dublate de schimbarea globală determinată de mari jucători precum Google sau Facebook. în numai câţiva ani, de altfel, cele două companii au confiscat piaţa on-line şi în România şi au modificat-o profund: rămăşiţele de redacţii ale presei scrise s-au reprofilat pe scriere SKO[161], au încercat să reproducă algoritmi de ştiri cu toate ingredientele, de la tabloid la nenumărate trucuri pentru înmulţirea click-urilor. Televiziunile au coborât standardele în două zone importante. Pe de o parte, pamfletul politic, înjurătura directă au crescut exponenţial. Şi puterea, şi opoziţia au

159 *„Advertorial”* - material publicistic difuzat în acord cu plătitorul de publicitate şi în avantajul acestuia din urmă. Emisiunea lui Guran este sponsorizată de Petrom.

160 Am explicat efectele tabloidizării în capitolul „Medii” din volumul *Carte de muncă* (Cluj, Tact, 2013), pp. 70-74.

161 SKO, abrevierea de la *„search engine optimization”*, e o formă de marketing pe care trebuie s-o înveţe redactorul şi prin care trebuie să modifice felul in care scrie textele: repetiţii înverşunate, îngroşarea caracterelor, plasarea cuvintelor-cheie la început de paragraf etc.

fost interesate să coboare standardele, Consiliul Naţional al Audiovizualului devenind un soi de spectator care intervenea doar când îi cerea un actor politic mai important. De cealaltă parte, divertismentul de calitate precară a schimbat profund limbajul şi intensitatea agresivităţii în spaţiul public. în televiziunile de ştiri înjurătura colorată a invadat comentariul politic. Vedetismul de tip tabloid a contaminat vedetismul politic, spectacolul a virusat definitiv politica.

Cum a contribuit Traian Băsescu la toate aceste modificări? îi putem urmări lunga tradiţie de înjurături cu un post dc televiziune rival, Antena 3, deţinut de Dan Voiculescu. Nimic n-a rămas nespus, de la partea tabloidală cu băutură şi amantlâcuri până la ameninţări directe cu închisoarea. în primul mandat, bătălia se ducea între studiourile Antena 3 şi „studioul" Cotroceni, secondat de fani on-line. Până în 2009, totul a avut aparenţa unui joc mediatic dur, dar gratuit, intr-o perioadă de *boom*, politica a fost privită ca un soi de ornament - opoziţia şi puterea au făcut împreună bani, iar cele mai puternice două partide au terminat împreună, guvernând în 2009. După 2009, amicii şi susţinătorii lui Traian Băsescu devin clienţi. O pleiadă de ziarişti şi intelectuali se integrează direct în politic sau în aparatul de stat, pierzân- du-şi slujbele bune din presa privată. Traian Băsescu devine el însuşi mogul, prin susţinerea unor spaţii mediatice. Sunt angajaţi blogări direct în campanie, Bl TV se profilează ca post de ştiri (preluat de fostul director al Antenei 3, Sorin Oancea) şi devine televiziunea gazdă a partidei Băsescu. TVR trece după 2009 într-o directă tutelă a dreptei PDL, asta după anii de vârf în care Tudor Giurgiu reuşise să ia toate deciziile economice proaste ale deceniului, dar în care s-au tot bătut cele două aripi ale alianţei DA - pedeliştii şi peneliştii. *Evenimentul zilei* trece prin mâna câtorva proprietari, dar rămâne constant bastionul opiniei pro-Cotroceni. Tonul post-2009 devine tras la indigo după acela al taberei anti-Băsescu. Politica-spectacol se acutizează, apar din ce în ce mai puţine interviuri cu

puterea în care să fie adresate întrebări incomode - în diverse forme politice, puterile financiare nu au fost niciodată chestionate serios de presa românească. Fiecare tabără îşi are entertainerii ei. Vârfurile vizuale sunt Robert Turcescu (pentru tabăra Băsescu) şi Mihai Gâdea (pentru opozanţi).

Radicalizarea reală şi explozia politică la suprafaţă au loc în tabăra Băsescu în perioada măsurilor dure de austeritate. Intelectuali, artişti, ziarişti, specialişti. Tabăra Băsescu are mult mai mulţi specialişti constituţionalişti, economişti, sociologi, politologi etc., care sunt văzuţi ca „neutri", deşi au avut o conduită mai mult decât partizană. Aceştia au susţinut din plin nu doar măsurile, ci şi retorica violentă a preşedintelui. „Asistatul" a fost impus ca un personaj negativ absolut. Bugetarul la fel. Paralel, nu a apărut vreo glorificare a muncitorului din privat, ci exclusiv a investitorului, a plătitorului de taxe şi de salarii. Fundamentalism neoliberal din ce în ce mai condimentat cu derapaje conservatoare (PDL a reuşit să propună în guvernul Ungureanu inclusiv un ministru care-şi dorea interzicerea avortului).

Decuplarea presei de public se face concomitent cu decuplarea politicului de interesul cetăţenesc. Apare un nou jucător după 2009 (abia în **2010** criza este recunoscută de oficialităţi, fiind trecută sub tăcere din motive electorale): este citată, pomenită din ce în ce mai des Troica (BCE, FMI, CE). Se adâncesc conflictele de culise şi mediatice între IJSL şi guvernările Băsescu (sic!). Traian Băsescu trece de la o aşezare de dreapta, în termenii stabiliţi de dreapta tradiţională, la un discurs al austerităţii fără îndulcitori istorici (anticomunism) sau retorici (inegalităţi sociale, asperităţile capitalismului etc.). De altfel, după primul mandat, unul dintre principalele reproşuri făcute de amatori au fost relaţiile slabe diplomatice stabilite de preşedinte. în al doilea mandat, Traian Băsescu îşi dovedeşte forţa de intuiţie şi instinctul oportunist miraculos. Legăturile pe celebra sa „axă" vestică s-au întărit, după nenumăratele confirmări că

„serviciile au fost reformate” (adică integrate după momentul-cheie al răpirii ziariştilor români în 2005), pe două alte linii. Prima a fost justiţia, discursul despre anticorupţie devine obsedant, se obţin confirmări după confirmări ale corectitudinii politicii sale în ce priveşte justiţia, practic fiind singurele capitole aprobate de europeni. Presa românească c scindată în funcţie de dosare şi de patroni, dar nu numai: c progresist şi european acela care susţine necondiţionat anticorupţia în forma propusă de Traian Băsescu şi nu pune nimic la îndoială. A doua linie importantă a fost ralierea fără crăcnire la politicile de austeritate impuse de Troică la nivel european. Analiştii români preferă să vadă situaţia mereu în culori strict autohtone. Deciziile au venit şi dintr-un zel autohton puternic, dar după indicaţii clar arătate de liderii europeni conservatori: excesele financiare trebuiau plătite de săracii Europei, care s-au bucurat de prosperitate fără măsură. Succesul ideologic al preşedintelui a fost impunerea acestei fuziuni, care s-a lipit perfect şi de presa românească, şi de o întreagă felie din clasa de mijloc: *nu poate exista an- ticorupţiefără austeritate.* Pe final de mandat, anticorupţia s-a mutat în zone şi mai periculoase - a devenit o formă de curăţare armată a Ucrainei de flagelul corupt rus: oligarhii buni trebuie ajutaţi împotriva celor corupţi.

Pe măsură ce pierde susţinere populară, Traian Băsescu îşi capătă susţinerea unor grei europeni, care aveau practic să-l ţină în funcţie în **2012**, după al doilea referendum de suspendare. Cum spuneam, această întorsătură radicală înspre soluţiile austerităţii - ca pedepse pentru comunismul din capul poporului - sunt adoptate cu entuziasm de intelectuali şi ziarişti care până atunci visau doar în forme interbelice decongelate: îşi mai imaginau periodic cum ar fi să reintroducem votul cenzitar, mai propuneau din când în când privatizări totale, în masă etc. De data asta, un conservatorism urât mirositor şi ultraprovincial îşi căpăta alură tehnocratică, neo-interbelicul nouăzecist căpătând în sfârşit guler alb.

Revoltele de la începutul lui 2012 şi felul în care au fost întoarse în numai **6** luni de la „anti-Băsescu” la pro-statul-de-drept au arătat imensa inerţie din mediul oengistic, jurnalistic, intelectual. Pentru aceste categorii nu există anatemă mai mare decât antiamericanismul, euroscepticismul şi altele din serie. Provincialul şi obositul pro-occidentalism din oficiu de dinainte de 2009 a devenit revoluţionar, plin de viaţă.[162] Evenimentele din 2012 au fost doar nişte ciudăţenii subvenţionate de PSD şi inventate de Antena 3. De la o stare evidentă anti-Băsescu, s-a ajuns scurt la noi forme de repliere ale clasei de mijloc în faţa unor mesaje sociale care încep să circule în spaţiul public: au apărut multe texte dinspre dreapta liberală, nu doar dinspre nucleul dur băsescian, în care se cerea ca nu cumva să se ajungă la vreo critică a capitalismului şi la folosirea discursului anti-privatizare.**7** Mişcarea Roşia Montană a înviat cu permisiunea preşedintelui, care de la un promotor feroce al exploatării s-a transformat instant în „arbitru” al dezbaterii; la fel, au ieşit din amorţire şi vocile publice care prin **2010** promovau austeritate fără milă şi repararea ravagiilor crizei pe spatele precarilor.**8**

Presa anti-Băsescu a câştigat în forţă pe plan intern, presa pro-Băsescu s-a simţit „europeană” în 2012. Multe ziare de prim rang din Europa au citat mai ales versiunile acestora din urmă. Traian Băsescu era un politician care avusese curajul unor măsuri nepopulare dar necesare, iar acum era în pericol de a fi linşat de către un popor nerecunoscător. Iar presa anti-Băsescu, deja menţionată ca vulnerabilitate de Comisia Europeană într-un raport MCV9, activa populist forţele întunericului.

2012 ajunge astfel şi un război între o puternică presă internă anti-prezidenţială (dar pro-guvernamentală, Victor Ponta era deja premier) şi o presă pro-Băsescu care se declară de fapt pro-occidentală doar pentru că „Băsescu” devine un simplu agent al UE.**10** în presa pro-Băsescu,

---

162 Vezi încercările unora, mai ales în Bucureşti, de a inventa un soi de *neo- con cool* pentru promovarea Monicăi Macovei.

; Deşi pretextul iniţial pentru protestele de stradă din 2012 a fost tocmai intenţia preşedintelui, anunţată făţiş într-un dialog (prin telefon) cu Raed Arafat la Realitatea TV, de a scoate pe piaţa liberă intervenţia medicală de urgenţă.

H Articolul lui Florin Poenaru „Câteva mistificări ideologice" explică perfect >i cum a ajuns o grupare precum CriticAtac obsesia unor intelectuali de vârf, îngrijoraţi că „stânga radicală" ar putea confisca mişcările; vezi: http:// www.criticatac.ro/23592/cateva-mistificri-ideologice/. Iar Alex Cistelecan observă cum duc la bun sfârşit proiectul „păcii perpetue a capitalismului" intelectuali precum Alina Mungiu-Pippidi; vezi: http://www.criticatac. m/17647/societatea-civil-proiectul-de-pace-perpetu-al-capitalismului/.

'' în raportul Comisiei se vorbea despre politicieni şi televiziuni (referire directă la Antena 3) care influenţează actul de justiţie. Se ştie însă cât de politică a fost intervenţia justiţiei, care practic a hotărât soarta unui referendum.

10 Simplu „agent" al europenismului, pentru că mai ales în al doilea mandat până şi suporterii se văd nevoiţi să recunoască momente dubioase în citarea surselor străine de critică la adresa României a fost dintotdeauna o constantă - e vorba despre acea critică lipită practic de viziunea preşedintelui: prea multă corupţie, nevoia de ordine fiscală şi mai ales austeritate în regim de urgenţă, fără dezbateri, fără consultări. în **2012**, metoda devine compulsivă, sunt preluate cu nesaţ până şi notaţiile unor ziarişti români ajunşi blogări pe platforme vestice de prestigiu, ziarişti care nu fac decât să traducă în engleză credinţele prezidenţiale. O metodă rudimentară, care nu întârzie să producă reacţii la fel de primitive: încep să se facă liste cu „acoperiţi", jurnalişti străini stipendiaţi de instituţii româneşti**.11**

O altă sursă citată din ce în ce mai des în al doilea mandat al preşedintelui a fost Ambasada SUA. Ambasadorii americani au funcţionat întotdeauna ca nişte

„diriguitori”. Vorbele preşedintelui trebuiau întărite constant de ieşirile oficialilor americani (sau invers). Presa românească nu a fost niciodată sensibilă la scandaluri internaţionale, nu au existat dezbateri pro şi contra intervenţiilor din Irak, nimeni nu s-a înfiorat de posibilitatea existenţei unor închisori secrete CIA unde se poate să se fi practicat tortura. Nici documentele Wikileaks[163] nu au învolburat presa pe cât ar fi fost de aşteptat. Au fost câteva subiecte interesante, însă cele mai multe au şocat prin adevăruri deja ştiute: tonul şi frecvenţa cu care lideri de opinie, politicieni, şefi de instituţii mergeau şi raportau la ambasadă. Despre pasajele de un cinism simplu de tipul celui practicat de Taubman, care vedea în câştigarea de către Geoană a alegerilor prezidenţiale o ameninţare pentru contractele României în vederea achiziţionării unor avioane de luptă, s-a scris prea puţin. Dincolo de Wikileaks, intervenţiile lui Mark Gitenstein au devenit cu timpul simple eforturi de lobby fără perdea. Ultimii doi ani au însemnat practic o declarare a unei anumite părţi din presă (ziarişti de la B1, *Evenimentul zilei* şi *Gândul*) şi a câtorva ONG-uri ca fiind prietenii statului de drept garantat de către Statele Unite. Victoria Nuland, mai ales după criza ucraineană, a vizitat des România şi a avut întâlniri cu presa şi ONG-urile prietene. Totul fiind, evident, un motiv de laudă publică. Schimbarea Codului Muncii în favoarea angajatorilor privaţi[164] nu a suscitat nicio dezbatere serioasă.

Am enumerat toate aceste episoade tocmai pentru a scoate în evidenţă că nu avem de-a face doar cu lipsă de cultură politică sau cu vreo ocultă a ziariştilor împotriva cauzelor sociale. în fapt, s-a produs o ideologizare din ce în ce mai agresivă în numele „neutraltăţii” şi „occidentalismului”. E foarte firesc să fii ultraprietenos cu tot ce e investitor şi ironic cu tot ce înseamnă muncitor, deşi tu însuţi, ca ziarist, ai fost linşat (asta dacă nu făceai parte

163 cariera lui Traian Băsescu. în 2014, mai mulţi susţinători necondiţionat s-au dezis de preşedinte, amintind mai vechi scandaluri de corupţie.

164 De fapt, impus de guvernarea Boc într-o formă minimal adaptată după un *draji* emis de Consiliul Investitorilor Străini, organizaţie ce are în componenţă cele mai mari corporaţii reprezentate în România.

din elita patronală) de industrie în ultimii 5 ani. E foarte firesc să nu pui întrebări incomode care să privească înţelegerile cu FMI şi hotărâri economice cu efecte sociale dure. Practic, presa românească s-a aliniat în întregime directivelor „grele” aduse în prim-plan cu din ce în ce mai mare pregnanţă de regimul Băsescu: liberalizare pentru cetăţeni, dublată de asistenţă din bani publici a capitalului. Nici măcar obsesiile anilor '90 nu au mai rezistat decât controlat: anticomunismul a rămas o obsesie; în schimb, critica serviciilor secrete s-a diminuat până la zero, George Maior fiind privit acum ca un soi de reprezentant al liniei vestice fără tăgadă, mai ales americane, şi ca un garant al continuării liniei antico- rupţie. Pactul semnat în 2012 de premierul Victor Ponta şi de preşedintele Traian Băsescu a fost un efect logic al unei univocităţi ideologice pe deplin instalate.

Relaţia presei româneşti cu exteriorul este esenţială (şi cel mai puţin analizată). Să redăm o declaraţie din 2012 a secretarului de stat Hillary Clinton, aşa cum a fost reprodusă şi însoţită de context de site-ul HotNews, cel mai influent de pe partea dreaptă:

„«Există o mişcare de re-sovietizare a regiunii», a spus Clinton, în cadrul unei conferinţe care a avut loc la Dublin şi în care a făcut referiri critice şi la adresa României. «Nu se va numi aşa, se va numi o uniune vamală, uniune Eurasiatică sau ceva asemănător», a spus secretarul de stat, făcând referire la numeroasele afirmaţii ale Moscovei referitoare la adâncirea cooperării economice cu vecinii săi. «Dar să nu facem nicio greşeală în această privinţă. Ştim care este scopul şi încercăm să identificăm mijloace de a încetini sau a preveni» această acţiune, a precizat Clinton. Tonul folosit de secretarul american de stat ar putea semnala faptul că SUA regândeşte «resetarea» relaţiilor cu Rusia, anunţată în **2009**, perioada în care a părut că Moscova are mână liberă în fosta Uniune Sovietică, precizează *FT”*

Resetarea avea să şi vină după un an. Insă presa românească a început să fie avertizată asupra noului său

rol, Victoria Nuland a început să-şi înmulţească discursurile despre Est, relatările asupra crizelor externe venind toate strict dintr-un punct de vedere american. Presa *mainstream,* de la Bl până la Antena 3, nu are puncte de vedere discordante, totul trebuie făcut pentru apărarea ţării.

Ca să înţelegem mai bine poziţionările, poate ar trebui să analizăm comportamentul unor figuri diferite din presa românească. După „lovitura de stat" din **2012**, „antibăsiş- tii" încep să îndrăznească ironii sau chiar critici deschise la adresa interferenţelor Bruxelles-ului. Radu Tudor, om de bază în grila Antena 3 şi care se prezintă ca „analist militar", exprimă armonios contradicţia Europa-SUA. El este pro- american, înţelege nevoile de continuitate, însă promovează o nouă etapă, şi mai lină, de alipire la interesele americane, fără imprevizibilitatea lui Traian Băsescu. Radu Tudor se întâlneşte cu acei patrioţi din zona HotNews, *România liberă* sau Bl, care în timpul evenimentelor din Ucraina predicau feroce împotriva pasivităţii UE şi pentru cât mai grabnica finanţare serioasă a armatei, conform înţelegerilor cu NATO. De multe ori în acelaşi studio cu Radu Tudor se află economistul Ilie Şerbănescu, cel care încearcă să aducă mereu discuţia înspre situaţia României colonizate de corporaţii. Deşi vorbeşte de ani de zile acolo, Şerbănescu nu este luat în serios nici de prieteni, nici de inamici. Critica lui împotriva preşedintelui ca promotor al marelui capital este peste tot privită cu neîncredere. Presa românească nu vede nicio problemă în această zonă. Aşadar, putem găsi suspiciune şi critică la adresa susţinătorilor externi ai lui Băsescu, dar nu găsim o abordare mai agresivă a problemei: de ce l-au susţinut? L-au susţinut pentru că a intoxicat prin servicii, pentru că a manipulat „înalta curte", acesta e maximum de critică pe care**-1** pot face ziariştii români influenţi. Interesele economice sunt explicaţii „neserioase" pentru presa românească.

Moise Guran reprezintă iarăşi un stil de critică a puterii prin îngheţarea zonei social-politice. La postul

public, Guran propune advertoriale pentru promovarea „muncii”. Unele critici la adresa angajatorilor pot fi găsite, dar toate cu un fundal de suspiciune la adresa unor cetăţeni care nu ar fi destul de educaţi încât să muncească cum s-ar cuveni. Un moment interesant pentru un Guran, care s-a prezentat extrem de patriot, antirus etc., a fost acela în care, cu o nonşalanţă demnă de marele capital, exact în momentele fierbinţi ale războiului civil din Ucraina, în iunie 2014, Gazprom şi OMV semnează un acord pentru conducta South Stream. Moise Guran face o precizare în cadrul emisiunii sale de la postul public, declarând că el este finanţat de Petrom, adică de partea românească, şi că el nu are de a face cu OMV (acţionarii majoritari ai companiei româneşti). E un patriotism revizuit în formă neoliberală. E foarte greu probabil să-ţi iubeşti naţia fără să te gândeşti măcar o clipă la naţionalizări - dar patriotismul lui Guran este un patriotism european[165], adică predică aşteptarea salvării de la marele capital şi de la marile parteneriate strategice. în rest, drepturile cetăţeneşti pot aştepta până se întremează economia.

Un caz aparte l-a reprezentat în ultimii ani jurnalismul on-line, neafiliat neapărat unor mari trusturi. Riseproject a furnizat mai ales informaţii despre patronii de presă care deţin bani în paradisuri fiscale (cazul Ghiţă, cel mai pregnant în acest moment); conectaţi la reţele jurnalistice din toată lumea, jurnaliştii respectivi au obţinut fonduri pentru practicarea acestui tip de investigaţie. Casa Jurnalistului e un proiect al unor tineri ziarişti care încearcă să învie reportajul social, uneori cu un exces de exotism ataşat. Au avut contribuţii importante, prin Vlad Ursuleanu, la dezbaterea exploatării gazelor de şist, în condiţiile în care presa *mainstream* a judecat aproape univoc situaţia drept o criză de dezinformare a ţăranilor din Pungeşti.

Presa intelectuală a avut un traseu din ce în ce mai

165 Am încercat să descriu această formă de oportunism de periferie a lumii vestice în articolul „Patriotism european, ciudăţenie românească”; vezi: http:// www.criticatac.ro/17885/patriotismul-european-ciudenia-romaneasc-dezamgirea-le-monde/.

„activist”. *Revista 22* şi-a asumat politizare totală, membrii GDS care o coordonează şi-au asumat total apartenenţa nu atât la Partidul Democrat Liberal, cât la politica preşedintelui

Băsescu, adeziune materializată în diverse sinecuri, funcţii înalte etc. *Dilema Veche* şi-a păstrat statutul de revistă în domeniul privat. A beneficiat de investiţiile făcute de Dinu Patriciu. în perioada de cădere, până la preluarea făcută de Cristian Burci a trustului Adevărul Holding, revista a primit sprijin prin organizarea unor festivaluri generos finanţate de autorităţile locale din Alba Iulia, fief al PDL.

Anii 2004-2014 au însemnat apogeu şi cădere economică pentru presa românească. Jurnaliştii, slab organizaţi, au fost dintre cei mai precari angajaţi în perioada post-criză. Dacă înainte de 2009 se mai discuta despre moralitatea unor materiale comandate de sponsori sau de patroni, în ultimii 5 ani a devenit de la sine înţeles că ziariştii sunt prestatori de servicii de imagine şi PR. Ambiguitatea relaţiei cu ad- vcrtiserii şi cu patronul a fost astfel rezolvată scurt. în acest moment, zeci, sute de site-uri de intoxicare sunt folosite de diverse grupuri de interese pentru lupte politice sau de influenţare a unor decizii legislative sau de business. Iar aceia care încă mai fac ceva care să semene cu presa tradiţională şi care se propun ca purtători de cuvânt ai clasei de mijloc au reuşit să avanseze într-o direcţie greşită: că au fost sau nu cu Băsescu, nici unii, nici alţii nu au pus în mod real sub semnul întrebării politica socială şi economică a ultimului deceniu. Bătăliile pro sau contra Băsescu au fost purtate de cele mai multe ori ignorându-se calea unică adoptată fără negocieri de toate guvernările: manipularea unei armate de rezervă din ce în ce mai mari şi extragerea de rente din sectoare publice profitabile (vânzarea resurselor naturale mai ales: de la apă şi lemn, până la gaz şi petrol).

Traian Băsescu şi despărţirea de trecut: cariera prezidenţială a anticomunismului ştiinţific

Natalia Buier

De-a lungul mandatelor sale, Traian Băsescu a încercat să fundamenteze principalul criteriu de evaluare a relaţiei sale cu trecutul: Traian Băsescu e preşedintele care a condamnat comunismul. Agenda condamnării oficiale a regimului comunist va rămâne, într-adevăr, indisolubil legată de numele preşedintelui. Dar la finalul lui 2014, contradicţiile procesului par a fi mai puternice decât agenda instituţionalizării anticomunismului ştiinţific univoc. Moştenirea Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, a cărei înfiinţare reprezintă principala contribuţie a preşedintelui la cadrul instituţional al studierii regimului comunist, confirmă limitele mimării neutralităţii ştiinţifice ca ideologie de partid. Pentru a înţelege felul în care procesul condamnării comunismului a fost instrumentalizat ca armă electorală şi rolul pe care l-a avut în consolidarea antagonismelor dintre intelectualii publici aliaţi puterii, e necesară o minimală reconstituire a procesului de-a lungul ultimului deceniu.

TRAIAN BĂSESCU, PREŞEDINTELE CARE A CONDAMNAT COMUNISMUL

Relaţia lui Traian Băsescu cu trecutul comunist e departe de a fi monolitică: în campania electorală din 2004, Traian Băsescu, în confruntarea cu Adrian Năstase, îşi scria autobiografia politică în termenii inevitabilei asocieri a actualei clase politice cu regimul comunist. în ultima dezbatere cu contracandidatul său, viitorul preşedinte întreba retoric ce blestem s-a abătut asupra unui popor forţat să aleagă între doi comunişti. Departe de a-şi putea oculta sistematic colaborarea cu regimul comunist, Băsescu părea forţat să-şi asume agenda decomunizării ca proces al propriei sale transformări morale. Carismaticul Traian Băsescu se putea converti astfel în exponentul celor care îşi asumă, curajos, erorile trecutului. Spre deosebire de cel al generaţiei politice din anii '90, anticomunismul se desprindea acum de girul unei

istorii a disidenţei personale. întrucât o biografie a disidenţei, fie ea şi încropită, îi era inaccesibilă lui Traian Băsescu, anticomunismul său trebuia să fie, în mod obligatoriu, o istorie a unei rupturi. Acest proces a devenit cu adevărat vizibil doar în campania din 2009. Dacă în 2004 tema campaniei era inevitabilitatea asocierii clasei politice cu regimul comunist, campania din 2009 era dominată de obligaţia despărţirii de acest trecut. Actul unei despărţiri individuale fiind însă în mod potenţial la îndemâna oricărui actor politic, Traian Băsescu trebuia să îşi consolideze capitalul simbolic de luptător anticomunist printr-o reorganizare fundamentală a resurselor de legitimare în câmpul politic. Acestei necesităţi a răspuns, începând cu 2006, Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România şi proiectele afiliate acesteia. Consecinţele procesului vorbesc însă despre un proces presărat de contradicţii, dincolo de aşteptările celor care l-au iniţiat.

în aprilie 2006, Traian Băsescu punea bazele Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (CPADCR). Preşedintele îi atribuia Comisiei sarcina de a-i furniza dovezile pe baza cărora să condamne in mod oficial regimul comunist. Ideea era lansată încă din 2005, când preşedintele susţinea că în absenţa unei mărturii ştiinţifice nu putea să dea curs apelurilor intelectualilor de condamnare a regimului comunist. Vladimir Tismăneanu a lost numit preşedinte al comisiei, iar sarcina acesteia era să elaboreze un raport ştiinţific accesibil populaţiei generale, (n calitate de preşedinte al Comisiei, Tismăneanu a dispus de libertate deplină în selectarea membrilor Comisiei.

Structura finală a CPADCR a inclus 18 membri, 20 de experţi şi pe Vladimir Tismăneanu în calitate de preşedinte. Trei dintre numirile iniţiale au fost revocate. Nicolae (lorneanu şi Sorin Antohi s-au retras în septembrie, respectiv decembrie 2006, retragerile ambilor fiind legate de legăturile lor cu Securitatea (Antohi a invocat motive personale, dar la scurtă vreme după refuzul

participării dosarul său de Securitate a fost făcut public). Paul Goma a fost demis în urma unui conflict personal cu Vladimir Tismăneanu. Distincţia membri/ experţi corespunde într-o hună măsură distribuţiei celor două forme de capital simbolic în cadrul CPADCR: o istorie personală a disidenţei sau recunoaşterea expertizei ştiinţifice în analiza regimului comunist. Majoritatea era constituită din intelectuali publici de orientare liberală asumată, promotori activi ai discursului anticomunist, având importante legături cu principalele foruri responsabile pentru construirea discursului public despre trecutul recent al României: GDS, Alianţa Civică şi AFDPR. Excepţie fac câţiva cercetători văzuţi drept posesori ai celor mai importante resurse de capital cultural instituţionalizat în câmpul cercetării istorice a trecutului comunist al României. Cazul cel mai important e cel al lui Gail Kligman, a cărei colaborare a fost invocată în repetate rânduri de către preşedintele CPADCR drept girant al calităţii ştiinţifice a *Raportului final* Similar, numele lui Virgil Ierunca şi al Monicăi Lovinescu au fost invocate insistent ca sursă de legitimare simbolică a muncii Comisiei, deşi e improbabil ca vreunul dintre aceştia să fi avut o contribuţie semnificativă la elaborarea *Raportului final* în ceea ce priveşte selecţia experţilor, aceştia erau consideraţi a fi experţi recunoscuţi în analiza regimului comunist românesc, sau specialişti în subiecte înrudite. Legăturile precedente dintre membri şi experţi pot fi cu uşurinţă atestate prin simpla relaţionare a afilierilor instituţionale şi a colaborărilor publicistice, fiind confirmate chiar de către aceştia. Relevanţa acestor legături nu trebuie judecată însă superficial, drept o „coterie academică" oarecare, aşa cum au ales să o facă, eronat, unii dintre criticii cei mai stridenţi ai *Raportului final* însă aşa cum se poate vedea din structura *Raportului*, condiţiile în care au fost cooptaţi experţii Comisiei au dus la reproducerea unei ierarhii de problematici şi teme dominante. Legitimarea unei ierarhii de teme de analiză, prin includerea acesteia într-o istorie oficială a regimului,

a produs, la rândul ei, reificarea unei contingente selecţii de problematici. Tăcerile structurale pe care selecţia de teme o ascunde s-au reprodus în sugestiile şi în munca ulterioară a Comisiei. Aşa cum se poate cu uşurinţă atesta prin analiza atentă a *Raportului* şi plasarea lui în câmpul bibliografic al momentului, mai degrabă decât să reprezinte un avans considerabil în analiza regimului comunist, *Raportul final* a produs o diagnoză-rezumat a tendinţelor dominante în cercetarea regimului comunist în perioada elaborării materialului.

Dimensiunea principală a mandatului CPADCR a fost elaborarea unui *Raport final)* disponibil într-o primă versiune în data de 18 decembrie 2006 pe site-ul preşedinţiei. Cel puţin două versiuni distincte au circulat în acea perioadă, o variantă finală fiind disponibilă în ianuarie 2007. Versiunea finală a fost publicată în 2007 de către Editura Humanitas. O notă editorială informează cititorul în legătură cu faptul că tirajul de 1500 de exemplare din prima ediţie a *Raportului* a fost tipărit în întregime pe banii editurii, acest lucru reprezentând continuarea firească a 17 ani de muncă editorială dedicată publicaţiilor despre obsedantele decenii care au desfigurat România.[166] Ediţia tipărită include şi mesajul Preşedintelui rostit în Parlament în data de 18 decembrie, adică discursul în care acesta a prezentat *Raportul final,* şi-a asumat o parte a recomandărilor şi a condamnat regimul comunist drept regim „ilegitim şi criminal".

Formarea CPADCR şi elaborarea *Raportului final* poate fi pe deplin înţeleasă doar prin plasarea acestora în contextul unor importante clivaje politice. în perioada înfiinţării CPADCR, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului Românesc funcţiona deja ca instituţie guvernamentală apropiată de PNL şi de prim-ministrul Călin Popescu-Tăriceanu. In contextul agravării conflictului dintre prim-ministru şi preşedintele Băsescu, precum şi a acuti- zării luptei dintre PD şi PNL ca partidele

166 Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (coord.), *Raport final: Comisia Prezidenţială pentru Analii Dictaturii Comuniste din România,* Bucureşti, Humanitas, 2007.

reprezentative ale dreptei, formarea CPADCR a jucat un rol important în ruperea unui perceput monopol liberal asupra cadrului instituţional al anticomunismului. Aceasta era şi perioada in care PD încerca să se desprindă definitiv de identitatea social-democrată şi de atent ocultatele sale legături cu FSN-ul de la începutul anilor ‘90. Notabile sunt şi apelurile de condamnare a regimului susţinute de către intelectuali publici anterior formării Comisiei, apeluri iniţiate de către Sorin Ilieşiu, vicepreşedintele Alianţei Civice şi viitor membru CPADCR.

Unul dintre cele mai controversate aspecte ale istoriei formării CPADCR a fost numirea lui Vladimir Tismăneanu ca preşedinte al Comisiei. în 2005, Traian Băsescu anunţa deja necesitatea unui raport sau a unei diagnoze ştiinţifice care să fundamenteze o posibilă condamnare prezidenţială. Ideea a fost întâmpinată cu suspiciune, inclusiv de către Vladimir Tismăneanu, care declara la momentul respectiv că literatura ştiinţifică e deja abundentă, singurul lucru care lipseşte fiind voinţa politică de a condamna regimul.[167] în opinia viitorului preşedinte al CPADCR, confirmarea unor adevăruri evidente nu era necesară.[168] Tranziţia de la suspiciunea exprimată iniţial la viitoarea susţinere a proiectului CPADCR a fost denunţată de către diverşi critici ai CPADCR drept un act de disimulare din partea preşedintelui, dar această critică relevă din nou superficialitatea unora dintre criticile aduse Comisiei. Această tranziţie a fost îmbrăţişată chiar de către preşedinte drept un proces formativ, iar între rezervele iniţiale ale lui Vladimir Tismăneanu şi ulterioara sa numire ca preşedinte al Comisiei e important să observăm continuitatea, nu ruptura. Această continuitate se reflectă în structura muncii CPADCR şi a *Raportului final* O discontinuitate reală există însă în istoria luărilor de poziţie a unora dintre susţinătorii lui Vladimir Tismăneanu.

---

167 Vladimir Tismăneanu, „Condamnarea comunismului”, *Revista* 22, 19 octombrie 2005 (http://www.revista22.ro/condamnarea-comunismu- lui-2137.html).

168 *Idem.*

Susţinători vocali ai *Raportului*, precum Gabriel Liiceanu sau Sorin Lavric, apologet al mişcării legionare, şi-au manifestat iniţial nemulţumirea faţă de numirea lui Vladimir Tismăneanu, invocând detalii biografice şi presupuse dovezi ale apropierii acestuia de regimul comunist. Mistificarea detaliului biografic ca formă a atacului la persoană i-a aparţinut, încă de la începutul procesului, unei părţi a elitei culturale, iar între aceasta şi ulterioarele atacuri antisemite din presa *mainstream* există o asemănare de conţinut şi o importantă omologie structurală.[169]

în momentul constituirii, funcţia CPADCR nu a fost aceea de a genera o dezbatere publică sau un nou val de investigaţie ştiinţifică a regimului comunist. Fundamentul CPADCR a fost de la bun început funcţia sa pedagogică şi de reformă morală. CPADCR se constituia ca voce a celor care vedeau necesitatea unui proiect de educaţie socială, având ca finalitate condamnarea totală a ideii comuniste, nu simpla poziţionare în raport cu trecutul istoric al regimului comunist românesc. Deşi activitatea de cercetare şi redactare a *Raportului final* nu poate fi descrisă drept un proces omogen, limitele ideologice şi modelul său analitic erau evidente de la bun început: Comisia urma să furnizeze dovezile pentru un verdict stabilit, astfel ca acest verdict să poată ulterior fundamenta proiectele politice şi de pedagogie socială formulate în cheia paradigmei totalitare.

Evenimentele cele mai importante ale procesului condamnării comunismului de-a lungul mandatelor lui Traian Băsescu rămân, şi la finalul perioadei, întemeierea CPADCR şi publicarea *Raportului final.* Majoritatea conflictelor ulterioare care au marcat spaţiul instituţional-guvemamental al cercetării comunismului românesc sunt indisolubil legate de formarea CPADCR. Acest text nu îşi propune sa reia critica detaliată a funcţionării CPADCR şi

169 Inconsistenţa lui Vladimir Tismăneanu în detectarea şi sancţionarea atacurilor antiliberale e extrem de uşor de documentat. Vladimir Tismăneanu, sensibil la orice potenţial atac antisemit la adresa propriei sale persoane, atâta timp cât se suprapune unui clivaj de interese politice, pare să se simtă confortabil la Institutul pentru Studii Populare în compania lui Adrian Papahagi, notoriu homofob, sau a lui Teodor Baconschi, ale cărui observaţii rasiste despre criminalitatea organică a minorităţii rome nu confirmă portretul unui tolerant ecumenist şi liberal cosmopolit.

nici detaliile criticii *Raportuluifinal.* Obiectivul textului e înţelegerea relevanţei curente a unora dintre criticile formulate în perioada publicării *Raportuluifinal,* precum şi a urmărilor dezbaterilor lansate în epoca publicării *Raportului.* în ce măsură actul de condamnare a comunismului a reuşit să consolideze într-adevăr monopolul politic al PD asupra cercetării comunismului şi care au fost repercusiunile acestuia? Care a fost evoluţia ulterioară a ceea ce părea a fi un moment de stabilizare a hegemoniei neoconservatoare asupra proiectului oficial de pedagogie socială anticomunistă? Şi, nu în cele din urmă, în ce fel putem reevalua intervenţia criticilor de stânga în dezbaterile privind relaţia cu trecutul comunist.

RAPORTUL FINAL ŞI PEISAJUL CRITIC

în perioada publicării *Raportului final, mainstream-u*l mediatic şi politic a fost dominat de susţinătorii acestuia şi de criticile previzibile ale celor care se vedeau imediat atacaţi de potenţiale repercusiuni politice. Boicotarea actului de condamnare în Parlament de către PRM a devenit, ulterior, un topos în mitologia politică a susţinătorilor CPADCR. Spectacolul înscenat de oponenţi ai *Raportului* precum Corneliu Vădim Tudor devenea măsura pericolelor pe care susţinătorii *Raportului* au trebuit să le înfrunte, dar şi un argument central în validarea proiectului de reformă morală anticomunist. Printre criticii cei mai vizibili ai *Raportului* s-a aflat şi Ion Iliescu. în confruntarea cu acesta, susţinătorii *Raportului* găseau oportunitatea de a valida urgenţa politică a actului de condamnare. Având în vedere disconfortul pe care *Raportul* îl genera în rândul unei facţiuni a elitei politice, publicul ar fi fost forţat să accepte că acesta ar reprezenta o contribuţie importantă la salubrizarea vieţii politice româneşti. Faţa publică a criticilor demersului a fost într-o bună măsură dominată şi de atacurile împotriva CPADCR iniţiate de către ziarele *Ziua* şi *Jurnalul naţional,* strategia ambelor ţinând de discreditarea individuală a membrilor Comisiei. Intervenţiile asociate cu publicaţia *Ziua* şi cu Victor Roncea, precum şi cu alţi membri ai Asociaţiei Civic

Media, s-au distins prin ortodoxismul ultranaţionalist şi prin violenţă antisemită. Imposibilitatea polemizării cu respectivele posturi a fost de nenumărate ori invocată retoric de Vladimir Tismăneanu. Dar analiza atentă a luărilor sale de poziţie de-a lungul anilor confirmă o strategie bine-cunoscută. Preşedintele Comisiei, alături de alţi membri ai acesteia, au declarat de nenumărate ori că limitele unei dezbateri publice şi a comunităţii pe care o poate angaja sunt date de limitele acceptabilului în cadrul unei democraţii liberale. Or, realitatea polemicilor conduse de către Vladimir Tismăneanu, ca principală voce a CPADCRşi pentru o perioadă a IICCMER, confirmă apelul sistematic la pseudopolemica cu criticile de facto discreditate. Comeliu Vădim Tudor, alături de Victor Roncea sau Dragoş Anunnaki, cel din urmă preocupat de problematica reptilienilor şi a OZN-urilor, sunt doar câţiva dintre cei pe care Vladimir Tismăneanu i-a invocat periodic şi a căror pseudo-argumente le-a reprodus în procesul de apărare al CPADCR. Principalul glas în dezbaterile legate de studiul oficial al regimului comunist românesc e tot cel care, în mod sistematic, a refuzat să reproducă argumentele criticilor de stânga, recurgând fie la prezentarea caricatural-denaturată a acestora, fie la strategii de denunţare similare criticilor vulgare pe care le-a deplâns mereu (atacul biografic, infan- tilizarea, prezentarea caricaturală a calificărilor oponenţilor în opoziţie cu autodeclaratul prestigiu personal etc.). O realitate uşor verificabilă, aceasta ar putea fi ignorată dacă nu ar fi importantă pentru evaluarea impactului criticilor substanţiale la adresa activităţii CPADCR.

Cea mai mare parte a dezbaterii substanţiale a *Raportului* s-a consumat în spaţiul periferic al presei culturale. Tentativa cea mai substanţială de reprezentare a unor diferite direcţii critice a fost volumul *Iluzia anticomunismului*[170]*.* Cele 12 articole din volum prezintă luări de poziţie ce variază de la cele evident solidare

170 Vezi Vasile Emu, Costi Rogozanu, Ciprian Şiulea, Ovidiu Ţichindeleanu (coord.), *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu,* Chişinău, Cartier, 2008.

iniţiativei[171], până la distanţările radicale de întregul proiect[172]. Printre principalele critici aduse *Raportului* se numără discutarea inadecvării conceptuale şi a neîmplinirilor ştiinţifice, statutul legal ambiguu, subordonarea proiectului agendei politice a PDL-ului, absenţa unor teme importante, precum şi deconstruirea ideologică a *Raportului* ca instrument de legitimare a discursurilor dominante. Volumul e în mod programatic eclectic, dar diversitatea punctelor de opinie a fost un lucru aproape în întregime ignorat de către susţinătorii *Raportului.* Diversităţii de opinie i s-a răspuns în mod sistematic prin invocarea celei mai slabe şi mai problematice contribuţii din cadrul volumului[173], într-un artificiu menit să sugereze că respectivul text ar fi reprezentativ pentru întreaga colecţie. Dominanta răspunsurilor susţinătorilor *Raportului* a fost încercarea de a subsuma orice dezbatere opoziţiei dintre anticomunişti şi anti-anticomunişti. Intervenţiile lui Vladimir Tismăneanu[174]

au fost în cea mai mare parte dedicate construirii ameninţării neobolşevice şi ocazionalei digresiuni dedicată conjurării ameninţării fasciste.

Diversitatea de opinii critice în relaţie cu *Raportul* părea a fi străbătută la vremea respectivă de un minimal consens, căci formarea CPADCRşi publicarea *Raportului final* a reprezentat un moment important în consolidarea hegemoniei anticomunismului neoconservator şi a explicaţiei trecutului comunist ca responsabil pentru eşecurile capitalismului de piaţă. Iar controlul cadrului instituţional al acestuia îi aparţinea unui grup de intelectuali publici apropiat preşedintelui Băsescu. La

171 Vezi, de exemplu, Gabriel Andreescu, „Raportul: ansamblul şi detaliile", în *Iluzia anticomunismului,* pp. 43-68.

172 Vezi Alex Cistelecan, „Câte raporturi? Cât de finale?", în *Iluzia anticomunismului,* pp. 1 OS-124; Andrei State, „Comunismul la raport. Istorie şi ideologie", în *Iluzia anticomunismului,* pp. 201-218; Ovidiu Ţichindeleanu, „Condamnarea comunismului ca folclor urban", în *Iluzia anticomunismului,* pp. 243-258.

173 Dan Ungureanu, „Câteva observaţii despre Raportul final al Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România", în *Iluzia anticomunismului,* pp. 259-276.

174 Repetarea insistentă a numelui lui Vladimir Tismăneanu în cadrul acestui text nu e o idiosincrazie polemică. Vladimir Tismăneanu a reprezentat, pentru cea mai mare parte a funcţionării CPADCR, vocea oficială a Comisiei. O poziţie similară a ocupat la IICCMER, unde reprezentarea poziţiei colective a instituţiei s-a făcut, pentru o lungă perioadă, prin intermediul său.

sfârşitul mandatelor lui Traian Băsescu rămâne întrebarea în ce măsură îşi încheie, într-adevăr, cariera prezidenţială ca preşedintele care a condamnat comunismul şi în ce măsură istoria instituţionalizării anticomunismului ştiinţific rămâne indisolubil legată de numele său, sau cel puţin în ce măsură cadrul instituţional susţinut de către el îi supravieţuieşte.

Retrospectiv, putem concluziona că prognoza de stabilitate a influenţei instituţionale a grupului de intelectuali apropiaţi lui Traian Băsescu a fost cel puţin parţial eronată. În perioada ulterioară publicării *Raportului,* activitatea lui Vladimir Tismăneanu şi a lui Ioan Stanomir în fruntea IICCMER părea a anunţa o viitoare stabilizare a dominaţiei agendei de investigaţie anticomunistă subordonată intelectualilor apropiaţi PD-ului. Dar desfăşurarea ulterioară a evenimentelor confirmă importanţa inter-partinică a luptei pentru controlul resurselor gestionării studiului epocii comuniste. Demiterea conducerii IICCMER de către Victor Ponta şi ulterioara prezenţă a lui Marius Oprea, Dinu Zamfirescu, Andrei Muraru şi a lui Radu Preda în poziţii de conducere în cadrul IICCMER a marcat restaurarea unui parţial control al PNL şi PSD asupra celei mai importante instituţii guvernamentale dedicate studiului comunismului românesc.

La vremea publicării *Raportului,* printre criticile care i s-au adus se număra şi pericolul pe care analiza dominată de către paradigma totalitară îl reprezintă pentru înţelegerea regimurilor fasciste. Logica diverselor argumente care susţineau această poziţie convergea într-o direcţie: modelului echivalării formale a regimurilor de extremă dreaptă cu cele de extremă stângă, în grila de analiză a paradigmei totalitare, îi corespunde în practică, şi fidel originilor politice ale acesteia, o dezavuare a legăturii istorice dintre autoritarismul inerent modelului pieţei libere şi regimurile fasciste. Acestor argumente, precum şi în general tentativelor de criticare ştiinţifică a bazelor ideologice ale paradigmei totalitare, Vladimir

Tismăneanu, în calitate de portavoce a CPADCR şi ulterior a IICCMER, le-a răspuns, sistematic, caricatural. Răspunsurile au constat în invocarea retorică a atacurilor antisemite la adresa susţinătorilor *Raportului,* în invocarea, tot retorică, a presupusului prestigiu ştiinţific incontestabil al paradigmei de cercetare în care se situează, în mistificarea deliberată a istoriei CPADCR şi în nesfârşita invocare a prestigiului unora dintre colegii săi, consideraţi giranţi absoluţi ai infailibilităţii activităţii CPADCR şi a IICCMER. Faptul că s-a amintit compulsiv numelui lui Gail Kligman sau a lui Virgil Ierunca nu reprezintă un antidot magic pentru autoritarismul ideologic inerent paradigmei de cercetare în care se situează şi pentru derapajele naţionaliste, e confirmat de către activitatea IICCMER după plecarea lui Vladimir Tismăneanu. Echipa Dinu Zamfirescu - Radu Preda - Cosmin Budeancă a reuşit, aşa cum Vladimir Tismăneanu a avertizat în repetate rânduri, să accentueze provincialismul activităţii de cercetare din cadrul instituţiei. Conflictele din interiorul instituţiei şi legăturile sale politice au fost traduse de către Vladimir Tismăneanu într-un nou clivaj, cel dintre anticomuniştii adevăraţi şi falşii anticomunişti, cei cărora, în înţelegerea sa, gestul despărţirii de trecut ar t relnii să lc fie refuzat. Dar o astfel de lectură nu e nimic mai mult decât vocea celor temporar deposedaţi de resursele pe care anterior le controlau. între anticomuniştii adevăraţi şi falşii anticomunişti nu există o ruptură ideologică, ci o continuitate. Bazele modelului anticomunismului ştiinţific, instituţionalizat în epoca Băsescu, şi-au produs propriile contradicţii. Despărţirea simbolică de trecut, dublată de dictatul ştiinţific, dominanta raportului lui Traian Băsescu cu trecutul comunist, şi-a produs propria democratizare, în realitatea ideologică a IICCMER se oglindeşte strategia politică a Institutului pentru Studii Populare, chiar dacă un grup anterior dominant a pierdut o parte a controlului instituţional de care se bucura. Aceasta este o realitate în care, pe bazele anticomunismului ştiinţific al epocii

Băsescu şi prin instrumentalizarea autoritarianismului inerent acestuia, se construieşte episodul naţionalist-ortodoxist al anticomunismului ştiinţific. Chiar şi o privire superficială aruncată activităţii curente a IICCMER confirmă această turnură. în 2014, tema rezistenţei armate din munţi e îmbrăţişată la IICCMER fără o minimă şovăire liberală pe care apologia legionarismului ar trebui s-o producă. în 2014, preşedintele executiv al IICCMER e Radu Preda, fost director al Radio Renaşterea, fost purtător de cuvânt al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, coeditor al unui volum despre necesitatea unei teologii a neamului, care contribuie la reabilitarea lui Nichifor Crainic. în trecut, exorcizarea diavolului din istorie se realiza la IICCMER de către responsabilii cu doctrina ai PD-ului.[175] Astăzi este cu adevărat vremea experţilor.

în dezbaterile ulterioare publicării *Raportului final,* Vladimir Tismăneanu a prezentat, cu o siguranţă crescândă, activitatea CPADCR drept activitatea unei comisii de adevăr, similară comisiilor de adevăr din America Latină şi Africa de Sud, în tradiţia justiţiei de tranziţie. Conform descrierii sale, „*Raportul* serveşte ceea ce literatura de specialitate numeşte justiţie morală. Tocmai de aceea am spus că a fost vorba de o *Truth Commission,* precum cele din Africa de Sud, Argentina, Chile, Germania (condusă de pastorul Reiner Eppelmlann), Guatemala, Uruguay”[176].

DESPRE ADEVĂRUL COMISIEI DE ADEVĂR

Reconstituirea istoriei CPADCR relevă însă o realitate foarte diferită de simpla naraţiune a respectabilităţii prin includerea în lista precedentelor internaţionale. Aşa cum o confirmă discursul public din jurul activităţii CPADCR, prezentarea şi includerea Comisiei în această tradiţie este ulterioară publicării *Raportului*. Singurul precedent

175 Invocarea neutralităţii ştiinţifice e una dintre temele preferate ale lui Vladimir Tismăneanu. Dezideratul neutralităţii ştiinţifice şi denunţarea incompatibilităţii de funcţii datorită afilierilor politice s-au reflectat în solicitările pe care le-a formulat în raport cu activitatea lui Stelian Tănase, pentru a da un singur exemplu. Prezenţa sa pe lista membrilor Institutului de Studii Populare, think-tank dedicat dezvoltării doctrinei PD-ului, nu l-a împiedicat însă să îşi declare în repetate rânduri independenţa partinică şi politică.

176 http://tismaneanu.wordpress.eom/2013/05/08/efecte-ale-raportului- final-simbolurile-sunt-decisive/.

imediat relevant pentru activitatea CPADCR a fost cazul comisiei Wiesel pentru studierea Holocaustului din România. în perioada anterioară publicării *Raportului* nu a existat niciun fel de dezbatere substanţială cu privire la tradiţia justiţiei reparatorii sau cu privire la diferitele posibilităţi de raportare instituţională sau guvernamentală la un fost regim dictatorial. Aşa cum o confirmă interviurile pe care le-am realizat cu membri ai CPADCR pentru o teză de masterat dedicată analizei activităţii CPADCR şi receptării *Raportului final,* în dezbaterile dintre membrii Comisiei tema potenţialelor precedente istorice şi raportarea la acestea nu a fost relevantă. Conform intervievaţilor, unii dintre membrii Comisiei ştiau de existenţa acestor precedente, dar dezbaterea şi analiza lor nu a contribuit la munca lor comună sau la deciziile importante în legătură cu funcţionarea CPADCR.

Prezenţa pe primul loc în lista precedentelor a comisiei sud-africane nu e accidentală. Comisia Sud-Africană pentru Reconciliere şi Adevăr (TRC) constituie una dintre cele mai importante instanţe ale acestei forme de justiţie de tranziţie, iar prin atenţia care i s-a acordat în literatura academică, aceasta s-a convertit într-un caz analitic paradigmatic. La un nivel superficial, precedentul pare a fi o armă pentru susţinătorii CPADCR. Dar dincolo de firava şi triviala echivalare a celor două Comisii prin identitatea de nume şi aparenta preocupare pentru analiza unui regim dictatorial, asemănarea se opreşte. Dacă, într-adevăr, am putea accepta că CPADCR, în ciuda absenţei dezbaterilor cu privire la modelul organizatoric pe care îl reprezenta, a funcţionat similar acestui precedent, chiar şi o superficială sondare a dezbaterilor din jurul TRC infirmă această asemănare. între CPADCR şi TRC există diferenţe fundamentale în termeni de origine, mandat şi proceduri. CPADCR a fost înfiinţată prin decret prezidenţial şi nu parlamentar. Măsura de constituire a CPADCR nu a inclus un amplu proces de dezbatere publică anterioară constituirii, spre deosebire de TRC. Selecţia membrilor CPADCR a fost atribuită în întregime preşedintelui

acesteia, şi nu există niciun fel de dovezi semnificative în legătură cu faptul că aceştia s-ar fi plasat unitar într-o tradiţie clar identificată a justiţiei reparatorii.

în ceea ce priveşte mandatul CPADCR, dacă iniţial îşi propunea să documenteze extensiv istoria regimului comunist, a devenit evident că în scurtă vreme acesta s-a transformat într-un instrument de furnizare a dovezilor abuzurilor comise de către regimul comunist. în ciuda acestui fapt, CPADCR nu a avut niciodată putere legislativă, iar măsura în care categoriile dreptului internaţional umanitar au structurat categoriile sale de analiză rămâne irelevantă. în ceea ce priveşte metodologia de lucru, în cazul CPADCR ea a fost în mare parte reflexul competenţelor preşedintelui şi s-a bazat în principal pe surse secundare şi memorii deja publicate în legătură cu represiunea. Spre deosebire de majoritatea comisiilor de adevăr dedicate raportării la regimurile dictatoriale de dreapta, rolul investigativ al CPADCR nu a inclus mărturii directe, formarea comisiei româneşti a fost izolată de validare sau chiar examinare publică şi, spre deosebire de TCR, întreaga muncă premergătoare *Raportului* a fost realizată *in camera.* în cazul TRC, audierile şi mărturiile publice, anterior necunoscute, au jucat un important rol de generare a unor noi resurse de înţelegere a trecutului.

Fără a ieşi măcar dintre câmpul justiţiei reparatorii, e important de menţionat că, în sine, modelul comisiei de adevăr e doar unul dintre instrumentele justiţiei de tranziţie şi că, inclusiv printre susţinătorii ideii reparaţiei guvernamentale, există ample dezbateri în legătură cu forma instituţională pe care acestea ar trebui să o ia.[177] E o evidenţă faptul că diversele direcţii de analiză care au ajuns să fie cunoscute în special în mediul academic anglo-

177 Vezi Heribert Adam $i Kanya Adam, „The Politics of Memory in Divided Societies", in W. James $i L. Van de Vijver (coord.), *After the TRC: Reflections on Truth and Reconciliation in South Africa*, Athens, Ohio University Press, 2001; Joyce Oldham Appleby, Lynn Avery Hunt $i Margaret C. Jacob, *Telling the Truth About History,* New York, Norton, 1994; David Dyzenhaus, *Judging the Judges*, *Judging Ourselves: Truth, Reconciliation and the Apartheid Legal Order,* Oxford, Hart Publishing, 1998; Jon Elster, *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective,* New York, Cambridge University Press, 2004; Naomi Roht-Arriaza $i Javier Marezcurrena (coord.), *Transitional Justice in the Twenty First Century,* New York, Cambridge University Press, 2006.

saxon ca domeniul *transitional justice* au fost amplu criticate şi că nu reprezintă în niciun fel un adevăr definitiv. Importante contribuţii de analiză istorică, sociologică şi antropologică şi-au adus aportul la înţelegerea nuanţată a posibilităţilor de reconstituire a trecutului istoric şi au furnizat avertismente importante în legătură cu instrumentalizarea politică a acestor resurse.[178] Vladimir Tismăneanu, în calitate de principală voce a CPADCR, a ignorat în mod sistematic această realitate academică şi politică, iar expertiza sa în acest domeniu e probată doar de actul reflex al autofelicitării. Duplicitatea lui s-a manifestat în constanta solicitare a unui răspuns din partea experţilor, în timp ce se adresa unui public nespecialist, utilizând formula simplificării prin ocultare, inclusiv a contradicţiilor asumate chiar de către tradiţia academică în care s-a situat. Impactul internaţional şi dezbaterile generate de *Raport* în mediul academic internaţional sunt aproape irelevante. Cu excepţia unor intervenţii academice din partea unor susţinători ai lui Vladimir Tismăneanu şi colegi de poziţionare academică[179], munca CPADCR nu a intrat într-un circuit real al dezbaterii internaţionale. Acest lucru ar fi fost oricum aproape imposibil, având în vedere că o ediţie integrală a *Raportului* nu a fost publicată niciodată în limba engleză, iar versiunea care a apărut eludează majoritatea problemelor *Raportului* în ceea ce priveşte adecvarea la standardele ştiinţifice internaţionale (problema premeditării e aici secundară). Post-factum, această discuţie e importantă nu pentru că ar putea schimba natura intervenţiei CPADCR, ci pentru că relevă, chiar dacă tardiv, faptul că o critică substanţială a Comisiei putea fi formulată de pe poziţii academice şi ideologice nu

178 Vezi Jon Elster, *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective-,* Peter Gathercole si David Lowenthal, *The Politics oj the Past,* Londra, Unwin Hyman, 1990; John R. Gillis (coord.), *Commemmorations: The Politics of National Identity,* Princeton, Princeton University Press, 1994; Michael Humphrey, *The Politics of Atrocity and Reconciliation: From Terror to Trauma,* Londra, Routledge, 2002.

179 Reprezentative sunt Charles King, „Remembering Romanian Communism", *Slavic Review,* vol. 66, nr. 4, 2007, pp. 718-723; Cosmina Tanasoiu, „The Tismaneanu Report: Romania Revisits its Past", *Problems of Post-Communism,* vol. 54, nr. 4, 2007, pp. 60-69; Monica Ciobanu, „Criminalizing the Past and Reconstructing Collective Memory: The Romanian Truth Commission", *Europe-Asia Studies,* vol. 61, nr. 2, 2009, pp. 313-336.

atât de îndepărtate de cele ale lui Vladimir Tismăneanu. Reuşita impunerii versiunii preşedintelui Comisiei (în măsura în care e unica reprezentare publică cu o oarecare vizibilitate) nu îşi are originile într-o victorie a investigaţiei ştiinţifice, ci într-o realitate contrară etosului ştiinţific onest. Vladimir Tismăneanu e specialist în mimarea dezbaterii şi în blocarea tactică a dialogului.

ANTI-ANTICOMUNIŞTILOR, CE-I DE FĂCUT?

în legătură cu această problemă, una dintre întrebările importante e în ce fel am reuşit, în calitate de critici ai CPADCR şi ai demersurilor prezidenţiale în procesul comunismului, să destabilizăm această perspectivă. Grupul de intelectuali apropiaţi preşedintelui Traian Băsescu şi susţinători ai activităţii CPADCR a lansat, prin intermediul preşedintelului Comisiei, o cheie de înţelegere: Traian Băsescu e preşedintele care a transformat despărţirea de trecutul comunist într-o prioritate politică, iar instrumentul principal în acest proces a fost o comisie de adevăr. Contribuţia cea mai importantă la formularea unei critici extensive a CPADCR şi a *Raportului final* o reprezintă volumul *Iluzia anticomunismului.*

Chiar dacă în termeni absolut marginali, dezbaterile relevante despre funcţionarea CPADCR sunt în bună măsură legate de acest volum şi reprezentate în cadrul acestei iniţiative. La şase ani după publicarea volumului, critica anticomunismului ştiinţific al epocii Băsescu reprezintă, retrospectiv, un important eveniment pentru înţelegerea posibilităţilor de a formula o critică cu rezonanţă largă de pe o poziţie de stânga. Ar fi improbabil ca acest volum, în urma diferenţelor şi ale despărţirilor care au marcat clarificările ideologice ulterioare, să fi fost reprodus în circumstanţele actuale. în termenii dialogului direct cu Vladimir Tismăneanu, criticile celor pe care acesta a încercat să-i definească drept anti-anticomunişti au avut un impact minor. E improbabil să fi putut avea orice fel de alt impact, ţinând cont de strategiile de poziţionare în câmpul cultural ale lui Vladimir Tismăneanu

şi ale apropiaţilor lui. Critica s-a văzut uneori neutralizată şi de faptul că a fost forţată să reproducă grilele de analiză ale discursului dominant. Aceste limitări, desigur, nu invalidează nici necesitatea, nici importanţa reacţiei în contextul căreia îi aparţine.

Dar mitologizarea CPADCRnu trebuie să rămână doar o preocupare scolastică pentru un episod din restructurarea câmpului intelectual românesc. întrebarea e în ce măsură strategiile cu care acesta a fost înfruntat pot să ne ofere răspunsuri cu privire la actualele posibilităţi de a formula o critică anticapitalistă şi antiautoritară a spaţiului politic românesc. Dificultatea de a construi o critică afirmativă la momentul respectiv nu e o problemă a trecutului. în măsura în care naraţiunea CPADCR ca o comisie de adevăr a avut susţinere populară, acest lucru se datorează şi dificultăţii pe care stânga radicală le-a întâmpinat în poziţionarea coerentă în raport cu trecutul comunist. Desigur, cei interesaţi cu adevărat de această dezbatere ne-am înfruntat mereu cu dificultatea de a furniza răspunsuri univoce şi a trebuit să acceptăm că răspunsurile, şi nu răspunsul, pot apărea doar ca urmare a unor procese îndelungate de clarificare intelectuală şi politică. Dar există şi erori care, dacă la vremea respectivă erau probabil inevitabile, retrospectiv pot fi identificate drept erori ce ar trebui evitate în viitoarea noastră practică politică. Critica radical de stânga a *Raportului* nu s-a poziţionat niciodată suficient de clar în problema justiţiei reparatorii. O bună parte a acestei critici pare, retrospectiv, asimilabilă unei părţi a criticii postmodeme în raport cu problematica relaţiei memorie - istorie. Un simplu exerciţiu de imaginaţie poate prezenta contradicţiile acestei poziţii. Cu instrumentele de critică a ideologiei *Raportului*, ne-ar fi aproape imposibil să răspundem cum anume ne-am poziţiona în legătură cu problema justiţiei reparatorii în Spania contemporană. Aici solicitările unor măsuri din tradiţia justiţiei reparatorii sunt intim legate de stânga radicală şi de presiunile pentru un real proces al regimului franchist. E simplu de presupus

că, în acest context, noi, o bună parte a celor care am încercat să criticăm demersurile CPADCR, am fi solidari cu cel puţin o parte a acestor căutări. Dar de ce lucrul acesta ar fi posibil şi coerent cu critica CPADCR nu a fost niciodată de la sine înţeles. Iar retrospectiv, putem concluziona că cel puţin o parte dintre luările de poziţie din acea perioadă nu ar putea să producă răspunsuri mulţumitoare într-o asemenea interpelare.

în contextul românesc, critica *Raportului* a lăsat, uneori, impresia că responsabilitatea de a ne poziţiona în raport cu trecutul comunist e secundară, iar distanţarea de regimul comunist e de la sine înţeleasă. Dincolo de fabulaţiile neo- conservatoare despre criptocomunişti şi diavolul din istorie, în confruntarea cu violenţa pedagogiei sociale neoconser- vatoare importanţa acestor poziţionări s-a pierdut uneori din vedere. La şapte ani după publicarea *Raportului final* şi după o serie întreagă de evenimente, şi nu doar naţionale, nevoia unei asemenea poziţionări rămâne la fel de stringentă. Dezbaterile curente, dar şi contribuţiile academice ale celor care îşi asumă explicit o poziţie anticapitalistă de stânga relevă asumarea crescândă a acestei importanţe. Uşurinţa de a reconstrui critica de stânga a CPADCR drept critica anti-anticomuniştilor nu ar fi azi aceeaşi ca acum şase, şapte ani. Parţial, acest lucru se datorează faptului că o parte din critica de stânga a început să fie afirmativ direc- ţionată împotriva monopolului de dreapta în reprezentarea trecutului comunist. Diferenţa dintre o critică negativă şi o critică afirmativă e în acest caz dată de seriozitatea cu care stânga îşi asumă rolul de înţelegere a trecutului comunist şi de poziţionare în raport cu acesta. O serie întreagă de dezbateri au reconfirmat importanţa contemporană a criticii de stânga a etatismului, a organizării muncii sau a modelelor tradiţionale de organizare politică ale stângii, iar uneori şi insuficienta vigilenţă în raport cu despărţirea reală şi nu retorică de regimul comunist românesc. Clarificările reprezintă şi o despărţire de unele dintre strategiile care au marcat

confruntarea cu anticomunismul ştiinţific şi cu pretenţiile sale universalizante. Chiar dacă într-o formă incipientă, ele relevă faptul că, în căutarea dreptăţii economice şi sociale, răspunsurile organizaţionale şi politice nu pot apărea din dezbaterea cu oponenţii declaraţi ai emancipării.

Anticomunismul ştiinţific al epocii Băsescu a fost şi va rămâne inamicul idealurilor de dreptate economică şi socială, indiferent dacă se manifestă în varianta sa moderată sau în întrupările sale ultranaţionaliste. Dacă de-a lungul mandatelor lui Traian Băsescu ameninţarea acestora a fost uneori de natură să solicite o poziţionare directă în raport cu proponenţii acestui proiect, pe termen lung neutralizarea rasismului social al acestei agende depinde de capacitatea noastră de a furniza răspunsuri politice şi organizaţionale. Aceste răspunsuri trebuie, în mod necesar, să genereze o critică autonomă a regimului comunist românesc. Apărarea proiectului de emancipare al stângii anticapitaliste şi antiau- toritare nu poate fi separat de înţelegerea istorică a felului în care acesta a fost deturnat de către comunismul românesc. Relevanţa răspunsurilor nu e nici univocă, nici de la sine înţeleasă, şi multe dintre aceste clarificări istorice pot genera despărţiri neanunţate. Dacă anticomunismul ştiinţific al epocii Băsescu a încercat să patologizeze dorinţa de a lupta împotriva inegalităţii într-o epocă a inegalităţii crescânde, nouă, criticilor săi, ne rămâne obligaţia de a apăra acest imperativ prin asumarea unei critici autonome de neconfundat cu apologia capitalismului de stat. La finalul carierei prezidenţiale a lui Traian Băsescu, uniunea circumstanţială a criticii puterii pare să-şi fi epuizat, la rândul ci, posibilităţile.

Glocalizarea neoliberalismului în România prin reforma statului şi dezvoltarea antreprenorială

Eniko Vincze

INTRODUCERE - DESPRE TEMĂ ŞI ABORDARE

Depăşind limitele structuralismului neomarxist, mulţi

analişti renunţă la descrierea neoliberalismul ca un regim omogen impus de către marii actori internaţionali asupra unor ţări periferice pasive.1 în locul acestei abordări, ei optează pentru descrierea neoliberalizării ca un proces al diversificării neoliberalismului (de exemplu, prin ideea de *„variegation of neoliberalism",* propusă de Brenner şi Theodore în 20IO[180] [181]), prin care această ideologie se ajustează la diferitele contexte locale specifice într-un mediu neoliberal globalizat. Aceşti autori văd neoliberalismul ca pe un proces care se reinventează şi se autoreglează permanent, creând crize dar şi răspunsuri la ele, avansând inegal de la un context local la altul. Acceptând această provocare teoretică, studiul de faţă îşi propune să surprindă modul în care neoliberalismul global a fost localizat în România de la sfârşitul anilor 2000 încoace, dobândind semnificaţii particulare în această ţară postsocialistă, proaspăt integrată în Uniunea Europeană, fiind construit şi justificat mai ales din 2010 încoace ca o „reţetă politică" pentru presupusa soluţionare a crizei economice.

Utilizez sintagma de *„glocalizarea neoliberalismului"*pentru a atrage atenţia asupra fluxului transnaţional al ideologiei neoliberale, asupra rolului actorilor locali şi a efectelor de hibridizare şi creolizare (fenomen analizat în alte contexte de Appadurai[182] sau Hannerz[183]). Scopul meu este să contribui la înţelegerea modului în care se produce şi se promovează această ideologie în funcţie de cointeresarea şi negocierea mai multor jucători puternici de la diverse nivele, dar şi de circumstanţele teritorial-istorice în care ele se întâmplă. Prin asta însă nu doresc să uit că oriunde s-ar desfăşură,

---

180 Vezi Neil Brenner, Jamie Peck şi Nik Theodore, „Variegated Neoliberalization: Geographies, Modalities, Pathways", *Global Networks,* vol. 10, nr. 2,2002, pp. 1 -41; Marianne Morange şi Sylvie Fol, „City, Neoliberalisation and Justice", *justice spatiale|spatial justice,* nr. 6,2014, pp. 1-29.

181 Neil Brenner şi Nik Theodore, „Cities and the Geographies of «Actually Existing Neoliberalism»", *Antipode,* vol. 34, nr. 3, 2002, pp. 349-379.

182 Arjun Appadurai, *Modernity at Large: Cultural Dimensions ojGlobalization,* Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996.

183 Ulf Hannerz, *Cultural Complexity,* New York, Columbia University Press, 1992.

nucleul politic al neoliberalismului întreprinde o întreagă inginerie a statului, prin care statul se reconstruieşte ca o maşinărie a stratificării şi clasificării sociale.[184] Tocmai din acest motiv, analiza „reformei statului", cu un accent asupra celor întâmplate în perioada dintre 2009 şi 2014, este un bun instrument de surprindere a procesului de neoliberalizare în România postsocialistă.

De- şi re-structurarea economică începută în România după 1990 a fost bazată iniţial, discursiv, pe dezideratul democratizării şi trecerii la economia de piaţă (sau occidentali- zării), dar şi pe critica comunismului faţă de care noul regim promitea (re)instalarea dreptului la proprietate, a libertăţii individuale şi a bunăstării economice. Demontarea politică a blocului socialist s-a petrecut în contextul crizei modelului fordist de acumulare a capitalismului şi al extinderii spaţiilor acumulării de capital înspre fostele ţări socialiste cst-europene. între timp, elitele politice locale au transferat, prin privatizare, proprietăţile de stat în bunuri private (profitând de poziţiile lor anterioare, care le-au crescut „competitivitatea", pentru a deveni „câştigătorii tranziţiei"), în acest context România apărând ca o zonă oportună şi pentru investiţiile externe, atrase de resurse naturale priva- tizabile şi forţă de muncă ieftină şi „disciplinată". Ulterior, aderarea la Uniunea Europeană a României aproape că a coincis cu criza generată de capitalismul global financiar, populaţia ţării fiind afectată grav de politica neoliberală de administrare a crizei, o mare parte a oamenilor trezin- du-se şi mai inutilă şi precarizată decât fusese în deceniile precedente. „Colacul de salvare" al instituţiilor financiare internaţionale aruncat înspre guvernul României începând cu 2009, sub forma unor noi împrumuturi, a însemnat un pachet de condiţionări care au acţionat ca instrumente ale guvernanţei neoliberale încorporate de guvernul de la acea dată. „Redresarea economică" făcută în spiritul reformei

184 Loi's Wacquant, „Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism", *Social Anthropology/ Anthropologie Sociale,* vol. 20, nr. 1,2012, p. 71.

statului (sau al punerii sale în slujba pieţei şi al demontării statului social) a fost justificată în această perioadă printr-un discurs politic local articulat în faţa populaţiei de către preşedintele României.

în cele ce urmează, voi prezenta mai întâi modul în care alocuţiunile lui Traian Băsescu din 2009 şi 2011 au transpus prevederile politicii economice ale Uniunii Europene, ale Băncii Mondiale şi ale Fondului Monetar Internaţional in justificări discursive care aveau sens în context românesc, în timp ce preşedintele autointitulat „jucător" a devenit unul dintre pionii principali ai propagării neoliberalismului global prin politici publice naţionale. Apoi analiza mea va urmări contextele a două localităţi din România, pentru a demonstra cum traduc/ produc actorii locali, în programe locale de dezvoltare, modelul neoliberal de dezvoltare şi viziunea sa axată pe competitivitate şi cultură antreprenorială, acţionând ca personaje autohtone cointeresate ale neolibe- ralizării sau ca actori locali ai „statului reformat".[185] în final, voi semnala un exemplu de cum se redresează neoliberalismul - tot mai criticat la nivel mondial (dar mult mai puţin în România) - prin noua strategie a României, agreată în 2014 în relaţia dintre guvern, Comisia Europeană şi Banca Mondială. Şi voi arăta cum, prin măsurile de „reducere a sărăciei" sau a excluziunii sociale, neoliberalismul

185 în mod particular, în acest studiu fac referire la oraşele Aiud şi Calafat, unde (pe lângă alte peste 20 de localităţi), în perioada cuprinsă între octombrie 2012 şi iunie 2014, am efectuat o cercetare de teren în cadrul investigaţiei *Faces and Causes of Marginalization of the Roma in Local Settings: Hungary – Romania - Serbia. Contextual Inquiry to the UNDP/ World Bank/ EC Regional Roma Survey 201 l.A Joint Initiative of the United Nations Development Programme (UNDP), the Open Society Foundations Roma Initiatives Office (RIO) and the Making the Most of EU Funds for Roma Inclusion Program, and the Central European University/ Center for Policy Studies (CEU CPS).* în România cercetarea a fost coordonată în faza doi şi trei a investigaţiei contextuale de către Fundaţie Deşire (www.desire-ro.eu). A doua fază, intitulată *Faces and Causes of Roma Marginalization: Tools and Methods for Evaluation and Data Collection* şi-a propus să descrie factorii economici, sociali şi de politici publice care reproduc marginalizarea socială şi teritorială a romilor în context local, prin investigaţii de teren derulate în 25 localităţi din România; vezi Eniko Vincze şi Iulia-Elena Hossu, *Marginalizarea socio-teritorială a comunităţilor de romi din România. Studii de caz în judeţele Alba, Arad, Călăraşi, Dolj şi Iaşi.* Cluj, EFES, 2014 (on-line: http://www.desire-ro.eu/wp-content/ uploads/Marginalizarea-socio-teritoriala-romi-Romania_2014.pdf), şi Eniko Vincze, „Uneven Development and Roma Marginalization: From Economic Deprivation to Ethno-Spatial Exclusion", în Julia Szalai şi Violetta Zentai (coord.), *Faces and Causes of Roma Marginalization in Local Communities,* Budapesta, CEU Center for Policy Studies and Open Society Foundations, 2014 (în curs de apariţie). A treia fază *(Causes and Faces of Exclusion of the Roma in Local Communities),* a cărei muncă de teren s-a desfăşurat în trei localităţi (Aiud din judeţul Alba, Calafat din judeţul Dolj şi comuna Lungani din judeţul Iaşi), a descris dimensiunile şi mecanismele excluziunii şi incluziunii ca procese afectate de relaţiile inter- etnice încorporate în contextul mai larg al societăţilor locale. Abordarea fenomenului marginalizării socio-teritoriale în strânsă legătură cu regimul neoliberal, tematizând din acest punct de vedere şi relaţia dintre capitalism

(românesc) promite să treacă de la faza derogării statului social la o etapă în care politicile sociale încearcă să corecteze consecinţele sociale ale perioadei anterioare (de la *roll-back* la *roll-out,* după cum susţin Morange şi Fol). Acesta este un proces al reinventării guvernanţei neoliberale prin transferarea rolului social al statului asupra „comunităţii locale", căreia îi cere să fie competitivă în paradigma „dezvoltării locale plasate sub responsabilitatea comunităţii *(community-led local development*)"[186].

Prin descrierea tuturor acestor evoluţii, studiul meu îşi propune să semnaleze particularităţile glocalizării neoliberalismului în România de azi: modul în care acest proces este marcat nu doar de ideologia globală a capitalismului contemporan, ci şi de procesul local de reformare a statului, care promovează o dezvoltare pusă în slujba capitalului politic şi economic autohton şi extern, acţionând astfel ca un factor al neoliberalizării capitaliste; şi modul în care guvemanţa neoliberală se stabilizează prin tehnicile guver- namentalităţii[187] de reconstituire a subiectului şi a cetăţeniei.

1. yyModernizarea statuluidiscursul neoliberalizării în România şi eludarea efectelor sale sociale (2009-2014)

Mesajul implicit (şi principal) al preşedintelui Traian Băsescu cu prilejul lansării, în anul 2009, a *Raportului Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Riscurilor Sociale şi*

---

186 şi rasism, stă şi la baza cercetării începută în 2011 cu sprijinul unui grant CNCS - UEFISCDI, PN-II-ID-PCE-2011-3-0354 *Spaţializarea* şi *rasiali- zarea excluziunii sociale. Formare socială* şi *culturală a „ghetourilor ţigăneşti" în România în context european,* în curs de derulare; despre asta, vezi, de exemplu, Eniko Vincze şi Cristina Raţ, „Guest Editors' Foreword for the Special Issue on Spatialization and Racialization of Social Exclusion. The Social and Cultural Formation of «Gypsy Ghettos» in Romania in a European Context", *Studia UBB (Sociologia), v*ol. 58, nr. 2,2013, pp. 5-23, sau www.sparex-ro.eu. Viziunea despre dezvoltare şi progres economic în oraşele unde am făcut muncă de teren (Cluj, Târgu Mureş, Miercurea Ciuc, Ploieşti şi Călăraşi) a fost şi interogată în acest context (vezi Anca Simionca, „Development, Underdevelopment and Impoverished Roma Communities. A Case Study of High-Level Visions and Agendas of Economic Progress in Urban Romania", *Studia UBB (Sociologia),* vol. 58, nr. 2,2013, pp. 55-77).

7 „Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunităţii. Politica de coeziune 2014-2020": http://eufinantare.info/Documente/commu- nity_r°.pdf; http: / / ec.europa.eu/regional_policy/sourccs/dnc gcnr r/ informat/2014/community_en.pdf.

187 Vezi Michel Foucault, „Govemmentality", în Graham Burchell, Colin Gordoin şi Peter Miller (coord.), *The Foucault Effect: Studies in Govemmentality,* Chicago, University of Chicago Press, 1991; Michel Foucault, „The Subject and Power", *Critical Inquiry,* vol. 8, nr. 4,1982, pp. 777-795.

Demografice din România[188] a fost nevoia de a fundamenta aşa-numita politică a „reformei structurale şi modernizării statului". în paralel cu acest eveniment, în martie 2009, România a semnat un acord de împrumut cu Fondul Monetar Internaţional (FMI), Comisia Europeană (CE), Banca Mondială (BM) şi Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BERD) în valoare de 19,95 miliarde de eu- ro.[189] împrumutul a consacrat intrarea într-o nouă etapă a politicii Programului de Ajustare Structurală11 din România, el fiind condiţionat în principal de reducerea deficitului bugetar.

în ce anume a constat „dezideratul" reformei statului promovat de preşedintele României în contextul înţelegerii cu FMI am putut afla foarte clar în ianuarie 2011.[190] Pentru a justifica măsurile luate de guvern în 2009 şi mai ales din 2010, Ţraian Băsescu a anunţat că „statul asistenţial nu mai poate funcţiona în România" şi că „intervenţia este mai puţin dureroasă acum decât atunci când am ajunge la 70-80% nivel de îndatorare faţă de produsul intern

---

188 Discursul este accesibil de pe pagina de internet a Preşedinţiei României: http://cparsd.presidency.ro/upload/mesaj_lansare.pdf, alături de reglementările privind Comisia Prezidenţială pentru Analiza Riscurilor Sociale şi Demografice din România, precum şi *Raportul* acesteia lansat în 2009: http://cparsd.presidency.ro/upload/ CPARSD_raport_extins.pdf.

189 După 1990, primul împrumut de acest fel a fost alocat României de BERD în iunie 1992, cu scopul de a sprijini „programul de acţiuni, obiective şi politici destinate să realizeze ajustarea structurală a economiei împrumutatului", mai precis pentru „finanţarea importurilor de urgenţă necesare în timpul execuţiei" acestui program (http://lege5.ro/Gratuit/ heydmmzr/acordul-de-imprumut-imprumut-de-ajustare-structurala-in- tre-romania-si-banca-internationala-pentru-reconstructie-si-dezvolta- re-din-02061992). împrumutul FMI din 2009 a fost justificat în faţa publicului prin ideea nevoii de „a ajuta ţara să reducă efectele crizei financiare globale". însă, conform unor analişti, la fel cum s-a întâmplat şi în alte ţări, împrumutul şi ajustarea structurală aferentă au funcţionat şi în România ca mijloace pentru subordonarea economiei ţării intereselor economice ale unor mari puteri cum sunt SUA şi Germania, având consecinţe negative în ceea ce priveşte dreptul muncii, cheltuielile publice pentru protecţie şi dezvoltare socială, căci au susţinut privatizarea bunurilor publice, dereglementarea economiei, exportul în defavoarea populaţiei locale ctc. (John Horvath, „The IMF and Romania: A Road Well Traveiled", *Telepolis,* 2009: http://www.heise.de/tp/artikel/30/30129/l.html).

190 Programele de Ajustare Structurală *(Structural Adjustment Programmes - SAPs)* sunt politici economice impuse de la începutul anilor 1980 unor ţări în curs de dezvoltare (sau ţări cu venituri mici şi cu venituri medii) de către Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional. Ele constau în acordarea unor împrumuturi condiţionate în vederea ajustării structurale a economiei prin reducerea cheltuielilor publice şi promovarea competiţiei de piaţă ca parte a agendei neoliberale reprezentate de Banca Mondială. Aceste politici economice încurajează guvernele să-şi reducă rolul în controlul economiei, prin privatizarea industriilor publice, şi să îşi deschidă economiile în faţa competitorilor/ investitorilor externi. Programul de Ajustare Structurală presupune deci privatizarea, dar şi crearea unor condiţii care facilitează creşterea numărului şi valorii financiare a investiţiilor străine (*Foreign Direct Investment - FDI),* ceea ce în capitalismul neoliberal este considerat a fi un indicator al clasificării economiilor naţionale şi al creşterii economice. Analize critice despre *SAPs,* printre altele despre relaţia dintre politicile economice de ajustare şi accentuarea sărăciei şi marginalizării în rândul populaţiilor locale, sunt prezentate, de exemplu, în Raportul SAPRIN (Structural Adjustment Participatory Review International NetWork) din 2002, *The Policy Roots of Economic Crises and Poverty. A Multi-Country Participatory Assessmentv of Structural Adjustment* (http://www.saprin.org/SAPRJ_Findings.pdf); vezi în special pp. 173-188.

brut”[191]. Toate astea în condiţiile în care România a continuat să fie printre ţările cu cele mai mici grade de îndatorare publică din UE (aceasta fiind, în 2007, de 13% din PIB, în timp ce, de exemplu, Belgia avea un grad de îndatorare de 84,9%[192]; în 2009, gradul de îndatorare publică a României a fost de 23,9% din PIB, de cel puţin trei ori mai mică decât a Franţei, de 78,1% din PIB[193]; în 2013, acest grad a ajuns în cazul României la 38,9% din PIB, dar asta în condiţiile în care în acelaşi an, de exemplu, Germania avea un grad de îndatorare de 78,4% din PIB[194]). în sine, gradul de îndatorare publică nu putea, aşadar, să justifice reducerea cheltuielilor politicilor sociale, la fel cum acestea nu se justificau şi pentru că populaţia din România este pe locul doi în ceea ce priveşte rata sărăciei şi cunoaşte o speranţă de viaţă printre cele mai mici în Europa, iar procentul din PIB al cheltuielilor cu protecţia socială în România este printre cele mai reduse comparativ cu celelalte state membre ale UE. De exemplu, In 2007 aceste cheltuieli au fost în România de 12,8% din IMB, faţă de 29,5% în Belgia, sau de 30,5% în Franţa[195]; iar în 2009, faţă de Danemarca (33,4%), Franţa (33,1%), Suedia (32,1%), Olanda (31,6%) sau Germania (31,4%), în ţări ca Polonia, Estonia, Slovacia, Bulgaria, România şi Letonia procentul din PIB alocat protecţiei sociale a fost sub 20%.[196]

într-o consecvenţă totală cu declaraţiile preşedintelui clin 2009 şi 2011, „Programul de convergenţă al

---

191 în contextul imediat al prezentării acestei „diagnoze” în faţa publicului, mai mulţi analişti au reflectat critic asupra ei; vezi, de exemplu, Cristina Raţ, „Retorica «statului asistenţial», în regia cifrelor absente. Despre Legea Venitului Minim Garantat”, *CriticAtac,* 24 ianuarie 2011 (http://www.criticatac.ro/4120/retorica-statului-asistential-in-regia-ci- frelor-absente-despre-legea-venitului-minim-garantat/), sau Victoria Stoiciu, „Statul social si «nemunca» la români”, *Contributors,* 19 ianuarie 2011 (http://www.contributors.ro/administratie/statul-social-si- %E2%80%9Enemunca%E2%80%9D-la-romani/).

192 EUROSTAT, *Key Figures on Europe,* 2009, p. 33.

193 EUROSTAT, *Key Figures on Europe,* 2011, p. 21 (http://epp.eu- rostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EI-ll-001/EN/ KS-EI-11-001-EN.PDF).

194 EUROSTAT, *Basic Figures on the EU,* 2014 - first quarter (http:// epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GL-14-001/EN/ KS-GL-14-001-EN.PDF).

195 EUROSTAT, *Key Figures ort Europe,* 2011, p. 87 (http://epp.eu- rostat.ec.europa.eu/cache/IT Y_OFFPUB/KS-EI-11-001/EN/ KS-E1-11-001-EN.PDF).

196 EUROSTAT, *Key figures ort Europe,* 2013, p. 92 (http://epp.eu* rostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EI-l 3-00 l / F N / KS-EI-13-001-EN.PDF).

Guvernului României 2011-2014”, prin care guvernanţii noştri au transpus pe plan naţional deciziile Consiliului European din 2010 cu privire la coordonarea politicilor bugetare ale Statelor Membre, a reiterat şi principiile Programului de Ajustare Structurală. „Programul de Convergenţă” a cxplicitat fără echivoc măsurile de austeritate impuse. Ele sunt numite „măsuri anticriză”, dar de fapt funcţionează ca un pretext pentru justificarea unei noi etape a procesului de neoliberalizare în România.

î.i. Demonizarea statului social”prin discursul politic al anilor 2009-2011

Chiar dacă în mesajul său din 2009 preşedintele României mai folosea sintagme ca „nevoile populaţiei”, referirea la acest aspect s-a făcut, înainte de toate, pentru a critica modul în care, după 1990, guvernările şi politicienii din România „au folosit politicile sociale ca instrument electoral prin care şi-au «cumpărat» bunăvoinţa electoratului”. Preşedintele şi-a exprimat îngrijorarea cu privire la diagnoza conform căreia „statul, în loc să ajute la constituirea unei clase de mijloc din ce în ce mai consistentă, a crescut dependenţa de stat, îngroşând rândul asistaţilor, care astăzi se ridică la cifra de 11 milioane”.

Raportul pe care l-a lansat cu acest mesaj relevă mari probleme sociale în România. Dar discursul politic prezidenţial a mutat accentul de pe identificarea cauzelor lor structurale şi soluţionarea acestora spre o discuţie moralizatoare despre complicitatea dintre populismul actorilor politici, pe de o parte, şi „dependenţa” de servicii şi ajutoare sociale a cetăţenilor care trăiesc în sărăcie, pe de altă parte, de parcă această relaţie nu ar fi în sine o relaţie de putere şi de exploatare a celor dezavantajaţi de către cei care au puterea să distribuie resurse. Totodată, acest discurs pune sub semnul egalităţii cazul „dependenţilor de ajutor social” cu situaţia celor care beneficiază de „alocarea preferenţială a resurselor către grupuri restrânse de persoane cuplate factorului de decizie (sistem de salarizare şi de pensii de lux)”. în plus,

el reduce politica socială la „asistenţa socială acordată celor care nu pot munci”. Prin asocierea demontării statului social cu critica unor practici electorale/ guvernamentale care risipesc banii publici într-un fel care îi privilegiază pe cei aflaţi la putere, precum şi prin reducerea esenţei politicii sociale la crearea unor „cetăţeni dependenţi”, acest discurs demonizează însăşi ideea drepturilor şi justiţiei sociale.

Pornind de la *Raportul Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Riscurilor Sociale şi Demografice din România*, preşedintele României a ajuns la concluzia că responsabilizarea factorilor politici faţă de nevoile populaţiei constau în elaborarea şi implementarea unor politici sociale „prudente, coerente, bine focalizate şi eficiente”, care „realizează echilibru între acestea, pe de o parte, şi realităţile economice şi dezechilibrele socio-demografice ale ţării, pe de altă parte”. Cu acest scop, în 2009, Traian Băsescu promova ideea unui parteneriat public-privat, care, în condiţiile retragerii statului din rolurile sale sociale, urma „să concentreze toate resursele disponibile ale societăţii pentru a reduce inechită- ţile sociale”. Dar a evitat, de exemplu, să-şi pună întrebarea: ce ar trebui să facă statul, care susţine prin legislaţie investitorii privaţi, pentru a-i mobiliza pe aceştia să contribuie la asigurarea drepturilor omului în relaţie cu angajaţii sau disponibilizări lor, în condiţiile în care statul nu face în mod direct acest lucru faţă de cetăţenii săi?

Declaraţiile prezidenţiale din 2011 justifică retragerea statului din funcţiile sale sociale, făcând referire la condiţiile crizei economice din România sau la incapacitatea financiară a statului de a face faţă acestui rol, spunând: „Este una să încerci impunerea unui stat social într-o ţară extrem de bine dezvoltată, a cărei economie generează resurse, şi alta să vrei să impui exact acelaşi tip de stat într-o ţară ca România, cu o economie în transformare şi încă insuficient de performantă”. Astfel, de la argumentele moralizatoare din 2009 a trecut la cele pragmatico-financiare, ajungând la concluzii politice

structurale: România are nevoie în următorii zece ani de un „stat performant” şi „eficient”, a cărui performanţă şi eficienţă se măsoară în gradul în care el renunţă la atribuţiile sale sociale şi asistenţiale. Şi toate astea după ce statul postsocialist a asistat şi continuă să asiste privatizarea bunurilor publice, cronicizând prin acest sistem de (re) distribuire a resurselor inegalitatea dintre cei care au şi cei care nu au control asupra mijloacelor de producţie sau asupra luării deciziilor. Spre finalul argumentului său, preşedintele Băsescu sugerează, fără a face însă legătura explicită între neoliberalismul european şi politica crizei în România, că România are o singură strategie finanţată, care „înseamnă să aplicăm ce am convenit odată cu intrarea noastră în Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007”.

Criza economică este folosită în acest discurs ca argument în favoarea neoliberalizării (extinderii principiilor pieţei în toate domeniile vieţii), fiind articulat în perioada programului de ajustare structurală impus de împrumutul

FMI din 2009. în contextul acestui program, s-a lansat noul Cod al Muncii (care, sub pretextul „flexibilizării”, de fapt precarizează munca), activităţile poliţieneşti, spitalele şi şcolile au fost transferate către administraţiile locale, s-a impus eficientizarea costurilor în interiorul sistemului educaţional şi de sănătate şi s-a urmărit reforma sistemelor de asistenţă socială. Argumentele preşedintelui pentru crearea unui „stat performant care dă perspectivă cetăţenilor lui” şi a unui „stat eficient în locul unuia care nu îşi mai poate acoperi propriile cheltuieli” au fost de genul: „a fost o generozitate excesivă din punct de vedere al diverselor forme de ajutoare”; „prea multe spitale, cu prea multe paturi, cu prea puţină activitate de prevenţie şi prea multă activitate în spitale”; „oricâte ajutoare vrei să dai şi celor care au nevoie de ele, şi celor care nu justifică primirea acestor ajutoare, se îmbracă sub sintagma «stat social» şi avem conştiinţa împăcată că am mai făcut o risipă şi am mai

stimulat reducerea apetitului pentru muncă"; „politica socială nu trebuie să fie focusată pe cei care au pământ în spatele casei, dar aşteaptă ajutorul social şi pământul rămâne nelucrat, şi nu pe cei care nu acceptă orice fel de muncă, în anumite momente". Venind în completarea declaraţiilor preşedintelui ţării, premierul Emil Boc - administratorul măsurilor de austeritate, al acordului cu FMI şi al consacrării racordării României la ordinea neoliberală - sugera în 2011 că „modernizarea" legislaţiei româneşti din acea perioadă a urmărit scopul „de a avea o piaţă a muncii competitivă în raport cu ceea ce se întâmplă în Europa şi în lume".

1.2. *Politica de convergenţă ca instrument al neoliberalizării României în perioada 2011-2014*

în martie 2011, guvernul României a aprobat participarea ţării la Pactul Euro Plus, anunţată în cadrul Consiliului European în aceeaşi lună, iar o lună mai târziu a şi lansat

„Programul de Convergenţă 2011-2014". Acesta sintetizează toate măsurile guvernamentale care s-au acomodat în mod exemplar la politica de „supraveghere a situaţiei bugetare şi coordonarea politicilor economice" din UE. Documentul prezintă obiectivele asumate (numite şi „măsuri anticriză") ca fiind parte din „promovarea reformelor bugetare şi structurale necesare creşterii flexibilităţii economiei româneşti" în contextul pregătirii trecerii la moneda euro. Referitor la contextul politic, mai aflăm din acest document că în perioada 2012-2014 România „a încheiat un nou program de asistenţă financiară preventivă comun UE/ FMI, care va asigura consolidarea programului de reformă pe termen mediu demarat în perioada 2009-2010".

Răsfoind documentul „Programului de Convergenţă", regăsim aici toate deziderateleе caracteristice capitalismului neoliberal privind accentuarea privatizării (extinderea ei asupra sectorului energetic şi transporturi), dar şi marketi- zarea educaţiei şi sănătăţii; reformarea întreprinderilor de stat în spiritul guvemanţei corporatiste

(care urmăreşte maximizarea profiturilor), dar şi transformarea statului într-un instrument poliţienesc ce supraveghează cheltuielile publice în sferele care afectează populaţia deja sărăcită. Prevederile sale legate de stimularea creşterii investiţiilor în sectorul privat şi de consolidarea stabilităţii sistemului bancar sunt secondate de măsuri cum ar fi „sporirea controlului asupra cererilor de prestaţii sociale", sau „monitorizarea şi eficien- tizarea cheltuielilor din domeniul sănătăţii", şi, în general, de „politica limitării cheltuielilor cu bunurile şi serviciile, şi a reducerii subvenţiilor".

„Competitivitatea" şi „sustenabilitatea finanţelor publice" sunt termenii-cheie ai acestei viziuni de dezvoltare promovate sub egida „redresării economice". In capitolul „competitivitate", „Programul de Convergenţă 2011-2014" se referă la eliminarea barierelor de ordin legislativ şi administrativ în calea comerţului cu electricitate şi gaz, şi la elaborarea unui plan de eliminare a preţurilor reglementate la energie electrică şi gaze naturale. în domeniul muncii, „competitivitatea" angajatorilor privaţi este susţinută de măsurile noului Cod al Muncii cu privire la promovarea „flexibilizării", iar controlul asupra categoriilor sociale defavorizate este asigurat de legile privind munca zilieră sau ucenicia la locul de muncă. „Sustenabilitatea finanţelor publice" este susţinută discursiv prin ideea vieţii active, incluziunii active, dar şi a disciplinei financiare. Idealul „vieţii active" este tradus în măsuri cum ar fi: creşterea graduală a vârstelor standard de pensionare şi a stagiului complet de cotizare la 35 ani pentru femei şi bărbaţi, până în anul 2030; înăsprirea condiţiilor de acces la pensionarea anticipată parţială; îngheţarea punctului de pensie pentru anul 2011. In domeniul social, „disciplina financiară" s-a transpus în măsurile administraţiilor centrale şi locale de „raţionalizare a prestaţiilor sociale" şi de „eliminare a programelor ce nu fac obiectul testării mijloacelor financiare", dar şi în politica de înlocuire a numai 1 din 7 posturi care devin vacante în sectorul bugetar. Această

politică este ţintită cu „dezideratul” reducerii cheltuielilor cu salariile ca procent în PIB: se prevede continuarea „politicii prudente începute în perioada 2009-2010”, astfel încât ponderea acestor cheltuieli este planificată „să se reducă până la un nivel în jurul valorii de 6,5% din PIB în anul 2014 (de la 9,4% din PIB în anul 2009)”. Mai departe, cu toate că, în 2010, indicatorul privind speranţa anilor trăiţi în sănătate *(healthy lifeyears at birth)* a arătat o dezavantajare a populaţiei României (57,5 ani atât la femei cât şi la bărbaţi) faţă de media EU-27 (61,7 ani la bărbaţi şi 62,6 la femei)[197], domeniul sănătăţii a fost supus şi el raţionalizării financiare, prin măsuri cum ar fi: introducerea sistemului de copiată a serviciilor medicale;

limitarea numărului de internări spitaliceşti contractate cu 10% faţă de nivelurile din 2010; reducerea adaosului de preţ plătit de guvern pentru medicamentele din programele naţionale; reducerea numărului de paturi de spital finanţate.

Măsurile legislative întreprinse în anul 2010 de către Guvernul României au adoptat în avans politica economică creionată în „Programul de Convergenţă 2011-2014” şi cu privire la resursele veniturilor bugetare, continuând protejarea categoriilor sociale cele mai avute prin sistemul unic de impozitare şi diminuând încasările din impozitul pe profit cu 4,9%. Nu este de mirare că populaţia cu venituri mici a fost afectată în mod mai accentuat de politicile de majorare a accizelor şi a TVA-ului de la 19 la 24%, sau de neacordarea indexării salariilor, sau de majorarea impozitului pe clădiri, a impozitului pe mijloacele de transport şi a amenzilor în domeniul impozitelor şi taxelor locale.

1.3. *Concluzii - neoliberalizare prin permanentizarea „măsurilor anticriză”*

Respectarea „Programului de Convergenţă 2011-2014” şi a acordului cu instituţiile financiare internaţionale a devenit primul şi cel mai important reper al politicii

197 EUROSTAT, *Key figures ott Europe,* 2013, p. 52 (http://epp.eu- rostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EI-13-001/EN/ KS-EI-13-001-EN.PDF).

economice a României contemporane, inclusiv al direcţiilor sale de dezvoltare. Am văzut cum a fost justificat imperativul „redresării macroeconomice” şi al „eficientizării politicilor publice” prin discursul crizei economice globale, transformând problema şi într-un instrument al luptelor politice între partide. Acesta a devenit motorul nou al ideologiei şi politicii neoliberale, completând (dar fără să o înlocuiască cu totul) tema anticomunismului, firul roşu al restructurării capitaliste a României de după 1990.

La nivelul efectelor asupra vieţii cotidiene, referirea la plata datoriilor către FMI şi Banca Internaţională de Reconstrucţie şi Dezvoltare (la care România a aderat în 1972) ne poate aduce aminte de „ajustările economice” şi politica de „raţionalizare” (a consumului) din anii 1980 (deceniul începuturilor neoliberalizării pe plan global), în urma cărora marea majoritate a populaţiei acestei ţări a cunoscut o înrăutăţire dramatică a nivelului de trai, acesta fiind sacrificat şi pe altarul marilor investiţii publice din acea decadă (Casa Poporului, Canalul Dunăre - Marea Neagră, sistematizarea urbană etc.). Noua etapă de neoliberalizare, cea postsocialistă, a adâncit şi agravat inegalităţi sociale şi deprivări materiale anterioare, generate de politica economică dominantă promovată de statul naţional interconectat cu instituţiile financiare internaţionale. în centrul politicii dezvoltării economice, oricum am înţelege-o, au stat din- totdeauna şi măsuri de austeritate, care au deprivat cetăţenii de resurse necesare reproducerii forţei lor de muncă generatoare de plusvaloare şi profit, şi/ sau i-au penalizat dacă în vederea autosusţinerii lor au recurs la strategii informale (în domeniul locativ, ocupaţional sau migraţionist).

în etapa pe care o trăim azi, „măsurile anticriză” au devenit esenţa politicii economice şi sociale româneşti. Odată permanentizate, speranţa populaţiei în ceea ce priveşte îmbunătăţirea condiţiilor de trai este proiectată pe scena competiţiei pentru fondurile europene. Justiţia socială promisă de agenda socială europeană devine astfel

un teren al competitivităţii şi al meritului, fiind extrasă prin politica neoliberală din sfera drepturilor omului. Cei care nu devin „competitivi" pe această piaţă „nu merită" bunăstarea socială, „nu merită" educaţie bună, „nu merită" locuri de muncă şi locuinţe decente, ba chiar „nu merită" nici speranţă de viaţă mai ridicată. Astfel, pe lângă faptul că neoliberalismul structurează economia, precum şi relaţia dintre stat, piaţă şi cetăţeni, el creează şi noua persoană ideală („omul nou" al timpurilor noastre), persoana antreprenorială şi competitivă, care se califică ca „om" şi beneficiază de drepturile omului (inclusiv drepturi locative, drepturi ale muncii etc.), însă produce şi categoriile sociale percepute ca „nemeritu- oase" sau chiar subumane.

2. *Dezvoltare antreprenorială şi neoliberalizarea la nivel local*

Pe baza analizei de discurs a unor documente privind programele de dezvoltare promovate de municipalitatea Aiudului şi Calafatului, în cele ce urmează voi ilustra cum transpun actorii locali decizionali în scheme locale viziuni neoliberale de dezvoltare reiterate azi de Comisia Europeană şi Banca Mondială. La final, voi arăta că aceste modele bazate pe ideologia antreprenorială transformă dezvoltarea însăşi într-o afacere a autorităţilor locale, companii private, firme de consultanţă sau organizaţii negu- vemamentale, fiind departe de a fi o dezvoltare bazată pe drepturi pusă în slujba justiţiei sociale. Analiza identifică termenii-cheie ai acestui model (competitivitate, cultură antreprenorială, parteneriat public-privat, marketizare) şi modul în care ei sunt resemnificaţi local de către decidenţi în vederea susţinerii pieţei şi a investitorilor privaţi de către stat, precum şi a retragerii statului din responsabilităţile sale sociale faţă de cetăţeni.

***2.1**. Viziuni de dezvoltare pentru Aiud (**2007-2013**): cultură antreprenorială, competitivitate şi marketizare*

„Strategia de Dezvoltare a Municipiului Aiud"[198] a

198 „Strategia" a fost elaborată în numele Primăriei de către Fundaţia PAEM Alba (http://www.paemalba.ro/) cu sediul în Alba Iulia. Fundaţia PAEM a fost înfiinţată ca organizaţie neg^ivernamentală la sfârşitul anilor 1990, beneficiind de parteneriatele încheiate cu autorităţi locale şi judeţene. Ea este specializată în consultanţă pentru

definit „interesul comunitar” servit de această strategie prin următorii termeni-cheie: dezvoltare durabilă, regenerare urbană, cultivarea competitivităţii şi îmbunătăţirea guvernan- ţei locale. Strategia a fost elaborată şi adoptată de Consiliul Local în februarie 2008 în spiritul aderării României la Uniunea Europeană, iar planurile sale de acţiune au fost puternic axate pe direcţiile şi programele operaţionale ale fondurilor structurate dedicate României.

„Strategia” relevă modul predominant al gândirii instituţionale despre responsabilitatea autorităţilor locale şi priorităţile acestora, având în vedere următoarele caracteristici negative ale oraşului: poziţie geografică dezavantajată, infrastructură săracă, migraţia forţei de muncă, utilizarea slabă a potenţialul său agricol, lipsa implicării actorilor comunitari în procesele decizionale locale. Această „Strategie” reiterează pe plan local viziunea antreprenorială generală conform căreia autorităţile publice trebuie să vină în întâmpinarea agenţilor economici privaţi, oferindu-le locuri pentru investiţii, facilităţi fiscale, terenuri şi oportunităţi de infrastructură. Idealul statului creator de piaţă se încorporează în planurile locale de creare a unui parc industrial şi a unui birou de informare dedicat investitorilor, având în vedere potenţialul economic al localităţii, inclusiv forţa sa de muncă. „Strategia” identifică circa 60 de planuri de acţiune privind asigurarea „competitivităţii oraşului”, în speranţa că agenţii economici şi mai ales întreprinderile mici şi mijlocii vor atrage fonduri europene pentru implementarea lor în domeniul industriei, agriculturii, turismului sau protecţiei mediului, iar parteneriatele public-privat vor derula programe de formare profesională care să pregătească forţa de muncă pentru ele. Pe de altă parte, „Strategia” observă că avantajul competitiv al localităţii constă în faptul că aceasta furnizează forţă de muncă ieftină pentru

proiecte europene şi asistenţă tehnică pentru elaborare de politici publice, dar derulează şi programe de dezvoltare (într-unul din proiectele sale, ROMA-RH, de/vnlt.m\i economiei sociale pentru romi în domeniul reciclării materialelor de ambalaj, a colaborat cu Asociaţia Romilor PAKIV din Alba Iulia). Textul „Strategiei” este disponibil on-line: http://www.aiud.ro/AplicatiiOnline/ Hotarari_2003_2008/2008/02.februarie/hS0_2008.pdf.

investitori autohtoni şi străini. Ea consideră că pe plan local marketizarea turismului şi agriculturii (cea din urmă producând în prezent mai ales pentru subzistenţa gospodăriilor) este cheia modernizării economice, înţelese drept un proces de transformare a economiei bazate pe intensitatea muncii într-o economie bazată pe intensitatea capitalului şi tehnologizării.

In ceea ce priveşte serviciile sociale, „Strategia" defineşte doar şase planuri de acţiuni şi în mod predominant accentuează faptul că ele trebuie extemalizate către parteneri privaţi. Argumentele din spatele acestei opţiuni sunt multiple: de la lipsa de fonduri şi nevoia de a preveni creşterea costurilor serviciilor sociale, trecând prin ideea că administraţia locală nu poate asigura întregul spectru al serviciilor sociale de care populaţia ar avea nevoie, până la „îngrijorarea" cu privire la efectele asumării de către autorităţile publice a întregii responsabilităţi în acest domeniu, care ar putea reduce implicarea cetăţenilor şi a comunităţii. Cu privire la dezvoltarea resurselor umane, prin această „Strategie" municipalitatea Aiudului întrevede un rol pentru sine în cultivarea culturii antreprenoriale şi manageriale în rândurile cetăţenilor, afirmând: „Spiritul şi cultura antrepre- norială sunt soluţia pentru rebalansarea efectelor negative ale ajustării structurale şi reconstruirii industriei, pentru că acestea pot genera alternative economice şi sociale, şi pot îmbunătăţi statutul economic al grupurilor sociale aflate sub riscul şomajului".

Pe baza informaţiilor accesibile despre implementarea proiectelor din fonduri structurale în România[199], putem observa că în perioada 2008-2013 Primăria Municipiului Aiud a implementat câteva mari proiecte de dezvoltare infrastructurală în vederea extinderii reţelei de apă şi canalizare, reabilitării cetăţii medievale, valorificării potenţialului turistic al Văii Aiudului, prin modernizarea drumurilor (un proiect de

199 De exemplu, pe pagina de internet a Proiectelor Structurale (http://www.proiecte-structurale.ro/Proiecte.aspx?cuvCheie=Aiud&cID=5), sau a Ghidului Primăriilor (http://www.ghidulprimariilor.ro/lisl/ cityHallDetails/PRIM%C4%82RIA_AIUD/129445).

circa 7 milioane de euro), precum şi reabilitării structurale a Colegiului Bethlen Gâbor (printr-un alt proiect în valoare de 7 milioane euro). Patru proiecte de dezvoltare a resurselor umane au fost derulate în domeniul ocupării forţei de muncă de către Fundaţia Umanitară Progpers Aiud[200] în parteneriat cu Agenţia Judeţeană pentru Ocuparea Forţei de Muncă şi cu câteva firme de consultanţă şi organizaţii neguvernamentale specializate în formare vocaţională. Trei proiecte ale unor întreprinderi mici şi mijlocii au fost implementate de companii locale din domeniul prefabricatelor de beton armat, construcţii şi mobilier de grădină.

2.2. *Viziuni de dezvoltare pentru Calafat (**2012**): parteneriat public-privat, competitivitate şi prezervarea moştenirii rurale*

Bazându-se pe oportunităţile de finanţare ale Uniunii Europene şi politicile sale de dezvoltare, în special pe Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR)[201], municipalitatea oraşului Calafat, împreună cu 19 localităţi rurale (majoritatea din partea de sud-est a judeţului Dolj şi o comună din judeţul Mehedinţi), a elaborat în 2012 un Plan de Dezvoltare Locală pentru teritoriul numit micro-regiunea Calafat. Grupul de Acţiune Locală (GAL) „Calafat" a fost înfiinţat ca o organizaţie neguvernamentală[202], conform procedurilor stabilite de Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Rurale, în noiembrie 2012, cu obiectivul principal de a sprijini creşterea atractivităţii zonei şi a competitivităţii produselor şi serviciilor sale. GAL „Calafat" este un parteneriat public-privat cu 25 de membri, dintre care şapte primării, nouă

---

200 Activă din 2010, Fundaţia a funcţionat pe baza contractelor cu Agenţia Judeţeană pentru Ocuparea Forţei de Muncă şi cu Primăria Aiud, furnizând servicii pentru aceste autorităţi publice (de exemplu, prin biroul de consultare a cetăţenilor).

201 Acest instrument financiar a fost introdus de UE în cadrul reformării Politicii Agricole Comune în 2003 şi 2004. înfiinţat prin Reglementarea CE 1290/2005, el şi-a propus să întărească politicile de dezvoltare rurală ale Uniunii în perioada 2007-2013 (vezi http:// europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/ 160032_en.htm).

202 Publicul este informat despre GAL „Calafat" pe pagina de internet: http://calafat.org.ro/. Cei interesaţi pot găsi aici, pe lângă prezentarea „Planului de Dezvoltare Locală" al GAL „Calafat", şi câteva documente organizaţionale şi informaţii despre apelurile de proiecte, dar nu află nimic despre proiectele locale efectiv derulate, sau despre proiectele depuse spre finanţare. La capitolul „politici implementate", pagina de internet prezintă doar un proiect de 2 milioane euro câştigat în domeniul pescăritului.

companii şi nouă organizaţii neguvernamentale. Pe lângă primarul său, oraşul Calafat este reprezentat în acest GAL de compania privată SC Tradex Industries SRL, de Asociaţia Locală a Patronilor de întreprinderi Mici şi Mijlocii (PLIMM), de Organizaţia de Pescărie, dar şi de Asociaţia pentru Integrarea Romilor din 01tenia.[203] Elaborarea Planului de Dezvoltare Locală a fost o activitate extemalizată către o companie care nu este nominalizată în document, şi care a colaborat cu experţi LEADER spanioli, iar GAL „Calafat" prevede ca expertiza legată de acest Plan să fie subcontractată şi în continuare.

în urma selectării GAL „Calafat" de către Ministerul Agriculturii şi Dezvoltării Locale împreună cu alte 120 micro-regiuni similare cu o populaţie între 10.000 şi 100.000 de locuitori, acesta a fost abilitat să implementeze programul LEADER, care se bazează pe ideea că autorităţile publice nu posedă resurse instituţionale, umane şi financiare pentru elaborarea şi implementarea unor planuri de dezvoltare locală, de aceea respectivele resurse trebuie asigurate de parteneriatele privat-public de tipul Grupurilor de Acţiune Locală. Modelul promitea să extindă participarea cetăţenească dincolo de descentralizarea administrativă consacrată de Legea Administraţiei Publice din 2001, care prevedea înfiinţarea unor Asociaţii de Dezvoltare Inter-Comunitară în vederea coordonării dezvoltării aşa-ziselor zone metropolitane sau micro-regiuni. Totuşi, putem observa că această capacitate a GAL-urilor rămâne limitată la reproducerea regimului local de putere aflat sub controlul unor structuri organizaţionale deja puternice (cum ar fi autorităţile locale, companii private, organizaţii neguvernamentale înfiinţate pentru atragerea fondurilor europene, de multe ori interconectate între ele şi în prealabil). In mod efectiv, aceste grupuri locale nu extind luarea deciziilor înspre mecanismele democraţiei participative sau ale unei

203 în conformitate cu o pagină de internet a catalogului organizaţiilor ne- euvernamentale din România, această Asociaţie a fost înfiinţată în 2009 (vezi http://www.stiriong.ro/detaliu-csc/vrs/IDcsc/3362). Ea se autopromovează ca organizaţie non-profit, care livrează ajutor umanitar şi servicii sociale, fiind dedicată combaterii discriminării şi sărăciei, precum şi integrării grupurilor vulnerabile pe piaţa muncii şi dezvoltării comuni tare. Asociaţia nu are propria sa interfaţă virtuală şi nu am găsit informaţii relevante despre activitatea sa efectivă.

participări cetăţeneşti reale. Justiţia participativă promisă de acest sistem nu poate fi reală, întrucât GAL-urile acţionează mai mult ca administratori tehnici ai Fondurilor Europene, şi chiar dacă ele sunt responsabilii elaborării Planurilor de Dezvoltare Locală (cadrul acestor proiecte individuale), acestea din urmă sunt concepute pe fondul programelor operaţionale stabilite în relaţia dintre guvern şi Comisia Europeană, departe de controlul cetăţenilor.

Un alt aspect important al conceptului care fundamentează ideea GAL-urilor în România postsocialistă este faptul că ele promovează un model de dezvoltare susţinut de condamnarea comunismului. Documentul de planificare GAL „Calafat" face apel la această poziţie de mai multe ori: afirmă că dificultăţile stabilirii unor parteneriate între diverşi actori pot fi explicate de moştenirea comunistă, care a diminuat încrederea în iniţiative colective şi, în particular, în formele de asociere instituţionalizate; pe de altă parte, susţine că subdezvoltarea teritoriului se datorează industrializării socialiste forţate şi artificiale, care la rândul ei a fost afectată după 1990 de procesul de tranziţie la economia de piaţă şi de prăbuşirea companiilor publice. Aceste argumente doresc să justifice şi eligibilitatea oraşului Calafat pentru programul LEADER (original croit pentru /one rurale) prin următoarea logică: localitatea a fost creată artificial ca oraş, cunoaşte o dezvoltare locală precară şi o economie locală bazată pe sectorul agricol, ea este un oraş cu caracter rural din punctul de vedere al serviciilor, dar pe tic altă parte are totuşi potenţialul să promoveze un model urban în micro-regiune.

în momentul elaborării Planului de Dezvoltare Locală pentru teritoriul GAL „Calafat", municipalitatea oraşului a raportat trei programe de dezvoltare infrastructurală incluse în „Strategia" sa „de Dezvoltare pentru perioada 2007-2013". Cu un buget total de circa 17 milioane de euro acoperit din fonduri PHARE şi fonduri europene pentru protecţia mediului, aceste programe au ţintit îmbunătăţirea serviciilor de utilităţi publice, extinderea

reţelei de apă şi canalizare, şi modernizarea managementului deşeurilor. Concluziile Planului de Dezvoltare Locală din 2012 cu privire la priorităţile imediate ale zonei pun accentul pe: dezvoltarea unor companii rurale şi turistice mici şi mijlocii prin educaţia antreprenorială a populaţiei; dezvoltarea infrastructurii sociale, a patrimoniului local şi a serviciilor furnizate pentru comunităţi, dar şi prezervarea moştenirii şi identităţii rurale a teritoriului; capitalizarea, modernizarea şi tehnologizarea sectorului agricol, astfel încât agricultura de subzistenţă practicată în gospodării să se transforme în producţie dedicată pieţei; acţiuni de formare şi reconversie profesională dedicate populaţiei; şi nu în ultimul rând, susţinerea Grupului de Acţiune Locală. în pofida acestor planuri ambiţioase, transpuse în 64 idei de proiecte, Planul de Dezvoltare Locală identifică un buget relativ redus, de circa 3,5 milioane de euro, dar anticipează un cost anual de circa 300.000 de euro pentru funcţionarea în sine a GAL-ului.

2.3. *Concluzii - neoliberalizare prin dezvoltare antreprenorială*

Un aspect central al viziunilor de dezvoltare promovate în şi pentru România, o tendinţă manifestată şi (re)produsă local (printre altele şi în Aiud şi Calafat, cum am văzut mai sus), este reconfigurarea rolului statului în dezvoltare şi implicit a relaţiei sale cu piaţa, pe de o parte, şi cu cetăţenii sau cu societatea, pe de altă parte. Modul în care autorităţile locale se autodefinesc ca agenţi puternici puşi în slujba investitorilor economici privaţi, şi ca actori slabi care nu pot (şi nu trebuie) să soluţioneze consecinţele sociale ale restructurării economice, este un simptom al paradigmei mai largi ce reconstruieşte România postsocialistă într-un ton neoliberal. Modelul antreprenorial al dezvoltării economice şi sociale susţine procesul de neoliberalizare şi în România, aşa cum se întâmplă şi în alte ţări. El se bazează pe, dar totodată şi promovează ideea că „bunăstarea umană poate fi asigurată prin desfăşurarea libertăţilor şi capacităţilor individuale

antreprenoriale într-un context instituţional caracterizat de drepturile proprietăţii private, pieţe libere şi comerţ liber”[204].

într-un context postsocialist cum este şi cel românesc, argumentele aduse în favoarea acestui model de organizare şi dezvoltare a economiei şi societăţii sunt puternic bazate pe condamnarea comunismului şi, asociat fiind cu el, a statului social. Anticomunismul informează şi efortul de re- configurare a rolului statului, astfel încât acesta este destinat creării şi prezervării unui cadru instituţional care extinde principiile competitivităţii şi ale pieţei în toate domeniile vieţii, inclusiv în strategiile de dezvoltare. Costul acestei schimbări este dezarmarea agenţilor publici în ceea ce priveşte furnizarea serviciilor sociale, un fenomen care nu este perceput ca ceva ce (re)produce nedreptatea socială, ci ca un mod (dezirabil) de guvernanţă. Astfel de procese se derulează şi la nivel local, şi - cum a demonstrat analiza de mai sus legată de Aiud şi Calafat - ele rezultă în faptul că oraşele încetează să mai fie spaţii ale reproducerii sociale şi devin teritorii ale competitivităţii.[205] în acest proces, ideea nevoii de a cultiva un spirit antreprenorial nu doar ghidează construirea discursivă a dezvoltării, ci însăşi elaborarea planurilor de dezvoltare în sine devine o afacere. Primăriile cxternalizează această activitate unor companii, organizaţiile neguvernamentale de la nivel naţional care se bucură de sprijin guvernamental sau prezidenţial, asigurându-şi existenţa din administrarea fondurilor Băncii Mondiale, Uniunii Europene sau altor instituţii transnaţionale, iar multe dintre ONG-urile locale se creează cu scopul de a atrage aceste fonduri, de obicei prin intermediul unor firme de consultanţă specializate pe aplicaţii şi management de proiect. în cadrul acestui sistem, capacitatea de a atrage fonduri externe devine o caracteristică a sinelui dezirabil, cel antreprenorial (atât în

---

204 David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism,* Oxford, Oxford University Press, 2005, p. 2.

205 Bob Jessop, „Liberalism, Neoliberalism and Urban (Iovitiuiht: a State-theoretical Perspective”, *Antipode,* voi. 34, nr. 2007, 4.S7 47 J

cazul persoanelor fizice, cât şi în cazul persoanelor juridice), iar cei care nu pot îndeplini această cerinţă sunt stigmatizaţi ca subiecte „nemerituoase" de dezvoltare. în aceste condiţii, strategiile de dezvoltare locale, chiar dacă se doresc a fi foarte ambiţioase în termenii programelor proiectate, stau sub riscul de a nu fi transpuse în intervenţii efective, din moment ce actorii locali (ne-maivorbind de categorii marginalizate) nu sunt capabili, din diverse motive, să elaboreze proiecte „competitive" pe piaţa fondurilor.

Pe lângă toate acestea, să nu uităm de faptul că practicile guvernanţei neoliberale în România au devenit predominante şi foarte vizibile prin măsurile de austeritate impuse asupra populaţiei cu începere din 2010, ca o condiţie împachetată în creditul Fondului Monetar Internaţional sub forma programului de ajustare structurală. Şi să observăm cum se continuă această direcţie prin modelul de dezvoltare *„competitive cities* | recomandat României de Banca Mondială la sfârşitul anului 2013, care defineşte oraşele competitive ca motoare ale dezvoltării.[206]

CONCLUZII FINALE - „REFORMA STATULUl", DE LA GUVERNANŢĂ LA GUVERNAMENTALITATE NEOLIBERALĂ

în ceea ce priveşte politica dezvoltării pentru perioada de după 2014, aceasta este structurată de două mari strategii agreate de România în relaţia sa, pe de o parte, cu Banca Mondială[207] şi, pe de altă parte, cu Comisia Europeană[208]. în elaborarea propunerii româneşti privind utilizarea Fondurilor Europene în perioada 2014-2020,

206 Vezi raportul *Competitive Cities. Reshaping the Economic Geography of Romania* (http://www-wds.worldbank.org/external/default/ WDSContentServer/WDSP/IB/2014/02/20/000456286_201402201 510l6/Rendered/PDF/843240vl0Full00s0Box382123B00OUC)070. pdf). El a fost elaborat şi prezentat guvernului României şi în particular Ministerului Dezvoltării Regionale şi Administraţiei Publice ca o propunere pentru strategia de dezvoltare regională pentru perioada 2014-2020, ce ar avea menirea să îmbunătăţească capacitatea de absorbţie a Fondurilor Structurale. Propunerile Raportului Băncii Mondiale au fost fundamentale şi în elaborarea „Acordului de Parteneriat 2014-2020" între România şi Uniunea Europeană.

207 *Country Partnership Strategy for Romania for the period 2014-2017* (http://documents.worldbank.org/curated/en/2014/04/19552473/ romania-country-partnership-strategy-period-fy2014-2017), aprilie 2014.

208 *Partnership Agreement Romania* (http://www.fonduri-ue.ro/propune- rea-oficiala-a-acordului-de-parteneriat-2014-2020), adoptat de Comisia Europeană în august 2014.

Banca Mondială a acţionat în calitate de consilier al guvernului, deci relaţia dintre actorii naţionali şi internaţionali în ceea ce priveşte planificarea dezvoltării sau gândirea strategiei de dezvoltare în funcţie de oferta fondurilor europene se reproduce mai departe.

în paralel cu raportul *Competitive Cities,* care la rândul său a fost aplicarea pe cazul României a *World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography*, în capacitatea sa de consilier pe lângă guvernul României, Banca Mondială a pregătit şi un alt studiu (care şi el pare să devină un document important al dezvoltării în România deceniului următor). Acesta observă: „Oraşele româneşti continuă să se afle în faţa unor provocări critice: au un număr semnificativ de pungi de sărăcie, cu grupuri sărace şi marginalizate care lucrează sub potenţialul lor productiv; (...) ele sunt în suferinţă în ceea ce priveşte serviciile de bază şi calitatea vieţii în general”[209]. Banca Mondială a lansat în aprilie 2014 raportul cu rezultatele cercetării asupra comunităţilor urbane marginalizate[210] şi un manual practic privind elaborarea strategiilor de integrare a comunităţilor urbane marginalizate în România[211]. Acesta din urmă prezintă abordarea *„community-led local developmentnt* modelul dezvoltării locale plasate sub responsabilitatea comunităţii, recomandată României de către Comisia Europeană pentru perioada 2014-2020. El se bazează, la rândul său, pe paradigma LEADER, discutată în studiul de faţă în relaţie cu viziunile de dezvoltare promovate în oraşul Calafat. Aceste modele se fundamentează pe abordarea neoliberală a dezvoltării comunitare, care promite să genereze schimbare socială prin creşterea participării comunitare la guvemanţa locală, dar de fapt, în

---

209 *Competitive Cities: Reshaping the Economic Geography of Romania. Integrating Urban Marginalized Communities and Making EU Structural Funds Work for the Poor* (http://www.worldbank.org/en/ results/2014/04/11/reshaping-the-economic-geography-of-romania).

210 Vezi raportul *The Atlas of Urban Marginalized Areas in Romania* (http:// backend.elard.eu/uploads/wb-project-in-ro/atlas_24april_en.pdfh- ttp://backend.elard.eu/uploads/wb-project-in-ro/integration_strate- gies_a4_en_print.pdf).

211 Vezi manualul *The Elaboration of Integration Strategies for Urban Marginalized Communities in Romania* (http://backend.elard.eu/uploa- ds/wb-project-in-ro/integration_strategies_a4_en_print.pdf).

cel mai bun caz, înlocuieşte justiţia socială cu o justiţie procedurală.[212] împreună cu alocarea soluţionării marginalizării sociale pe seama fondurilor europene fără încadrarea proiectelor individuale în strategiile locale de dezvoltare, „dezvoltarea comunitară" - care, sub pretextul atractiv al capacitării *(empowerment*), transpune soluţionarea problemelor în ograda celor afectaţi de ele - reproduce marginalizarea socială prin stigmatizarea ca „nemerituoşi" sau chiar incapabili de dezvoltare a celor care nu sunt „competitivi" pe piaţa fondurilor.

întrevedem în acest (nou) context o nouă etapă a neo-liberalizării, care pare a se înscrie în tendinţa pe care unii o numesc post-neoliberalism (sau *post-Washington consensus*), în măsura în care aceste strategii promit recuperarea dimensiunii sociale a agendei europene. Alţii însă consideră că aceste ajustări consolidează de fapt neoliberalismul prin- tr-un fals neo-keynesianism, fiind o adaptare a acestui regim la criza pe care a creat-o. în spiritul celor din urmă observ că termenii-cheie ai măsurilor pentru „reducerea sărăciei" rămân cei cu care ideologia neoliberală ne-a familiarizat în decada anterioară. Ele îşi propun dezvoltarea competitivităţii şi culturii antreprenoriale în rândul populaţiei (inclusiv a celei dezavantajate), sau capacitarea indivizilor pentru a-şi soluţiona problemele cu care se confruntă. Dezvoltarea economică şi socială rămâne în aceste strategii pe seama parteneriatelor public-privat sau a „comunităţii locale", fără schimbarea tendinţei principale în ceea ce priveşte guver- lunţa neoliberală prin care statul se pune în slujba pieţei şi în defavoarea socialului. Ea va susţine în continuare investiţiile private, care sunt atrase în România datorită „avantajului său i ompetitiv" (forţa de muncă ieftină a populaţiei active), dar >i justificarea/ naturalizarea adâncirii inegalităţilor sociale.

Existenţa paralelă sau succesivă a celor două viziuni de dezvoltare din România (dezvoltarea antreprenorială bazată pe competiţie şi modelul dezvoltării incluzive, care,

212 Vezi Marianne Morange $i Sylvie Fol, „City, Neoliberalisation and Justice", *op. cit.*

cum am văzut, este şi el condiţionat de competitivitate) poate li explicată prin interpretarea propusă de Morange şi Fol. Autoarele arată cum, în diferite zone ale lumii, neolibera- lizarea funcţionează pe un continuum al secvenţelor de *roll-back* şi *roll-out* al justiţiei sociale şi redistributive. Ele observă că, de obicei, după faza de *roll-back* în care politicile neoliberale de ajustare structurală adâncesc inegalităţile sociale, sistemul capitalist încearcă să corecteze aceste efecte prin măsuri *roll-out,* care constau în primul rând din facilitarea unei mai mari participări cetăţeneşti în numele justiţiei procedurale. Din acest motiv, „neoliberalizarea este adeseori acompaniată de reformularea discursurilor despre dreptate”[213], dar întrebarea este dacă participarea (îmbunătăţirea justiţiei procedurale) poate sau nu - sau în ce măsură poate - să producă rezultate sociale corective. Acest fenomen va putea fi studiat şi în România, urmărind de exemplu impactul modelului „dezvoltării plasate sub responsabilitatea comunităţii” asupra reducerii (efectelor) marginalizării sociale (a romilor). Experienţe din alte zone ale lumii arată că participarea mai largă poate conduce la forme ale împărtăşirii puterii, dar aşa cum se desfăşoară ea, rămâne în continuare compatibilă cu sistemul de management neoliberal[214] care delegă „comunităţii locale” rolurile clasice ale serviciilor publice. Sau, altfel spus, marile aşteptări faţă de acest model de dezvoltare maschează de fapt cum „retorica incluziunii sociale se poate distorsiona în favoarea excluziunii materiale”, sau cum „forţa de muncă prost plătită poate fi exploatată în numele echităţii”[215]. Prin analiza viziunilor de dezvoltare locale promovate în cele două oraşe, am putut deja depista astfel de evoluţii ale logicii lor ascunse. Argumentul conform căreia, pe de o parte, dezvoltarea depinde de

213 *Idem.*, p. 16.

214 Marie-Hătene Bacqu£ şi Carole Biewener, „Different Manifestations of the Concept of Empowerment: The Politics of Urban Renewal in the
United States and the United Kingdom”, *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 37, nr. 6,2013, pp. 2198-2213

215 Marianne Morange $i Sylvie Fol, „City, Neoliberalisation and Justice”, p. 17.

atragerea investitorilor privaţi în oraş, iar pe de altă parte avantajul competitiv al localităţii constă din costurile reduse ale forţei de muncă, o transformă pe cea din urmă într-un factor care serveşte capitalul şi nu incluziunea socială, în sensul de acces la resursele unei vieţi decente.

Drept consecinţă, modelul dezvoltării antreprenoriale - susţinută şi de reforma statului în direcţiile descrise în acest studiu - poate să conducă cel mult la încorporarea adversă[216] a celor marginalizaţi de ordinea neoliberală. încorporarea adversă are un rol aparte în acest sistem, datorită modului în care guvernanţa neoliberală produce efecte materiale (şi) prin faptul că politicile sale funcţionează (şi) ca tehnologii politice şi tehnologii ale sinelui[217]. Antropologia politicilor[218] şi teoria guvernamentalităţii[219] sunt instrumente prin care putem demonstra că neoliberalizarea înfăptuită (şi) prin reforma statului postsocialist conduce la o dezvoltare inegală[220] sau la o dezvoltare ce privilegiază profitul pe seama oamenilor[221] şi favorizează piaţa în detrimentul cetăţeniei sociale^ în timp ce; printr-un rasism economic; îi clasează pe cei precari în poziţia inferioară de „non-persoană" sau „ne-om", explicându-le eşecurile prin presupusele lor caracteristici individuale sau culturale (de grup). „Reforma statului" îşi îndeplineşte rolul în procesul de neoliberalizare atunci când - dincolo de restructurarea „de sus" a politicilor publice şi a propriilor structuri şi acţiuni - creează subiecţi care se autopercep ca atare, astfel încât ei

---

216 Sam Hickey $i Andries du Toit, *Adverse Incorporation, Social Exclusion and Chronic Poverty*, Manchester, University of Manchester, 2007.

217 Hubert Dreyfus $i Paul Rabinow, *Michael Foucault: Beyond Structuralims and Hermeneutics*, Chicago, University of Chicago Press, 1983.

218 Cris Shore $i Susan Wright (coord.), *Anthropology of Policy. Critical Perspectives on Governance and Power,* Londra, Routledge, 1997; Cris Shore, Susan Wright $i Davide Pero (coord.), *Policy Worlds: Anthropology and the Analysis of Contemporary Power,* New York, Bergham Books, 2011.

219 Michel Foucault, „Govemmentality", *op. cit.;* Huub van Baar, *The European Roma. Minority Representation, Memory, and the Limits of Transnational Govemmentality,* Amsterdam, University of Amsterdam, 2011.

220 David Harvey, *Spaces of Global Capitalism. Towards a Theory of Uneven Geographical Development,* Londra & New York, Verso, 2006.

221 Noam Chomsky, *Profit Over People. Neoliberalism and Global Order,* Now York, Seven Stories Press, 1999.

înşişi contribuie „de jos” la realizarea ordinii sociale care îi subordonează şi inferiorizează.

Unirea Basarabiei cu România se amână. Băsescu, eurociocoii şi Unirea

Vasile Erau

Am fost invitat la TVR1, la emisiunea „între bine şi rău” la o dezbatere pe tema unirii României cu Basarabia.[222] Toţi invitaţii faceau parte cam din acelaşi grup politic, având o viziune liberală, cu puternic accent de secol XIX, centrată pe un etnicism care îi atribuie un rol civilizator „european” „patriei Mamă” în raport cu Basarabia, „copilul mai mic” dinspre Est. Eu am fost adus, probabil, pe post de oaie neagră: pentru a ne juca de-a diversitatea. Totul a pornit de la o declaraţie a preşedintelui Băsescu, care a anunţat un nou proiect de ţară: *Unirea Republicii Moldova cu România.* Vast proiect.

BĂSESCU, EUROCIOCOII ŞI UNIREA

Câteva idei pe care am vrut să le punctez în emisiune şi pe care nu ştiu cât am reuşit să le enunţ clar. Pe scurt:

Un astfel de proiect de ţară, singurul nostru proiect post- comunist anunţat, pentru că proiectele UE & NATO nu sunt proiectele noastre, ci nişte proiecte externe, la care am aderat, este anunţat fără a ni se oferi vreo explicaţie. O petardă, o fumigenă de la care lăcrimăm, aruncată de preşedinte cu un scop mai degrabă electoral. Basarabia este o vacă bună de muls, deoarece alegătorul cu paşaport românesc de dincolo de Prut e un votant fidel al grupului Băsescu. Preşedintele ştie bine acest lucru. Avem un proiect, domnule Băsescu? Ne puteţi arata măcar o pagină scrisă despre cum arată paşii minimi care trebuie făcuţi în vederea realizării acestui proiect? Mâine poate doriţi să refaceţi Dacia Mare, sau poate chiar Imperiul Bizantin. S-o facem, dar poate ne daţi şi ceva informaţii cât de cât palpabile, ceva descriptibil, măsurabil şi raţional. Putem participa şi noi, cetăţenii, la acest proiect, sau noi

222 http:/ /www.tvrplus.ro/editie-intre-bine-si-rau-159684.

suntem doar came de tun, buni doar la robie şi război?

Bun. Dar ce vor zice Comisarii Poporului de la Bruxelles, fără de care nu mişcă nimic în front aici? Mă tem că la prima mârâială vom face ceea ce facem de obicei: vom sta drepţi, vom executa şi vom semna în alb orice ne cer ei.

Dar oare ce părere vor avea despre acest proiect cămătarii de la FMI, fără de care nu stabilim nici preţul la pâine? Bancherii, ştim bine, au în acest moment cel mai greu cuvânt de spus. Oare de ce? România se comportă de ceva vreme ca o simplă gubernie a Bruxelles-ului & FMI-ului. Nu cred că România poate avea curaj şi resurse să-şi propună un proiect fără acordul celor de la centru.

Dar ce spun liderii politici de la Chişinău? Au spus unanim NU. Ei nu vor, fireşte, să-şi piardă privilegiile şi au anunţat că au un alt proiect de stat: independenţă, integrare în UE, bunăstare etc. Nu vor nicio Unire. Citiţi declaraţiile prim-ministrului Leancă, a preşedintelui Timofti şi a liderilor partidelor de guvernare, Filat şi Lupu. Un NU răspicat. Opoziţia spune un NU şi mai radical. Dar are şi România din când în când complexele ei de „frate mai mare”.

Ştim ce vrea populaţia din cele două ţări? Să întrebăm cetăţenii celor două ţări, nu să facem sondaje pe colţul mesei. Să facem un referendum…

Dacă cetăţenii celor două ţări îşi doresc Unirea, de ce nicio forţă politică din România sau Republica Moldova nu-şi asumă un astfel de proiect ca program politic? Banal de simplu: nu vor fi votaţi. Altele sunt priorităţile, problemele, urgenţele şi realităţile celor două ţări. Partidul Liberal din Republica Moldova, care mai flutură ideea unirii pe la TV, fluctuează între **7** şi **10**%. Acesta e nucleul dur al unioniştilor din Republica Moldova. In rest, ideea care domină în Republica Moldova la mai toate nivelele este cea de stat suveran. Vreau să văd o forţă politică ce-şi asumă un astfel de proiect. Nu veţi vedea curând aşa ceva. Avem însă Alianţa pentru Integrarea Europeană, pentru că UE este mirajul la care visează o majoritate confortabilă. Dar

nu se ştie până când.

Cum putem acorda credit unei elite politice româneşti care de câţiva ani de zile tot promite **100** de milioane de euro[223] Republicii Moldova, bani care s-au pierdut prin tratate, ministere, comisii etc.? Cert este că aceasta dovedeşte o incapacitate a României de a gestiona minime probleme şi fonduri. Despre ce proiect de ţară vorbim?

Cum e posibil să anunţăm cu surle şi trâmbiţe un simplu gazoduct de la Iaşi la Ungheni şi să nu fim capabili să-l facem de atâta timp? Nu putem suda şi monta câteva ţevi pe un spaţiu atât de mic? Cum poţi să acorzi credit unei elite politice care nu e capabilă să realizeze un banal proiect?

Era să uit de faimoasele consulate româneşti din Moldova. Se spune că ambasadele şi consulatele sunt imaginea ţării pe care o reprezintă. E prima instituţie cu care se intersectează un cetăţean al unei alte ţări. Eu, personal, m-am săturat să aud plângeri cu nemiluita de la rude, prieteni, cunoştinţe. Toţi se plâng de tratamentul inuman la care sunt supuşi. Am cel puţin cinci prieteni care au zis că nu vor mai călca în viaţa lor în aceste consulate româneşti, îşi iau vize de la bulgari, unguri, germani, francezi. Nu mai vor să aibă de-a face cu consulatele româneşti. Oare de ce? Şi vorbim de oameni care ştiu să lupte pentru drepturile lor, oameni cu stare şi umblaţi în lume. Nu vreau să-mi imaginez cum sunt trataţi oamenii veniţi de pe la ţară... Ultimul exemplu este al amicului Dumitru Crudu: citiţi[224]. Dacă nu putem să facem să funcţioneze un amărât de consulat, la ce proiect de ţară visează preşedintele Băsescu? Să dovedim mai întâi că ştim să facem să funcţioneze un ghişeu.

Avem însă şi un proiect reuşit: nenumăratele burse de studiu acordate, începând cu anii '90, elevilor şi

---

223 http://www.romanialibera.ro/economie/finante-banci/romania-nu-si- .**1 1** espectat-promisiunile-fata-de-republica-moldova-319518.

224 http://elldor.info/2013/09/dumitru-cnidu-am-fost-la-consulat-sa-mi fac-viza-pentru-romania-si-am-fost-tratat-ca-ultimul-om-intr-un-mod-.sc curist/.

studenţilor din Republica Moldova. Chiar dacă au existat anumite probleme, acesta este cel mai consistent proiect al României în relaţia cu Republica Moldova. Din păcate, nimeni nu a gândit un pas mai departe şi nu l-a dezvoltat.

Realitatea este că avem o ţară care nu-şi poate număra cetăţenii, care nu e capabilă să organizeze un elementar recensământ şi care nu ne poate oferi date minime despre cetăţenii săi: câţi mai suntem, pe unde mai suntem, cu ce ne ocupăm etc. Cum ar putea o astfel de ţară să ne spună care sunt problemele reale ale Republicii Moldova, un stat vecin şi independent? Ştie cineva la Cotroceni că Republica Moldova este un spaţiu care şi-a construit modernitatea, aşa fragilă cum e, aparţinând unor state precum Rusia Ţaristă şi URSS, şi doar câţiva ani României? îşi pune cineva problema că acest lucru presupune un alt tip de organizare, infrastructură, construcţie socială, mentalitate, cultură urbană etc.? De minorităţi şi problemele lor nici nu mai vorbesc. Se întreabă cineva de ce doar 5% din românofoni se consideră români şi 95% moldoveni (2004), sau 15% faţă de 85%, într-o altă variantă? Analizează în profunzime cineva aceste date? Mă îndoiesc. Nouă ne place să vorbim doar despre identitatea naţională şi uităm sau ignorăm multiplele identităţi care ne pot crea mari probleme: identităţi politice, sociale, religioase, culturale etc. Mare atenţie şi cu fantasmele identităţii naţionale: elita Basarabiei a fost doar parţial prezentă la proiectul de construcţie naţională din secolul al XlX-lea, iar ceea ce avem azi în Basarabia este mai degrabă un produs naţional sovietic combinat cu mitologia naţional-românească de secol XIX. Este o temă sensibilă şi destul de complicată, care trebuie analizată atent. Cunoaşte cineva la Bucureşti, în afara câtorva specialişti, aceste probleme? De problema migraţiei, forţei de muncă, pensionarilor nu mai spun nimic. Chiar dacă seamănă cu problemele din România, lucrurile stau diferit. Cine poate face un proiect de ţară de o asemenea anvergură când, în loc să avem instituţii serioase de cercetare pe zona respectivă, noi ne informăm

din poveşti şi poezii. Ruşii produc studii şi analize mult mai bune despre Republica Moldova. Oare de ce? Marea parte a aşa-zişilor experţi pe Moldova nu cunosc decât drumul de la aeroport la hotelurile scumpe din centrul oraşului, de la restaurantele pretenţioase unde mănâncă numai „expaţii" şi noii ciocoi moldoveni - între timp, declaraţi eurociocoi - la beciurile cu vinuri vechi de la Cricova sau Mileştii Mici. Aceştia să ne facă proiectul de ţară? Un astfel de proiect va fi un proiect pentru eurociocoi, care, în bună tradiţie a vechilor ciocoi, îşi vor abandona mare parte din concetăţeni în vederea realizării unui proiect în interesul propriului lor grup. Majoritatea cetăţenilor nu are loc într-un astfel de proiect. Am mai trecut prin astfel de proiecte.

Da, avem un precedent al unui astfel de proiect: Unirea de la 1918. Romantic, entuziast, problematic. Avem o evaluare a modului în care s-a derulat acest proiect cu date concrete? Administraţie, economie, agricultură etc. Nu.

Oare au un conţinut real afirmaţia românească „Basarabia te mănâncă!" şi cea moldovenească „cel mai bine a fost când ruşii plecaseră, iar românii încă nu sosiseră!"? Cum a administrat România acest teritoriu, ce a lăsat în urmă? E în folosul nostru să analizăm lucid şi fără emfază şi romantisme ieftine.

Vreţi să ştiţi cum se cheltuie banii publici care „pregătesc" un astfel de proiect? Catastrofal! Avem Departamentul Românilor de Pretutindeni (DRP), prin care circulă bani spre grupurile românilor de afară. Mare parte pleacă în Republica Moldova. Pe ce se duc? Să dau un exemplu: „în anul 2010,94.000 de euro din bugetul DRP au reprezentat finanţări direcţionate către Mitropolia Basarabiei (faţă de 35.000 euro pentru proiecte culturale şi educaţionale): susţinerea financiară pentru plata onorariilor preoţilor slujitori, sprijinirea centrului administrativ al Mitropoliei Basarabiei din cadrul Patriarhiei Române, prin achiziţionarea unui autoturism care va fi folosit pentru eficienti- zarea activităţii centrului

eparhial”. Iată şi câteva mostre de proiecte educaţional-culturale: „Editarea volumului *Crimele regimului totalitar comunist în RASSM (1924-1940) şi RSSM (1940-1941 şi 1944-1989),* sau sprijinirea simpozionului «Anul 1940 în istoria românilor», organizat «cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la dramaticele evenimente ale anului 1940 pentru destinul românilor»”[225].

De ce se duc banii în aceste zone şi nu spre nişte nevoi reale şi cu adevărat importante? Simplu. Politicienii de la Bucureşti folosesc resurse pentru a-şi hrăni nucleele centrale ale clientelismului politic, cele care pot aduce voturi şi sprijin politic. Şi, firește, în aşa-zisa „zona educaţională & culturală”. „Românii de profesie”, care trăiesc binişor din aceste surse şi fac mult zgomot la timpul potrivit, trebuie întreţinuţi. Patriotismul în zona noastră are un preţ şi se numără de multe ori în bani. E o miză proastă, e un joc foarte prost al statului român, care are un talent de a miza pe „cai morţi”. Aşa nu poţi construi nimic solid: oricând poate veni cineva care să plătească mai bine sau poate schimba „patrioţii”. Toate aceste lucruri trebuie regândite, dar elita noastră politică nu e capabilă să gândească strategic şi tactic, nu e capabilă să construiască proiecte minime. Dar vrem un nou proiect de ţară: România Mare 2. Vast proiect, dar care lipseşte cu desăvârşire.

Preşedintele Băsescu poate scoate multe fumigene. El este un politician cinic, fără scrupule şi ne va mai oferi surprize. Cu ceva vreme în urmă, discursul populist şi naţionalist de acest tip era apanajul Partidului România Mare. Acum a ajuns să fie monopolizat de Cotroceni. Moldovenii sunt oameni inimoşi, foarte sensibili (căci au învăţat-o de la ruşi) şi varsă uşor lacrimi. Dar sunt şi iuţi la mânie, cum ne spune cronicarul. însă înţeleptul ne spune ceva şi mai important: nu plângeţi, nu râdeţi, nu disperaţi, ci înţelegeţi. Şi mai ales nu credeţi în ciocoii noi sau vechi, chiar dacă acum şi-au pus pe frunte prefixul „euro”. Fiţi

225 http://www.criticatac.ro/ 18433/imperialism-romanesc-schizofrenic identitar-republica-moldova/.

vigilenţi!

BĂSESCU ŞI UNIREA: ÎN LOC DE CONCLUZII

La reacţia mea, preşedintele Traian Băsescu a răspuns într-o cheie politicianistă.5 Esenţa reproşului meu este simplă: nu există niciun proiect, ci doar o strategie şi un joc propagandistic pe care preşedintele îl joacă în vederea alegerilor care urmează. înţeleg. însă jocul făcut de preşedintele Băsescu la acest capitol este foarte periculos. După un astfel de joc riscant, după ce fumigena propagandistică îşi va pierde din putere, s-ar putea ca relaţiile dintre cele două state să capete multe nuanţe noi, poate chiar o distanţare http://adevarul.ro/news/eveniment/traian-basescu-dialog-vasile-er- m **1** 8_52a9b2aac7b855ff56a72f5d/index.html.

surprinzătoare. Dar nu aceasta ar fi cea mai mare problemă. Voi puncta scurt câteva dintre problemele importante pe care o astfel de atitudine o implică.

Cea mai mare problemă e că falsul proiect anunţat şi modul în care este el utilizat, anume ca instrument propagandistic, poate să producă, pe termen lung, ceea ce deja a şi început: radicalizarea diverselor grupuri din Republica Moldova, care păreau să se fi calmat. Este mult prea evident că nimeni nu-şi pune problema asta la Cotroceni. Nimeni nu-şi pune problema că nişte banale fraze care la Bucureşti sunt spuse „la mişto” sau doar ca să creeze mici efecte electorale locale şi polemici de câteva minute, la Chişinău pot produce adevărate mobilizări de masă şi pot împinge lumea din nou pe baricade. Consilierii preşedintelui pe acest domeniu sunt fie inconştienţi, fie incompetenţi. însă cu siguranţă este multă lipsă de responsabilitate atunci când de dragul unui electorat destul de mic eşti dispus să destabilizezi o societate şi aşa destul de fragmentată, tensionată şi disperată. Cu astfel de strategii ai şanse mari să produci nişte explozii cu efecte riscante.

Acest tip de fumigenă, folosită de mai toate puterile lumii, dar ambalată în diverse problematici, mai generează un efect pervers: mai toată presa şi societatea încep să

discute despre ceva iluzoriu, inexistent, lăsând la o parte problemele cu adevărat importante acum. In Republica Moldova, această fumigenă „marca Cotroceni", aparent nevinovată, are un efect mult mai puternic decât în ţară. E un soi de „efect *butterfly"* regional: când Cotroceniul sau Kremlinul face o glumă nevinovată legată de Moldova, la Chişinău se pot întâmpla tragedii.

Şi apropo de glumă: basarabenii nu înţeleg şi nu au ureche pentru băşcălie, dar asta nu înseamnă că nu au simţul umorului. Băşcălia este citită de basarabeni în cheie tragică. Până şi Caragiale e citit mai degrabă în cheie tragică. Personal, mi-a trebuit ani buni ca să pot citi şi râde la articole de tip *Academia Caţavencu.* Eu citeam ca fiind tragic acel umor. E o chestiune de cod cultural. Dar aceasta e o altă poveste.

A analizat cineva ce efect are asupra societăţii moldoveneşti mesajul unionionist tot mai agresiv al preşedintelui? Ştie cineva în mod real cum vor reacţiona grupurile etnice atât de pestriţe, sau chiar grupul etnicilor moldo-români, care, la rândul lor, se identifică etnic, cultural mult mai divers decât trâmbiţează unioniştii de pe ambele maluri ale Prutului? Ne consultăm numai cu grupul de unionişti de dincolo de Prut, grup care este foarte mic, dar, e adevărat, foarte zgomotos? Cu lucrurile acestea nu e de jucat, într-un context şi aşa foarte fragil şi fierbinte.

îşi pune problema cineva de la Cotroceni ce efecte are acest tip de „proiect politic" asupra grupurilor politice de la putere, care şi aşa au o marjă de manevră politică destul de mică, sau asupra opoziţiei care e destul de puternică? De ce oare a reacţionat cum a reacţionat (adică negativ) puterea de la Chişinău la mesajul unionist al preşedintelui Băsescu? A analizat cineva riscurile politice pe care le poate crea în Republica Moldova aceste joc? Şi nu vorbesc de Rusia, ci chiar de grupurile din Moldova.

Să vedem cazul Banciu, care a stârnit atâta gălăgie. El spus la Bi TV: „în general, Moldova este exact ca ţiganul român care stă cu mâna întinsă pe Champs-filysees (...) Asta este Moldova. Un ţăran sau un ţigan, după cum vreţi,

care n-a făcut altceva decât să cerşească pe lângă România de când îi ştim noi”[226]. Oare de ce mesajul lui Banciu a trezit atâta furie, reacţii cu nemiluita şi chiar proteste de stradă?[227] Credeţi că acum câţiva ani acest tip de mesaj ar fi creat tot atâtea reacţii? Cu siguranţă că nu. Ar fi trecut neobservat. Ce este însă foarte important în acest mesaj e următorul fapt: Banciu a transmis în esenţă mesajul Cotroceniului către Republica Moldova în formă de înjurătură. Voi îmi datoraţi ceva pentru că am cheltuit mulţi bani cu voi. Va mai amintiţi? De ce au reacţionat atât de dur consilierii de la Cotroceni[228] şi chiar preşedintele la vizita recentă a premierului Leancă la Bucureşti, acesta nevoind să facă jocul preşedintelui României? De ce după aceea cei de la Chişinău au trebuit să revină cu o declaraţie de mulţumire „pentru sprijinul acordat de preşedintele Băsescu Republicii Moldova” etc.? Pentru că tipul de mesaj şi practici instituite mai ales de preşedintele Băsescu în legătură cu Republica Moldova ţin de acest tip de raport: cel care plăteşte comandă muzica. Aşa că cei de la Cotroceni ar trebui să se gândească de mai multe ori înainte de a face astfel de jocuri, fiindcă efectele ar putea fi catastrofale. Una e înjurătura lui Banciu, care nu merită nicio reacţie, şi cu totul altceva este jocul preşedintelui, care implică două ţări şi o relaţie delicată.

Interesant este că unioniştii şi patrioţii au ieşit în stradă să protesteze împotriva aberaţiilor lui Baniciu în faţa sediului Bi TV, televiziunea cea mai pro-Băsescu. Şi la fel de interesant e faptul că „oamenii preşedintelui” au votat în cadrul şedinţei CNA dedicate „cazului Banciu” împotriva amendării postului de televiziune pro-prezidenţial.

Şi ca un cetăţean modest, repet pentru „patrioţi”: nu am nimic cu existenţa unui astfel de proiect de ţară,

---

226 http://unimedia.info/stiri/video-post-tv-din-romania--amendat-pen- tru-ca-i-a-denigrat-pe-moldoveni-70736.html.

227 http://unimedia.info/stiri/video-protest-la-bucuresti-moldovenii~ne-multumiti-de-afirmatiile-prezentatorului-roman-de-la-bl-70872.html.

228 http://www.dorintudoran.com/un-fumarit-post-modem-taxa-pe-prostic /

regiune etc., ci doar, cred eu, nu aşa se face şi nu aşa se pune problema. Un astfel de proiect jucat pe cartea naţionalismului va deveni o catastrofa.

Traian Băsescu prin el însuşi

2004

„Nu avem voie să mascăm sărăcia sub statistici. Prea mulţi pensionari au pensii mai mici decât factura la încălzire pe timp de iarnă. Prea mulţi ţărani trăiesc în sărăcie, indiferent de cât de bogată este recolta. Prea mulţi tineri încep să creadă că România nu mai este o ţară în care au şanse. Această realitate trebuie schimbată. Să intri în viaţă ca tânăr sărac - din cauza unui sistem nedrept de promovare şi de carieră - este cea mai mare povară pe care o poate purta un tânăr român. Milioane de pensionari au nevoie de o bătrâneţe sănătoasă şi protejată printr-un sistem de asigurări de sănătate menit să ajute, nu să ducă la disperare bolnavii, bătrânii care au nevoie de medicamente şi care au nevoie în egală măsură de respectul nostru pentru anii munciţi.”

2005

„Dacă vrem să continue să ne susţină statul, nu ştiu dacă vom avea cele mai fericite soluţii, chiar pentru evoluţia noastră ca naţiune. Eu sunt un adept al creării condiţiilor pentru ca oamenii să trăiască bine, dar în niciun caz nu sunt un adept al soluţiilor de asumare a responsabilităţii statului pentru viaţa de zi cu zi a fiecăruia dintre noi.

Statul trebuie să creeze condiţii, trebuie să garanteze servicii publice, de gen sănătate, educaţie, mediu, sunt multe pe care statul trebuie să le garanteze. Dar, din punct de vedere al veniturilor, eu cred că este o zbatere a noastră, a fiecăruia. Suntem mulţumiţi cu cât câştigăm dintr-un serviciu, foarte bine. Avem nevoi mai mari, ne mai luăm ceva de muncă, pentru că locuri de muncă sunt, slavă domnului.”

„Eu cred că ar trebui să conturăm în industrie două *brand*-uri: industria turismului şi industria lemnului, pentru că avem resursa aici, şi *brand*-ul pentru softiştii

români, care sunt foarte buni. Trebuie doar să li se creeze condiţii să realizeze soiturile şi programele în România şi nu la Microsoft. Cred că acestea trei ar putea deveni *brand*-urile de ţară. Nu mai vorbim că am putea să ne mai facem un *brand* dintr-o ţară care a reuşit să scape de marea corupţie. Ar putea fi un *brand* interesant."

„(...) aici plecăm de la un lucru elementar: se colectează bani de la 4,6 milioane de salariaţi şi 22 de milioane de români au dreptul la asistenţă medicală. Deci, este o discrepanţă între resurse şi obligaţii extrem de mare. Şi atunci, trebuie corectată. Şi aici, probabil, vom veni pe o soluţie care să vizeze introducerea rapidă a sistemului privat de asigurări de sănătate, la care ne-a plăcut să spunem 16% plătim toţi impozit pe venit, şi cel cu salariu mic, şi cel cu salariu mare. Şi atunci îi spunem celui cu salariu foarte mare sau cuvenituri foarte mari: «Uite, domnule, tu plăteşti 16%, dar ai acces numai la un sistem de sănătate în care şi contribui suplimentar» (...) Deci, nu trebuie să conteze care-i regimul de proprietate al spitalului, ci contează cine trebuie asistat gratuit şi cine trebuie să-şi plătească parte din prestaţia medicală, cine trebuie să plătească 100%."

„Haideţi să va liniştesc: nu se va rupe Alianţa şi va guverna unitar (...) Niciodată, e convingerea mea, PNL nu va face alianţă cu PSD. Niciodată. (...) Iar dacă vreţi, despre lariceanu, nu-1 văd niciun minut aliat cu PSD, nici măcar un minut. Aşa cum îl cunosc."

„Am atenţionat că s-a creat o companie integrată, PETROM, eu eram în guvern când a fost creată această companie, ştiu şi explicaţia existenţei acestei companii. S-a creat o companie integrată exact pentru a nu o face dependentă de fluctuaţiile de pe piaţa internaţională. Nicio ţară care are propria ei resursă nu şi batjocoreşte cetăţenii spunând: «îmi pare rău, preţul pieţei este 60 de dolari, deci vă dau cu 6o de dolari şi vouă, celor care aveţi ţiţei, v-a lăsat Dumnezeu pe un pământ în care există circa 80% din necesarul de ţiţei» (...) nu există stat în care companiile petroliere să nu coopereze cu statul."

2006

„Raportul meu cu românii este discuţia, vorba. Nu am alt raport cu ei.”

„Eu am mai multe probleme care-mi pot fi imputate. Pe drept sau pe nedrept. N-am făcut un secret din a recunoaşte ca am o etichetă nedreaptă în ce priveşte flota. Că am o problemă de moralitate în ce priveşte apartamentul din Mihăileanu. Nu de legalitate, de moralitate. Dar un preşedinte nu poate pune înaintea activităţii lui ca şef al statului reproşurile lui interioare.”

„Mă refer la o criză, o potenţială criză de forţă de muncă în zona funcţionarilor chiar. Deci iată că România, datorită propriei sale evoluţii, dar şi migraţiei deja produse a forţei de muncă, nu mai este în situaţia de a fi un furnizor de forţă de muncă pentru statele membre ale UE; dimpotrivă, va fi o ţară care va absorbi forţă de muncă. Acum trebuie să gestionăm cu grijă politica, în aşa fel încât să putem atrage români din afara frontierelor - fie că discutăm de populaţie din Moldova, români din Ucraina, români din Serbia -, care să poată muncii pe piaţă forţei de muncă din România; şi poate să introducem un sistem selectiv de acces pe piaţa forţei de muncă.”

„Tentativa de a îmbunătăţi relaţiile cu Rusia va fi o constantă a politicii noastre externe.”

„Da, este idealul către care eu împing lucrurile şi am convingerea că în fiecare an s-a trăit puţin mai bine decât cu un an în urmă şi am convingerea că la sfârşitul mandatului meu, în 2009, în mod categoric va fi o consistentă diferenţă de nivel de trai faţă de 2004.”

„Intrarea în UE este ca intrarea într-un restaurant de cinci stele. Te aşezi la masă cu oameni foarte bine îmbrăcaţi, şi tu eşti bine îmbrăcat, ai ştaif, îndeplineşti criterii politice, ai economie de piaţă funcţională, ai o justiţie relativ funcţională, urmează să-ţi vină 32 miliarde de euro în 7 ani, nerambursabili, deci te poţi îmbrăca bine să intri în restaurantul de cinci stele. Marea problemă este ca atunci când intri în restaurant să ştii cât poţi să comanzi, înţelegeţi? Nu-i ca atunci când intri în bodegă. în

bodegă intri şi dacă nu ai cu ce plăti, te scot chelnerii în şuturi, da? Ca în orice bodegă de cartier. în restaurantul de cinci stele comanzi şi dacă nu ai cu ce plăti ce ai comandat, nu te scoate nimeni din restaurant, nu se poate la un restaurant de cinci stele, dar te dispreţuiesc toţi, toţi cei cu care eşti la masă. Asta se poate întâmpla cu o ţară nechibzuit administrată după ce se intră în UE. Adică, dacă ţi-ai minţit populaţia că lupţi să intri în UE pentru ca imediat să le crească nivelul de trai oamenilor care te-au susţinut, este o mare minciună. Pentru că acest lucru nu se întâmplă. în acest restaurant de cinci stele trebuie să comanzi atât cât poţi plăti, asta este esenţial. Şi cine vrea să comande se uită şi zice: Oho, uite olandezul cât plăteşte, ia să plătesc şi eu la fel. Atunci vei fi dispreţuit pentru că ai comandat, dar nu ai cu ce plăti comanda ta egală cu a olandezului... dar intri într-un loc în care mai mult de a observa nu-ţi poate face nimeni nimic... nici măcar nu te mai trage de mânecă. Până acum, aveam condiţii, criterii de îndeplinit ca să intrăm. După ce ai intrat, nu îţi mai face nimeni ce a făcut pentru noi Comisia Europeană până la intrare: supraveghere pe toate capitolele negociate în acordul de intrare în Uniunea Europeană, asistenţă cu specialişti ca să-ţi îndeplineşti obligaţiile asumate. în acel moment rămânem singuri..."

„(...) în realitate, mareşalul Ion Antonescu nu a fost un militar atât de mare cum l-am construit noi. A fost un militar relativ genial, a fost, ca om politic, în raport cu responsabilităţile pe care le avea, nu a ştiut unde să se oprească. Nu a ştiut unde să se oprească şi asta pentru un om politic este de neiertat. A făcut o greşeală fundamentală, aceea de a trece Nistrul. Nu rămâne decât un om care, prin deciziile lui, a făcut mult rău României."

„Este clar că societatea românească a început să se polarizeze, dar deja s-a creat o clasă mijlocie care începe să devină foarte puternică. Deocamdată ajutăm cu subvenţii pe cei săraci, de exemplu, pentru plata căldurii în timpul iernii. Ne este foarte limpede că numai dezvoltarea echilibrată a populaţiei poate corecta aceste discrepanţe.

Iar acest lucru se va petrece cu ajutorul fondurilor europene, în special în mediul rural, în agricultură. De asemenea, dezvoltarea infrastructurilor va contribui la diminuarea acestor diferenţe. Dar trebuie să fim realişti: cei care au avut succes vor continua să acumuleze bogăţii. Dar această categorie socială ne interesează mai puţin: important este să reuşim ca cei săraci să atingă un nivel de viaţă acceptabil."

„Apreciez că România va putea adopta moneda europeană în 2012 sau 2013."

„Eu v-am exprimat un punct de vedere. Hoţiile nu trebuie ţinute sub masă. Românul are dreptul să ştie de ce îl costă X lei kilowattul."

„România are o criză de forţă de muncă, iar ce spunea domnul secretar de stat Paul Dobre este foarte corect.

Singura soluţie de a ne menţine forţa de muncă este creşterea salariilor..."

2007

„Ţinta mea este, însă, obţinerea legii pentru vot uninominal şi vreau să ştiţi că nu am fost un partizan al acestei abordări de când mă ştiu. Am fost partizanul unei soluţii care să consolideze partidele, ceea ce însemna votul de listă. Ca preşedinte, însă, am putut să intru, să înţeleg, să ajung în intimitatea exercitării puterii în România. Şi concluzia mea este că nu avem cum să modernizăm România, dacă nu găsim o soluţie prin care partidele sau oamenii politici să nu fie atât de dependenţi de şeful de partid, să le creştem dependenţa de cei care i-au ales."

„Din păcate, guvernările precedente au creat o profundă fractură socială. Avem, pe de o parte, o Românie «băieţilor deştepţi», care s-au îmbogăţit pe căi ilegale şi mai ales prin parazitarea banilor publici. Pe de altă parte, avem România oamenilor de afaceri corecţi, a oamenilor oneşti, a oamenilor competenţi şi muncitori, care nu-şi primesc niciodată recompensa meritată. Eu vreau să existe o singură Românie, nu mai multe! Vreau ca toţi românii să poată trăi bine în ţara lor, dar numai prin muncă onestă şi

respectarea legilor.”

„Romania a ajuns la stadiul la care trebuie să îşi modernizeze tot sistemul ei de valori. Sunt două căi pe care poate merge România. Fie acceptă un capitalism sub control oligarhic, opus democraţiei, care determină concentrarea resursei financiare în jurul celor cu foarte mulţi bani, şi nu în favoarea tuturor cetăţenilor. Fie facem o economie de piaţă cu reguli corecte şi transparente, care necesită decuplarea oligarhilor apăruţi în tranziţie de influenţa abuzivă asupra deciziilor politice. Să îşi vadă de treaba lor, de afaceri. Este clar că opţiunea mea este una pentru o societate în care oligarhii nu dictează decizia politică, alcătuirea guvernelor sau legile de care au ei nevoie. în democraţie, viaţa politică are ca scop binele comun, nu bunăstarea câtorva grupuri super-privilegiate (...) Acesta este capitalismul falsificat. Capitalismul este făcut să genereze prosperitate pentru toţi, să garanteze şanse egale şi competiţie liberă, nu trucată şi cu rezultatul dat în plic. Nu avem dreptul să acceptam perpetuarea unui capitalism oligarhic.”

„Nu am nicio simpatie pentru Mircea Geoană, dar ceea ce-mi doresc, îmi doresc acea polarizare de care noi avem nevoie. Ceea ce se întâmplă acum pe scena politică, un guvern fără susţinere, un sistem de alianţe conjuncturale uluitoare, UDMR cu PRM, PSD cu PNL... Este de necrezut! Or, România nu va putea progresa fără sedimentarea structurilor politice. Să ştim cine-i stânga, să ştim cine-i centru-dreapta sau dreapta. Or, amestecul acesta mă îngrijorează, iar un PSD nestabilizat va crea probleme de deficit de democraţie în România. România are nevoie de un partid de stânga calificat, credibil şi care să poată să dea soluţii electoratului de stânga. România are un palier larg de oameni care susţin stânga.”

„Va mai dau un exemplu, care e uşor de perceput de toţi: Zdub şi Zdob, formaţia de muzică uşoară. Toţi componenţii formaţiei au cerere de obţinere a cetăţeniei române de patru ani. Nu le dă nimeni. Ei, sunt lucruri pe care trebuie să le rezolvăm.”

,Udarea problemă e că din această funcţie vezi sistemul. Acela despre care domnul Emil Constantinescu spunea că l-a înfrânt. Păi bătălia e cu acest sistem. Numai că, spre deosebire de perioada mandatului domnului Constantinescu, eu am avut o şansă în plus. Şansa de a avea un SRI mult mai reformat decât cel din timpul dânsului."

„Ce imagine să schimbi, când pe Columna lui Traian sunt cerşetori cu fuste, cu copii în braţe, cu oameni care fură în autobuz? Ce imagine să schimbi? Poţi să cheltuieşti miliarde, când presa italiană..."

2008

„Aş dori să subliniez faptul că un stat modern este un stat care produce egalitate de şanse. Aceasta este o valoare fără de care nu putem concepe lumea modernă. în trecut, obstacolele în calea egalităţii ţineau de statutul social, de o anumită rigiditate a relaţiilor dintre păturile şi clasele sociale. Locul fiecăruia era fixat încă de la naştere: prinţul era prinţ, cerşetorul era cerşetor. Capitalismul este cel care a schimbat această logică a rigidităţii sociale care a blocat parcursurile ascendente, aşa-numitul «ascensor social». Dar nu înseamnă că egalitatea s-a impus în mod deplin. Astăzi, inegalitatea de şanse există şi are alte cauze, în România, cea mai importantă dintre aceste cauze este legată de accesul la educaţie. Aceasta a fost concluzia cea mai importantă a comisiei prezidenţiale care s-a ocupat de starea sistemului educativ: cele mai mari nedreptăţi, cele mai însemnate efecte perverse în privinţa egalităţii sociale sunt produse de educaţie."

„Referitor la sistemul de sănătate, România se află pe unul dintre ultimele locuri din Uniunea Europeană sub aspectul stării de sănătate a populaţiei. Mortalitatea infantilă este cea mai ridicată din Uniunea Europeană, fiind de şase ori mai mare decât în Suedia şi de trei ori mai mare decât în Ungaria. Boli aproape eradicate de mult în alte state ale Uniunii Europene continuă să afecteze un număr mare de români. Numărul medicilor raportat la mia de locuitori în România este unul dintre cele mai mici din

Uniunea Europeană. în plus, sistemul este inechitabil, pentru că accesul la îngrijire medicală este mai dificil pentru populaţia săracă şi pentru cea din mediul rural, unde avem de 3 ori mai puţini medici decât în mediul urban. Circa 100 de localităţi sunt lipsite total de asistenţă medicală."

„Şi aş vrea, domnilor profesori, să ştiţi, fără ocolişuri, că sunt unul dintre cei care militează pentru alocarea responsabilă a resurselor; deci, de acord cu creşterea de salarii, inclusiv în Sănătate, dar contra reformă. Nimeni nu mai poate cere salarii, fără să facă nimic în modernizarea sistemelor. Deci, voi utiliza acest raport şi pentru dezbaterea publică, dar dacă va fi nevoie, şi în discuţia cu sindicatele. Când vor face acelaşi lucru cu cei din educaţie, să-şi asume responsabilitatea reformei de care avem nevoie, la mine vor găsi o poartă deschisă pentru a discuta şi creşteri salariale, de altfel, valabil şi pentru funcţionarii publici."

„Aş vrea să încep prin a vă ruga să vă imaginaţi România anului 2020-2030, o Românie care nu arată bine deloc, o Românie care ar arăta cam aşa, şi o spun cu toată responsabilitatea: o Românie cu o forţă de muncă slab şi mediu calificată, o Românie în care am avea un medic la 500.000 de locuitori, poate 400.000, o Românie în care oamenii ar veni din mediul rural tocmai în reşedinţa de judeţ ca să găsească asistenţa medicală, o Românie care, după ce a pierdut până în prezent 1,5 milioane de locuitori, continuă descreşterea populaţiei către 17-18 milioane de locuitori, o Românie în care, dacă te duci la ghişeul unei instituţii publice, nu se uită nimeni la tine fără să îi dai nişte avantaje consistente în bani sau în natură. Aceasta ar fi proiecţia României, dacă nu ne stabilim priorităţile, unde dirijăm resurse. Spun acest lucru, fac acest tablou, nu pentru a înspăimânta pe cineva, ci pentru a arăta posibile evoluţii, dacă nu ţinem cont de deprecierea continuă a sistemului de educaţie, printre altele, dar ca factor principal al faptului că meseria de dascăl nu mai este atractivă."

„De aceea, plecând de la realitatea că avem un sistem bancar solid, plecând de la realitatea că avem surse de finanţare pentru propria noastră dezvoltare, rămân un politician optimist şi nu văd România într-o situaţie catastrofală, nici măcar dificilă, dacă instituţiile statului român fac ceea ce trebuie, pentru ca banii să fie atraşi. De ce este foarte important să accesăm aceşti bani care ni se cuvin, plus cei la care putem avea dreptul de la Banca Europeană de Investiţii? Pentru că băncile din România nu vor mai primi finanţarea pe care au primit-o până în prezent de la acţionarii majoritari ai băncilor. Având în vedere dificultăţile în sistemul financiar internaţional, poate fi luată în consideraţie o diminuare a transferului de bani de la băncile care sunt acţionari majoritari în băncile din România - dar nu o retragere de bani, asta trebuie să fie foarte clar că nu este posibilă. Au apărut speculaţii în presă, «băncile străine îşi iau banii acasă». Nu există aşa ceva. Liniile de credit deschise rămân deschise. Se vor deschide şi altele, dar nu la nivelul la care a fost până în prezent, şi atunci soluţia atragerii fondurilor la care noi avem dreptul devine un imperativ, pentru a diminua impactul crizei economice... ”

„Datoria statului român, datoria externă este de 11 miliarde de euro, şi nu de 61-62 de miliarde. Aceasta este datoria statului român: 11 miliarde de euro, datoria publică. Or, aceasta arată un grad de îndatorare extrem de scăzut. Diferenţa până la 61-62 de miliarde sunt datorii ale companiilor private, în mod deosebit a celor care au făcut mari investiţii în România şi statul român nu are obligaţie de plată a acestor datorii. Nu sunt datorii contractate cu garanţia statului român. Datoriile României, în care intră şi datoriile garantate de statul român, chiar dacă nu sunt adresate guvernului, ci unor companii cu capital majoritar de stat, sunt de 11 miliarde de euro, o datorie extrem de scăzută.”

„Aş vrea să mai fac o ultimă observaţie legată de criză. Am văzut apologeţi ai stângii ţipând: «Iată colapsul capitalismului! Să venim noi, comunismul, să punem

lucrurile la punct». Socialismul biruitor, care ne-a lăsat vreo 50 de ani în urmă, cred că este una dintre marile erori şi sigur, apologeţii economiei de stat şi ai societăţii controlate şi-au găsit un moment prielnic să se manifeste. Este o eroare, mi-aş permite să spun şi îi rog pe economişti să mă scuze dacă eu greşesc şi pe dumneavoastră vă rog să mă scuzaţi dacă eu greşesc, nu sunt un economist, sunt doar un inginer. Aş face observaţia că această criză financiară cu efecte în economia globală nu este decât o reacţie a forţelor pieţei la pierderea controlului şi la desprinderea de realitate. Am vrut să cheltuim infinit mai mult decât aveam, nu vorbesc de români, deşi şi noi trebuie să fim atenţi, dar lumea a vrut să cheltuiască infinit mai mult decât producea."

„Sistemului bancar i-a convenit şi a creat tot soiul de produse toxice în care, de fapt, nu se mai plimbau bani, ci se plimbau informaţii pe calculatoare şi s-a ajuns la colapsul sistemului financiar, cu efectele pe care le vedeţi. Un sistem financiar căruia piaţa i-a aplicat o corecţie dură şi acum o omenire întreagă a venit cu picioarele pe pământ. Poate a fost şansa noastră că n-am apucat să ne înfruptăm foarte mult din produsele toxice ale sistemului bancar, poate, şi nu vreau să fiu judecat greşit. Dacă aprecierile mele sunt eronate, îmi cer scuze cu anticipaţie, dar mă uit ca inginerul, deci nu ca economistul. în ultimii zece ani a fabricat lumea asta la miliardari, fără nicio bază reală în producţie sau în servicii, pur şi simplu li s-au umflat averile, fără să facă nimic. Nicio societate nu poate justifica creşterea averii numai pentru ca există. Lista de miliardari, mi-aduc aminte când eram mai tânăr, era lista celor mai mari milionari din lume şi erau vreo câţiva milionari. Acum ai o listă cât o carte de telefon cu miliardari, fără ca PIB-ul lumii să fi crescut în aceeaşi măsură. Iată că această criză le-a adus averile la valoarea lor reală."

„Deci, capitalismul, economia de piaţă trebuie să ne înveţe că nu întotdeauna locul de muncă vine după noi, ne mai ducem şi noi după locul de muncă. Poate sunt calificat

ca maistru şi mi-am pierdui locul de muncă şi mi se oferă pentru un timp un post de muncitor necalificat. Nu-i nicio ruşine să câştigi ham muncind. Nu-i nicio ruşine. Deci, trebuie să ne llexiluli/âm puţin în ceea ce priveşte exigenţele noastre faţă de locul de muncă. Dacă ştiu să fac strungărie, nu înseamnă i ă toata viaţa această meserie îmi va garanta un loc de muncă. Şi dacă mi se cere să învăţ să fiu sudor, mă duc, mă calific şi mă angajez ca sudor. Deci, sunt lucruri pe care trebuie să le învăţăm. Fac parte din realităţile unei economii de piaţă. în orice caz, pentru a concluziona, personal rămân un adept fără rezerve al economiei de piaţă. Nu cred în teoriile pe care le lansează propovăduitorii economiei de stat, i-aţi văzut - doar dacă n-aţi citit tot ce e în presă. Eu, pe sintezele de presă, îi văd. Iar economia de piaţă este singura soluţie pentru o dezvoltare rapidă şi consistentă. Deci, poveştile cu «să ne întoarcem la centralism şi Ia dirijism» nu mai sunt de actualitate, nu numai în România, ci în toată lumea."

2009

„România se află astăzi în faţa efectelor crizei economice globale, după doi ani de lipsă de prudenţă bugetară pe un fond de creştere economică puternică; nu a fost folosită şansa intrării în Uniunea Europeană în contextul internaţional favorabil pentru a realiza reformele. Lipsa de reforme din ultimii doi ani o plăteşte populaţia acum. Acesta este motivul pentru care, în condiţiile deteriorării situaţiei economice, România nu poate lua măsurile de stimulare pe care le iau majoritatea partenerilor noştri din Uniunea Europeană. Noi nu putem creşte cheltuielile publice atât cât ar trebui şi nici nu putem crea condiţii pentru reducerea rapidă a ratelor dobânzilor."

„România plăteşte şi costul politizării şi nereformării administraţiei publice. în ultimii ani, sectorul public a crescut excesiv şi a devenit o povară, din cele aproximativ 300.000 locuri de muncă create în ultimii patru ani, mai mult de jumătate - 160.000, sunt în sectorul public. Veniturile salariale din sectorul public au crescut de la

aproximativ 5% din PIB în 2004, la 8% în 2008. In cifre absolute, creşterea este şi mai impresionantă - aproape 5 miliarde de euro pe an plătiţi în plus pentru salariile din sectorul public.”

„în ciuda creşterii economice puternice şi a reducerii sărăciei, cheltuielile sociale, pensii şi asistenţă socială, fără a lua în calcul sănătatea sau educaţia, au crescut şi ele, ajungând la 10,5% din PIB în 2008. Numărul persoanelor asistate de stat sub diferite forme a crescut până la 11 milioane în 2008.”

„Trebuie remarcat faptul că, în loc ca guvernul să ajute la construirea unei societăţi cu o clasă de mijloc din ce în ce mai numeroasă, mai bogată şi mai independentă, în perioada ultimilor ani a fost crescută dependenţa de stat... ”

„în România, a depăşi criza înseamnă a munci mai mult şi mai bine, cu productivitate şi eficienţă mai mari. Ne ştim prea bine lipsurile - salariile au crescut ani de zile mai repede decât productivitatea muncii. Ieşim din această criză numai dacă inversăm această tendinţă. Iar soluţiile, din acest punct de vedere, sunt pe de o parte o anvelopă salarială pentru societăţile şi regiile statului, iar pe de altă parte restrângerea cheltuielilor materiale şi a cheltuielilor salariale în instituţiile bugetare ale administraţiei centrale şi locale.”

„Un element extrem de important - şi aici este şi un apel şi o atenţionare - se pare că foarte mulţi cred că, dacă este criză, îşi pot permite să nu ramburseze creditele. Sigur, rezervele pe care le au băncile, în Banca Naţională, dar şi provizioanele constituite, le permit să acţioneze şi, în condiţiile în care unele persoane fizice, dar şi firme, deliberat, întârzie rambursarea creditelor. Apelul meu extrem de serios este că cei care nu au probleme de rambursare, s-o facă, şi s-o facă în timp util, pentru că, exact pentru a proteja sistemul bancar, vom analiza posibilitatea acţiunii statului, pentru ca cei care, deliberat, nu rambursează creditele, să fie stimulaţi să o facă... ”

„Curiozitatea este, privind la 2007, şi nu voi da nume,

dar dacă sunt cumva aici reprezentanţii acestor firme de construcţii e bine să ia notă de ce spun - pe 2007 aproape toate au înregistrat pierderi lucrând în România, şi atunci vine întrebarea firească: dragi mari companii de construcţii europene, dacă tot înregistraţi pierderi în România, deci nu plătiţi impozit pe profit, de ce veniţi aici? Pentru că aici suntem într-o contradicţie. Firmele româneşti care vin în subantrepriză înregistrează profituri şi îşi plătesc dările la stat, iar marile firme de construcţii europene în 2007 nu prea au înregistrat profituri în România. Şi revine obsedant întrebarea: de ce sau de ce vin? Şi mai avem o serie de firme tot în construcţii, tot europene, care au câştigat licitaţiile, sigur, din ţări mult mai vechi decât noi în Uniunea Europeană. Au câştigat licitaţiile, au încasat avansul conform normelor FIDIC, până în 30%, după care doi ani nu s-a mişcat nimic pe şantiere. A fost nevoie de rezilierea contractelor şi acum se stă în procese: de ce s-au reziliat contractele? Aş vrea să ştiţi că apreciem ca fiind extrem de importantă prezenţa investitorilor străini, dar şi a firmelor străine, nu numai a investitorilor, şi a firmelor străine care ne învaţă: cum să reabilităm drumuri, cum să construim autostrăzi. Dar vrem firme care să fie corecte în relaţia cu statul român.”

„în acelaşi timp, tot ca nespecialist, vă pot spune că, o părere personală, nimic nu va mai fi ca înainte. Lumea se va schimba. Deocamdată nu recunosc politicienii. Ne este greu să spunem că sistemul global de creştere economică ce a fost stimulat până acum s-a dovedit atacabil, s-a dovedit foarte vulnerabil. Probabil că va fi foarte greu să mai facem tranzacţii cu bani electronici, va fi foarte greu să împrumutăm bani care nu există. Va fi foarte greu să ne mai bazăm dezvoltarea pe bani mutaţi doar cu un calculator. Eu cred că lumea va fi altfel după această criză şi nu va mai fi posibil să pleci cu 1.000 de dolari de la New York până la Singapore şi în 30 de minute la Singapore în Ioc de 1.000 să fie 100.000 de dolari, să îi mai muţi după altă jumătate de oră la Hong Kong şi să fie 1 milion de dolari să îi aduci înapoi la New York după trei ore de

plimbat prin calculatoare, să spui dintr-o mie am făcut 10 milioane de dolari în şase ore. Aşa ceva nu va mai funcţiona, iar activele toxice nu vor mai putea fi bază de creştere economică artificială. Deci cred că lumea se va schimba, şi viaţa economică şi abordarea noastră despre piaţă. Piaţa nu va mai putea să facă dintr-un creion care costă 1 leu, un creion care costă 10.000 lei doar pentru că aşa dictează economia de piaţă. Şi asta v-o spun pentru că ştiu, la nivelul şefilor de stat şi de guvern, deciziile luate de punere sub control, de reglementare a sistemului bancar, a sistemelor financiare."

„în momentul de faţă, aparatul bugetar a devenit o povară pentru cetăţeni şi o povară pentru mediul de afaceri. Până la urmă sunt în producţie 3,5 milioane de oameni care au de susţinut 6 milioane de pensionari, 1,5 milioane de bugetari, copii la şcoală, sănătate, armată, nu se poate! (...) Este inacceptabilă o asemenea povară pentru cei 3,5 milioane care produc."

„Din acest raport rezultă, fără niciun fel de dubiu, faptul că minoritatea romă este în epicentrul riscurilor sociale. Mai mult decât atât, şi soluţiile pentru a preveni deprecierea stării sociale a minorităţii rome sunt mult diferite faţă de orice altă analiză legată de populaţia României, îmi permit să vă spun că, până când însăşi minoritatea romă nu va fi conştientă de propria ei responsabilitate pentru a ieşi din situaţia dificilă în care se află, putem să scriem încă zeci de rapoarte guvernamentale şi de comisii prezidenţiale. Putem mări ajutorul financiar oricât, putem mări oricât alocaţiile sociale; până când minoritatea romă nu va fi ea însăşi conştientă că are responsabilităţi faţă de ea însăşi, problemele vor dăinui. Banii se vor cheltui cu eficienţă minimă, iar progresele înregistrate vor fi, de asemenea, minime. Marea problemă a comunităţii este legată de veniturile pe care le are şi de poziţionarea în societate. Niciodată veniturile romilor nu or să poată creşte până când nu vor fi angajaţi în câmpul muncii şi niciodată nu or să poată fi angajaţi în câmpul muncii cu venituri

corespunzătoare până când nu or să meargă la şcoală. V-o spun cu toată deschiderea: cheia evoluţiei pozitive a minorităţii rome este să-şi trimită copiii la şcoală. Sigur, aici putem vorbi de situaţii în care apar incidente legate de discriminarea copilului rom. Eu le consider incidente relativ izolate, care nu caracterizează un fenomen de respingere a comunităţii în şcoli."

2010

„Alternativa la acest program al încrederii pentru România este introducerea imediată a creşterii fiscalităţii, ca soluţie de a aduce bani la buget. Aş vrea să fac un comentariu. Mulţi veţi spune: reducere de 25% la fondul de salarii sau reducere de 15% la pensii. Orice calcul ne arată că, cel puţin în zona pensiilor mici, toată pensia se duce pe coşul zilnic şi pe cheltuielile curente - electricitate, telefon, gaze şi aşa mai departe. O creştere a TVA i-ar fi afectat cel puţin la fel de mult pe cei cu pensii mici ca şi reducerea cu 15% a pensiilor. Deci, aici lucrurile trebuie privite în ansamblul lor, dar esenţa, dincolo de acest lucru, a fost legată de grija de a nu pune în sarcina tuturor celor 22 de milioane şi mai ales în sarcina sectorului privat al economiei excesul de cheltuieli pe care îl are bugetul de stat al României..."

„Noi nu vom putea deveni importanţi, repet, nu vom putea deveni importanţi atâta timp cât va trebui să mergem să împrumutăm bani ca să ne plătim pensii şi salarii, atâta timp cât nu vom constata că Europa socială trebuie de fapt să devină Europa performantă, Europa modernă, Europa cercetării, Europa oricui, dar a ne amăgi că putem continua să împrumutăm bani pentru a ne plăti pensiile şi salariile este una din marile erori (...) A continua să împrumutăm pentru cheltuielile noastre interne, şi nu pentru dezvoltare, ar fi o eroare care ne condamnă să rămânem tot mai în urmă faţă de statele dezvoltate ale Uniunii Europene (...) Accentuarea datoriilor nu face decât să ne reducă capacitatea de a decide la noi acasă. Unii râd de această afirmaţie, nu le vină să creadă. Eu îi mai atenţionez o dată că aşa se întâmplă cu cei care nu-şi vor

controla cheltuielile de acum înainte. Sistemul capitalist dinainte de izbucnirea crizei nu mai există. Trebuie să construim un alt tip de capitalism, capitalismul adevărat, şi nu capitalismul speculativ. Trebuie să construim capitalismul solid, bazat pe competiţie solidă, pe capacitatea noastră de a face, pe capacitatea noastră de a ne crea binele zilei de astăzi, a zilei de mâine şi a generaţiilor viitoare. Dincolo de toate valorile, capacitatea noastră de a produce ceea ce consumăm devine vitală. Avem o şansă uriaşă faţă de multe alte ţări, şansa noastră uriaşă că avem nivel de îndatorare mult mai scăzut decât al unor ţări dezvoltate din punct de vedere economic. România are, spre exemplu, un nivel de îndatorare de 32-33% din Produsul Intern Brut; nu trebuie să ne batem joc, să-l creştem în continuare doar pentru a consuma. Dacă creştem acest nivel, trebuie să-l creştem pentru a ne dezvolta (...) Europa Centrală trebuie să revină la a valorifica munca, munca productivă, acea muncă ce ne aduce bunăstarea. Nu speculaţiile şi creditele luate cu buletinul ne aduc bunăstarea, iar românii nu pot spune că n-au fost avertizaţi de la cel mai înalt nivel de competenţă, de la nivelul Băncii Naţionale, atunci când toate băncile le ofereau credite pe buletin."

„Va trebui să explicăm românilor că austeritatea trebuie să caracterizeze acţiunea guvernamentală, dar şi a fiecărui român în parte şi în anul 2011. Numai prin austeritate putem obţine o creştere mai mare de i%-2%. Eu sper într-un 3%-4%, dacă guvernul va continua să ia măsurile care se impun pentru a crea condiţii de investiţii din bugetul de stat."

„Cu toţii trebuie să avem curajul să le spunem că statul român nu îşi mai poate permite să plătească salarii şi funcţionarilor incompetenţi şi bolnavilor închipuiţi şi nu mai poate aloca ajutoare sociale celor care pot să muncească, dar nu vor."

„Pentru România, această criză a fost şi o oportunitate. Ne-a arătat vulnerabilităţile noastre. Trebuie doar să avem curajul şi tăria să le corectăm. Corecţiile

presupun inevitabil o perioadă de austeritate, în care fiecare dintre noi trebuie să renunţe la ceva, dar şi să se gândească la binele comun. Austeritatea nu poate fi traversată fără solidaritate…”

„Flexibilizarea Codului Muncii şi accentul pe performanţă ar permite angajatului mai multe opţiuni pe piaţa muncii, iar angajatorului încurajarea unei competitivităţi bazate pe performanţa şi calitatea resursei umane. Flexibilizarea legislaţiei muncii ar duce pe termen scurt la scăderea ratei şomajului cu un punct procentual. Aici trebuie să obţinem cooperarea sindicatelor, pentru că flexibilizarea forţei de muncă prin modificări la Codul Muncii este în primul rând în avantajul salariaţilor.”

„Aici îmi permit un comentariu, într-o lume extrem de avizată, şi sunt convins că acest comentariu va fi foarte criticat, dar am obligaţia să vă spun ce gândesc. Am serioase îndoieli că, în general, Europa socială mai este o soluţie, iar o Românie socială când ea nu este performantă, economic este imposibilă. Până nu ne punem economia la punct şi să generăm venituri în bugetul de stat cu care să facem protecţie socială, trebuie să fim cinstiţi şi să spunem românilor că acum nu putem face o Românie socială, până nu facem o Românie performantă.”

„Dacă Nicolae Ceauşescu stătea numai io ani, era un mare preşedinte în istoria românilor.”

201 1

„Nu în ultimul rând, reforma statului înseamnă şi reformarea sistemului de sănătate. Dacă aţi observat, atunci când vine vorba de sănătate, nu există decât o singură abordare: sistemul este subfinanţat. Nu afirm că nu este aşa. Dar înainte de a cere bani mai mulţi pentru sistemul de sănătate, ca de altfel şi pentru educaţie, elementul-che- ie este eficientizarea costurilor în interiorul sistemului. Bugetul de stat nu poate fi pregătit să continue să pompeze bani într-un sistem de sănătate ineficient, cu prea multe spitale, cu prea multe paturi, cu prea puţină activitate de prevenţie şi prea multă activitate în spitale (…) Eu sunt unul dintre aceia convinşi că medicii trebuie

să aibă contract cu spitalul şi să nu fie un slujbaş de stat, să ştie cât costă o consultaţie, cât costă o operaţie, ce se încadrează în pachetul garantat pentru populaţie, foarte bine, se prestează gratuit, plăteşte Casa, ce este peste, plăteşte pacientul. Deci, nu numai disponibilizările, dar şi procesele de modernizare ale sistemului de sănătate sunt o altă sursă. Nu văd de ce doctorii, de ce actorii ar mai accepta să fie bugetari."

„Noul Cod al Muncii, dacă va fi adoptat, va crea mai multe locuri de muncă, pentru că angajatorii vor fi mai deschişi la angajări şi temporare. Ştiind că nu mai au greutatea, dificultatea unor contracte pe perioadă nedeterminată, vor fi foarte tentaţi să deschidă companiile lor pentru angajaţi care vin, sunt angajaţi temporar, îi disponibilizează şi aşa mai departe."

„Pentru România, criza a fost o lecţie, o lecţie extrem de dureroasă, dacă privim numai şi la cifre. Anul 2008: creştere economică pozitivă de 8,1% a Produsului Intern Brut, anul 2009: creştere economică negativă de 7,4%. Cifrele poate nu spun foarte mult, dar criza ne-a învăţat un lucru extraordinar de important, şi anume acela că o creştere economică bazată strict pe consum şi pe o bulă imobiliară este o creştere nesănătoasă. Este o creştere care poate fi afectată şi la cea mai mică adiere a unei crize, darămite la o criză financiară şi economică de proporţiile celei prin care omenirea a trecut în perioada 2008-2009, şi chiar 2010. De aceea, oamenii politici din România, eu însumi, am devenit avocaţii altui tip de dezvoltare, şi anume: a dezvoltării bazate pe investiţii, a dezvoltării bazate pe cunoaştere, a dezvoltării bazate pe educaţie, a dezvoltării bazate pe cercetare..."

„Nu văd, spre exemplu, de ce trebuie să continuăm să dăm ajutoare unuia care are trei hectare de pământ şi nu le lucrează, sau unuia care are un salariu bun, dar locuieşte la bloc în Bucureşti. De ce trebuie să continuăm să-i dăm subvenţie la încălzire? Doar pentru că locuieşte la bloc? Deci, aş vrea să fie o corectă abordare. Da, reducem asistenţa socială în volum net, dar o focusăm către cei care

au nevoie, şi este posibil ca cei care au nevoie să primească sume mai mari decât cele pe care le primesc acum, când este generalizată subvenţia. Nu mai spunem că este şi nedreaptă subvenţia, spre exemplu subvenţia la încălzire, îmi pare rău că intru în aceste detalii, dar mi se pare că este nevoie de o explicaţie. Un om cu mai mulţi bani care are un apartament de 200 de metri pătraţi, cuplat la sistemul central de încălzire, în Bucureşti, primeşte o subvenţie mult mai mare decât un pensionar care stă într-o garsonieră cu o suprafaţă de 40 de metri pătraţi. Deci, este extrem de inechitabil ajutorul social, aşa cum îl acordăm acum…”

„Este limpede însă că până la sfârşitul anului 2013, pentru economie, preţurile la energie şi la gaze trebuie să fie complet liberalizate, iar pentru populaţie, până în 2015…”

„(…) a apărut cel mai tare politician al lumii şi probabil unii vor fi dezamăgiţi că nu se numeşte nici Obama, nici Puţin, nici Medvedev, nici Sarkozy, nici Merkel, nici Băsescu, nici Papandreou, numele acestui politician se numeşte Piaţă. Nu am mai auzit în ultimele luni politicieni care să vorbească despre ce este de făcut pentru popoarele lor, care este situaţia financiară a celor care i-au ales, toţi încearcă să satisfacă cererile pieţei. Şi trebuie să recunosc că piaţa nu a ales pe niciunul dintre noi, dar toţi, fără excepţie, privim în primul rând la ce se întâmplă acolo. Este clar că piaţa ne-a pus pe toţi cu spatele la zid, cel puţin pe europeni, şi ne cere mai mult decât putem da. Iar eu cred că această confruntare dintre piaţă şi liderii politici europeni trebuie să înceteze printr-un armistiţiu, un armistiţiu pe un termen de 3-4-5 ani, pentru că noi nu avem soluţii să câştigăm protejându-ne naţiunile, şi piaţa nu poate omorî exact cei de la care a câştigat cel mai mult: guvernele. De aceea cred că, dincolo de a alerga în urma realităţilor pieţei şi venind tot timpul prea târziu, dincolo de a încerca artificii ne convingătoare, suntem la momentul la care politicienii europeni trebuie să negocieze cu pieţele, şi nu brutal (…) Aş mai face o

observaţie legată de cauzele crizei. Criza datoriilor suverane este expresia demagogiei politicienilor, indiferent unde s-ar afla ei în Europa şi în ce capitală ar locui. Datoriile nu au fost create în mod necesar pentru dezvoltare de infrastructuri sau pentru dezvoltarea sistemelor de educaţie sau pentru dezvoltarea cercetării. Cea mai mare parte a datoriilor statelor vine din creşterile nesustenabile de salarii, de pensii, de ajutoare sociale, din proiectarea unui sistem social nesustenabil pe termen foarte lung. Aceste sisteme au fost create pentru a aduce voturi, pentru a arăta ce bine guvernează în favoarea oamenilor politicienii aflaţi la putere, iar astăzi toată Europa socială plăteşte factura acestei abordări. Eu aş încheia spunând un singur lucru: această criză a pus capăt teoriei statului social nesustenabil şi ne obligă la crearea statului performant, a statului competitiv, ca singură sursă de a creşte prosperitatea cetăţenilor noştri."

„Abdicarea regelui a fost un act de trădare al interesului naţional al României. Un act de trădare din partea regelui. Ăsta e punctul meu de vedere (...) Pentru majoritatea dintre noi, Antonescu rămâne responsabil de Holocaust împotriva evreilor şi ţiganilor. Nimeni nu spune că România avea un şef de stat atunci, ăsta a fost doar prim-ministru. Doar pentru că unul a fost slugă la ruşi îl iertăm de toate păcatele?"

„în ultima perioadă societatea civilă de bună calitate s-a retras în cochilie; este timpul să revină, pentru că altfel locul ei va fi ocupat de foarte mulţi neaveniţi, care se vor revendica a fi reprezentanţii societăţii civile. Avem o intelectualitate care, probabil, descurajată de criză, descurajată de unele măsuri guvernamentale, descurajată de unele poziţii ale mele, s-a retras şi nu vrea să se mai implice în viaţa socială şi politică. Este un apel, dacă vreţi, pe care îl fac, la revenirea societăţii civile de bună calitate în prim-planul vieţii politice şi sociale prin contribuţiile pe care le poate aduce."

„Noi trebuie sa trecem de la taxarea muncii la taxarea proprietăţii. Avem o fiscalitate mare pe muncă,

avem nevoie de o schimbare fundamentală în sistemul de taxe.”

„BEC a confirmat neatingerea pragului pentru validarea referendumului. Asta înseamnă că românii au ales pentru România Constituţională, care-şi doreşte un drum în UE consolidat (...) Sunt convins că în zilele următoare vom vedea semnalele partenerilor noştri europeni, care vor constata că românii au fost deasupra clasei lor politice.”

2013

„N-avem ce căuta în sectorul privat. Aşa cum nu a atins nimeni sectorul privat când s-au făcut reduceri de salarii la stat, nu are nimeni dreptul să-l atingă nici în continuare.”

„Aş semnala problema pământului. Foarte curând, prin tratatul de aderare la UE, străinii vor putea cumpăra pământ. Eu nu spun să nu cumpere, dar spun că ar trebui sa vindem tot atât pământ cât ne-au vândut alţii nouă şi, pe de altă parte, avem obligaţia, preşedinţie, guvern, parlament, să găsim soluţia de a-i credita pe agricultorii români în condiţii avantajoase, pentru a putea fi ei cei care cumpără pământul.”

„A fi în UE nu înseamnă a nu avea reguli naţionale. O uzină de maşini azi e aici, mâine se mută în Maroc, o fabrică de orice alte maşinării sau o fabrică de textile se delocalizează şi merge spre est. Ce nu se poate delocaliza e pământul. El ne garantează şi bunăstarea, nu numai hrana, pământul, agricultura, turismul, frumuseţile ţării sunt lucruri care nu se pot delocaliza (...) Ceea ce ne-a dat Dumnezeu nu poate fi delocalizat, doar ce e făcut de mâna omului poate fi delocalizat.”

„Este important sa subliniez un lucru: la nivel european, a apărut în ultima vreme ideea că nu avem nevoie de austeritate, că sunt şi alte soluţii de reechilibrare macroeconomică. Eu cred că sunt abordări greşite, care nu fac decât să întârzie procesele de revenire la echilibrele macroeconomice care să permită relansarea reală a creşterii durabile.”

„Cum Dumnezeu femeia romă poate ţine cinci-şase copii, iar româna nu poate?”

„Constatăm că avem o creştere mult mai rapidă a populaţiei rome, se schimbă structura populaţiei şi viteza va fi tot mai mare. Mă îngrozeşte, şi de ce deschid aceste subiecte: se va menţine situaţia şi va trebui ca generaţia care vine să ţină un număr mult mai mare de pensionari. Dacă scade generaţia tânără, cum să ţii un număr mult mai mare de pensionari? Un lucru este clar, dacă nu se schimba tendinţa - şi nu pot fi optimist -, trebuie să facem ceva ca să meargă la şcoală copiii romi. Şi aş merge până la a sista alocaţia pentru copii, dacă nu se duc la şcoală. Dacă se menţine tendinţa, această minoritate va deveni destul de consistentă şi trebuie să fie la fel de instruită ca şi majoritarii, ca să lucreze, să nu îi mai vedem la cerşit, să nu mai fie duşi copiii la furat în autobuz. Trebuie făcut ceva.”

„Românii nu pot fi mândri că avem io portavioane nucleare. Nu pot fi mândri că suntem cel mai mare popor din lume, pot fi mândri de ce avem - un popor talentat, relativ bine educat, capabil de efort, guverne consecvente, punerea interesului naţional deasupra celui de partid.”

2014

„Nu există lege care să interzică primarului să facă 5 case pentru 5 profesori din resurse locale şi să stabilizeze dascălul acolo. Pentru că marea problemă a tânărului absolvent este că nu are casă. Domnule primar, dacă tu îi pui la dispoziţie casa, sunt convins că vei avea profesor de engleză pentru copii. Nicio lege nu îţi interzice. Dar pentru asta, ca primar, trebuie sa nu fii demagog şi să colectezi taxele locale. Dar tu, ca să fii ales, nu strângi taxele şi strigi la guvern «daţi-mi bani!». Ca cetăţean, când vezi că primarul face o fântână arteziană, să îi spui: «Domnule primar, dar nu mai bine faceţi o casă pentru un profesor?». Mai ales că, dacă faci o casă în regie proprie, cheltuieşti cam 30% din cât costă o casă cumpărată.”

„Eu mă duc vara la aceste zile ale comunelor, mai ales că este o ocazie sa te întâlneşti cu oamenii. îmi place

însă să particip la acele zile unde vin formaţii de folclor, se păstrează obiceiurile. Ce te faci însă că a dat cosmopolitismul peste noi; şi pe fetiţele alea pe care le vezi în fundul gol la televizor primarul e mândru să le aducă acolo? Pe bani grei. în loc să aducă formaţii de folclor. Eu, dacă aş fi cetăţean al comunei şi aş vedea că primarul îmi aduce acele fetiţe în fundul gol de la televizor, nu aş participa."

„S-a pus problema unei analize a capacităţii noastre de a chema rezerviştii sub arme. Avem o mare problemă, pentru că foarte mulţi rezervişti sunt la muncă în străinătate. Va trebui să ne refacem capacitatea de a ne aduce rezerviştii sub arme, dacă e nevoie. Mai e o problemă: balticii, Polonia, România - toţi am strigat să vină americanii. Dar ce obligaţii are contribuabilul american să plătească singur pentru securitatea noastră? Ei bine, guvernele trebuie să înţeleagă că este un imperativ creşterea capacităţii armatei române."

„Avem resursa noastră de producţie industrială, care, spre exemplu, este mineritul. Că vorbim de cărbune, de cupru, de aur, avem obligaţia să relansăm aceste ramuri industriale, care consolidează industrial România şi creează şi locuri de muncă. Sigur, nu vreau sa se interpreteze că mai sunt un adept al utilizării tehnologiilor cu cianuri la Roşia Montană. Am văzut reacţia populaţiei şi nu sunt unul care să trăiască desprins de reacţia populaţiei."

„Nu plec de la premisa că partidele ar trebui desfiinţate, dar ar trebui sancţionate pentru ce au făcut, şi neîncrederea electoratului în aceste partide deja se vede."

„închei asigurându-vă că între nevoia de consolidare a justiţiei şi reflexul firesc de a-ţi apăra fratele, aleg consolidarea justiţiei."

„Pe unii dintre ei îi voi dezbrăca public, vă asigur de asta, pentru că, de exemplu, sunt candidaţi deja anunţaţi care au lucruri ascunse în CV-ul lor. Sunt lucruri pe care le tăinuiesc, nu le spun. Ori cetăţenii trebuie să ştie despre orice candidat tot. Tot ce-i important, nu vorbesc de relaţia

din familie, nu se bagă nimeni în familia nimănui, în relaţiile private ale nimănui, dar când ai aparţinut de anumite instituţii şi nu-ţi treci în CV şi vrei să devii preşedintele României, acest lucru n-ai voie să-l faci.”

„De zece ani sunt într-o dispută cu sistemul, pe care domnul Iliescu l-a protejat, pentru că aşa a înţeles el, un sistem care pe domnul preşedinte Constantinescu l-a înfrânt, aşa cum declara chiar el, sistem pe care eu zic că l-am îngenuncheat. A fost o luptă cumplită, dar energia mi-am luat-o de la oameni şi aici sunt mulţi oameni care au crezut în mine.”

„Eu nu spun că nu este o prioritate din a-ţi cumpăra o casă, dar, în opinia mea, reflexul acesta pe care îl are românul să-şi cumpere casă diminuează major mobilitarea forţei de muncă în România. Uitaţi-vă în filmele americane, îi vedeţi cum îşi iau trei valize şi au plecat de acasă pentru că nu au găsit un loc de muncă bine plătit (...) Nu vreau să vă mobilizez către ideea că un om nu are nevoie de o casă. Are nevoie, dar fiţi pragmatici, nu sentimentali. Noi am rămas cu chestiunea asta cu casa de pe vremea comuniştilor. Să avem o casă proprietate. Dar atunci era şi locul de muncă asigurat acolo unde aveai casa. Ori viaţa într-o economie liberă, într-o societate liberă, înseamnă competiţie, iar competiţia te împinge să fii mobil.”

Prezentarea autorilor natalia buier este doctorandă în cadrul departamentului de sociologie şi antropologie socială al Central European University din Budapesta. A absolvit programul de maşter în studii urbane din cadrul aceluiaşi departament şi a terminat studiile la nivel licenţă la Facultatea de sociologie şi asistenţă socială a Universităţii

„Babeş-Bolyai” din Cluj.

COSMIN sebastian cercel este doctor în drept al Universităţii Paris I Pantheon-Sorbonne, cu o teză asupra relaţiei dintre drept şi politică în contextul comunismului românesc. în prezent e Research Fellow la University of

Nottingham School of Law, unde lucrează la un proiect de cercetare ce analizează disoluţia conceptelor clasice de legalitate şi constituţionalism în gândirea juridică europeană din perioada interbelică. A publicat mai multe studii în reviste academice din străinătate.

PAUL CERNAT este lector universitar doctor la Catedra de istoria literaturii române a Universităţii Bucureşti. A colaborat cu cronici literare şi eseuri la numeroase reviste culturale. A publicat, împreună cu Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ioan Stanomir, volumele *In căutarea comunismului pierdut* (Paralela 45, 2001), O *lume dispărută. Patru istorii personale urmate de un dialog cu*

H.—R. Patapievici (Polirom, 2004), *Explorări in comunismul romanesc,* voi. I-II (Polirom, 2004-2005). Coautor, împreună cu Andrei Ungureanu, al romanului *Războiul fluturilor* (Polirom, 2005). Ca unic autor, a publicat volumele: *Avangarda românească şi complexul periferiei* (Cartea Românească, 2007), *Contimporanul: istoria unei reviste de avangardă* (Editura Fundaţiei Culturale Române, 2007) şi *Modernismul retro în romanul interbelic românesc* (Art, 2009).

ALEX CISTELECAN este absolvent al Facultăţii de filosofie (Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj) şi doctor în teorie politică (Universitatea LUISS din Roma), în prezent lector la Universitatea „Petru Maior" din Târgu Mureş. A publicat numeroase studii şi eseuri în reviste şi volume colective, precum şi cartea *Viaţa ca film porno. Protocoalele Lacan* (Aula, 2007); a coordonat (împreună cu Aakash Singh Rathore) volumul *Wronging Rights? Philosophical Challenges for Human Rights* (Routledge, 2011). Din 2008 este coordonator de colecţie la Editura Tact, iar din 2013 coordonator al platformei CriticAtac.

CIPRIAN domnişorii este doctorand în politici publice şi management la Carnegie Mellon University (specializându-se în *labour studies*) şi absolvent al unui masterat de politici publice (specializarea *social policy)* la Duke University. Intre 2003 şi 2008 a urmat cursurile Academiei

de Studii Economice Bucureşti, cu o licenţă asupra ajutorului pentru dezvoltare acordat de Banca Mondială, şi cursurile SNSPA, cu o licenţă asupra castrismului ca ideologie politică.

VASILE ernu este absolvent al Facultăţii de filosofie (Universitatea,^Alexandru loan Cuza" din Iaşi) şi al unui masterat de filosofie (Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj). A fost redactor fondator al revistei *Philosophy & Stuff şi* redactor asociat al revistei *IDEA artă + societate.* A publicat volumele: *Născut în URSS* (Polirom, 2006),

Ultimii eretici ai Imperiului (Polirom, 2009), *Ceea ce ne desparte. Epistolarul de la Hanul lui Mantie* (împreună cu Bogdan-Alexandru Stănescu; Polirom, 2009), *Inteligheţia rusă azi. Interviuri* (Cartier, 2012), *Sunt un om de stânga* (Cartier, 2013). A coordonat (împreună cu Costi Rogozanu, Ciprian Şiulea şi Ovidiu Ţichindeleanu) volumul colectiv *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismâneanu* (Cartier, 2008). Este coordonator al platformei CriticAtac.

CLAUDIU GAIU a studiat filosofia la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, iar apoi s-a specializat în istoria filosofiei moderne printr-un doctorat la Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne. Este autorul unei monografii asupra unui discipol al lui Montaigne, *La prudence de l'homme desprit. Lethique de Pierre Charron* (Zeta Books, 2010) şi al unei traduceri din Paul Veyne, *Când lumea noastră a devenit creştină (311-394)* (Tact, 2010). Membru fondator al Centrului pentru Studiul Gândirii Politice Modeme, asociaţie internaţională dedicată cercetării filosofiei politice între secolele al XV-lea şi al XVIII-lea.

ŞTEFAN guga este doctorand în sociologie şi antropologie la Central European University din Budapesta. A absolvit un program de maşter în cadrul aceleiaşi instituţii şi a urmat cursurile de licenţă la Facultatea de sociologie a Universităţii Bucureşti.

FLORIN poenaru a studiat la Central European University din Budapesta, unde a obţinut doctoratul în antropologie socială cu o teză despre relaţia dintre

politică, clasă şi istorie în posteomunism. Intre 2004 şi 2010 a activat ca observator electoral internaţional în diferite ţări posteomuniste. A publicat mai multe studii şi eseuri în reviste şi volume colective. Este coordonator al platformei CriticAtac.

costi rogozanu este absolvent al Facultăţii de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat volumele de critică *Agresiuni, digresiuni* (Polirom, 2006) şi *Carte de muncă* (Tact, 2013), precum şi culegerea de proză scurtă *Fuck the cool Spune-mi o poveste* (Polirom, 2007), şi a coordonat (împreună cu Vasile Ernu, Ciprian Şiulea şi Ovidiu Ţichindeleanu) volumul colectiv *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu* (Cartier, 2008). Este coordonator al platformei CriticAtac.

ciprian şiulea este absolvent al Facultăţii de filosofie (Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj). A fost profesor de ştiinţe socio-umane în perioada 1995-1999, apoi ziarist între 2004 şi 2008, în prezent fiind traducător. Autor al cărţii *Retori, simulacre, impostur*i (Compania, 2003) şi coordonator (împreună cu Vasile Emu, Costi Rogozanu şi Ovidiu Ţichindeleanu) al volumului *Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu* (Cartier, 2008).

eniko VINCZE este profesor de antropologie şi studii de gen la Universitatea „Babeş-Bolyai", cu publicaţii despre politici identitare, naţionalism, feminism, etnicitate şi gen, excluziune socială şi discriminare multiplă, intersec- ţionalitate, femei rome. Dedicată unor cercetări activiste, este implicată în activitatea mai multor organizaţii civice pentru romi din România.

Cuprins

Introducere la Epoca Traian Băsescu *Greu de ucis* / 5

Cronologie 2004-2014 / 11

Anul 2004: perdantul CLAUDIUGAIU / 19

Regimul Băsescu: o experienţă şi un bilanţ PAULCERNAT / 31

Semnificaţia lui Traian Băsescu. Două mandate, două suspendări, o istorie politică de clasă FLORIN POENARU /

49
Ideologia Băsescu
ALEX CISTELECAN / 69
împotriva sistemului de partide, în favoarea puterii personale CIPRIAN ŞIULEA / 109
Automatul juridic: politică şi drept în
România neoliberală
COSMIN SEBASTIAN CERCEL / 123
Criza ca oportunitate: schimbarea legislaţiei muncii şi înfrângerea mişcării sindicale ŞTEFAN GUGA / 151
Sănătatea şi educaţia: traiectoria într-o ţară capitalistă preponderent rurală CIPRIAN DOMNIŞORU / 187
Presa în deceniul Băsescu COSTIROGOZANU / 205
Traian Băsescu şi despărţirea de trecut: cariera prezidenţială a anticomunismului ştiinţific NATALIA BUIER / 223
Glocalizarea neoliberalismului în România prin reforma statului şi dezvoltarea antreprenorială ENIKO VINCZE / 245
Unirea Basarabiei cu România se amână. Băsescu, eurociocoii şi Unirea VASILEERNU / 277
Traian Băsescu prin el însuşi / 287 *Prezentarea autorilor* / J13
Colecţia:
POLEMOS
Au apărut:
AXEL HONNETH, NANCY FRASER
Despre redistribuire ţi recunoaştere
JURGEN HABERMAS, JOHN RAWLS
Despre liberalismul politic
ALAN CARLING, ELLEN MEIKSINS WOOD
Despre marxismul analitic şi marxismul politic
NICOS POULANTZAS, RALPH MILIBAND,
ERNESTO LACLAU
Despre statul capitalist
JUDITH BUTLER, ERNESTO LACLAU, SLAVOJ ZI^EK

Contingenţă, hegemoniej universalitate
NOAM CHOMSKY, MICHEL FOUCAULT
Despre natura umană
ALAIN BADIOU, ALAIN FINKIELKRAUT
Explicaţia
SEYLA BENHABIB, JUDITH BUTLER,
DRUCILLA CORNELL, NANCY FRASER
Controverse feministe. Un dialog filosofic
LEO STRAUSS, ALEXANDRE KOJEVE
Despre tiranie
XENOPHON
Hieron sau despre tiranie

FLORIN POENARU, COSTI ROGOZANU (coordonatori)
Epoca Traian Băsescu coperta: Imagine TACT redactor: Andrei State corector: George State tehnoredactor: Cristian Moisa adresa: Editura TACT,
Str. Patriciu Barbu, nr. 13, Cluj-Napoca tel./fax: **0264-450129** **www.edituratact.ro**
$ттж

ISBN 606437455-0

www.edituratact.ro

Cu sprijinul:

CRITIC ATAC

Partener media:

OBSERVATOR CULTURAL